تصوير ابو عبدالرحمن الكردي

إقتران النيرين في مجمع البحرين

www.iqra.ahlamontada.com
منتدى إقرأ الثقافي

تەرجەمەی حەدیسەکانی موسلیم و بوخاری

دانراوی

مامۆستا مەلا رەشید بەگی بابان

لێکۆڵینەوەی

محمد علی قەرەداغی

بەرگی حەوتەم

١٤١٠ ك ١٩٨٩ ز

بۆدابەزاندنی جۆرەها کتێب:سەردانی: (مُنْتَدى إقْرَأ الثَقافِي)

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْتَدى إقْرَأ الثَقافِي)

براي دانلود كتابهاى مختلف مراجعه: (منتدى اقرا الثقافى)

www. Iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

للكتب (كوردى , عربي , فارسي)

إقتران النيرين

في

مجمع البحرين

ترجمەی حەدیسەکانی موسلیم و بوخاری

دانراوی

مامۆستا مەلا رەشید بەگی بابان

لێکۆڵینەوەی

محمد علي قەرەداغی

- چاپی یەکەم -

بەرگی حەوتەم

١٤١٠ ك

١٩٨٩ ز

باب صلاة الاستسقاء[1]

بسم الله الرحمن الرحيم

١/٢٥٢٧ - عن عبدالله بن زيد الأنصاري [رضي الله تعالى عنه] انه النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - خرج الى المصلى فاستسقى ، فاستقبل القبلة وقلب رداءه وصلى ركعتين ح - ٢/٢٢٥ • د ، ت ، ن ، جه ح - ٢/٢٢٨ ، ٢٢٩ ، ٢٣٨ ، ٢٣٩ • وفيه : جهر لنا بالقراءة م - ٣/٢١٥ •

وعنه قال : خرج النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم الى المصلى يستسقي ، واستقبل القبلة ، فصلى ركعتين ، وقلب رداءه : جعل اليمين على الشمال [والشمال على اليمين] ح - ٢/٢٣٩ •

تەرجامە :

عەبدوللاى كوڕى زەیدى مازینیی ئەنصاری - رضي الله تعالى عنه - ئەفەرموێ : پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - تەشریفی چووە دەرێ بۆ (موصەللا)[2] طەلەبیکرد لە خوا کە باران بیارێنێ ، ڕوویکردە قیبلە

---

(١) باسی نوێژەبارانە •

(٢) شوێنی نوێژ ، مزگەوت یا دەشت •

[پشتی‌کردە خەڵق • أخری] بەرماڵەکەی وەرگێڕا : لای راستی خستە سەر شانی چەپی‌و ، لای چەپی خستە سەر شانی راستی ، دوو رکات نوێژی کرد •

٢٥٢٨/٢ - (أثر) خرج عبدالله بن يزيد الأنصاري [غير عبدالله بن زيد المذكور] وخرج معه البراء بن عازب ، وزيد بن أرقم - رضي الله تعالى عنه - [سنة أربع وستين ، زمن ابن الزبير - رضي الله عنهما -] فاستسقى فقام بهم على رجليه ، على غير منبر ، فاستغفر ، ثم صلى ركعتين يجهر بالقراءة ، ولم يؤذن ، ولم يقم • قال أبو اسحاق : ورأى عبدالله بن يزيد [رضي الله تعالى عنه] النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - ح - ٢٣٧/٢ • م - في المغازي •

تەرجەمە :

عەبدوڵلای کوڕی یەزیدی ئەنصاریی تەشریفی چوەدەرێ بۆ نوێژەبارانە ، بەرای کوڕی عازیب‌و زەیدی کوڕی ئەرقەم - رضي الله تعالى عنهم - لە خزمەتیا چوون • عەبدوڵلا - رضي الله تعالى عنه - بەپێوە راوەستا ، بە بێ مینبەر ، ئیستیغفاری کردو دوو رکات نوێژی کرد ، لە نوێژەکەدا بەجەهرەوە قورئانی خوێند بۆ ئەو نوێژە ، نە بانگ درا ، نە قامەتی بۆ کرا • ئەم عەبدوڵلایەیش صەحابی‌یە - رضي الله تعالى عنه - •

٢٥٢٩/٣ - (أثر) عن أنس [رضي الله تعالى عنه] ان عمر بن الخطاب - رضي الله تعالى عنه - كان اذا قحطوا استسقى بالعباس بن عبدالمطلب [رضي الله تعالى عنه] فقال : أللهم إنا كنا نتوسل إليك بنبينا - صلى الله تعالى عليه وسلم - فتسقينا ، وإنا [بعده] نتوسل إليك بعم نبينا [- صلى الله تعالى عليه وسلم ، ورضي عنه] فاسقنا • قال : فيسقون • ح - ٢٢٨/٢ •

فقال العباس في دعائه : أللهم إنه لم ينزل بلاء إلا بالذنب ولم يكشف إلا بتوبة ، وهذه أيدينا إليك بالذنوب ، ونواصينا إليك بالتوبة فاسقنا الغيث ، فأرخت السماء مثل الجبال حتى أخصبت الأرض ، وعاش الناس • قسطلاني •

تەرجەمە :

ئیمامی عومەر - رضي الله تعالی عنه - کە بێ بارانیی بوایە بە حەزرەتی عەباسی کوڕی عەبدولموطەلیب - رضي الله تعالی عنه - تەوەسسولی ئەکرد ، ئەیفەرموو : یارەبی ئێمە تەوەسسولمان بە پێغەمەر ئەکرد - صلی الله تعالی علیه وسلم - بارانت بۆ ئەباراندین ، ئێستە ئێمە لە دوای ئەو بە مامی پێغەمەر - صلی الله تعالی علیه وسلم - تەوەسسول ئەکەین بارانمان بۆ بباری ، خوا بۆی ئەباراند • [عەباس - رضي الله تعالی عنه - لە دۆعاکەیا ئەیفەرموو : خوایا بە واسیطەی گوناهێ نەبێ بەلا نازل نەبوە ، بە تۆبە نەبێ لانەچوە ، ئەمە دەستمان بە گوناهەوە ، ناوچاوانمان بە تۆبە رووی لە تۆیە بارانمان بۆ ببارێنە • هەر جێبەجێ وەك شاخ هەور هات بۆ ئەرز بەرەکەت هات = خەڵك ژیانو ژیانەوە = •

٤/٢٥٣٠ - عن أبي هريرة [رضي الله تعالى عنه] ان رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - قال : ليست السنة بأن لا تمطروا ، ولكن السنة أن تمطروا ولا تنبت الأرض شيئا • م - ١٠/٣٦٢ •

تەرجەمە :

پێغەمەر - صلی الله تعالی علیه وسلم - فەرموویەتی : گرانیی ئەوە نیە کە بارانتان بۆ نەبارێ ، گرانیی ئەوەیە کە بارانتان بۆ ببارێنرێو ئەرز هیچ نەروێنێ •

٢٥٣١/٥ - (أثر) عبدالله بن دينار [رحمه الله تعالى] قال : سمعت ابن عمر [رضي الله تعالى عنهما - يتمثل بشعر أبي طالب :

[وما ترك قوم - لا أبا لك - سيدا

يحوط [يحفظ] الذمار [من يجب على الانسان حمايته كالأهل] غير ذرب [حديد اللسان وفحشه] مواكل]

وابيض يستسقي الغمام بوجهه

ثمال اليتامى عصمة للأرامل

وقال : ربما ذكرت قول الشاعر وأنا أنظر الى وجه النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - يستسقي [على المنبر • جه] فما ينزل حتى يجيش كل ميزاب • ح - ٢/٢٢٦ •

تەرجەمە :

عەبدوڵلای کوڕی دینار ئەفەرموێ : ئیبنوعومەر - رضي الله تعالى عنهما - زۆر جار ئەم شیعری ئەبوطالیبەی ئەخوێندەوە کە وتوویەتی :

هیچ قەومێ گەورەیێکی وەکوو تۆی بەجێنەهێشتوە کە موحافەظەی کەس‌وکاری خۆی بکا بێ ئەمە کە توندو تیژییان لەگەڵ بکاو لێیان بخوا ، گەلێ ئینسانی دەم‌وچاو جوان‌و سپی هەیە کە بە واسیطەی رووی ئەوەوە خەڵق طەلەبی بارانبارین لە خوا ئەکا ، ئەو کەسە جوانە کافی‌یە بۆ هەتیوان‌و ، دەفعی ئیحتیاجییان ئەکاو ، نایێلێ سەفیل بن • ئەو جوانە پەنایە بۆ بێوەژنان لە شتێ کە زەرەر بێ بۆیان • عەبدوڵلا - رضي الله تعالى عنه - ئەفەرموێ : کە پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - طەڵەبی بارانبارینی ئەکرد تەماشای رووی موبارەکی پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه

وسلم - م ئەکردو ئەم شیعری شاعیرەم ئەهاتەوه فکر • تەشریفی لەسەر مینبەرەکه نەئەهاتە خوارێ تا پلوسکەکان هێرشی ئاویان پیا ئەهات •

عن عائشة [رضي الله تعالى عنها] أن رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - كان اذا رأى مطراً قال : أللهم صيباً نافعاً • ح - ٢٤١/٢ • ن ، جه

تەرجەمە :

پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - کە بارانی بدیایە ئەیفەرموو : خوایا بارانێکی بە نەفع بێ •

٢٥٣٢/٦ - أنس - رضي الله تعالى عنه - عن النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - رفع يديه في الدعاء حتى رأيت بياض إبطيه • ح - ٢٤١/٢ • م - ٢١٥/٤ •

٢٥٣٣/٧ - وعنه قال : كان النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - لا يرفع يديه في شيء من دعائه إلا في الاستسقاء ، وانه يرفع يديه حتى يرى بياض إبطيه • ح - ٢٤١/٢ • م - ٢١٥/٤ •

تەرجەمە :

ئەنەس - رضي الله تعالى عنه - ئەفەرموێ : پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - لە دۆعادا دەستی هەڵەبڕی تا چاوم بە سپیایی بنباخەڵی ئەکەوت • لە حەدیثەکەی دواییدا ئەفەرموێ : پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - لە غەیری (إستسقا)دا لە هیچ دۆعایێکیا دەستی هەڵنەئەبڕی ، لە ئیستیسقادا ئەوەندەی دەست هەڵئەبڕی تا سپیانی بنباخەڵەم ئەدی •

یەعنی لە ئیستیسقادا زۆری هەڵەبڕی ، لە غەیری ئیستیسقادا زۆری هەڵنەئەبڕی •

٢٥٣٤/٨ - وعنه ان النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - استسقى فأشار بظهر كفيه الى السماء • م - ٢١٥/٤[1] •

تەرجەمە :

دەست‌هەڵبڕین لە هەموو دۆعایێکا سوننەتە ، بۆ رەفعی بەلا بێ پشتی دەست ئەکرێتە ئاسمان •

٢٥٣٥/٩ - عن ابن عمر [رضي الله تعالى عنهما] قال : قال رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - مفتاح الغيب خمس ، لا يعلمها إلا الله :

١ - لا يعلم أحد ما يكون في غد •
٢ - ولا يعلم أحد ما يكون في الأرحام •
٣ - ولا تعلم نفس ماذا تكسب غداً •
٤ - وما تدري نفس بأي أرض تموت •
٥ - وما يدري أحد متى يجيء المطر •

ح - ٢٤٧/٢ • ح - ١١٢/٧ • ح - ١٧٨/٧ • ح - ٢٧٨/٧ مختصرا •

تەرجەمە :

پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - فەرمووی : میفتاحی غەیب پێنجە ، غەیری خوا هیچ کەس بە یەقینیی - یەقینێکی وەها کە قەطعیی بێ و هیچ تەخەللوفی نەبێ و موطابیقی واقیع بێ - نایزانێ :

(١) دانەر - خ - تەرجەمەی ئەم حەدیثەی نەنووسیوە ، ئەمە تەرجەمەکەیەتی : ئەنەس ئەفەرموێ : پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - نوێژەبارانەی کرد پشتی هەردوو دەستی کردە ئاسمان .

١ - هیچ کەس نازانێ سبەینێ چێ ئەبێ •
٢ - هیچ کەس نازانێ لە ناو رەحەمی[1] ژنی حامیلەدا چی هەیە : کورە یا کچە ؟
٣ - هیچ کەس نازانێ سبەینێ چی ئەکا •
٤ - هیچ کەس نازانێ لە کوێ ئەمرێ •
٥ - هیچ کەس نازانێ کەی باران ئەبارێ •

حەکیمو مونەججیم بە ظەن بەعزێ شت ئەڵێن ، ئەمما زۆر جار تەخەللوفی ئەبێو هیچ تەریق نابنەوە •

١٠/٢٥٣٦ - أنس [رضي الله تعالى عنه] قال : أصابنا ونحن مع رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - مطر ، قال : فحسر رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - ثوبه حتى أصابه من المطر ، فقلنا : يا رسول الله لِمَ صنعت هذا ؟ قال : لأنه حديث عهد بربه - عز وجل - م - ٤/٢٢٢ •

تەرجەمە :

ئەنەس - رضي الله تعالى عنه - ئەفەرموێ : لە خزمەت پێغەمەرا - صلى الله تعالى عليه وسلم - بووین باراتێکمان لێ باری • پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - لیباسەکەی لەسەر خۆی لادا تا بارانەکەی لێ کەوت • عەرزمانکرد : (یا رسول الله) بۆچی وات کرد ؟ فەرمووی : چونکی تازەیە کە خوا - عز وجل - خەڵقی کردوە •

١١/٢٥٣٧ - (عائشة - رضي الله تعالى عنها - قالت : كان النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - اذا عصفت الريح قال : أللهم) : پێغەمەر

(١) (رحم) منداڵدان •

ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ كە با بهاتایە ئەیفەرموو : خوایا (إني أسألك خيرها) : من خێری ئەم بایەت لێ طەلەب ئەكەم • (وخير ما فيها) : خەیری ئەوەیش كە لە ناو ئەم بایەدایە • (وخير ما أرسلت به) : خەیری ئەوەیش كە بۆی نێرراوە • (وأعوذ بك من شرها) : پەنا ئەگرم بە تۆ لە شەڕی ئەم بایە (وشر ما فيها) : لە شەڕی ئەوەی لەم بایەدایە (وشر ما أرسلت به) : لە شەڕی ئەو شتەی كە ئەم بایەی بۆ نێرراوە • (قالت : وإذا تخيلت السماء) : عایشە ـ رضي الله تعالى عنها ـ فەرمووی : كە هەورێ بهاتایە رووی ئاسمان (تغير لونه وخرج ودخل) : رەنگی هەڵبزركاو ئەچوە دەرێو ئەهاتە ژوورێ (وأقبل وأدبر) : بۆ پێشەوە ئەهاتو پشتی هەڵەكرد (فإذا مطرت) : كە هەورەكە بارانی ببارانایە (سري عنه) : ئەو حاڵەی لێ لائەبرا (فعرفت ذلك عائشة ـ رضي الله تعالى عنها ـ) : عایشە ـ رضي الله تعالى عنها ـ فەرقی بەوە كرد (فسألته) : لە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ی پرسی (فقال : لعله يا عائشه كما قال قوم عاد) : ئەترسم یا عایشە [كە عەذابێ بێ خوا موسەڵلەطی كردبێ بەسەر ئوممەتی منا • أخرى] وەك قەومی = عاد = وتیان (فلما رأوه) كە چاویان پێكەوت (عارضاً مستقبل أوديتهم) : كە هەورێ رووی‌كردە ناو وادی‌یەكەیان[1] • = (قالوا : هذا عارض ممطرنا)[2] : وتیان : ئەمە هەورێكە باران ئەبارێنێ بەسەرمانا • كەچی وا نەبوو و بایەكی سەختی وێرانكەریان بۆ هاتو ژێرەوژووری كردن م ـ ٢٢٣/٤ = •

٢٥٣٨/١٢ ـ وعنها قالت : ما رأيت رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ مستجمعاً ضاحكاً حتى أرى منه لهواته ، إنما كان يتبسم [مر هذا

(١) شیوەكەیان ، شوێنو جێگاكەیان .
(٢) الاحقاف /٢٤ .

القدر في فضائله - عليه الصلاة والسلام -] قالت : وكان اذا رأى غيماً أو ريحاً عرف ذلك في وجهه • فقالت : يا رسول الله أرى الناس اذا رأوا الغيم فرحوا رجاء أن يكون فيه المطر ، وأراك اذا رأيته عرفت في وجهك الكراهية ؟ قالت : فقال : يا عائشة ما يؤمنني أن يكون فيه عذاب ؟ قد عذب قوم بالريح [قوم عاد] وقد رأى قوم العذاب [هم أيضاً عاد] فقالوا : هذا عارض ممطرنا [الاحقاف م - ٤/٢٢٤] •

تەرجەمە :

عایشه - رضي الله تعالی عنها - ئەفەرموێ : پێغەمەر - صلی الله تعالی علیه وسلم - کە هەورێ یا بایێکی بدیایە پێی سەخڵەت ئەبوو ، لە رووپا ئەثەری ئەزانراو دەرەکەوت • حەزرەتی عایشە - رضي الله تعالی عنها - عەرزیکرد : (یا رسول الله) خەڵق ئەبینم کە هەورێکی دی پێی دڵخۆش ئەبێ بە ئومێدی ئەمە بارانی تیا بێ کەچی تۆ ئەبینم لە رووتا ناخۆشنوودی ئەبینرێ ؟ فەرمووی : (یا عائشە) چی من لەوە ئەمین ئەکا کە عەذابی تیا نەبێ ؟ قەومێ بە با بە هیلاکا چوون ، قەومێ چاوی بە عەذاب کەوت وتیان : ئەمە هەورێکە بارانمان بۆ ئەبارێنێ •

تم بعون الله الاستسقاء

چوار شەنبە ١٩٤١/٦/١١

الكسوف والخسوف

بسم الله الرحمن الرحيم

١٩٤١/٦/١٢ پەنج شەممە

٢٥٣٩/١ ـ عن عائشة [رضي الله تعالى عنها] قالت : خسفت الشمس في عهد رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فقام رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يصلي ، فأطال القيام جدا ، ثم ركع فأطال الركوع جدا ، ثم رفع رأسه فأطال القيام جدا ، وهو دون القيام الأول ، ثم ركع فأطال الركوع جدا ، وهو دون الركوع الأول ، ثم سجد • ثم قام فأطال القيام ، وهو دون القيام الأول ، ثم ركع فأطال الركوع وهو دون الركوع الأول ، ثم رفع رأسه فقام فأطال القيام ، وهو دون القيام الأول ، ثم ركع فأطال الركوع ، وهو دون الركوع الأول ، ثم سجد ، ثم انصرف رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ وقد تجلت الشمس ، فخطب الناس ؛ فحمد الله وأثنى عليه ، ثم قال : ان الشمس والقمر [آيتان • مالك] من آيات الله ، وإنهما لا ينخسفان لموت أحد ولا لحياته • فاذا رأيتموهما فكبروا وادعوا الله وصلوا ، وتصدقوا ، يا أمة محمد إن من أحد أغير من الله أن يزني عبده أو تزني أمته • يا أمة محمد والله لو تعلمون ما أعلم لبكيتم كثيرا ولضحكتم قليلا [ثم رفع يديه فقال : أللهم • أخرى • م ـ ٢٣٠/٤] ألا هل بلّغت ؟
م ـ ٢٢٨/٤ ، ح ـ ٢٥١/٢ •

٢٥٤٠/٢ - عن عائشة [رضي الله تعالى عنها] زوج النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - قالت : خسفت الشمس في حياة النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - فخرج الى المسجد ، فصف الناس وراءه فكبر فاقترأ رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - قراءة طويلة ، ثم كبر فركع ركوعاً طويلا ، ثم رفع رأسه فقال : سمع الله لمن حمده ربنا ولك الحمد • ثم قام فاقترأ قراءة طويلةهي أدنى من القراءة الأولى • ثم كبر فركع ركوعاً طويلا هو أدنى من الركوع الأول ، ثم قال : سمع الله لمن حمده ربنا ولك الحمد ، ثم سجد ، ولم يذكر أبو الطاهر ثم سجد ، ثم فعل في الركعة الأخرى مثل ذلك حتى استكمل أربع ركعات وأربع سجدات وانجلت الشمس قبل أن ينصرف ، ثم قام فخطب الناس فأثنى على الله بما هو أهله ، ثم قال : ان الشمس والقمر آيتان من آيات الله لا يخسفان لموت أحد ، ولا لحياته ، فاذا رأيتموهما فافزعوا للصلاة [الى هنا ح - ٢/٢٥٣] • [قال الزهري : فقلت لعروة : ان أخاك [عبدالله - رضي الله تعالى عنه] يوم خسفت الشمس بالمدينة لم يزد على ركعتين مثل الصبح ! قال : أجل لأنه أخطأ السنة • ح - ٢/٢٥٤] • وقال = أيضاً = : فصلوا حتى يفرج الله عنكم • وقال رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - : رأيت في مقامي هذا كل شيء وعدتم ، حتى لقد رأيتني أريد أن آخذ قطفاً من الجنة حين رأيتموني جعلت أقدم = وقال المرادي : أتقدم = • ولقد رأيت جهنم يحطم بعضها بعضاً حين رأيتموني تأخرت • ورأيت فيها عمر بن لحيّ ، وهو الذي سيب السوائب • م - ٤/٢٣٠ •

٢٥٤١/٣ - وعنها [رضي الله عنها] أن الشمس خسفت على عهد رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - فبعث منادياً بالصلاة جامعة ، فاجتمعوا ، وتقدم فكبر وصلى أربع ركعات في ركعتين ح - ٢/٢٥٣ وأربع سجدات م - ٤/٢٣٢ •

٤/٢٥٤٢ ـ وعنها [رضي الله تعالى عنها] ان النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ جهر في صلاة الخسوف بقراءته فصلى أربع ركعات في ركعتين وأربع سجدات • م ـ ٤/٢٣٢ • ح ـ ٢/٢٦٨ •

٥/٢٥٤٣ ـ وعنها ان الشمس انكسفت على عهد رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فقام قياماً شديداً يقوم قائماً ثم يركع ، ثم يقوم ، ثم يركع ، ثم يقوم ، ثم يركع ركعتين في ثلاث ركعات وأربع سجدات ، فانصرف وقد تجلت الشمس ، وكان اذا ركع قال : ألله أكبر ثم يركع ، واذا رفع رأسه قال : سمع الله لمن حمده • فقام فحمد الله وأثنى عليه ، ثم قال : ان الشمس والقمر لا ينكسفان لموت أحد ولا لحياته ، ولكنهما من آيات الله يخوف الله بهما عباده • فاذا رأيتم كسوفاً فاذكروا الله حتى ينجليا • م ـ ٤/٢٣٣ •

تەرجەمە :

ئەم حەدیثانە هەمووی لە حەزرەتی عایشەوەیە ـ رضي الله تعالى عنها ـ بە دوو نەوع نوێژی کوسووفی لێ ریوایەت کراوە ، خۆلاصـــەو مەئالی هەموویان ئەمەیە لە بەعزێ ریوایەتیا پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ دوو رکاتی کردوە لـە هـــەر رکـاتێـکا دوو قیـامو دوو روکووعو دوو سوجدەی بردوە کە ئەکا چوار قیامو چوار روکووعو چوار ســـوجدە • کوللی قیامێکی لە قیامی دوایی ، کوللی روکووعێکی لە روکووعی دوایی ، کوللی ســوجدەیێکی لـە سوجدەی دوایی •• درێژتر بوە • بۆ هەمووی (الله أكبر)ی کردوە • فەقەط کە لە روکووع هەڵساوەتەوە (سمع الله لمن حمده ربنا ولك الحمد)ی فەرموە •

لە ریوایەتەکەی تریا لە کوللی رکاتێکا سێ قیامو سێ روکووعو دوو سوجدەی بردوە ، کە ئەکا شەش قیامو شەش روکووعو چوار سوجدە ، درێژییان وەك ریوایەتەکەی ئەووەڵ ـ ئەووەڵ لە دوایی درێژتر بوە •

له هەردوو ریوایەتەکەدا ئەفەرموێ : تا سەلامی دایەوە ڕۆژ بەرەللاّ بوو ، له پاشا حەمدو ثەنای خوای کرد • فەرمووی : (أما بعد) : ئـەی خەلیقنه بزانن کـه مانگ‌و ڕۆژ دوو ئایەتن لـه ئایاتی خوا نـه بـۆ مردنی کەس‌و نه بۆ حەیاتی کەس ئەگیرێن • ئەمما بە گیرانیان خوا عیبادی خۆی ئەترسێنێ • [یەعنی بزانن خوا ئەوەندە عالمە ، ئەوەندە قادرە به نەوعێ ئەم ئاسمان‌و ئەستێرانەی تەرتیب داوە کە لە وەقتی موعەییەنی خۆیانـا مانگ یا ڕۆژ بە ئەمری ئیلاهیی بچنە دەرەجەیێکەوە کە شوعاعیان زائیل یـا کەم ببێ ، کە خوا ئەوەندە قادرو عالم بێ تەصـــــــەڕڕوف بکا لـە کەواکیب قودرەتیشی هەیە بەسەر موکافـات‌و موجازاتی ئێوەدا ، تەقوای لێ بکەن موخالەفەی ئەمرو نەهی ئەو مەکەن تا نائیلی موکافات بن‌و لـە موجـازات مەحفووظ بن] •

پێغەمەر ـ صلی الله علیه وسلم ـ ئەفەرموێ : کە چاوتان پێ‌کەوت مانگ یـا ڕۆژ گیررا نوێژ بکەن ، دۆعا بکەن ، صەلەوات بدەن ، صەدەقە بکەن تا بەرەبێ • هەم پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وســـلم ـ فەرمووی : لەم جێگەیە کە لێی ڕاوەستابووم هەرچی بە ئێوە وەعدە درابوو لە بەهەشت‌و جەهەنم هەمووم دی ، حەتتا خۆمم دی پێش‌کەوتم تەمام بوو هێشـووێ لـه هێشـوانی بەهەشـــت بکەمەوە ، لـەو وەختەدا کە منتان دی کە بۆ پێشەوە ئەچووم • لەو وەختەدا کە منتان دی بۆ دواوە ئەهاتم جەهەنم دی بەعزێکی بەعزێکی تێک‌ئەشکان [لە بەر شیددەتی ئاگرەکەی] عەمری کوڕی (لحی)م دی لە ناویا بوو کە ئەووەڵ کەسێکە وشتری بۆ بتەکانیان ئازادکردوە بەسەربەستی ئەگەڕێ‌و کەس دەخلی ناکاو کەس ئیستیفادەی لێ ناکا •

له پاشا فەرمووی : ئەی ئوممەتی محەمەد وەڵلاهی هیچ کـەس لـە خوا ـ عز وجل ـ بەغیرەت‌تر نیه که عەبدی یـا جاریەی زینـا بکا • ئـەی ئوممەتی محەمـەد وەڵلاهی ئـەگـەر ئەوەی من ئەیزانم ئێوه بیزانن کـەم پێئەکەنین‌و زۆر ئەگریان • له پاشا دەستی هەڵبڕی‌و فەرمووی : خوایـا ئایا تەبلیغی ئەمرو نەهی تۆم کرد ؟

که عورووه ئەم حەدیثه بەم نەوعه له عایشەوه ـ رضي الله تعالى عنها ـ بۆ زوهریی ریوایەت ئەکا •• زوهریی به عورووەی فەرموو : چاوم کـەوت به عەبدوڵلای برات ـ رضي الله تعالى عنه ـ که وەك نوێژی سبەینێ هـــەر تەنهـا دوو رکاتی کرد لـەو رۆژەدا کـه لـه مەدینه رۆژ گیرابوو ! عورووه فەرمووی : بەڵێ وایه ، چونکی موخالەفەتی سوننەتی کردوه گینا ئەبێ بەو نەوعەی که عایشه ـ رضي الله تعالى عنها ـ له پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ی دیوه بکرێ •

٦/٢٥٤٤ ـ عن جابر بن عبدالله [رضي الله تعالى عنهما] قال : كسفت الشمس على عهد رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ في يوم شـــديد الحر ، فصلى رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بأصـحابه ، فأطـال القيام حتى جعلوا يخرون ، ثم ركع فأطال ، ثم رفع فأطال ، ثم ركع فأطال ، ثم رفع فأطال ، ثم سجد ســـجدتين ، ثم قام فصنع نحواً من ذلك ، فكانت أربع ركعات وأربع سجدات ، ثم قال : انه عرض علي كل شيء تولجونه ، فعرضت عليّ الجنة حتى لو تناولت منها قِطْفاً أخذته ، أو قال : تناولت منها قِطْفاً فقصرت يدي عنه • وعرضـــت عليّ النار فرأيت فيها امرأة من بني اسرائيل [امرأة حميرية سوداء طويلة • م ـ ٤/٢٣٩] تعذب في هـرة لهـا ربطتها فلم تُطْعِمها ولم تدعها تأكل من خشاش الأرض • ورأيت أبـا ثمامة

عمرو بن مالك يجر قصبه في النار • وانهم كانوا يقولون : ان الشمس والقمر لا يخسفان إلا لموت عظيم ، وإنهما آيتـان من آيـات الله يريكموهما ، فإذا خسفا فصلوا حتى تنجلي م ـ ٤/٢٣٠ •

٧/٢٥٤٥ ـ وعنه انكسـفت الشمس على عهـد رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يوم مات ابراهيم بن رسول الله ـ صـلى الله تعـالى عليه وسلم ـ فقال الناس : إنما انكسفت لموت ابراهيم عليه السلام ، فقام النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ = فصلى بالناس = ســت ركعـات بأربـع سجدات بدأ فكبر ، ثم قرأ فأطال القراءة ، ثم ركع نحواً مما قام ، ثم رفـع رأسه من الركوع فقرأ قراءة دون القراءة الأولى ، ثم ركع نحواً مما قـام ، ثم رفع رأسه من الركوع فقرأ قراءة دون القراءة الثانية ، ثم ركع نحواً مما قام ، ثم رفع رأسه من الركوع ، ثم انحدر بالسجود فســجد سـجدتين ، ثم قام فركع أيضاً ثلاث ركعات ليس منها ركعة إلا التي قبلها أطول من التي بعدها وركوعه نحواً من سجوده ، ثم تأخر وتأخر الصـــفوف خلفه حتى انتهينا = وقال أبو بكر حتى انتهى = الى النساء • ثم تقدم وتقدم النـاس معه حتى قام في مقامه ، فانصرف حين انصرف وقد آضت الشمس • فقـال : يا أيها الناس انما الشمس والقمر آيتان من آيات الله ، وإنهما لا ينكسـفان لموت أحد من الناس • وقال أبو بكر : لموت بشر • فإذا رأيتم شيئاً من ذلك فصلوا حتى تنجلي • ما من شيء توعدونه إلا قد رأيته في صـلاتي هـذه ؛ لقد جيء بالنار وذلكم حين رأيتموني تأخرت مخافة أن يصيبني من لفحها • وحتى رأيت فيها صاحب المحجن (قەڵانگ) يجر قصـبه في النار ؛ كـان يســرق الحـاج بمحجنـه ، فـإن فطـن لـه قـال : إنما تعلق بمحجني [بە قەڵانگەکەمەوە] وإن غفل عنه ذهب به • وحتى رأيت فيها صـاحبة الهرة التي ربطتها فلم تطعمها ولم تدعها تأكل من خشاش الأرض حتى ماتت

جوعاً • ثم جيء بالجنة وذلكم حين رأيتموني تقدمت حتى قمت في مقامي • ولقد مددت يدي وأنا أريد أن أتناول من ثمرها لتنظروا إليه ، ثم بدا لي أن لا أفعل • فما من شـيء توعدونه إلا قد رأيتـه في صـــلاتي هــــذه •
م - ٤/٢٣٨ •

تەرجەمە :

ئەم دوو حەدیثی جابیرەیش ـ رضي الله تعالى عنه ـ بـە مەئال عەینی دوو حەدیثەکەی عایشەیە ـ رضي الله تعالى عنها ـ لە حەدیثی ئەووەڵا لە هەر رکاتێکا دوو قیامو دوو روکووعو دوو سوجدە ، لە حەدیثی دوەما لە هەر رکاتێکا سێ قیامو سێ روکووعو دوو سوجدە بوە • هەر قیامێ لە قیامی دوایی هەر روکووعێ لە روکووعی دوایی ، هەر سوجدەیێ لە سوجدەی دوایی = درێژتـر بوە = (بنـاء علیــه) رکـاتی ئەووەڵ لـە رکـاتی دوەم درێژتر بوە •

لە حەدیثی دوەما ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لە دوای نوێژەکەی پاشەوپاش چوە دواوە ، خەڵقەکەیش چوونە دواوە تـا گەیینە صەفی ژنان ، لە پاشا چوەوە بۆ پێشــــەوە تا گەیی‌یەوە جێگەکەی خۆی ، خەڵقیش لەگەڵ ئەو چوونەوە پێشەوە • ئەم چوونەدواوەی لەبـەر ئەوە بوو کە ئاگری جەهەنەمی دی ، چوونەپێشــــەوەی بۆیە بوو کــە بەهەشتی دی ، چوو کە میوەکەی بچنێ دەستی نەیگەیێ •

لـە حەدیثی ئەووەلا ئەفەرموێ : ژنێـــکی درێژی رەش[1] لـە بەنی ئیسرائیلم دی ، لە ریوایەتەکەی تریا لە حیمیەرم دی •• عەذاب ئەدرا لەبەر

(١) بە گوێرەی دەقە عەرەبی‌یەکە ژنە حیمیەری‌یەکە رەشو درێژ بوە نەك ژنە بەنی ئیسرائیلی‌یەکە .

ئەمە پشیلەیەکی بەستبوەوە هیچی نەئەدایێ بیخواو بەریشی نەئەدا لە حەیوانانی وردەی ئەرز بخواو ملومووش بکا تا لە برسانامرد • ئەفەرموێ : عەمری کوڕی مالیکم دی ریخۆلەی لە ئاگری جەهەننەما ڕائەکێشا • ئەلێن تا یەکێکی گەورە نەمرێ مانگو ڕۆژ ناگیرێن • لە ریوایەتەکەی تریا ئەفەرموێ : صاحێبی قەلاّنگم دی ریخۆلەی ڕائەکێشا ، بە قەلاّنگەکەی شتی حاجیانی ئەدزی ، ئەگەر پێیان بزانیایە ئەیوت : قەلاّنگەکەمی تێ گیراوە ، پێیان نەزانیایە ئەیبردو ئەڕۆیی • لە هەردوو حەدیثەکەی ئەمیشا ئەفەرموێ : مانگو ڕۆژ دوو ئایەتن لە ئایاتی خوا ••• إلخ •

لە ئەسمای کچی حەزرەتی صەدیقی ئەکبەریشەوە نوێژی دوو روکووعیو دوو سوجوودی بە میثلی حەدیثی ئەووەلّی عایشەو جابیر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ = ریوایەت کراوە = ح ـ ٢/٧٤ ن ، جە • لە ئەبوبەکرەوە ـ رضي الله تعالى عنه ـ موغیرەی کوڕی شوعبە ـ رضي الله تعالى عنهما ـ بە موختەصەریی ح ـ ٢/٢٤٩ • لە ئەبومەسعوودەوە ـ رضي الله تعالى عنه ـ ح ـ ٢/٢٥٠ ، م ـ ٤/٢٤٥ • ن ، جە • بە موختەصەریی لە حەدیثی ئەسمادا ـ رضي الله تعالى عنها ـ ئەفەرموێ : ئاگرم ئەوەندە لێ نزیك بۆوە وتم : یاڕەببی بۆ منیش لەگەلّ ئەوانم ؟!

٨/٢٥٤٦ ـ عن أسماء [رضي الله تعالى عنها] قالت : [كنا نؤمر عند الخسوف • أخرى] أمر النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بالعتاقة في كسوف الشمس • ح ـ ٤/٢٩١ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لە کوسووفی[1] شەمسا ئەمری پێ ئەکردین بە ئازادکردنی عەبدو جاریە •

---

(١) لە ڕۆژگیرانا •

٢٥٤٧/٩ ـ ابن عباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ قال : انخسفت [انكسفت • م] الشمس على عهد رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فصلى رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فقام قياماً طويلا نحواً من قراءة سورة البقرة ، ثم ركع ركوعاً طويلا ، ثم رفع فقام قياماً طويلا وهو دون القيام الأول ، ثم ركع ركوعاً طويلا وهو دون الركوع الأول ، ثم سجد ثم قام قياماً طويلا وهو دون القيام الأول ، ثم ركع ركوعاً طويلا وهو دون الركوع الأول ، ثم رفع فقام قياماً طويلا وهو دون القيام الأول ، ثم ركع ركوعاً طويلا وهو دون الركوع الأول ، ثم سجد ، ثم انصرف وقد تجلت الشمس • فقال ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : إن الشمس والقمر آيتان من آيات الله ، لا يخسفان لموت أحد ولا لحياته ، فإذا رأيتم ذلك فاذكروا الله • قالوا : يا رسول الله رأيناك تناولت شيئاً في مقامك ، ثم رأيناك [كففت • م] كعكعت ! قال ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : إني رأيت الجنة فتناولت عنقوداً ولو أصبته لأكلتم منه ما بقيت الدنيا • وأريت النار فلم أر منظراً كاليوم قط أفظع منه ، ورأيت أكثر أهلها النساء • قالوا : بم يا رسول الله ؟ قال : بكفرهن • قيل : يكفرن بالله ؟ قال : يكفرن العشير ، ويكفرن الاحسان • لو أحسنت الى إحداهن الدهر كله ثم رأت منك شيئاً قالت : ما رأيت منك خيراً قط ! ح ـ ٢/٢٦٠ • م ـ ٤/٢٤٢ •

تەرجەمە :

ئەم حەدیثەیش وەك حەدیثی ئەووەڵی جابیرو عایشە ـ رضي الله تعالى عنهما ـیە • لە دوو ركاتا چوار روكووعو چوار سـوجدەو چوار قیام • ئاخری یەكەیشی لە ئیمانا رابورد[1] •

---

(١) مەبەستی حەدیثی ژمارە (٥٢/١٨٠)ە كە لە لاپەرە (٢٩٧)ی بەرگی یەكەمی ئەم كتێبەدایە •

١٠/٢٥٢٨ ـ عن ابن عباس [رضي الله تعالى عنهما] عن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ أنه صلى في كسوف ثمان ركعات [في أربع سجدات • وعن علي ـ رضي الله تعالى عنه ـ مثل ذلك • م ـ ٢٤٤/٤] قرأ ثم ركــع ، ثم قرأ ثم ركع ، ثم قرأ ثم ركع ، ثم قرأ ثم ركع ، ثم سجد • قال : والأخرى مثلهــا •

تەرجەمە :

مەئالی ئەم حەدیثی ئیبنوعەباسو ئیمامی عەلیە ـ رضي الله تعالى عنهم ـ ئەمەیە کە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لە کوسووفێکا دوو رکات نوێژی کرد ، لــە کوللی رکاتێکا چــوار قیــامو چوار روکــووعو دوو سوجدەی برد • لە مەجمووعیانا هەشت قیامو هەشــــت روکووعو چوار سوجدەی برد •

خۆلاصەی هەموو بابەکە ئەمەیە نوێژی مانگو رۆژگیران بە ســێ نەوع ئەکرێ ، هەمووی هەر دوو رکاتە • فەقەط بەعزێ وەقت لــە کوللی رکاتێکا دوو قیامو دوو روکووعو دوو ســـوجدە • لــە بەعزێ وەقتا سێ قیامو سێ روکووعو دوو ســـوجدە ، لە بەعزێ وەقتا چوار قیامو چوار روکووعو دوو سوجدەی بردوە ، ئەووەڵ لە دوەم ••• إلخ درێژتر بوە •

تم الكسوف والخسوف بعون الله تعالى وانجلت الشمس والقمر قبل الجمعة ١٩٤١/٦/١٣ • ونشرع بعون الله تعالى في جمع النيرين في العيدين • فنأكل ونشرب ونلبس ونتزين[1] •

---

(١) واتە : بە یارمەتیی خوا رۆژگیرانو مانگگیران تەواو بوو ، مانــگو رۆژ بەربوون ، لــە پێش جومعــەی ١٩٤١/٦/١٣دا • بە یــارمــەتی خوداش دەست ئەکەین بە یەکخستنی (نیرین) ــ کە موســـلیمو بوخاری ، یا مانگو رۆژی مەبەستە ــ لە دوو جەژنەداو ، ئەخۆینو ئەخۆینەوەو جل لەبەر ئەکەینو خۆمان ئەڕازێنینەوە •

العيــــدين

بسم الله الرحمن الرحيم

٢٥٤٩/١ – عن البراء بن عازب [رضي الله تعالى عنهما] قال : خطبنا النبي – صلى الله تعالى عليه وسلم – يوم الأضحى بعد الصلاة ، فقال : من صلى صلاتنا ونسك نسكنا فقد أصاب النسك ، ومن نسك قبل الصلاة [فتلك شاة اللحم ح – ٢١٥/٢] فإنه قبل الصلاة ولا نسك له • فقال أبو بردة بن نياز خال البراء [رضي الله تعالى عنهما] : يا رسول الله فإني نسكت شاتي قبل الصلاة وعرفت أن اليوم يوم أكل وشرب ، وأحببت أن تكون شاتي أول شاة تذبح في بيتي [فتعجلت وأكلت وأطعمت أهلي وجيراني ••• إلخ ح – ٢١٥/٢] فذبحت شاتي وتغديت قبل أن آتي الصلاة • قال : شاتك شاة لحم • قال : يا رسول الله فإن عندنا عناقا [گيسك] لنا جذعة [خير من مسنة] هي أحب إلي من شاتين أفتجزي عني ؟ قال : نعم ، ولن تجزي عن أحد بعدك ح – ١٩٩/٢ ، ٢١٥ •

وعن أنس [رضي الله تعالى عنه] مثله وفيه : فقام رجل من الأنصار ، فقال : يا رسول الله جيران لي إما قال : بهم خصاصة ؟ وإما قال : فقر ؟ واني ذبحت قبل الصلاة وعندي عناق لي أحب إلي من شاتي لحم ، فرخص له فيها • ح – ٢١٥/٢ •

وعن البراء [رضي الله تعالى عنه] في أخرى مثله وفيه : خير من مسنة ... إلخ خ - ٢/٢٠٢ وفي أخرى عنه قال : سمعت النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يخطب فقال : ان أول ما نبدأ به من يومنا هذا أن نصلي ثم نرجع فننحر ؛ فمن فعل فقد أصاب سنتنا . ح - ٢/١٩٦ ، م - ٤/١٩٩ . د ، ت ، ن ، م - ٨/١٨٦ ، ح-٨/٢٨٨ ، ٢٩١ . عن أنس قال أنس ـ رضي الله تعالى عنه ـ : فلا أدري أبلّغت الرخصة من سواه أم لا ؟ ثم انكفأ النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ إلى كبشين فذبحهما ، وقام الناس الى غنيمة فتوزعوها ، أو قال فتجزعوها . ح - ٨/٢٨٨ . م - ٨/١٨٨ . م - ٨/١٨٤ .

بەسە (حديث البراء)

تەرجەمە :

مەئالی ئەم حەدیثانە : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ رۆژی جەژنی قوربان لە دوای نوێژ خوطبە ئەخوێنێ ، لە خوطبەکەیا ئەفەرموێ : هەرکەسێ وەك ئێمە نوێژ بکاو ، وەك ئێمە قوربانیی بکا [یەعنی بیخاتە دوای نوێژی جەژن] ئەوکەسە سوننەتی ئێمە بەجێئێنێ ، هەرکەسێ لە پێش نوێژا قوربانیەکەی سەرببڕێ قوربانیەکەی پێش نوێژ کەوتوە دروست نیە [لە باتی ئەو قوربانیی‌یەکی تر بکا] ئەبوبوردەی کوڕی نیاز خاڵی بەراء ـ رضي الله تعالى عنهما ـ عەرزی پێغەمەری کرد : دراوسێی برسییو فەقیرمان هەیە ئیمڕۆیش رۆژی خواردنو خواردنەوەیە ، عەجەلەم کرد قوربانیەکەم سەربڕی ؛ حەزم‌کرد کە ئەووەڵ مەڕێ سەربڕێ ئەو مەڕی منە بێ ، سەرم‌بڕی خواردمو دەرخواردی ماڵو منداڵو دراوسێم دا ئەمجا هاتم بۆ نوێژ . پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : مەڕەکەت مەڕی قوربانی نیە مەڕی گۆشتنە . عەرزی‌کرد : (یا رسول الله)

ئیسکێکمان هەیە لە دوو مەڕ لام چاکترە بۆم دروستە بیکەم بە قوربانی ؟ فەرمووی : بەڵێ دروستە ، لە دوای تۆ بۆ کەسی تر دروست نیە • [هەر ئەبێ پێی نابێتە دوو ساڵ] •

لە حەدیثی ئەنەسا ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : نازانم ئەو روخصەتەی ئەبوبوردە هەر بۆ ئەو بوو یا بۆ خەڵقی تریش ؟ لە پاشا پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ تەشریفی چوو دوو بەرانی سەربڕی ، خەڵقیش چوون بە لای گەلەیێکەوە لە بەینیانا بەشیان کرد •

نوێژ لە پێش خوطبەدا ئەبێ • قوربانی دوای نوێژ ئەبێ • گیسك دروست نیە ئەبێ چێیر بێ •

٢٥٥٠/٢ ـ عن جابر بن عبدالله [رضي الله تعالى عنهما] يقول : صلى بنا النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يوم النحر بالمدينة ، فتقدم رجال فنحروا وظنوا أن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قد نحر ، فأمر النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ من كان نحر قبله أن يعيد بنحر آخر ، ولا ينحروا حتى ينحر النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ م ـ ١٩١/٨ •

٢٥٥١/٣ ـ وعنه قال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : لا تذبحوا إلا مسنة [ثنية] إلا أن يعسر عليكم فتذبحوا جذعة من الضأن • م ـ ١٨٩/٨ •

تەرجەمە :

جابیر ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ نوێژی جەژنی قوربانی پێ‌کردین ، بەعزێ خەڵق لە پێش نوێژا قوربانی‌یان سەربڕیبو وایان زانیبوو کە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـیش سەری بڕیوە • پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ئەمری کرد

هەرکەسێ سەری بڕیبێ یەکێکی تریش سەرببڕێ ، لەمەولا تا پێغەمبەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ سەری نەبڕێ کەس قوربانی سەرنەبڕێ •
پێغەمبەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ = فەرمووی : = (مسنة) نەبێ یەعنی مەڕی یەك ساڵە یا بزنی دوو ساڵە نەبێ سەری نەبڕێ مەگەر نەیبێ بەرخی شەش مانگ یا چێیری یەك ساڵە سەرببڕێ •

٢٥٥٢/٤ ـ أبو سعيد الخدري [رضي الله تعالى عنه] قال : كان رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يخرج يوم الفطر والأضحى الى المصلى ، فأول شيء يبدأ به الصلاة ، ثم ينصرف فيقوم مقابل الناس ، والناس جلوس على صفوفهم ، فيعظهم ويوصيهم ويأمرهم ، فإن كان يريد أن يقطع بعثاً قطعه ، أو يأمر بشيء أمر به ، ثم ينصرف • قال أبو سعيد : فلم يزل الناس على ذالك حتى خرجت = مع = مروان [••• ••] وهو أمير المدينة [من قبل معاوية •••••] في أضحى أو فطر • فلما أتينا المصلى اذ منبر بناه كثير بن الصلت [التابعي الكبير ـ رحمه الله تعالى ـ] فإذا مروان يريد أن يرتقيه قبل أن يصلي ، فجبذت بثوبه ، فجبذني فارتفع فخطب قبل الصلاة ، فقلت له : غيرتم والله [سنة رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ] فقال : أبا سعيد قد ذهب ما تعلم • فقلت : ما أعلم والله خير مما لا أعلم • فقال : إن الناس لم يكونوا يجلسون لنا بعد الصلاة فجعلتها قبل الصلاة •
خ ـ ١٩٩/٢ • م ـ ١٩٨/٤ ببعض فرق لفظي وفيه :

فإن كان له حاجة يبعث ذكره للناس ، أو كانت له حاجة بغير ذلك أمرهم بها ، وكان يقول : تصدقوا ، تصدقوا = تصدقوا = وكان أكثر من يتصدق النساء ثم ينصرف [إلى المدينة] فلم يزل كذلك حتى كان مروان بن الحكم [•••••] فخرجت محاصرا مروان حتى أتينا المصلى ، فإذا كثير بن الصلت [رحمه الله] قد بنى منبراً من طين ولَبِن ، فإذا مروان ينازعني يده كأنه

يجرني نحو المنبر وأنا أجره نحو الصلاة ، فلما رأيت ذلك منه قلت : أين الابتداء بالصلاة ؟ فقال : لا يا أبا سعيد قد ترك ما تعلم ، قلت : كلا والذي نفسي بيده لا تأتون [... ..] بخير مما أعلم [من سنة النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ] ثلاث مرات ثم انصرف . م ـ ٤/١٩٨ .

تەرجەمە :

ئەبوسەعیدی خدریی ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ رۆژی جەژنی رەمەزانو قوربان تەشریفی ئەچوو بۆ موصەللا کە لە خاریجی مەدینەیە بۆ نوێژی جەژن ، ئەووەڵ شتێك کە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ دەستی پێ ئەکرد نوێژ بوو . لە پاشا پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ سەلامی ئەدایەوەو تەشریفی بەرابەر بە خەڵق رائەوەستا ، خەڵق لە جێی خۆیان هەموو دائەنیشتن ، لە جێی خۆیان وەعظی بۆ دائەدانو نەصیحەتی ئەکردن ، ئەمری پێ ئەفەرموون ئەگەر ئیحتیاجی‌یێکی ببوایە ، بۆ لەشکر تەرتیبکردنێ تەرتیبی ئەکرد ، ئەگەر حاجەت ببوایە بە ئەمرێك ئەیفەرموو . ئەیفەرموو : صەدەقە بکەن ، صەدەقە بکەن = صەدەقە بکەن = ئەوەی زۆر صەدەقەیان بکردایە ژنان بوون [رضي الله تعالى عنهن] لە پاشا پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ تەشریفی ئەگەڕایەوە بۆ مەدینە ، هەر وا مایەوە تا مەروانی کوڕی حەکەم [لە طەرەف موعاویەوە کرا بە ئەمیری مەدینە .....] مەروان رۆژێکی جەژن چوو بۆ موصەللا منیش لەگەڵیا ئاوشانی دەستی لە دەستما بوو چووم بۆ موصەللا ، لەوێ مینبەرێ لە قوڕو خشت لە طەرەف کەثیری کوڕی صەلتەوە ـ رحمه الله ـ دروستکرابوو ، ئەوەندەم زانی مەروان تەمای بوو لە پێش نوێژا بچێ بۆ سەر مینبەرەکە ، رامکێشا کە لە پێشا نوێژ بکا ، رای‌کێشام بۆ لای مینبەرەکەوە کە چاوم بەو ئیشە بێ‌مەعنایەی

کەوت پێم‌وت : وەڵلاهی سونەتی پێغەمەرتان - صلی الله تعالی علیه وسلم - گۆڕی ! وتی : یا ئەباسەعید ئەوی ئەیزانی ، کە ئیتتیباعی سونەتە ، تەرك کراوەو نەماوە • وتم : خەیر وەڵلاهی ئەوی کە من ئەیزانم کە طەریقی پێغەمەرە - صلی الله تعالی علیه وسلم - خێرترە لەوە کە نایزانم • وەڵلاهی ئێوە ناتوانن لەوە چاتر بێنن • وتی : چی بکەم خەڵق ڕاناوەستێ بۆمان لە دوای نوێژ منیش خستمە پێش نوێژ [••••] •

٢٥٥٣/٥ - عن عبدالله بن عمر [رضي الله تعالى عنهما] ان رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - كان يصلي في الأضحى والفطر • ثم يخطب بعد الصلاة • ح - ٢/٢٠١ •

تەرجەمە :

پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - لە هەردوو جەژنا نوێژی ئەکرد ئەمجا خوطبەی ئەخوێن •

٢٥٥٤/٦ - عن جابر بن عبدالله - رضي الله تعالى عنهما - يقول : إن النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - خرج يوم الفطر فبدأ بالصلاة قبل الخطبة • ح - ٢/٢٠١

تەرجەمە :

پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - ڕۆژی جەژنی ڕەمەزان تەشریفی چوەدەرێ لە پێش خوطبەدا نوێژی کرد •

٢٥٥٥/٧ - ابن عباس أرسل إلى ابن الزبير [رضي الله تعالى عنهم] في أول ما بويع له [بالخلافة سنة أربع وستين] انه لم يكن يؤذن بالصلاة يوم الفطر ، وانما الخطبة بعد الصلاة • ح - ٢/٢٠١ • م - ٤/١٩٧ د •

تەرجەمە :

ئیبنوعەباس ناردیە لای عەبدوڵلای کوڕی زوبەیر ـ رضي الله تعالى عنهم ـ لە ئیبتیدای خەلافەتیا = ساڵی شەصتو چواری کۆچیی = کە بۆ نوێژی جەژنی رەمەزان لە زەمانی پێغەمەرا ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بانگ نەئەدراو خوطبەیش هەر لە دوای نوێژەوە بوە •

٨/٢٥٥٦ ـ ابن عباس وجابر بن عبدالله [رضي الله تعالى عنهم] قالا : لم يكن يؤذن يوم الفطر ولا يوم الأضحى • = خ ـ ٢/٢٠١ =

تەرجەمە :

لە زەمانی پێغەمەرا ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ نە بۆ جەژنی رەمەزانو نە بۆ جەژنی قوربان بانگ نەئەدرا •

٩/٢٥٥٧ ـ عن جابر [رضي الله تعالى عنه] قال : شهدت مع رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يوم العيد فبدأ بالصلاة قبل الخطبة بغير أذان ولا إقامة ، ثم قام متوكئاً على [يد • أخرى] بلال ، فأمر بتقوى الله وحث على طاعته ، ووعظ الناس وذكرهم • ثم مضى حتى أتى النساء فوعظهن وذكرهن ، فقال : تصدقن فإن أكثركن حطب جهنم • فقامت امرأة من سطة النساء [وسطهن] سفعاء الخدين [مشوبهما بسواد] فقالت : لم يا رسول الله ؟ قال : لأنكن تكثرن الشكاة ، وتكفرن العشير • قال فجعلن يتصدقن من حليهن يلقين في ثوب بلال من أقرطتهن وخواتيمهن • م ـ ٤/١٩٥ • ح ـ ٢/٢٠٢ ليس فيه كونهن حطب جهنم • وفيه : وبلال باسط ثوبه يلقي فيه النساء صدقة • قال [ابن جريج] : قلت لعطاء : أترى حقاً على الامام الآن أن يأتي النساء فيذكرهن حين يفرغ ؟ قال : إن ذلك لحق عليهم ، وما لهم أن لا يفعلوا ؟ ح ـ ٢/٢٠٢ •

تەرجەمە :

جابیر - رضي الله تعالى عنه - ئەفەرموێ : رۆژی جەژن لە خزمەت پێغەمەرا بووم - صلى الله تعالى عليه وسلم - لە پێش خوطبە دەستی بە نوێژ کرد ، بە بێ بانگ‌و قامەت لە پاشا تەشریفی هەلسا ئیعتیمادی دایە سەر دەستی بیلال - رضي الله تعالى عنه - [بیلال جلی راخستبو] پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - ئەمری بە تەقوای خوا ئەکردو تەرغیبی خەلقی ئەکردو وەعظی بۆ دائەدان‌و شتی چاکی ئەخستە فکرەوە لە پاشا تەشریفی چوو تا هاتە نزیك ژنانەوە وەعظی بۆ دادان‌و شتی فکرخستنەوەو فەرمووی : صەدەقە بکەن چونکە زۆرترینی ئێوە گزرەی جەهەنەمن ٠ لە ناوەڕاستی ژنەکانا ژنێ لە ناویانا=رەش‌تالەیەك بوو=هەلی دایێ ؛ عەرزی پێغەمەری کرد - صلى الله تعالى عليه وسلم - : بۆچی (یا رسول الله) ؟ فەرمووی : زۆر شکات لە حالی خۆتان ئەکەن‌و کوفرانی نیعمەتی مێردتان ئەکەن ٠ جابیر - رضي الله تعالى عنه - فەرمووی : ژنان دەستیان پێکرد گوارەیان‌و ئەنگوستیلەیان فرێ‌ئەدایە ناو جلەکەی بیلالەوە - رضي الله تعالى عنه - ٠

لە بوخاریدا ئەفەرموێ : ئیبنوجورەیج لە عەطای پرسیی : لات وایە کە لە پاش خوطبە لەسەر ئیمامە بچێتە لای ژنان وەعظ‌و نەصیحەتیان بکا ؟ فەرمووی : ئەوە حەقە لە سەریان ، بۆچی نایکەن ؟

١٠/٢٥٥٨ - عن جابر بن سمرة قال : صليت مع رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - العيدين غير مرة ولا مرتين بغير أذان ولا إقامة ٠

م - ١٩٩/٤ ٠

تەرجەمە :

جابیری کوڕی سەموزە - رضي الله تعالى عنه - ئەفەرموێ : لە خزمەت پێغەمەرا - صلى الله تعالى عليه وسلم - نە جارێ نە دووجار جەژن نوێژم کردوە بە بێ بانگ و بێ قامەت .

٢٥٥٩/١١ - عن ابن عباس - رضي الله تعالى عنهما - ان النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - صلى يوم الفطر ركعتين لم يصلِّ قبلها ولا بعدها ، ثم أتى النساء ومعه بلال فأمرهن بالصدقة ، فجعلن يلقين تلقي المرأة خُرصها وسخابها [حەلقەی گوێ و مێخەك بەندی مل] ح - ٢/٢٠٣ .

تەرجەمە :

پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - ڕۆژی جەژنی ڕەمەزان دوو ركات نوێژی كرد ، نە لە پێشیەوە نە لە دوایەوە نوێژی = نە = كرد . لە پاشا تەشریفی هات بۆ لای ژنان ئەمری پێکردن بە صەدەقە دەستیان پێکرد بە حەلقەی گوێ و ملیوانكەی ملیان ئەیانهاویت =ە سەر ئەو شتەی كە بیلال ڕای خستبو = .

٢٥٦٠/١٢ - عبدالرحمن بن عابس [رحمه الله تعالى] قال : سمعت ابن عباس [رضي الله تعالى عنهما] قيل له : أشهدت العيد مع النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - ؟ قال : نعم . ولولا مكاني من الصغر ما شهدته . خرج حتى أتى العلم الذي عند دار كثير بن الصلت ، فصلى ، ثم خطب ، ثم أتى النساء ، ومعه بلال فوعظهن وذكرهن وأمرهن بالصدقة ، فرأيتهن يهوين بأيديهن يقذفن في ثوب بلال ، ثم انطلق هو وبلال الى بيته . ح - ٢/٢١١ .

تەرجەمە :

لە ئیبنوعەبباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ پرسرا : لە خزمەت پێغەمەرا ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ حازری نوێژی جەژن بووی ؟ فەرمووی : بەڵێ ، ئەگەر لەبەر منالّیم نەبوایە کە لە خزمەت پێغەمەرا ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قەدرێکم بوو حازر نەئەبووم • تەشریفی چوە دەرێ تا هاتە لای ئەو عەلەمەی کە لای ماڵی کەثیری کوڕی صەلتەوەیە ، نوێژی کرد ، لە پاشا خوطبەی خوێن ، لە پاشا بیلالی لە خزمەتا بوو تەشریفی هاتە لای ژنان وەعظی بۆ خوێندن ، شتی چاکی خستنەوە فکر ، ئەمری پێ فەرموون بە صەدەقە ، چاوم بە ژنانەکەوت کە شتیان بە دەستی خۆیان ئەهاویتە ناو جلی بیلالەوە کە رایخستبو ، لە پاشا بیلالی لە خزمەتا بوو تەشریفی چوە ماڵێ •

۲۵٦۱/۱۳ ـ عن ابن عباس [رضي الله تعالى عنهما] قال : شــهدت الفطر مع النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ وأبي بكر ، وعمر ، وعثمان ـ رضي الله عنهم ـ يصلونها قبل الخطبة ثم يخطب بعدُ خرج النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ كأني أنظر إليه حين يُجلّس بيده ، ثم أقبل يشقهم حتى أتى النساء معه بلال ، فقال : (يا أيها النبي إذا جاءك المؤمنات يبايعنك •••)[1] الآية ، ثم قال حين فرغ منها : أنتن على ذلك ؟ قالت امرأة منهن ، لم يجبه غيرها : نعم ، لا يدري حسن [الراوي عن طاوس] من هي • قال : فتصدقن فبسط بلال ثوبه ، ثم قال : هلم لكن فداء أبي وأمي ! فيلقين الفتح والخواتيم في ثوب بلال • قال عبدالرزاق : الفتح والخواتيم للرجال العظام كانت في الجاهلية • ح ـ ۲۱۳/۲ • م ـ ۱۹۱/٤ •

(۱) المتحنة /۱۲ •

تەرجەمە :

ئیبنوعەباس ـ رضـي الله تعـالى عنهما ـ ئەفەرموێ : رۆژی جەژنی رەمەزان لە خزمەت پێغەمەرا ـ صلى الله تعـالى عليه وسلم ـ و ئەبوبەکرو عومەرو عوثمانا ـ رضي الله تعالى عنهم ـ بووم نوێژیان لە پێش خوطبـەدا ئەکرد ئەمجا خوطبەیان ئەخوێند • پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسـلم ـ تەشریفی [لە مەدینە] چوەدەرێ لە پێش چاومە کـە بە دەستی موبارەکی خەلقی دائەنیشان ، لە پاشا تەشریفی بە ناو خەلقەکەدا چوو تـا هاتـە لای ژنان ، بیلالیشی لە خزمەتا بوو ئەم ئایەتەی خوێندەوە (یـا أیهـا النبي إذا جاءك المؤمنات يبايعنك •••) الآية کـە لـە ئایەتەکە بوەوە بـە ژنەکـانی فەرموو : لە سەر ئەو عەهدەی کە کردووتانە ماون یان نا ؟ ژنێ لەوان هاتە جواب ، غەیری ئەو جوابی نەدایەوە ، حەسەنی راویی لە طاوسـەوە ئەو ژنەی نەناسیوە نەیزانیوە کێیە • ئەو ژنە عەرزی پێغەمەری کرد ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : بەڵێ لەسەر عەهدی خۆمان ماوین • پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : کە وابێ صەدەقە بکەن • بیلال ـ رضي الله تعالى عنه ـ جلێکی راخست فەرمووی : بێنن باوکو دایکم بە فیداتان بێ ! ئیتر ژنەکان ئەنگوستیلەی گەورەی پەنجەی پێو ئەنگوسـتیلەی دەستیان ئەهاویتە ناو ئەو جلی بیلالەوە کە رایخستبو •

٢٥٦٢/١٤ ـ قال ابن عباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ (واذكروا الله في أيام معلومات)[1] أيام العشـر ، والأيـام المعـدودات أيام التشـريق •

ح ـ ٢/٢٠٦ •

---

(١) مەبەست لەمە دوو ئایەتە کە یەکێکیان (أيام معلومات)و ئەوی تریـان (أيام معدودات)ە ئەفەرموێ • بروانە : الحج/٢٨ و البقرة/٢٠٣ •

تەرجەمە :

= ئیبنوعەباس ئەفەرموێ : = ئەیامی مەعلومات جەژن و تۆمینەیە • ئەییامی مەعدوودات سێ رۆژی دوای قوربانە •

١٥/٢٥٦٣ - عن ابن عباس - رضي الله تعالى عنهما - عن النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - قال : ما العمل في أيام أفضل منها في هذا العشر • قالوا : ولا الجهاد ؟ قال : ولا الجهاد إلا رجل خرج يخاطر بنفسه وماله فلم يرجع بشيء • ح - ٢/٢٠٦ • د ، ت ، جه •

تەرجەمە :

ئیبنوعەباس - رضي الله تعالى عنهما - ئەفەرموێ : پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - فەرمووی : لە هیچ رۆژێکا عیبادەتکردن خێرتر نیە لە عیبادەتکردن لەم دە رۆژەدا - تۆمینەو رۆژی جەژن - عەرزیانکرد : جیهادیش ؟ فەرمووی : جیهادیش مەگەر پیاوێ خۆی و مالی بخاتە خەتەرەوەو هیچ شتێش لەگەڵ خۆی نەیێنێتە دواوە •

١٦/٢٥٦٤ - عن عائشة - رضي الله تعالى عنها - أن رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - أمر بكبش أقرن يطأ في سواد ، ويبرك في سواد ، وينظر في سواد ، فأتي به ليضحي به ، فقال : يا عائشة هلمّي المِدية ، ثم قال : اشحذيها بحجر ففعلت ، ثم أخذها وأخذ الكبش فأضجعه ، ثم ذبحه ، ثم قال : بسم الله اللهم تقبل من محمد وآل محمد ، ومن أمة محمد ثم ضحى به • م - ٨/١٩٥ •

تەرجەمە :

پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - ئەمری فەرموو بە بەرانێ لە سەوزاییدا ئەلەوەڕا ، لە سەوزاییدا مۆڵی ئەخوارد ، لە سەوزاییدا

تەماشای ئەکرد [یەعنی زۆر قەڵەو بوو] بۆیان هێنا کە بیکا بە قوربانیی فەرمووی : ئەی عایشە کێردەکە بێنەو تیژی بکە بە بەردێ ، فەرموودەکەی بەجێ‌هێنا ، لە پاشا کێردەکەی وەرگرت ، بەرانەکەی گرت‌و پاڵی خست . لە پاشا فەرمووی : (بسم اللہ) خوایا قەبووڵی بکە لە محەمەدو ئالی محەمەدو لە ئوممەتی محەمەد ، لە پاشا سەری بڕی .

١٧/٢٥٦٥ ـ عن أنس ـ رضي الله تعالى عنه ـ قال : ضحى النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بكبشين أملحين فرأيته واضعاً قدمه على صفاحهما يسمي ويكبر ، فذبحهما بيده . م ـ ٨/١٩٢ وفي أخرى : ويقول : بسم الله والله أكبر م ـ ٨/١٩٤ ، ح ـ ٨/٢٩٠ ولفظه : انكفأ الى كبشين أقرنين أملحين ، فذبحهما بيده . ح ـ ٨/٢٩٠ .

تەرجەمە :

ئەنەس ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : پێغەمبەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ دوو بەرانی جوانی شاخداری کرد بە قوربانی . چاوم لێ‌بوو کە پێی موبارەکی نایە سەر لاملیو فەرمووی : (بسم الله والله أكبر) بە دەستی موبارەکی سەری بڕی .

١٨/٢٥٦٦ ـ جندب بن سفيان ـ رضي الله تعالى عنه ـ قال : شهدت الأضحى مع رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فلم يعد أن صلى وفرغ من صلاته سلم ، فإذا هو يرى لحم أضاحي قد ذبحت قبل أن يفرغ من صلاته ، فقال : من كان ذبح أضحيته قبل أن يصلي ، أو نصلي ، فليذبح مكانها أخرى ، ومن كان لم يذبح فليذبح باسم الله . م ـ ٨/١٨٠ ، ١٨٣ بفرق غير مخل . خ ـ ٢/٢١٥ . ن ، جه .

تەرجەمە :

جوندوب ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : لـە خزمەت پێغەمەرا ـ صلى الله تعـالى عليـه وســلم ـ حازرى نوێژى جەژنى قوربان بووم ، نەگەڕايەوە تا نوێژى كردو لە نوێژ بۆوە • كە تێفكرى گۆشتى قوربانيى دى كــە سەربڕرابوو لە پێش ئەمەدا كــە لـە نوێژ بينەوە • فەرمووى : هەركەسێ قوربانيى سەرببڕێ لە پێش ئەمەدا كە نوێژ بكرێ ، يا فەرمووى: لە پێش ئەمەدا كە نوێژ بكەين يەكێكى تر لە باتى ئەو ســەرببڕێ ، ئەوى سەرى نەبڕيوە بە ناوى خواوە ـ عز وجل ـ سەرى ببڕێ •

٢٥٦٧/١٩ ـ عمر بن الخطاب ـ رضي الله تعالى عنه ـ سـأل أبا واقـد الليثي ما كان يقرأ به رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ في الأضحى والفطر • فقال : كان يقرأ فيهما بـ (ق والقرآن المجيد) و (اقتربت الساعة وانشق القمر) م ـ ٢٠٤/٤ •

تەرجەمە :

ئيمامى عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ لە ئەبوواقيدى لەيثيى پرسيى : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لە نوێژى جەژنى رەمەزانو قوربانا چى ئەخوێند ؟ فەرمووى : (ق والقرآن المجيد) و (إقتربت الســـــاعـة وانشق القمر) • م ـ ٢٠٤/٤ •

[وعند الطحاوي[١] من حديث جابر ـ رضي الله تعالى عنه ـ أن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ أتى بكبشــين أملحين عظيمين موجوءين • فأضجع أحدهما وقال : بسم الله والله أكبر ، أللهم عن محمد وآل محمـد •

---

(١) دانەر ـ خ ـ ژمارەى [illegible] ئەم حەديثە دانەناوە •

ثم أضجع الآخر فقال : أللهم عن محمد وعن أمته من شـهد لك بالتوحيد وشهد لي بالبلاغ ، وهو حديث حسن . قسطلاني - ٨/٢٩٥ .

تەرجەمە :

جابیر - رضي الله تعالى عنه - ئەفەرموێ : پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - دوو بەرانی جوانی گەورەی خەسـاوی هێنا . بەکێکیانی پاڵخست فەرمووی : (بسم الله والله أكبر) ئەمە لە باتی محەمەدو ئالی محەمەد . لە پاشا ئەوی تری پاڵخست فەرمووی : خوایا ئەمە لە باتی محەمەدو ئوممەتی محەمەد ئەوانەی کە شـەهادەتیان بە یەکێتی تۆ داوەو شـەهادەتیان بۆ من داوە کـە ئەوامیرو نەواهیی تۆم تەبلیغ کردوون . طەحاوی ئەفەرموێ : ئەم حەدیثە حەدیثێکی حەسـەنە ، یەعنی راویەکانی ئەووەڵ تا ئاخر عادیلن ، قووەی حافیظەیان بەقووەتە ، لەوانەن کە ضەبطی حەدیث بە تەواوەتی ئەکەن ، چۆنیان بیستوە بێ ئەمە حەرفێکی لێ تـەرك بکەن بەو نەوعە ریوایەتی ئەکەن ، نـە لـە مەتنیا نـە لـە سـەنەدیا ضـەعفێکی تیا نیە ، شـوذووذو عیللەتێکی تیا نیە . ئەوەندەی هەیە راویەکانی لە قووەتو ضەبطا بە قەد راویی صەحیح نیە (راجع مقدمة الكتاب)[1] .

٢٠/٢٥٦٨ - عن سـعيد بن جبير [رحمه الله تعالى] قال : كنت مع ابن عمر [رضي الله تعالى عنهما] حين أصابه سنان الرمح في أخمص قدمه ، فلزقت قدمه بالركاب ، فنزلت فنزعتها ، وذلك بمنى . فبلغ الحجاج ، فجعل يعوده ، فقال الحجاج : لو نعلم من أصابك ! فقال ابن عمر - رضي الله تعالى عنهما - : أنت أصبتني . قال : وكيف ؟ قال : حملت السلاح في يوم لم يكن

(١) مەبەستی پێشەکیی بەرگی یەکەمی ئەم کتێبەیە .

يحمل فيه ، وأدخلت السلاح الحرم ولم يكن الســـلاح يدخـل الحـــرم •
ح - ٢٠٣/٢ •

تەرجەمە :

سەعیدی کوڕی جوبەیر - رحمه الله - ئەفەرموێ : لـە خـزمـــەت ئیبنوعومەرا بووم - رضي الله تعالى عنهما - لەو وەختەدا کـە لـە مینـادا پەیکانی رمیان دا لە بەری پێی ، پێی = بە = ئاوزەنگیەکەوە دادروو ، دابەزیم لێم دەرهێنا • خەبەر بە حەججاج گەیی ، حەججاج هاتە عەیادەتی ، فلتانی : خۆزگە ئەمزانی کێ ئـەو نووکە رمەی لێ داوی ! ئیبنـوعومـەر - رضي الله تعالى عنهما - فەرمووی : تۆ لێت‌داوم • حـەججـاج فلتـانی : چۆن ؟ فەرمووی : لە رۆژێکا کە سیلاح هەڵناگیرێ سیلاحت بـە خەڵق هەڵگرت • حەرەم کە سیلاحی ناهێنرێتە ناو سیلاحت هێنایە ناو •

[سەبەبی ئەوە ئەوە بوو عەبدولمەلیك ••• نووسیی بۆ حەججاج کە : موخالەفەی ئیبنوعومەر مەکە • حەججاج ئەوەی زۆر لە لا ناخۆش بوو ، ئەمری بە پیاوێ کرد کە رمێکی شامیی زەهراویی لێ بـدا • ئەو پیاوەیش بە ئەمری ئەو رمەکەی دا لە بەری پێی •

صورەیفینی ئەڵێ : کە عەبدوڵڵای کوڕی عومەر - رضي الله تعـــالى عنهما - ئینکاری ئەوەی لە سەر حەججاج کرد کـە بـە مەنجەنیق کەعبـە بڕووخێنێ‌و ، ئیبنوزوبەیر - رضي الله تعالى عنهما - شەهید بکا ، حەججاج ئەمری کرد کە ئیبنوعومەر - رضي الله تعالى عنهما - شـــــەهید بکەن • بە ئەمری ئەو ئەو سەگە هارە گەزتی • کە حەججاج چوە لای بۆ عەیادەت عەبدوڵڵا فەرمووی : ئەیشمکوژێ‌و عەیادەتیشم ئەکەی ؟! خوا لـە بەینی من‌و تۆدا بە حەکەمێتی کافیە • لە دوای چەند رۆژێ وەفاتی کرد - رضي الله تعالى عنه - قسطلاني • ح - ٢١٤/٢ • ن •

٢٥٦٩/٢١ - عن ابن عمر [رضي الله تعالى عنهما] أن النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - كان ينحر أو يذبح بالمصلى • ح - ٢/٢١٤ ، ن •

تەرجەمە :

ئیبنوعومەر - رضي الله تعالى عنهما - ئەفەرموێ : پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - لە موصەللا حەیوانی سەرئەبڕی •

٢٥٧٠/٢٢ - عن جابر - رضي الله تعالى عنه - قال : كان النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - إذا كان يوم عيد خالف الطريق • ح - ٢/٢١٦ •

تەرجەمە :

پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - رۆژی جەژن لە تەشریف بردنو هاتنەوەیا رێگەی ئەگۆڕی ؛ بە رێیێکا تەشریفی ئەبردو بە رێیێکا تەشریفی ئەهاتەوە •

٢٥٧١/٢٣ - عن أنس بن مالك - رضي الله تعالى عنه - قال : قال النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - : من ذبح قبل الصلاة فإنما ذبح لنفسه ، ومن ذبح بعد الصلاة فقد تم نسكه وأصاب سنة المسلمين ح - ٨/٢٨٧ •

تەرجەمە :

هەرکەسێ لە پێش نوێژا سەرببڕێ بۆ خۆیی سەربڕیوە ، هەرکەسێ لە دوای نوێژ سەرببڕێ قوربانیەکەی تەواوەو سوننەتی موسوڵمانانی بەجێ‌هێناوە •

٢٥٧٢/٢٤ - عن عقبة بن عامر [الجهني - رضي الله تعالى عنه -] أن النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - أعطاه غنماً [بزنو مەڕ] يقسمها على صحابته [- صلى الله تعالى عليه وسلم - أو صحابة عقبة - رضي الله تعالى

عنه ـ] ضحايا ، فبقي عتود [جذعة ، أخرى] ، [أتى عليه سنة أو خمسة أشهر من أولاد المعز ، قسطلاني] فذكره للنبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فقال : ضــحّ أنت به ، خ ـ ٨/٢٩٠ ، ٢٨٧ ، ح ـ ٤/١٤٩ ، ٢٨٠ ، م ـ ٨/١٩١ ، ت ، ن ، جه ،

تەرجەمە :

عەقەبەی کوڕی عامیری جوهەنیی ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموی : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بەعزێ مەڕو بزنی دامێ کە لە بەینی ئەصحابا ، یا لە بەینی ئەصحابی خۆما بەشی بکەم ، بەشم‌کردن ، گیسکێك مایەوە عەرزم‌کرد : (یا رسول الله) گیسکێکم بۆ ماوەتەوە ، فەرمووی : بیکە بە قوربانی بۆ خۆت ، [ئەمیش مەخصووصە بەوەوە] ،

گۆشتی قوربانی تا کەی ئەخورێ ؟

٢٥/٢٥٧٣ ـ عن عبدالله بن أبي بكر [رضي الله تعالى عنهما] عن عبدالله بن واقد [رضي الله تعالى عنهما] قال : نهى رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ عن أكل لحوم الضحايا بعد ثلاث ، قال عبدالله بن أبي بكر [رضي الله تعالى عنهما] : فذكرت ذلك لعمرة ، فقالت : صدق ، سمعت عائشة [رضي الله تعالى عنها] تقول : دف أهل أبيات من أهل البادية حَضْرة الأضحى زمن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فقال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : ادخروا ثلاثاً ثم تصدقوا بما بقي ، فلما كان بعد ذلك قالوا : يا رسول الله ان الناس يتخذون الأسقية من ضحاياهم ، ويجملون منها الودك [من ضرب أو أكرم] فقال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ وما ذاك ؟ قالوا : نهيت أن تؤكل لحوم الضحايا بعد ثلاث ،

فقال : إنما نهيتكم من أجل الدافّة التي دفت ، فكلوا وادخروا وتصدقوا .
م - ٨/٢٠٧ .

تەرجەمە :

عەبدوڵڵای کوڕی ئەبوبەکر ئەفەرموێ : عەبدوڵڵای کوڕی واقید فەرمووی : پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - نەهی‌کردوە لەمە کە لە دوای سێ ڕۆژ گۆشتی قوربانیی بخورێ ، عەبدوڵڵای کوڕی ئەبوبەکر مایەوە عەرزم‌کرد : (یا اسول الله) گیسکێکم بۆ ماوەتەوە . فەرمووی : ڕاست‌ئەکا ، لە عایشە - رضي الله تعالى عنها - م بیست = فەرمووی : = چەند ماڵێ لە ئەهلی صەحرایی لە زەمانی پێغەمەرا - صلى الله تعالى عليه وسلم - لە وەختی قوربانیدا هاتنە مەدینە [فەقیر بوون] پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - فەرمووی : بەشی تا سێ ڕۆژ زەخیرەی لێ هەڵبگرن ، لە سێ ڕۆژ چی مایەوە بیکەن بە صەدەقە . موددەیێ لە دوای ئەوە عەرزی پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - یان = کرد = : خەڵق لە قوربانیەکانیان هیزە دروست ئەکەن ، بەزو پیوی ئەتوێننەوە . پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - فەرمووی : ئەوە چیە ؟ [یەعنی هیچ قەی ناکا با بیکەن] عەرزیان‌کرد : تۆ نەهیت کردوە لەمە کە لە دوای سێ ڕۆژ گۆشتی قوربانیی بخورێ . فەرمووی : بۆیێکم نەهی لێ‌کردن لەبەر ئەو فەقیرانەی کە لە لاوە هاتبوون بیخۆن ، زەخیرەی لێ هەڵگرن صەدەقەی لێ بکەن .

٢٥٧٤/٢٦ - عن عمرة بنت عبدالرحمن عن عائشة - رضي الله تعالى عنها [وعنه] - قالت الضَّحية كنا نملّح منه فنقدم به الى النبي - صلى الله

تعالى عليه وسلم - بالمدينة ، فقال : لا تأكلوا إلا ثلاثة = أيام = ، وليست بعزيمة ، ولكن أراد أن يطعم منه والله أعلم • ح - ٨/٢٩٧ •

تەرجەمە :

عایشە - رضي الله تعالى عنها - ئەفەرموێ : خوێمان بە گۆشتی قوربانیەوە ئەکرد ، لە مەدینە بۆ پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - مان دائەنا ، فەرمووی : لە دوای سێ رۆژ مەیخۆن • ئەمما ئەو نەهیە قەطعیی نیە کە حەرامی بکا ، ئیرادەی وابوە (والله أعلم) کە دەوڵەمەند دەرخواردی فەقیری بدا •

٢٧/٢٥٧٥ - عبدالله بن خبّاب سمع أبا سعيد يحدث أنه كان غائباً ، فقَدِم فقدّم إليه لحم ، قال [قالوا • نسخة] : وهذا من لحم ضحايانا • فقال : = أخروه = لا أذوقه • قال [أبو سعيد] : ثم قمت فخرجت حتى آتي أخي أبا قتادة [صوابه قتادة] وكان أخاه لأمه [أنيسة بنت خارجة] وكان بدرياً فذكرت ذلك له ، فقال : إنه حدث بعدك أمر • خ - ٨/٢٩٦ • ح - ٦/٢٥٤ • وفيه في آخره : حدث بعدك أمر نَقْض لما كانوا ينهون = عنه = من أكل لحوم الأضحى بعد ثلاثة أيام ح - ٦/٢٥٤ •

تەرجەمە :

ئەبوسەعیدی خدریی - رضي الله تعالى عنه - غائیب ئەبێ ، لە دواییدا تەشریفی لەسەفەر هاتەوە ، گۆشتیان بۆ دانا ، وتیان : گۆشتی قوربانیە • فەرمووی : = بیبەنەدواوە = لێی ناخۆم تا لە قەتادەی دایکبرام نەپرسم [قەتادە لەگەڵ ئەبوسەعیدا - رضي الله تعالى عنهما - لە ئەنیسەی کچی خاریجە بوون] لە قەتادەم پرسیی فەرمووی : لە دوای تۆ ئەمرێ حادیث

بوە نەقضی ئەوە ئەکا کە لە دوای سێ رۆژ لە گۆشتی قوربانیی خواردن دروست نیە •

٢٨/٢٥٧٦ ـ عن سلمة بن الأكوع ـ رضي الله تعالى عنه ـ قال : قال النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : من ضحى منكم فلا يصبحن بعد ثالثة وفي بيته منه شيء • فلما كان العام المقبل قالوا : يا رسول الله نفعل كما فعلنا العام الماضي ؟ قال : كلوا وأطعموا وادخروا ، فان ذلك العام كان بالناس جهد ، فأردت أن تعينوا فيها • ح ـ ٢٩٦/٨ • م ـ ٢١٠/٨ فقال : لا إن ذاك عام كان الناس فيه بجهد فأردت أن يفشو فيهم •

تەرجەمە :

سەلەمەی کوڕی ئەکوەع ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : هەرکەسێ لە ئێوە قوربانیی بکا لە پاش سێ رۆژ هیچ کەس رۆژنەکاتەوەو لەو گۆشتە شتێك لە ماڵیا بێ • کە ساڵی دوایی هات عەرزیانکرد : (يا رسول الله) وەك ساڵی پێشوو بکەین ؟ فەرمووی : خەیر بخۆن ، دەرخوارد بدەن ، بیکەن بە زەخیرە ؛ ساڵی پێشوو گرانیی بوو خەڵق لە مەشەققەتا بوون برسییان بوو ، مەقصوودم وابوو کە موعاوەنەتیان بکەن فەرەحییان بکەوێتە ناو •

٢٩/٢٥٧٧ ـ عن أبي سعيد الخدري [رضي الله تعالى عنه] قال : قال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : يا أهل المدينة لا تأكلوا لحوم الأضاحي فوق ثلاث ، وقال ابن مثنى [الراوي] : ثلاثة أيام ، فشكوا الى رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : أن لهم عيالا وحشماً وخدماً • قال : كلوا وأطعموا واحبسوا ، أو ادخروا • قال ابن مثنى : شك عبدالأعلى• م ـ ٢١٠/٨ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ فەرمووی : ئەی ئەهلی مەدینە لە دوای سێ رۆژ لەگۆشتی قوربانیی [یەعنی هی‌خۆتان] مەخۆن • خەڵق شکاتیان‌بردە خزمەت پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم : (یا رسول الله) عەیالمان هەیە ، خزمەتکارمان هەیە ، کەس‌و کاری زۆرمان هەیە • فەرمووی : بخۆن دەخوارد بدەن ، حەبسی بکەن ، یا فەرمووی : پاشەکەوتی بکەن (عبد الاعلی) لەم دوو لەفظەدا شکی بوە •

٢٥٧٨/٣٠ ـ عن جابر ـ رضي الله تعالی عنه ـ کنا تتزود لحوم الأضاحي علی عهد النبي ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ الی المدينة •

ح ـ ٥/١٢٦ ، م ـ ٨/٢٠٩ ، ن ، وعنه حديث المنع والنسخ •

٢٥٧٩/٣١ ـ ثوبان ـ رضي الله تعالی عنه ـ مولی رسول الله ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ قال : قال لي رسول الله ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ في حجة الوداع : أصلح هذا اللحم ، فأصلحته ، قال : فلم يزل يأكل منه حتی بلغ المدينة • م ـ ٨/٢١١[1] •

---

(١) دانەر ـ خ ـ تەرجەمەی حەدیثەکانی جابیرو ثەوبانی نەنووسی ، ئەمە تەرجەمەکانیانە :

جابیر ئەفەرموێ : لە زەمانی پێغەمەرا ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ گۆشتی قوربانیمان ئەکرد بە توێشوو بۆ مەدینەو ، تا مەدینە .

ثەوبانی مەولای پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلی الله علیه وسلم ـ لە (حجة الوداع)دا پێی‌فەرمووم : ئەم گۆشتەم بۆ چاك بکە ، بۆم چاككرد . تا گەیشتە مەدینە لێی خوارد .

عن علي ـ رضي الله تعالى عنه ـ حديث المنع • ح ـ ٨/٢٩٧ • وعن ابن عمر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ أيضاً • ح ـ ٨/٢٩٨ • هەردووكيان مەنسووخن (بما مضى) وە يا مەخصووصن (كما مضى) •

صيام يوم العيدين[1] :

٣٢/٢٥٨٠ ـ أبو عبيد ـ رحمه الله تعالى ـ مولى ابن الأزهر انه شهد العيد يوم الأضحى مع عمر بن الخطاب ـ رضي الله تعالى عنه ـ فصلى قبل الخطبة ، ثم خطب الناس ، فقال : يا أيها الناس إن رسول الله ـ صلى الله عليه وسلم ـ قد نهاكم عن صيام هذين العيدين • أما أحدهما فيوم فطركم من صيامكم ، وأما الآخر فيوم تأكلون نسككم • قال أبو عبيد : ثم شهدت مع عثمان بن عفان [رضي الله تعالى عنه] فكان ذلك يوم الجمعة ، فصلى قبل الخطبة ، ثم خطب فقال : يا أيها الناس إن هذا يوم قد اجتمع لكم فيه عيدان، فمن أحب أن ينتظر الجمعة من أهل العوالي فلينتظر ، ومن أحب أن يرجع فقد أذنت له • قال أبو عبيد : ثم شهدته مع علي بن أبي طالب [رضي الله تعالى عنه] فصلى قبل الخطبة ثم خطب الناس فقال : ان رسول الله نهاكم أن تأكلوا لحم نسككم فوق ثلاث • ح ـ ٨/٢٩٧ • ح ـ ٣/٤٠٤ الى عثمان •

تەرجەمە :

ئەبوعوبەيد ـ رحمه الله تعالى ـ ئەفەرموێ : لە خزمەت ئیمامی عومەرا ـ رضي الله تعالى عنه ـ حازری نوێژی جەژنی قوربان بووم ، لە پێش خوطبەدا نوێژی جەژنی کرد ، لە پاشا خوطبەی بۆ خەڵق خوێند ، فەرمووی : ئەی خەڵقینە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ نەهی لە ڕۆژووی ئەم دوو جەژنە لێ کردوون : یەکێکیان ڕۆژێکە ئیفطارتان لە

(١) بەڕۆژووبوون لە جەژنەکانا .

ڕۆژوو تیاکردۆتەوە • ئەوی تریان ڕۆژێکە کە لە قوربانیتان ئەخۆن •
ئەبوعوبەید ئەفەرموێ : لە پاشا لە خزمەت ئیمامی
عوثمانا حازری بووم ، ئەو ڕۆژە ڕۆژی جومعە بوو ، لە پێش
خوطبەدا نوێژی کرد لە پاشا خوطبەی خوێند ، فەرمووی : ئەی
خەڵقینە ئیمڕۆ ڕۆژێکە بۆ ئێوە دوو جەژنی تیا کۆبۆتەوە • هەرکەسێ لە
ئەهلی ژوور مەدینەوە حەزەکا کە موتتەظیری جومعە بێ موتتەظیر بێ ،
هەرکەسێ حەزەکا بگەڕێتەوە ئیذنی ئەدەم • ئەبوعوبەید - رحمه الله -
ئەفەرموێ : لە پاشا لە خزمەت ئیمامی عەلیشا - رضي الله تعالى عنه -
حازری بووم لە پێش خوطبەدا نوێژی کرد ، لە پاشا خوطبەی خوێند ،
فەرمووی : پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - نەهی لێکردوون کە زیاد
لە سێ ڕۆژ گۆشتی قوربانیی بخۆن •

نوێژ لە پێش خوطبەدایە •

ڕۆژی جەژن ڕۆژوو حەرامە •

لە شارێکا جومعەی بەسەرابێ دروستە بگەڕێتەوە بۆ جێی خۆی •

لە ئەووەڵەوە لەبەر سەبەبێ گۆشتی قوربانیی لە سێ ڕۆژ زیاتر
پاشەکەوتکردنی حەرام بوە ، کە ئەو سەبەبە نەما حەڵاڵ کرا •

ریوایەتی ئیمامی عەلیو ئیبنوعومەر - رضي الله تعالى عنهم -
مەنسووخە ، ناسیخ بە حەزرەتی عەلی لەو وەختەدا ئەبێ گەیێ بێ •

لە جەژنا لە مزگەوتا یاریکردنو تەماشاکردنی ژنان(١) ، یاریی منداڵان ، گۆرانیی ژن لە حوزووری پیاوا دروستە ، گوێ لێڕاگرتنیشی دروستە :

(١) واتە ژنان تەماشای یاریی بکەن ، نەك پیلوان تەماشای ژنان بکەن .

٢٥٨١/٣٣ - عن عائشة - رضي الله تعالى عنها - قالت : دخل أبو بكر [رضي الله تعالى عنه] وعندي جاريتان من جواري الأنصار تغنيان [بدف ، م بدفين ، ن] بما تقاولت الأنصار [من فخر أو هجاء بعضهم لبعض] يوم بُعاث [حصن للأوس] قالت : وليستا بمغنّيتين . فقال أبو بكر [رضي الله تعالى عنه] : أمزاميرُ الشيطان في بيت رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - ؟! وذلك في يوم عيد . فقال رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - : يا أبا بكر ان لكل قوم عيداً ، وهذا عيدنا . ح - ٢/١٩٧ .

وعنها قالت : دخل عليّ رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - وعندي جاريتان تغنيان بغناء بعاث ، فاضطجع على الفراش وحول وجهه . ودخل أبو بكر [رضي الله تعالى عنه] فانتهرني وقال : مزمارة الشيطان عند رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - ؟! فأقبل عليه - رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - فقال : دعهما . فلما غفل غمزتهما فخرجتا . وكان يوم عيد يلعب السودان بالدرق والحراب . فإما سألت النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - وإما قال : أتشتهين تنظرين ؟ قلت : نعم . فأقامني وراءه ، خدي على خده ، وهو يقول [للسودان] : دونكم يا بني أرفدة [وهو جد حبشة الأكبر] حتى اذا مللت قال : حسبكِ ؟ قلت : نعم قال : فاذهبي . ح - ٢/١٩٥ ، ٢١٧ ، م - ٤/٢٠٥ ، ٢٠٩ وفيه فزجرهم عمر فقال النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - : دعهم ، أمْنا بني أرفدة .

قالت عائشة [رضي الله تعالى عنها] لقد رأيت رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - يقوم على باب حجرتي والحبشة يلعبون بحرابهم في

مسجد رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يسترني بردائه لكي أنظر الى لعبهم ، ثم يقوم من أجلي حتى أكون أنا التي أنصرف ، فاقدروا قدر الجارية الحديثة السن حريصة على اللهو • م ـ ٤/٢٠٨ •

عن أبي هريرة ـ رضي الله تعالى عنه ـ قال : بينما الحبشة يلعبون عند رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بحرابهم إذ دخل عمر بن الخطاب [رضي الله تعالى عنه] فأهوى الى الحصباء يحصبهم بها • فقال له رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : دعهم يا عمر م ـ ٤/٢١١ • وهذا القدر كاف والحادثة واحدة والألفاظ متقاربة •

تەرجەمە :

حەزرەتی عایشە ـ رضي الله تعالى عنها ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ تەشریفی هاتەلام دوو جارییەم لە لا بوو دەفیان لێئەداو گۆرانیی دائیر بە شەڕی رۆژی بوعاثیان ئەوت ، ئەمما عادەتیان گۆرانییوتن نەبوو • پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ تەشریفی راکشابوو رووی وەرگێڕا • ئەبوبەکر ـ رضي الله تعالى عنه ـ تەشریفی هات نەڕانی بەسەرما فەرمووی : سازی شەیتان لە خزمەت پێغەمەرا ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لێئەدرێ ؟! پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ رووی‌کردە ئەبوبەکر ـ رضي الله تعالى عنه ـ پێیفەرموو : یا ئەبوبەکر وازیان لێ بێنە ، هەر قەومێ جەژنێکیان هەیە ، ئەمەیش جەژنی ئێمەیە •

هەم عایشە ـ رضي الله تعالى عنها ـ ئەفەرموێ : رۆژی جەژن بوو ، سوودانیی لە مزگەوتی پێغەمەرا ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بە تیزمو قەڵغان یارییان ئەکرد ، نازانم یا خۆم لە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـم ویست یا ئەو فەرمووی : حەزەکەی تەماشایان بکەی‌و ؟ منیش

عەرزم‌کرد : بەڵێ • لە پشت خۆیەوە رای‌وەستانم ، رووومەتم لەسەر رووومەتی موبارەکی بوو [لەبەر من رائەوەستا تا خۆم ئەگەڕامەوە • بزانن جاریەیێکی تازەساڵ کە چەندە حەریصە لەسەر لەهوو لەعب • أخری] • [ئیمامی عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ دەستی لێ‌دانە بەردە وردە بۆی ئەهاویتن کە مەنعیان بکا پێغەمەر ـ صلی الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : ئەی عومەر وازیان لێ بێنە] فەرمووی : ئەی بەنی‌ئەرفەدە ئەمین بن یاریی خۆتان بکەن • کە مەلوول بووم لە سەیریان فەرمووی : بەستە ؟ عەرزم‌کرد : بەڵێ • فەرمووی : کە وایێ بڕۆ •

ریوایەت بە ئەلفاظی موتەقاریبەی مەئال‌یەك زۆرە ، ئەوەندە کافیە •

خواردن لە جەژنا

٢٥٨٢/٣٤ ـ أنس ـ رضي الله تعالى عنه ـ قال : كان رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لا يغدو يوم الفطر حتى يأكل تمرات • وفي أخرى عنه : ويأكلهن وترا • ح ـ ٢/١٩٨ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلی الله تعالى عليه وسلم ـ لە جەژنی رەمەزانا تا چەند خورمایێکی نەخواردایە تەشریفی نەئەهاتە دەرێ • [چونکی لە ئەووەڵەوە لە پێش نوێژا خواردن حەرام بوو ، ئەوە نەسخ بوەوە ، بۆ بەیانی نەسخ لە پاشا لە پێش نوێژا ئەیخوارد] ئەنەس ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : بە تاق ئەیخوارد • سیان ، پێنج ، حەوت •

تكبير العيد(١) :

٢٥٨٣/٣٥ ـ محمد بن أبي بكر الثقفي قال : سألت أنساً ـ رضي الله تعالى عنه ـ ونحن غاديان من منى الى عرفات عن التلبية : كيف كنتم تصنعون مع النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ؟ قال : كان يلبي الملبي لا ينكر عليه ، ويكبر المكبر فلا ينكر عليه • ح ـ ٢/٢٠٩ وفي الحج م ـ ٥/٣٨٩ •

تەرجەمە :

محەمەدی کوڕی ئەبوبەکری ئەقەفیی ئەفەرموێ : = لە مینا ئەگەڕاینەوە = لە ئەنەس ـ رضي الله عنه ـم پرسیی: چۆنتان تەلبیە ئەکرد لە خزمەت پێغەمەرا ـ صلى الله عليه وسلم ـ ؟ فەرمووی : ئەوی (لبيك)ی بکردایە کەس عەیبی لێ نەئەگرت تەکبیر کوندە (الله أكبر)یان ئەکردو کەس ئینکاری نەئەکرد •

صوورەتی تەکبیر لای شافیعیی ـ رضي الله تعالى عنه ـ سێ دەفعە (الله أكبر) لە پاشا (لا إله إلا الله والله أكبر الله أكبر ولله الحمد) [یا بە خەیریەت بچین بۆ حەج لەوێ فێر ئەبین • (وفقنا الله وإياكم) •

ئیبنوعومەر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ لە مینادا لە خێوەتی خۆیا تەکبیری ئەکرد ، دەنگی بەرزئەکردەوە تا ئەهلی مزگەوت ئەیانبیست ، لە ئەییامی میناداو ، لە دوای نوێژی فەرزو سوننەتو ، لەسەر جێی خۆیو ، لە دانیشتنو رۆیینیا ••• تەکبیری ئەکرد •

مەیموونە ـ رضي الله تعالى عنها ـ لە رۆژی جەژنی قوربانا تەکبیری ئەکرد • لە شەوانی تەشریقا لە مزگەوتا لەگەڵ پیاوان ژنانیش لە پشت

---

(١) (الله اكبر)کردنی جەژن •

ئەبانی کوڕی ئیمامی عوثمانەوە - رضي الله تعالى عنه - وە لە پشت عومەری کوڕی عەبدولعەزیزەوە تەکبیریان ئەکرد . ح - ٢/٢٠٨ . [دەرحەق تەکبیر لە کەیەوە تا کەی حەدیثێك لە پێغەمەرموە - صلی الله تعالى عليه وسلم - ثابت نەبوە . فەقەط صەحابەو عەلیو ئیبنومەسعوود - رضي الله تعالى عنهم - لە صوبحی عەرەفەوە تا ئاخری ئەییامی مینا کردوویانە . قسطلانی] . [دیارە کە لە خۆیانەوە نەیانکردوە . رەشید] ح - ٢/٢٠٨ .

مووی بەدەنو نینۆککردن بۆ کەسێ کە قوربانیی بکا :

٣٦/٢٥٨٤ - أم سلمة [رضي الله تعالى عنها] زوج النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - تقول : قال رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - : من كان له ذِبح يذبحه ، فإذا أهلّ هلال ذي الحجة فلا يأخذن من شعره ولا من أظفاره شيئا حتى يضحي . م - ٨/٢١٨ .

تەرجەمە :

پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - فەرمووی : هەرکەسێ قوربانییێکی بێ کە سەری ببڕێ لە ئەووەڵی هیلالی (ذی الحجه)وە تا قوربانیەکەی سەرئەبڕێ نە لە بەدەنی موو بکاتەوە نە نینۆکی بکا .

الذبح لغير الله(١) :

٣٧/٢٥٨٥ - عامر بن وائلة [رحمه الله تعالى] قال : كنت عند علي بن أبي طالب [رضي الله تعالى عنه] فأتاه رجل فقال : ما كان النبي - صلى الله

---

(١) قوچکردن بۆ غەیری خودا .

تعالى عليه وسلم - يُسِرّ إليك ؟ قال : فغضب وقال : ما كان النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - يُسرّ إلي شيئاً يكتمه الناس ، غير انه قد حدثني بكلمات أربع • قال : فقال : ما هن يا أمير المؤمنين ؟ • قال : قال : لعن الله من لعن والده [أي ووالدته] ، ولعن الله من ذبح لغير الله ، ولعن الله من آوى محدثا ، ولعن الله من غير منار الأرض • م - ٨/٢٢٠ •

تەرجەمە :

پیاوێ هاتە خزمەت ئیمامی عەلی - رضي الله تعالى عنه - لێی پرسیی : پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - بە دزی‌یەوە چی پێ فەرمووی ؟ ئیمامی عەلی - رضي الله تعالى عنه - لەوە رقی هەڵسا ، فەرمووی : پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - هیچی بەدزی‌یەوە بە من نەفەرموەو لە خەڵقی بشارێتەوە ، ئەوەندە هەیە چوار کەلیمەی پێ‌فەرمووم • وتی : ئەو چوار کەلیمەیە چیە ؟ فەرمووی کە پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - فەرمووی : لەعنەت لەو کەسە بێ کە [دایك‌و] باوکی لەعنەت بکا • لەعنەت لەو کەسە بێ کە بۆ غەیری خوا حەیوان سەربېڕێ • لەعنەت لەو کەسە بێ کە پەنای ئەهلی فەساد ئەداو موحافەظەی ئەکا • لەعنەت لەو کەسە بێ عەلامەتی سنووری زەوی ئەگۆڕێ [و ئەیخاتە سەر زەوی خۆی] •

کەسێ کەسێکی لە سەفەرێکەوە بێتەوەو حەیوانی لەبەر پێدا سەربڕین داخلی ئەوە نیە • وەك عەقیقە وایە ، شوکری خوایەو ئیظهاری سروورە بە هاتنەوەی • نەوەویی (نقلاً عن الرافعي رحمهما الله) ٨/٢٢١ •

ئەبوئومامەی کوڕی سەهل - رحمه الله تعالى - ئەفەرموێ : لە مەدینەدا قوربانیمان قەڵەو ئەکرد ، موسوڵمانانی تریش قەڵەویان ئەکرد • ح - ٨/٢٩٠ •

کەسێ نوێژی جەژنی لەگەڵ ئیماما نەکرد ـ پیاو بێ یا ژن ـ دوو رکات بکا • ئەوانەی لە ماڵەوەن‌و لە دێهاتن ئەوانیش دوو رکات بکەن • چونکی پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ [لە حەدیثی جاریەکانا کە گۆرانییان ئەوت] فەرمووی : ئەمە جەژنی ئێمەیە ئەی ئەهلی ئیسلام • یەعنی ئەهلی ئیسلام لە شارا چی ئەکەن لە دێهاتیشا بۆیان سوننەتە • ئەنەس ـ رضي الله تعالی عنه ـ ئەمری بە مەولای ، کە ئیبنو ئەبی عوتبەیە ، کرد کەس‌و کارەکانی کۆکردەوە وەك شاریی نوێژی پێ‌کردن • عەکرەمە : ئەهلی صەحرایش وەك ئیمام دوو رکات ئەکەن •

حەوتەمو منـاڵ ناونان :

عەقیقە لە صیفەت‌و لە شەرائیطا وەك ئوضحیەیە ، موناسبە کە لێرەدا ذیکر بکرێ •

عەقیقە لە لوغەتا بە مووی سەری منال ئەڵێن لە وەختی لەدایکبوونیا • لە شەرعا بەو حەیوانە ئەڵێن کـە سەرئەبڕرێ لـە وەختی بوونی منـاڵا • عەقیقە وەك قوربانیی سـوننەتی موئەککەدەیە • فەرز یا واجب نیە • مەقصوود لەوە ئیظهاری سرووره بە نیعمەتی وەلادەتی ئەولادو نەشـری نەسـەب • لای لەیثی کوڕی سـەعدو ، داودو ئەبوزیناد واجبە ، لای ئەبوحەنیفە سونەت نیە ، لای محەمەد لە پێشا کردوویانە ، لە پاشـا بـە قوربانیی نەسخ بۆتەوە • بەعزێك ئەڵێن : بیدعەتە • لە موەططەئا لە زەیدی کوڕی ئەبوسەلەمەوە ئەویش لە پیاوێ لـە بەنی ضەمرە ، ئەویش لـە باوکیەوە ، ریوایەت ئەکا کە لـە پێغەمـەر ـ صلی الله تعـالی علیـە وسلم ـ سـوئاڵ‌کرا لە عەقیقە ، فەرمووی : عوقووق ناحوبیێنم • فەرمووی : هەرکەسێ مناڵێکی بوو حەزی کرد شـتێکی بۆ بکا بـە قوربانیی بیکا •

ترمذیی ریوایەت ئەکا کە پێغەمەر - صلی الله تعالی علیه وسلم - فەرمووی : کوڕ مەرهوونە بە عەقیقەیێکەوە لە رۆژی لەدایکبوونا بۆی سەربیڕدرێ و سەری بتاشرێ • ترمذیی ئەفەرموێ : ئەم حەدیثە حەسەنە بە ریوایەتێ ، صەحیحە بە ریوایەتێ • یەعنی دوو طەریقی هەیە طەریقێکی هەموو راویەکانی ریجالی حەدیثی صەحیحن ، طەریقێکی هەموو راویەکانی ریجالی حەدیثی حەسەنن • بەزار لە ئیبنوعەباسەوە - رضي الله تعالی عنهما - بە مەرفووعیی ریوایەت ئەکا بۆ کوڕ دوو عەقیقە ، بۆ کچ عەقیقەیێك هەیە • عەقیقە لە هەموو ئەحکامیا وەك ئوضحیەیە ئەوەندەی هەیە رانی بە کاڵیی ئەدرێ بە مامان لەبەر حەدیثی حاکم • قسطلاني - ٨/٢٣٩ ، ٢٤٠ •

٢٥٨٦/٣٨ - عن سلمان بن عامر الضبي [رضي الله تعالى عنه] قال : سمعت رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - يقول : مع الغلام عقيقة فأهريقوا عنه دماً [شاتين بصفة الأضحية عن الغلام ، وشاة عن الجارية • ت ، د ، ن] وأميطوا عنه الأذى • ح - ٨/٢٤٢[1] •

٢٥٨٧/٣٩ - عن حبيب بن الشهيد قال : أمرني ابن سيرين أن أسأله الحسن [البصري ، رحمهم الله] ممن سمع حديث العقيقة ؟ فسألته فقال : من سمرة بن جندب [رضي الله تعالى عنه] ح - ٨/٢٤٢ •

تەرجەمە :

(قورەیش) کە یەکێکە لە راویانی ئەم حەدیثە لە ئاخری عومریا خەرفا گەلێ شتی بێ مەعنای ریوایەت ئەکرد ، لە پێش ئەمەدا حەدیثی

(١) دانەر - خ - تەرجەمەی حەدیثەکەی سەلمانی نەنووسیوە ، ئەمە تەرجەمەکەیەتی : ئەفەرموێ : لەگەڵ منداڵدا عەقیقە هەیە ، خوێنی بۆ برژێنن [دوو مەڕ وەك حەیوانی قوربانیی بۆ نێرو ، بۆ مێ یەکێك] قڕوپیسیی لێ لابەرن •

پێشووی‌و پاشـــــووی لێك جویّ بكرێتەوە وەفاتی كرد ، كە وابێ ئەم حەدیثەی نابێ بـە حوججەت • فەقـەط ئیبنومەدینی‌و ئەقـرانی لـە پێش تێكچوونی قورەیشا حەدیثیان لێ بیستوە ، ئەم حەدیثە لەوانەیە (والله أعلم) تەرجەمەی وایە :

ئیبنومیرین ئەمر ئەكا بە حەبیب كە لە حەسەنی بەصریی بپرسێ كـە حەدیثی عەقیقەی لە كێ بیستوە ؟ حەبیب ئەفەرموێ : لێم‌پرسیی فەرمووی: لە سەمورەی كوڕی جوندوبم بیست (رضي الله تعالى عنه) •

دەرحەق بە عەقیقە نە لە بوخاریداو نـە لـە موســـــلیما حەدیثێكی بەئەساس نیە ، بۆیە ئەبوحەنیفە لای سونەت نیە • لای بەعزێ بیدعەتە •

ناونانو گۆشكردنی منالو كونیە بە ناویەوە :

۲٥۸۸/٤٠ ـ عن أبي موسى ـ رضي الله تعالى عنه ـ قال : ولد لي غلام فأتيت به النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فسماه ابراهيم فحنكه بتمرة ، ودعا له بالبركة ، ودفعه إلي ، وكان أكبر ولد أبي موسى • ح ـ ۸/۲٤٠ ، م ـ ۸/٤٥٣ •

تەرجەمە :

ئەبومووسا ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : كوڕێكم بوو بردمە خزمەت پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ناوی نا ئیبراهیم لـە پاش ناونانی بە خورما گۆشی كرد ، دوٚعای بەرەكەتی بۆ كردو دایەوە دەستم • ئەو كوڕە كوڕی گەورەی ئەبومووسا بوو •

بەو ئیعتیبارە صەحابیە ، ئەمما هیچی لە پێغەمەر ـ صلی الله تعـالی علیه وسلم ـ نەبیستوە ، بەم ئیعتیبارە لـە کیبـاری تابیعینە • یەعنی بـە رۆئیەت صەحابیە ، بە سەماع تابیعیە •

لازم ناکا ناونان بخرێتە رۆژی حەوتەمەوە •

٢٥٨٩/٤١ ـ أسماء بنت أبي بكر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ انها حملت بعبدالله بن الزبير بمكة ، قالت : فخرجت وأنا متم ، فأتيت المدينة فنزلت قباء ، فولدت بقباء ، ثم أتيت [حين نفست • م آخرى] به رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فوضعته في حجره ، ثم دعا بتمرة فمضغها ، ثم تفل في فيه ، فكان أول شيء دخل جوفه ريق رسول الله ـ صـلى الله تعـالى عليـه وسـلم ـ ثم حنكه بالتمرة ، ثم دعـا لـه فبرك عليه • وكان أول مولود = ولد = في الاسلام ، ففرحوا به فرحاً شديداً لأنهم قيل لهم : ان اليهود قد سحرتكم فلا يولد لكم • ح ـ ٢٤٠/٨ ، م ـ ٤٥٤/٨ •

تەرجەمە :

ئەسما ـ رضي الله تعالى عنهـا وعن أبيهـا ـ ئەفەرموێ : لـە مەککە حامیلە بووم بە عەبدوڵلای کوڕی زوبەیر ـ رضـي الله تعالى عنهما ـ لـە مەککە چوومە دەرێ مانگی خۆم بوو ، هاتمە مەدینە لـە قوباء دابەزیم ، لەوێ وەضعی حەملم‌کرد ، لە پاشا بردمە خزمەت پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ لـە باوەشیما دانـا ، داوای خورمای کرد بردیانە خزمەتی ، خورماکەی جوی ، لە پاشا تفی موبارەکی خۆیی کردە دەمیـەوە ، ئەووەڵ شتێك کە چوە ناو زگیەوە تفی پێغەمەر بوو ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ لە پاشا بە خورماکە گۆشی‌کرد دۆعای بەرەکەتی بۆ کرد • عەبدوڵلا ـ رضي الله تعالی عنه ـ ئەووەڵ مەولوودێ بوو کە لە ئیسـلاما بوو ، زۆر پێی

دلخۆش بوون ؛ چونکی پێیان ئەوتن : یەهوودیی ســیحریان لێ‌کردوون، منالتان نابێ •

٢٥٩٠/٤٢ ـ عن عروة وفاطمة [تابعيان ، فحديثهما مرسل ، ويصير مرفوعاً برواية أثناء الحديث عن عائشة وأسماء ـ رضي الله تعالى عنهما ـ] بنت المنذر بن الزبير انهما قالا : خرجت أسماء بنت أبي بكر [رضي الله تعالى عنهما] حين هاجرت ، وهي حبلى بعبدالله بن الزبير ، فقدمت قباء فنُفِست بعبدالله بقباء ، ثم خرجت حين نفست الى رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ليحنكه ، فأخذه رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ منها ، فوضعه في حجره ، ثم دعا بتمرة ، قال : قالت عائشة : فمكثنا ساعة نلتمسها قبل أن نجدها ، فمضغها ثم بصقها في فيه ، فإن أول شيء دخل في بطنه لريق رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ • ثم قالت أسماء : ثم مسحه وصلى عليه ، وسماه عبدالله • ثم جاء وهو ابن سبع سنين أو ثمان ليبايع رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ وأمره بذلك الزبير [رضي الله تعالى عنه] فتبسم رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ حين رآه مقبلا إليه ، ثم بايعه • م ـ ٤٥٣/٨ •

تەرجەمە :

عوروەو فاطیمەی کچی مونذیری کوڕی زوبەیر ـ رضـي الله تعالى عنه ، ورحمهما ـ ئەفەرموون : ئەسمای کچی ئەبوبەکر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ کـە هیجرەتی کرد حامیلە بوو بـە عەبدوڵلای کوڕی زوبـەیـر ، تەشریفی چوە قوبائ لەوێ وەضـعی حەملی بوو ، کـە وەضعی حەملەکەی کرد چوە خزمەت پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ کە گۆشی بکـا ، لێی وەرگرت‌و لە باوەشیا دانا ، خورمای ویست • عایشە ـ رضي الله تعالى

عنها ـ ئەفەرموێ : ساعەتێ بۆ خورما گەڕاین تا دەستمان كەوت ، پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ خورماكەی جوی تفانیەوە ناو دەمی ، ئەووەڵ شتێ كە چوە ناو زگیەوە تفی پێغەمەر بوو ـ صلى الله تعالى عليه وسـلم ـ ئەسماً ـ رضي الله تعالى عنها ـ ئەفەرموێ : لە پاشـا پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ دەستی موبارەكی بەسەرا هێناو صەلەواتی لەسەرداو ، ناوی نا عەبدوڵلا ، لە پاشا عومری حەوت یا هەشـــت ســاڵ بوو چوە خزمەت پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ كە موبایەعەی لـە خزمەتـا بكا ، زوبەیر ـ رضي الله تعالى عنـه ـ بـەوە ئەمری پێكردبوو ، پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ كە چاوی پێی‌كەوت ڕووی‌كردۆتە خزمـەتی تەبەسسومی كردو موبایەعەی لەگەڵ كرد .

[.. ...]

٢٥٩١/٤٣ ـ عن عائشة [رضي الله تعالى عنها] ان رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ كان يؤتى بالصـــبيان فيبرك عليهم ، ويحنكهم . م ـ ٨/٤٥٤ .

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ منالی ئەهێنرایە خزمەت دۆعای بەرەكەتی بۆ ئەكردن‌و ، گۆشی ئەكردن .

٢٥٩٢/٤٤ ـ عن سهل بن سعد [رضي الله تعالى عنه] قال : أتي بالمنذر بن أبي أسيد [رضي الله تعالى عنهما] الى رسول الله ـ صلى الله تعالى عليـه وسلم ـ حين ولد فوضعه النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ على فخـذه وأبو أسـيد جالس ، فلهي النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بشيء بين يديه ، فأمر أبو أسيد بابنه فاحتمل من على فخذ رسول الله ـ صلى الله تعالى

عليه وسلم ـ فأقبلوه ، فاستفاق رسول الله ـ صـــلى الله تعالى عليه وسلم ـ فقال : أين الصبي ؟ فقال أبو أسيد : أقبلناه يا رسول الله . قال : ما اسمه ؟ قال : فلان يا رسول الله . قال : لا ولكن اسمه المنذر ، فسماه يومئذ المنذر .

م - ٨/٤٥٤ ، ح - ٩/١٠٦ .

تەرجەمە :

سەهلی کوڕی سەعدی ساعیدیی ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : موندیری کوڕی ئەبوئوسەیدیان لەو رۆژەدا کە بە وەلەد بوو هێنایە خزمەت پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ وەری گرت لە ســـەر رانی داینا . ئەبوئوسەید ـ رضي الله تعالى عنه ـ دانیشتبوو ، پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ شتێکی لەبەردەما بوو پێوە مەشغوول بوو . ئەبوئوســەیـد ئەمری کرد منالەکەیان لەسەر رانی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ هەلگرتو ناردیەوە مالەوە . پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ کـــە ئیفاقەی بوو فەرمووی : منالەکە لە کوێیە ؟ ئەبوئوســەید عەرزی کـرد : ناردمانە مالەوە (یا رسول الله) فەرمووی : ناوی چیە ؟ عەرزی کرد : ناوی فلانە . فەرمووی : خەیر ناوی موندیرە . لەو رۆژەوە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ناوی نا موندیر .

٤٥/٢٥٩٣ ـ عن أنس [رضي الله تعالى عنه] قال : نادى رجـل رجلا بالبقيع : يا أبا القاسم . فالتفت اليه رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فقال : يا رسول الله إني لم أعنـِك ، إنما دعوت فلانا . فقال رســـول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ تســمّوا باســـمي ولا تكنّـوا بكنيتي .

م - ٨/٤٤٢ . ح - ٦/٢٢ وفيه : كان النبي [رسول الله] ـ صـــلى الله تعالى علنه وسلم ـ في السوق .

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسـلم ـ تەشریفی لە بەقیعـا ـ لـە بوخـاریـدا لـە بازاڕا ـ ئەبێ • پیـاوێ ـ پیـاوێ بانگ ئـەکـا ئـەڵێ : (یا أبو القاسم) پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ئـاوڕ ئەداتـەوە ، پیاوەکە ئەڵێ : (یا رسول الله) مەقصوودم تۆ نەبوو ، مەقصـــــــوودم فلانکەس بوو • پێغەمەر ـ صلى الله تعـالى عليه وسلم ـ فەرمووی : بـە ناوی منەوە ناوبنێن ، بە کونیەی منەوە کونیە مەکەن •

٤٦/٢٥٩٤ ـ عن ابن عمر [رضي الله تعالى عنهما] قال : قال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : إن أحب أسمائكم الى الله عبدالله وعبدالرحمن م ـ ٨/٤٤٣ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : خۆشەویسترینی ناوتان لە لای خوا عەبدوڵلاو عەبدوڕەحمانە •

٤٧/٢٥٩٥ ـ عن جابر بن عبدالله ـ رضي الله تعالى عنهما ـ قال : ولـد لرجل منا غلام فسماه محمداً ، فقال له قومه : لا ندعك تسمي باسم رســول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فانطلق بابنه حامله على ظهره ، فـأتى بـه النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فقال : يا رســـول الله ولد لي غـــلام فسميته محمدا ، فقال لي قومي : لا ندعك تسمي باسم رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فقال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : تسـموا باسمي ، ولا تكنوا بكنيتي ، فإنما أنا قاسم أقسم بينكم • م ـ ٨/٤٤٣ ، ٤٤٤

تەرجەمە :

جابیر ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : پیاوێ لە ئێمە منالێکی بوو ناوی نا محەمەد ، خزمەکانی پێیانوت : نایێڵین بە ناوی پێغەمەرەوە ـ صلى

الله تعالى عليه وسلم ـ ناوی بنێی • هاتە خزمەت پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ و مناڵەكەی بەكۆڵەوە بوو[1] • عەرزی‌كرد • پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : بە ناوی منەوە ناوبنێن ، بە كونیەی منەوە كونیە بۆ خۆتان دامەنێن ؛ چونكی من قاسمم لە بەینتانا تەقسیم ئەكەم • یەعنی خوا عەطای ئەكاو من بەشی ئەكەم •

٤٨/٢٥٩٦ ـ وعنه ـ أيضاً يقول : ولد لرجل منا غلام فسماه القاسم ، فقلنا : لا نكنيك أبا القاسم ، ولا نُنْعِمكَ عينا [ولا كرامة • أخرى] فأتى النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فذكر ذلك له • فقال : اسم ابنك عبدالرحمن • م ـ ٨/٤٤٥ • ح ـ ٩/١٠٥ •

تەرجەمە :

جابیر ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : پیاوێ لە ئێمە كوڕێكی ئەبێ ناوی نا قاسم • پێمان‌وت : بەوە ئیكرامت ناكەین‌و چاوت روون ناكەینەوە كە پێت بڵێین : (أبو القاسم) هاتە خزمەت پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ عەرزیان‌كرد : فەرمووی : ناوی كوڕەكەت عەبدوڕەحمانە •

٤٩/٢٥٩٧ ـ عن المغيرة بن شعبة [رضي الله تعالى عنه] قال : لما قدمت نجران سألوني ، فقالوا : إنكم تقرؤن يا أخت هارون وموسى قبل عيسى بكذا وكذا ! فلما قدمت على رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ سألته عن ذلك فقال : إنهم كانوا يسمون بأنبيائهم والصالحين قبلهم • م ـ ٨/٤٤٥ •

---

(١) ئەگەر دانەر ـ خ ـ لێرەدا بیفەرموایە : مناڵەكەی دا بە كۆڵیاو بۆی دەرچوو بۆ خزمەت پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ رەوانترو كوردانەتر دەبوو •

تەرجەمە :

موغیرەی کوڕی شوعبە ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : کە چوومە نەجران لێیانپرسیم : ئێوە ئەڵێن : (یا أخت هارون) مووسا بەوەندەو بەوەندە لە پێش عیسادا بوە ـ علیهما السلام ـ ! کە هاتمە خزمەت پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ عەرزمکرد ، فەرمووی : ئەوان بە ناوی پێغەمەرانو صولەحاوە خەڵقیان ناو ئەبرد •

٢٥٩٨/٥٠ ـ (عن سمرة بن الجندب [رضي الله تعالى عنهما] قال : قال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : أحب الكلام الى الله = أربع =) : مەحبووبترینی کەلام لای خوا ئەم چوارەیە : (سبحان الله) تەنزیهی خوا ئەکەم لە نەقص (والحمد لله) : حەمد هەر بۆ خوایە • (ولا إله إلا الله) : غەیری خوا مەعبوودی بەحەق نیە (والله أكبر) : خوا لە هەموو شت گەورەترە (لا يضرك بأيهن بدأت) : بە هەرکامێکیان دەستپێبکەی زەرەری بۆت نیە • (ولا تسمين غلامك يسارا) : ناوی کوڕەکەت مەنێ یەسار (ولا رباحا) : ناوی مەنێ رەباح (ولا نجيحا) ناوی مەنێ نەجیح (ولا أفلح) : ناوی مەنێ ئەفلەح (فإنك تقول : أثم هو ؟ = فلا يكون =) : چونکی [یەسار ئاسانیە ، رەباح قازانجە ، نەجیح خەلاص بوە ، ئەفلەح نەجات بوو ، بۆ یەکێ لەمانە] ئەپرسیی : لەوێیە ؟ =لەوێ نایێ= (فيقول : لا) ئەڵێن : نەء (إنما هن أربع فلا تزيدن علي) : ئەوانە چوارن لێیان زیاد مەکە • م ـ ٨/٤٤٦ •

٢٥٩٩/٥١ ـ جابر بن عبدالله [رضي الله تعالى عنه] يقول : أراد النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ أن ينهى أن يسمى بيعلى وببركة وبأفلح وبيسار وبنافع وبنحو ذلك ، ثم رأيته سكت بعد عنها فلم يقل شيئاً ،

ثم قبض رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - ولم ينه عن ذلك ، ثم أراد عمر أن ينهى عن ذلك ثم تركه م - ٨/٤٤٦ •

تەرجەمە :

جابیر - رضي الله تعالى عنه - ئەفەرموێ : پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - ئیرادەی بوو کە نەهی بکا لە ناونان بە یەعلاو بەرەکــەت‌و ئەفلەح‌و یەســـارو نافیع‌و ئەمثالی ••• لە پاشا لێی بێدەنگ بوو هیچی نەفەرموو ، لە پاشا وەفاتی کرد ، هیچ نەهی لێ نەکرد • عومەر - رضي الله تعالى عنه - یش ئیرادەی کرد لە پاشا تەرکی کرد •

ناوگۆرین :

٢٦٠٠/٥٢ - ابن عمر [رضي الله تعالى عنهما] أن ابنة لعمر [رضي الله تعالى عنهما] كانت يقال لها : عاصية ، فسماها رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - جميلة • م - ٨/٤٤٨ •

تەرجەمە :

کچێکی ئیمامی عومەر - رضـــي الله تعالى عنــه - ناوی عاصیه بوو ، پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - ناوی نا جەمیلە •

٢٦٠١/٥٣ - ابن عباس [رضي الله تعالى عنهما] قال : كانت جويرية [رضي الله تعالى عنها] اسمها برة ؛ حول رسول الله - صلى الله تعـالى عليـه وسلم - اسمها جويرية • وكان يكـره أن يقـــال : خرج من عنده بـرة • م - ٨/٤٤٨ • د في الأدب المفرد •

٢٦٠٢/٥٤ - عن أبي هريرة [رضي الله تعالى عنه] أن زينب - رضـــي الله تعالى عنها - كان اسمها برة ، فقيل تزكي نفسها ، فسماها رســـول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - زينب • م - ٨/٤٤٨ ، ح - ٩/١٠٧ جه •

تەرجەمە :

جوەیریە ـ رضي الله تعـالى عنهـا ـ ناوی (برة) بوو [یەعنی چاك] پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ناوی گۆڕیی ناوی نـا جوەیریـە • پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ حەزی نەئەکرد بڵێ : چاکی لـە لا چوە دەرێ •

زەینەب ـ رضي الله تعالى عنها ـ ناوی بەڕڕە بوو ، پێغەمەر ـ صـلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : تەزکیەی نەفسی خۆی ئەکا ، ناوی نـا زەینەب •

٥٥/٢٦٠٣ ـ زينب بنت أم سلمة ـ رضي الله تعالى عنها ـ قالت : كان اسمي برة فسماني رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ زينب • قالت : ودخلت عليه زينب بنت جحش ـ رضي الله تعالى عنها ـ واسمها برة ، فسماها زينب • م ـ ٨/٤٤٨ •

تەرجەمە :

زەینەبی کچی ئومموسەلەمە ـ رضي الله تعـالى عنهما ـ فەرمووی : ناوم بەڕڕە بوو پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ناوی نام زەینەب • زەینەبی کچی جەحش ـ رضي الله تعالى عنها ـ چوە خزمەت پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ناوی بەڕڕە بوو پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ناوی نا زەینەب •

٥٦/٢٦٠٤ ـ عن محمد بن عمرو بن عطاء قـال : سميت ابنتي بـرة ، فقالت لي زينب بنت أبي سلمة [رضي الله تعالى عنهما] : ان رســـول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ نهى عن هذا الاسم ، وسمّيتُ برة ، فقـال

رسول الله - صلی الله تعالی علیه وسلم - : لا تزکوا أنفسکم الله أعلم بأهل البر منکم • فقالوا : بم نسمیها ؟ قال : سموها زینب • م - ٤٤٨/٨ •

تەرجەمە :

محەمەدی کوڕی عەمری کوڕی عەطاء ئەفەرموێ : کچێکم ناو نا بەڕڕە ، زەینەبی کچی ئەبوسەلەمە - رضي الله تعالی عنهما - فەرمووی : پێغەمەر - صلی الله تعالی علیه وسلم - نەهی لەم ناوە کردوە ؛ من ناوم بەڕڕە بوو پێغەمەر - صلی الله تعالی علیه وسلم - فەرمووی : تەزکیەی خۆتان مەکەن خوا ئەزانێ کە ئەهلی چاك کێیە • وتیان : ئەی ناوی بنێین چی ؟ فەرمووی : ناوی بنێن زەینەب •

٥٧/٢٦٠٥ - عن المسیَّب [رضي الله تعالی عنه] ان أباه جاء الی النبي - صلی الله تعالی علیه وسلم - فقال : ما اسمك ؟ قال : حَزَن • قال : أنت سهل • قال : لا أغیر اسماً سمانیه أبي • قال ابن المسیب [سعید - رحمه الله تعالی] : فما زالت الحزونة فینا بعد • ح - ١٠٦/٩ •

تەرجەمە :

موسەییەب - رضي الله تعالی عنه - ئەفەرموێ : باوکم هاتە خزمەت پێغەمەر - صلی الله تعالی علیه وسلم - فەرمووی : ناوت چیە ؟ فەرمووی : حەزەن [یەعنی بەردەلانیو جێی چاڵو کوسپو نارەحەت] پێغەمەر - صلی الله تعالی علیه وسلم - فەرمووی : تۆ سەهلی [یەعنی جێی نەرمانیو دەشتو رەحەت] عەرزی کرد : ناوێ ناگۆڕم کە باوکم ناویەتی • سەعیدی کوڕی موسەییەب - رحمه الله تعالی ورضي عن أبیه - فەرمووی : لەو وەختەوە کە باپیرم ئەو ناوەی کە پێغەمەر - صلی الله تعالی علیه وسلم -

نای و قەبوولی نەکردو رەدی کردەوە حەزەن و توندو تیژیمان لە ناوا دەرنەچوو و لانەبرا •

٢٦٠٦/٥٨ - عن أبي هريرة [رضي الله تعالى عنه] عن النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - قال : إن أخنع [أخنى • خ أخرى] اسم عند الله رجل يسمى ملك الأملاك • زاد ابن أبي شيبة في روايته : لا مالك إلا الله • قال الأشعثي : قال سفيان : مثل شاهانشاه • وقال أحمد بن حنبل : سألت أبا عمرو عن أخنع • فقال : أوضع • م - ٤٤٩/٨ • خ - ٩/٤١٢

تەرجەمە :

پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - فەرمووی : خوارترینی ناو لە لای خواو مەبغووضترینی پیاوێکە ناوی نرابێ (ملك الأملاك) یەعنی پادشای پادشاهان ، مالیکی هەموو مالیکان غەیری خوا مالیك نیە • ئەحمەد - رحمه الله تعالى - ئەفەرموێ : لە ئەبوعەمرم پرسیی : مەعنای ئەخنەع چیە ؟ فەرمووی : ئەوضەع • پەستترین [مەعنای ئەخنا : قەبیحتر ذەلیلتر] •

٢٦٠٧/٥٩ - وعنه قال رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - : أغيظ رجل على الله يوم القيامة وأخبثه وأغيظه عليه رجل كان يسمى ملك الأملاك • لا مالك إلا الله • م - ٤٤٥/٨ •

تەرجەمە :

پیاوێ کە لە رۆژی قیامەتا لای خوا - عز وجل - لە هەموو پیاوێ زیاتر مەقهوور بێ و خەبیثتر بێ پیاوێکە ناونرابێ بە (ملك الأملاك) غەیری خوا - عز وجل - هیچ مالیك نیە •

خۆلاصه ئینسان که ناوی منالی خۆی نا ناوێکی بۆ ئینتیخاب کا که مەعناکەی راست بێو لایەق بێ ، پێی جوان بێ ، بلّندیی تیا نەبێ ، به نەفیکردنی تەشائوم نەکرێ ، له ئیثباتو نەفیا ناشیرینی نەبێ •

ناونان به ناوی ئەنبیاوه :

٢٦٠٨/٦٠ ـ اسماعیل [بن خالد البجلي قال :] قلت لابن أبي أوفى [عبدالله ـ رضي الله تعالى عنهما ـ] رأیت ابراهیم ابن النبي ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـ ؟ قال : مات صغیراً ، ولو قضي أن یكون بعد محمد ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـ نبي عاش ابنه ، ولكن لا نبي بعده •

ح ـ ٩/١٠٧ • جه

تەرجەمه :

ئیسماعیل ئەفەرمووێ : له عەبدوڵلای کوڕی ئەبوئەوفام پرسیی : تۆ ئیبراهیمی کوڕی پێغەمەرت دیوه ؟ ـ علیهما الصلاة والسلام ـ فەرمووی : بە منالیی وەفاتی کرد • ئەگەر خوا ـ عز وجل ـ ئیرادەی ببوایه که له دوای حەزرەتی محەمەد ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـ پێغەمەرێ بێ کوڕی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـ ئەژیا ، ئەمما له دوای ئەو پێغەمەر نیه •

عەبدوڵلا ـ رضي الله تعالى عنه ـ له خۆیەوه نەیفەرمووه ؛ چونکی ئەمە شتێك نیه که به عەقڵ بزانرێ ئەبێ پێغەمەر ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـ فەرموویێتی ئەگەر ئیبراهیم بمایه ئەبوو به پێغەمەر ، ئەمما له دوای من پێغەمەر نابێ ، عەبدوڵلا ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەوەی حیکایەتکردبێ ، مەعنای وا نیه ئەولادی نێرینەی پێغەمەر هەر ئەبێ پێغەمەر بێ ، گینا

هەموو دنیا ئەبوو بە پێغەمەر • کەچی گەلێ ئـەولادی پێغەمەران کـافـر بوون ، ئەکثەری عەظیمەی خەڵق هەموو کافرن هەموویشـــیان ئەولادی پێغەمەرانن • ئەمە مەخصووصە بە ئیبراهیمی کوڕی پێغەمەرەوە ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ •

تەرخیمی ئیســـم :

عن أبي[1] هريرة [رضي الله تعالى عنه] قال لي النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : يا أبا هر • (ئەمە موعەللەقە) يأتي ـ إن شاء الله ـ مسنداً في الأطعمة • = ح ـ ٩/١١٠ =

تەرجەمە :

ئەبوهورەیرە ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ پێی فەرمووم : (يا أبا هر) •

لە فەضلی عایشەدا[2] ـ رضي الله تعالى عنها ـ رابورد کـە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليـه وسـلم ـ پێی فەرموو : (يا عائيش) ئەمە جیبریلە سەلامت لێ ئەکا •

تكنيــة المشرك(٢) :

٢٦٠٩/٦١ ـ أسامة بن زيد ـ رضي الله تعالى عنهما ـ أخبر [عروة] ان رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ركب على حمار عليه قطيفة فدكية وأسامة وراءه يعود سعد بن عبادة [رضي الله تعالى عنه] في بني حارث بن

(١) دانەر ـ خ ـ ژمارەی بۆ ئەم حەدیثە دانەناوەو سـەرچاوەیشـی نەنووسیبوو •

(٢) کونیە بۆ موشریك بەکارهێنان •

الخزرج قبل وقعة بدر ، فســـارا حتى مرا بمجلس فيه عبدالله بن أبي بن سلول ، وذلك قبل أن يسلم [أي ينافق] عبدالله بن أبي ، فإذا في المجلس أخلاط من المسلمين والمشركين عبدة الأوثان واليهود ، وفي المسلمين عبدالله بن رواحة [رضي الله تعالى عنه] فلما غشيت المجلس عجاجة الدابة خمر ابن أبي أنفه بردائه ، وقال : لا تغبروا علينا • فسلم رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ثم وقف فنزل فدعاهم الى الله وقرأ عليهم القرآن • فقـال لـه عبدالله بن أبي بن سلول [كوڕی ئوبەیی‌و کوڕی سەلوول] : أيها المرء لا أحسن مما تقول ان كان حقاً ، فلا تؤذنا به في مجالسنا ، فمن جاءك فاقصص عليه • قال عبدالله بن رواحة [رضي الله تعالى عنه] : بلى يا رســـول الله فاغشنا في مجالسنا فإنا نحب ذلك • فاستب المسلمون والمشركون واليهـود حتى كادوا يتثاورون [أي يثب بعضهم على بعض] فلم يزل رســـول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يَخْفِضهم [أو من التخفيض] حتى سكتوا [بالتاء والنون] ثم ركب رسول الله ـ صلى الله تعالى عليـه وسلم ـ دابتـه = فسار = حتى دخل على سعد بن عبادة [رضي الله تعالى عنه] فقال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : أي سعد ألم تسمع ما قال أبو حبـاب ؟ ـ يريد عبدالله بن أبي ـ قال كذا وكذا • فقال ســـعد بن عبادة [رضي الله تعالى عنه] : أي رسول الله بأبي أنت أعف عنه واصفح ، فوالله الذي أنزل عليك الكتاب لقد جاء الله بالحق الذي أنزل عليك ولقد اصطلح أهل هـذه البَحْرة [البحيرة ، أي المدينة] أن يتوّجوه ويعصبوه بالعصابة ، فلما رد الله ذلك بالحق الذي أعطاك شرق [غص] بذلك ، فذلك فعل به ما رأيت • فعفا عنه رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ [الى هنـا م ـ ٧/٤٣٩] وكان رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ وأصحابه يعفون عن المشركين وأهل الكتاب كما أمرهم الله [تعالى] ويصبرون على الأذى قال الله تعالى :

(ولتسمعن من الذين أوتوا الكتاب)[1] ... الآية وقال : (ودَّ كثير من أهل الكتاب ...)[2] فكان رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يتأول في العفو عنهم ما أمره الله به حتى أذن له فيهم ، فلما غزا رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بدرا فقتل الله بها من قتل من صناديد الكفار وسادة قريش . فقفل رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ وأصحابه منصورين غانمين معهم أسارى من صناديد الكفار وسادة قريش قال ابن أبي ابن سلول ومن معه من المشركين عبدة الأوثان : هذا أمر قد توجه . فبايعوا رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ على الاسلام فأسلموا . خ ـ ١١٣/٩ ، خ ـ ٦٤/٧ ، خ ـ ٣/أدب . خ ـ ٨/ طب . خ ـ ٩/استئذان . خ ـ ٩/لباس .

تەرجەمە :

ئوسامەی کوڕی زەید ـ رضي الله تعالى عنهما ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ سواری گوێدرێژێ بوو قەطیفەیەکی فەدەکیی لێ‌کرابوو ، ئوسامەی سواری پاشکۆی کرد ، عەیادەتی سەعدی کوڕی عوبیادەی کرد ـ رضي الله تعالى عنه ـ لە بەنی حەرثا لە پێش غەزای بەدرا ، تا تەشریفی بە لای مەجلیسێکا رابورد عەبدوڵڵای کوڕی ئوبەیی کوڕی سەلوولیان لە ناوا بوو ، لە پێش ئەمەدا کە عەبدوڵڵا بە مونافیقیی ئیظهاری ئیسلامەتی بکا ، لە مەجلیسەکەدا لە موسوڵمانو موشریكو جوولەکەی تیا بوو ، لە ناویاندا عەبدوڵڵای کوڕی رەواحەیش بوو ـ رضي الله تعالى عنهما ـ کە تۆزی حەیوانەکەی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بەسەر مەجلیسەکەدا چوو ، عەبدوڵڵای کوڕی ئوبەی بە ریداکەی لووتی

(١) آل عمران / ١٨٦ .
(٢) البقـرة / ١٠٩ .

داپۆشی فلتانی : تۆزمان بۆ مەکەن ! پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ [بە نییەتی موسوڵمانەکان] سەلامی لێ‌کردن وەستاو دابەزیی ، دەعوەتی کردنە سەر ئیمانو قورئانی بۆ خوێنـــدن • عەبـدوڵـلای کوڕی ئوبەی فلتانی : ئەی پیاو لەوە چاتر نیە کە تۆ ئەیلێی ئەگەر حەق بێ ! بـەوە لـە مەجلیسمانا ئەذیەتمان مەدە ، بچۆرەوە جێی خۆت هەرکـەسێ هاتـە لات قســـــەی بۆ بکە • عەبدوڵلای کوڕی رەواحە ـ رضي الله تعالی عنهما ـ فەرمووی : (یا رسول الله) تەشریفت هەر بێنەرە ناو مەجلیسەکانمان ئێمە پێمان خۆشە • موسوڵمانو موشریك‌و جوولەکە دەستیان‌کرد بەشـــــەڕە جوێن ، نزیك بوو پەلاماری یەك بدەن‌و دەست بکەن بـە شەڕو جەنگ • پێغەمەر ـ صلی الله تعـالی علیه وسـلم ـ هـەر ئەینیشاننەوە تـا بێدەنگ بوون‌و دامەزران •

لە پاشا پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ سواری حەیوانەکەی بوو تەشریفی لێی‌دا رۆیی تا چوە لای سەعدی کوڕی عوببادە ـ رضي الله تعالی عنه ـ فەرمووی : ئەی سەعد نابیەی ئەبوحەباب ، یەعنی ئوبەیی کوڕی سەلوول ، چی وت ؟ ئەوەو ئەوەی وت • ســــەعد ـ رضي الله تعا عنه ـ عەرزی‌کرد : (یا رسول الله) باوکم فیدات بێ لێی خۆش ببـەو صـەرفی نەظەری لێ بکە • قەسەم بەوەی قورئانی بۆ نازڵ فەرمووی ! خـوا ئـەو حەقەی نازڵ‌کردوویتە سەر ئەهلی ئەم مەدینەیە ئیتتیفاقیان کردو قسەیان یەکدیگیر بوو لەسەر ئەمە کە تاجی مەلیکیی بنێنە سەری بیکەن بە مەلیك • کە خوا ـ عز وجل ـ بەو حەققەی کـــە عەطای کردوە بـە تۆ ئەو فکرەی ئەوانی رەدکردەوە ، عەبدوڵلا ئەوەی لە قوڕگ‌گیراو پێی خنکا ، لە داخی ئەوە ئەوەی کرد کە دیت • پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ عەفوی کـرد •

پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - و ئەصحابی وەك خوا ئەمری پێ فەرموو‌بوون لە موشریك‌و ئەهلی کیتاب خۆش ئەبوون ، صەبریان لەسەر ئەذاو جەفایان ئەکرد . خوا - عز وجل - ئەفەرموێ : لەوانەی کە لە پێش ئێوەوە کتێبیان بۆ نێرراوەو لە موشریکان .. ئەذاو جەفا ئەبینن . هەم ئەفەرموێ : زۆر لە ئەهلی کیتاب حەزەکەن کە لە دوای ئەمە ئیمانتان هێناوە بتانگێڕنەوە لە ئیمان‌و بتانکەن بە کافر ، لەبەر ئەمە حەسەدتان پێ ئەبەن کە قورئـان بۆ ئێوە نێرراوە لە دوای ئەوە کە حەقیان لێ مەعلووم بوە ئەزانن کە دینەکەتان حەقە عەفویان بکەن‌و صەرفی نەظەریان لێ بکەن ... الخ .

کە پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - و ئەصحابی غەزای بەدریان کردو خوا - عز وجل - لەو غەزایەدا گەورە گەورەی قورەیشی کوشت‌و تەشریفیان گەڕایەوە بۆ مەدینە بە موظەففەری‌و ئەسیری کافران‌و گەورە - گەورەی قورەیشییان لە خزمەتا بوو ئیبنوئوبەیی‌و موشریکان وتیان : ئەمە شتێکە رووی داوە ، لەسەر ئیسلامەتی [یەعنی نەك لەسەر موعاوەنەتی] بەیعەت بە رەسوولوڵلا بکەن ، یەعنی تا بزانین ئاخریەکەی چی ئەکا . ئەو وەختە [بە موناف‌یقیی] موسوڵمان بوون .

٢٦١٠/٦٢ - عن أنس [رضي الله تعالى عنه] قال : قيل للنبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - : لو أتيت عبدالله بن أبي ! قال : فانطلق إليه وركب حماراً ، وانطلق المسلمون وهي أرض سَبَخَة ، فلما أتاه النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - قال : إليك عني ، فوالله لقد آذاني نَتْن حمارك ! قال : فقال رجل من الأنصار : والله لحمار رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - أطيب ريحاً منك ! قال : فغضب لعبدالله رجل من قومه . قال : فغضب لكل واحد منهما أصحابه . قال : فكان بينهم ضرب بالجريد وبالأيدي وبالنعال .

قال : فبلغنا أنها نزلت فيهم : (وإن طائفتان من المؤمنين اقتتلوا فأصلحوا بينهما ...)[1] م ـ ٧/٤٤٠ .

(ئەمەیش ظاهیر وایە هەر ئەو حادیثەیە بێ)

تەرجەمە :

ئەنەس ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : عەرزی پێغەمەریان کرد ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : ئەگەر تەشریفت بچوایە بۆ لا ئیبنو ئوبەی ! سواری گوێدرێژێ بوو ، موسوڵمانانیش لە خزمەتیا چوون ، رێیەکە شۆرەکات بوو تەپوتۆزی بوو ، کە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ تەشریفی چوو بۆ ئەوێ عەبدوڵلا وتی : لێم دوورکەوەردوە وەڵلاهی بۆگەنی گوێدرێژەکەت نارەحەتی کردم ! پیاوێ لە ئەنصار [ظاهیر وایە ئیبنو رەواحە بێ ـ رضي الله تعالى عنه ـ] فەرمووی : وەڵلاهی بۆنی گوێدرێژەکەی ئەو لە بۆنی تۆ خۆشترە ! پیاوێ لە قەومی عەبدوڵلا لەبەر عەبدوڵلا رقی هەڵسا ، قەومی عەبدوڵلا بۆ ئەوو ئەصحاب بۆ پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ رقیان هەڵسا . دەستیانکرد بە لەیەکدان بە دەستو ، بە دارو ، بە نالین[2] . راوی ئەفەرموێ : وامان پێگەییوە ئەم ئایەتە کە ئەفەرموێ : (وان طائفتان من المؤمنين ...) : ئەگەر لە موسوڵمانان دوو طائیفە شەڕیان بوو صوڵح لە بەینیانا بکەن .. دەرحەق ئەو حادیثەیە نازڵ بوە .

الفرع والعتيرة :

٢٦١١/٦٣ ـ عن أبي هريرة ـ رضي الله تعالى عنه ـ عن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : لا فَرَعَ ولا عتيرة . = قال : = والفرع أول

(١) الحجرات / ٩ .
(٢) مەبەستی نەعلو سۆلو پێلاوە .

تتاج = كان ينتج لهم = كانوا يذبحونه لطواغيتهم • والعتيرة [ما تذبح] في [العشر الأول من] رجب • ح - ٢٤٣/٨ • م - ٢١٣/٨ •

تەرجەمە :

پێغەمەر - صلى الله عليه وسلم - فەرمووی : فەرەع نیە لە ئیسلاما عەتیرەیش نیە • فەرەع : ئەووەڵ بێچووی حەیوانە • موشـریکان بۆ بەکانیانی ئەکەن بە قوربانیی‌و بۆیـان سـەرئەبڕن • عەتیرەیش : ئەو حەیوانەیە کە لە دەی ئەووەلی رەجەبا سـەری ئەبڕن ناوی ئەنێن (رجبية) •

فەرەع‌و عەتیرە بەو ناوو نیەتە کە موشریکان کردوویانە حەرامە • ئەمما بە ناوی خواوە سەربڕین دروستە حەرام نیە • لای شـافیعی موستەحەبە لەبەر حەدیثی ئەبوداودو نەسائیی کە لە عەبدوللای کوڕی عومەرەوە - رضي الله تعالى عنهما - ریوایەت کراوە ؛ لە پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - یان پرسیی لە دەرحەق فەرەع ، فەرمووی : فەرەع حەققە فەقەط سەری نەبڕی تا ئەبێ بە بینتومەخاض یا ئیبنولەبون ، لە رێی خودا باری لێ بنرێ یا بدرێ بە بێوەژنێ چاترە لەمە کە بەبچکۆلەیی سـەری ببڕی‌و گۆشتەکەی بە موەکەیەوە بنووسێ •

(تمت الأضحية وصلاة العيدين والعقيقة والتسمية ولله الحمد)

١٩٤١/٦/١٧ سێ شەممە

الأطعمـة[1]

بسم الله الرحمن الرحيم

له جه‌ژنا طه‌عام ئه‌خورێو ، شه‌راب ئه‌خورێته‌وه‌و ، لیباسی تازه له‌بـه‌ر ئه‌کرێ •• موناسب وایه که له‌وانه حه‌رام‌و حه‌لاڵیان به‌یان بکرێ • خوا له قورئانا ئه‌مری به ئێمه‌و ئه‌نبیا فه‌رموه که رزقی طه‌ییب بخۆین ، له حه‌رام ئیجتیناب بکه‌ین فه‌رموویه‌تی :

(یا أیها الذین آمنوا کلوا من طیبـات ما رزقنـاکم واشکروا لله ، إن کنتم إیاه تعبدون)[2] ••• الآیة •

ته‌رجه‌مه :

ئه‌ی ئه‌وانه‌ی کـــه باوه‌ڕیـان هه‌یه به‌وه‌ی خوا ـ عز وجل ـ نازڵی کردوه له طه‌ییب‌و حه‌لاڵی ئه‌وه بخۆن که کردوومه به رزقی ئێوه ، شوکری خوای له‌سه‌ر بکه‌ن ، ئه‌گه‌ر هه‌ر بۆ ئه‌و عیباده‌ت ده‌که‌ن •

(یا أیها الرسل کلوا من الطیبات ، واعملوا صـالحاً ، إني بما تعملون علیم)[3] •

---

(١) باسی خۆراك‌و خوارده‌مه‌نی .
(٢) البقـرة / ١٧ .
(٣) المؤمنون / ٥٣ .

تەرجەمە :

ئەی پێغەمەران لە شتی پاكو حەلاڵ بخۆن ، عەمەلی صالح بکەن ، بە تەحقیق من عیلمم هەیە بەوەی ئەیکەن •

١/٢٦١٢ ـ عن عائشة ـ رضي الله تعالى عنها ـ قالت : كان رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يحب الحلواء والعسل • ح ـ ٢٢٤/٨ • م ـ ٢٨٣/٦ في حديث طويل ، وفيه سبب إيلائه ـ عليه الصلاة والسلام ـ د ، ن ، جه •

تەرجەمە :

عایشە ـ رضي الله تعالى عنها ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ حەلواو هەنگوینی حەز لێ ئەکرد •

بوخاریی ئەم حەدیثەی لە ئەشـربیەو طیبو حیەلا ذیکر کردوە • بوخـاریی ـ رحمە الله ـ ئەفەرموێ : کە خەلق لەسـەرخوان کۆبوونەوە خەلقی سەرخوانێ بۆیان نیە لەو خوانە شت بدەن بە خەلقی سەر خوانێکی تر • ئەمما بۆیان دروستە بیدەن بە خەلقی سەر خوانی خۆیان ، یا وا بکەن یـا وازبێنن •

٢/٢٦١٣ ـ عن عبدالله بن جعفر بن أبي طالب ـ رضي الله تعالى عنهما ـ قال : رأيت رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يأكل الرطب بالقثاء • خ ـ ٢٢٨/٨ • م ـ ٣٢٠/٨ •

تەرجەمە :

= عەبدوللای کوڕی جەعفـەری کوڕی ئەبوطالیب ئەفەرموێ : = پێغەمەرم دی ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ روطەبو خەیاری بەیەکـەوە ئەخوارد • د ، ت ، جه •

٣/٢٦١٤ ـ عن أبي هريرة ـ رضي الله تعالى عنه ـ قسم النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بيننا تمراً ، فأصابني منه خمس : أربع تمرات ، وحشفة ، ثم رأيت = الحشفة = هي أشدهن لضرسي • ح ـ ٢٢٨/٨ • وفي أخرى : فأصابني سبع تمرات إحداهن حشفة •

تەرجەمە :

ئەبوهورەیرە ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ خورمای لە بەینمانا تەقسیم کرد پێنج ، لە ریوایەتەکەی ترا حەوت ، خورمام بەرکەوت ، یەکێکی وشکەڵ بوو • چواری ، شەشی ، خورما بوو کەچی وشکەڵەکە لەوانی تر جیڕتر بوو بۆ خرێم [یەعنی وەك مەعجوون پێوە ئەنووسا] •

٤/٢٦١٥ ـ عن عائشة ـ رضي الله تعالى عنها ـ ان النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : لا يجوع أهل بيت عندهم التمر • وفي أخرى عنها قالت : قال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : يا عائشة بيت لا تمر فيه جياع أهله ، أو جاع أهله • قالها مرتين أو ثلاثاً • م ـ ٣٢٤/٨ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : ١ ـ ماڵێ خورمای تیا بێ برسیی نابن • ٢ ـ ماڵێ خورمای تیا نابێ برسین • ئەمەی دووجار یا سێ جار فەرموو •

زەخیرەختن لە ماڵا باشە ، رەنگە سوننەتیش بێ ، لەبەر ئەم حەدیثە ، چونکی بەرچاوی ماڵو منالی بەوە تێر ئەبێ •

٥/٢٦١٦ ـ وعنها ان رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : إن في عجوة العالية شفاءً ، أو انها ترياق أول البكرة • م ـ ٣٢٥/٨ •

تەرجەمە :

پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - فەرمووی : لە خورمای ئەشرەسیی باغانی لای سەرووی مەدینەدا شیفا هەیە • یا فەرمووی : [لە زەهر] لە ئەووەلی بەیانیانا •

٢٦١٧/٦ - عن سعد بن أبي وقاص - رضي الله تعالى عنه - قال : قال رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - : من تصبح كل يوم بسبع تمرات عجوة لم يضره في ذلك اليوم سم ولا سحر • م - ٣٢٥/٨ • خ - ٢٣١/٨ • د ، ن •

تەرجەمە :

پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - فەرمووی : هەرکەسێ بەیانی حەوت خورمای عەجوە بخوا ئەو رۆژە نە زەهر نە سیحر زەرەری پێ ئەگەیێنێ •

[آمنا • ئەمما خورما چۆنە ؟ بە چی ئەڵێین ؟ رەنگی چۆنە ؟!][1] •

٢٦١٨/٧ - أنس بن مالك - رضي الله تعالى عنه - قال : رأيت رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - مقعياً [جالساً على إليتيه ناصباً ساقيه] يأكل تمراً • م - ٣٢١/٨ •

تەرجەمە :

ئەنەس - رضي الله تعالى عنه - ئەفەرموێ : پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - م دی لەسەر سمتی دانیشتبوو هەردوو ئەژنۆی هەڵنابوو ، خورمای ئەخوارد •

(١) خوالێخۆشبوو مامۆستا مەلا رەشید مەبەستی ئەوە نیە خورمای نەدیوە ، بەڵکو مەبەستی ئەوەیە لە تورکیا - کە ئەو لەو کاتەدا لەوێ بوە - خورما نیە .

٢٦١٩/٨ ـ وعنه قال : أتي رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بتمر فجعل النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يقسمه وهو محتفز [غير متمكن في جلوسه] يأكل منه أكلاً ذريعاً • وفي رواية زهير : أكلاً حثيثاً • م ـ ٣٢١/٨ •

تەرجەمە :

ذەریع و حەثیث : مەعنایان یەکێکە ، یەعنی بە عەجەلە •

ئەنەس ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ خورمای بۆ هات لەسەر چیچکان دانیشتبوو بەشی ئەکرد بە عەجەلە لێی ئەخوارد [تا زوو دەفعی برسێتی بکاو بە زەریفی تەقسیمی بکا • ئەم خورمایە خورمای خۆی بوو لە (بيت المال)ی موشتەرەك نەبوو ، گینا لێی نەئەخوارد مەگەر لە دوای بەشکردن] •

٢٦٢٠/٩ ـ ابن أبي أوفى ـ رضي الله تعالى عنهما ـ قال : غزونا مع النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ سبع غزوات أو ستاً نأكل معه الجراد [ويأكله معنا • أبو نعيم] ح ـ ٢٦٠/٨ • م ـ ١٧٥/٨ •

تەرجەمە :

ئیبنوئەبی ئەوفا ـ رضي الله تعالى عنهما ـ ئەفەرموێ : لە خزمەت پێغەمەرا ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ حەوت یا شەش غەزامان کرد لە خزمەتیا کوللەمان ئەخوارد [ويأكله معنا • أبو نعيم] ئەویش لەگەڵی ئەخواردین •

لە حەدیثێکی مورسەلی ئەبوداودا لە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ یان پرسیی بۆ کوللەخواردن • فەرمووی : نایخۆم و حەرامیشی ناکەم •

ظاهير وایه بۆ بەیانی جەواز کەمێکی لەگەڵ خواردبن [فلا ینافي مرسل أبي داود][1] •

١٠/٢٦٢١ ـ عن أسماء بنت أبي بكر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ قالت : نحرنا على عهد النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فرساً فأكلناه • خ ـ ٢٧١/٨ • م ـ ١٦٨/٨ • ن • جه •

تەرجەمە :

= ئەسمای کچی ئەبوبەکر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ ئەفەرموێ : = لە زەمانی پێغەمەرا ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ئەسپێکمان سەربڕی و خواردمان •

١١/٢٦٢٢ ـ عن أبي موسى ـ رضي الله تعالى عنه ـ قال : رأيت النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يأكل دجاجاً • خ ـ ٢٧٢/٨ •

تەرجەمە :

ئەبوموسا ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : پێغەمەرم دی ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ گۆشتی مریشکی ئەخوارد •

١٢/٢٦٢٣ ـ عن جبلة [بن سحيم] كنا بالمدينة في بعض أهل العراق فأصابنا سنة ، فكان ابن الزبير [رضي الله تعالى عنهما] يرزقنا التمر ، فكان ابن عمر [رضي الله تعالى عنهما] يمر بنا فيقول : إن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ نهى عن الاقران [حتى يستأذن أصحابه • أخرى م] إلا أن يستأذن الرجل منكم أخاه [قال شعبة : لا أدري هذه الكلمة إلا من

---

(١) دانەر ـ خ ـ لە سووچێکی لاپەڕەکەوە لەسەر [ویأکله معنا] ئەم قسەی نووسیوە . مەبەستیشی لە مورسەلی ئەبوداود ئەو حەدیثەیە کە لە پێش ئەم قسەدا نووسراوە .

كلمة ابن عمر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ يعني الاستئذان • م] خ ـ ٤/٢٥١ •
م ـ ٨/٣٢٢ • د ، ت ، ن ، جه •

تەرجەمە :

١٣/٢٦٢٤[1] ـ جەبەلەی کوڕی سەحیم ئەفەرموێ : لەگەڵ بەعزێ ئەهلی عیراقا لە مەدینەدا بووین گرانیمان تووش بوو ، ئیبنوزوبەیر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ خورمای ئەداینێ بیخۆین • ئیبنوعومەر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ مان بەلادا رابورد فەرمووی : دوان ـ دوان مەخۆن ، پێغەمبەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ نەهی لێ‌کردوە مەگەر ئیذن لە رەفیقەکانتان بخوازن • [شوعبە ئەفەرموێ : ئەم ئیذن‌خواستنە هەر لە ئیبنوعومەرەوەی ئەزانم • یەعنی لە ئەصلی حەدیثەکە نیە] •

١٤/٢٦٢٥ ـ أبو هريرة ـ رضي الله تعالى عنه ـ عن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : اذا [صنع لأحدكم خادمه طعامه ثم جاء به وقد وَلِيَ حره ودخانه فليقعده معه • م] أتى أحدَكم خادمه بطعامه ، فإن لم يجلسه معه فليناوله لقمة أو لقمتين ، أو أكلة أو أكلتين ، فإنه ولي علاجه •
ح ـ ٤/٣١٣ • م ـ ٧/١٥٣ •

تەرجەمە :

پێغەمبەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : کە یەکێکتان خزمەتکاری طەعامی بۆ هێنا ئەگەر لەگەڵ خۆی دانەنێ لوقمەیێ یا دوو لوقمەی بداتێ ؛ چونکی ئەو زەحمەتی لەگەڵ کێشاوە [گەرمی ئاگرەکەیی و دووکەڵەکەی بەسەرا چوە • م] •

(١) دانەر ـ خ ـ ئەم ژمارەی بە هەڵە لێرەدا دووبات کردوەتەوە •

گۆشتی کەروێشك :

٢٦٢٦/١٥ ـ هشام بن زيد بن أنس عن أنس بن مالك ـ رضي الله تعالى عنه ـ قال : أنفَجْنا أرنباً بمر الظهران ، فسعى القوم فلَغَبوا ، فأدركتها فأخذتها ، فأتيت بها أبا طلحة [رضي الله تعالى عنه] فذبحها وبعث بها إلى رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بوركها أو فخذيها . قال شعبة : فخذيها لا شك فيه . فقبله . قلت : وأكل منه ؟ قال : وأكل منه . ثم قال بعد : قبله . ح ـ ٤/٣٢٥ . م ـ ٨/١٧٤ .

تەرجەمە :

هیشامی کوڕەزای ئەنەس لە ئەنەسەوە ـ رضي الله تعالى عنه ـ ریوایەت ئەکا کە فەرمووی : لە (مر الظهران) کەروێشکێکمان هەڵسان ، خەڵق شوێنی کەوت ماندووبوون نەیانگرت ، من گەییمێو گرتم ، بردم بۆ ئەبوطەلحە ـ رضي الله تعالى عنه ـ سەری بڕی سمتەجوڵەکەی یا هەردوو رانی ، شوعبە بە بێ شـك ئەفەرموێ : هەردوو رانی ، ناردە خزمەت پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ هیشام ئەفەرموێ : لە ئەنەسم پرسیی : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لێی خوارد یان نا ؟ لە ئەووەڵەوە فەرمووی : لێی خوارد ، لە پاشاڵا بەشك‌کەوت لـە خواردنیـا فەرمووی : قەبووڵی‌کرد .

گۆشتی کەروێشك حەڵاڵە گینا قەبووڵی نەئەکرد .

گۆشتی بزنەمژ حەڵاڵە :

٢٦٢٦/١٦ ـ عن ابن عباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ قال : أهدت أم حُفَيد خالة ابن عباس [رضي الله تعالى عنهم] الى النبي ـ صلى الله تعالى

عليه وسلم ـ أقِطاً وسمنا وأضُبّاً ، فأكل النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ من الأقط والسمن ، وترك الضب تقذرا • قال ابن عباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ فأكل على مائدة رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ولو كان حراما ما أكِل على مائدة رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ

ح ـ ٣٢٦/٤ ، م ـ ١٧١/٨ • د ، ن مرسل صحابي •

تەرجەمە :

ئیبنوعەباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ ئەفەرموێ : ئوممو حوفەیدەی پوورم کەشكورۆنو چەند بزنمژێکی نـاردە خزمەت پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لە کەشكو رۆنەکەی خواردو ، لە بزنمژەکەی نەخوارد، بێزی لێکرد • ئیبنوعەباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ ئەفەرموێ : ئەگـەر حەرام بوایە لەسەر خوانی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ نەئەخورا = بەڵام لەسەر خوانی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ خورا = •

١٧/٢٦٢٨ ـ ابن عباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ أخبره ان خالـد بن وليد الذي يقال له سيف الله أخبره انه دخل مع رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ على ميمونة وهي خالته وخالة ابن عباس ـ رضـي الله تعـالى عنهم ـ فوجد عندها ضباً محنوذاً قدمت بـه أختـه حُفيدة بنت الحرث من نجد ، فقدمت الضب لرسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ وكان قلّما يقدم يده لطعام حتى يحدّث به ويسمى له ، فأهوى رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يده الى الضب ، فقالت امرأة من النسوة الحضور : أخبرن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ما قدمتن له ، هو الضب يا رسول الله • فرفع رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يده عن الضب • فقـال خالد بن الوليد [رضي الله تعالى عنه] : أحرام الضب يا رسول الله ؟ قال : لا

ولكن لم يكن بأرض قومي فأجدني أعافه • قال خالد : فاجتززته وأكلته ورسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - ينظر إلي • ح - ٨/٢٠٨ • م - ٨/١٦٨ بفرق ما ١٦٩ بعينه •

تەرجەمە :

ئیبنوعەباس - رضي الله تعالى عنهما - ئەفەرموێ : خالیدی کوڕی وەلید کە پێی ئەڵێن : سەیفوللا - رضي الله تعالى عنه - خەبەری داومێ کە لە خزمەت پێغەمەرا - صلى الله تعالى علیه وسلم - چوومە خزمەت مەیموونە - رضي الله تعالى عنها - پووری ئەوو ئیبنوعەباس - رضي الله تعالى عنهم - بوو • مەیموونە - رضي الله تعالى عنها - بزنمژی برژاوی لەلا بوو ، حوفەیدەی خوشکی لە نەجد بە دیاریی بۆی هێنابوو • بزنمژەکە لە بەردەمی پێغەمەرا - صلى الله تعالى علیه وسلم - دانرا • پێغەمەر - صلى الله تعالى علیه وسلم - کەمجار دەستی ئەبرد بۆ طەعام تا عەرزیان نەکردایە کە چیە • پێغەمەر - صلى الله تعالى علیه وسلم - دەستیبرد بۆ بزنمژەکە ، ژنێ لەوانەی کە حازربوون لەوێ فەرمووی : بۆ عەرزی پێغەمەر - صلى الله تعالى علیه وسلم - ناکەن کە چیتان لە بەردەم داناوە ؟ (یا رسول الله) ئەوە بزنمژە • پێغەمەر - صلى الله تعالى علیه وسلم - دەستی کێشایە دواوە • خالید - رضي الله تعالى عنه - عەرزیکرد : بۆ بزنمژ حەرامە ؟ فەرمووی : حەرام نیە ، ئەمما لە ئەرزی قەومی منا نەبوە بێزی لێ ئەکەم • خالید - رضي الله تعالى عنه - ئەفەرموێ : لەتمکردو خواردم پێغەمەر - صلى الله تعالى علیه وسلم - تێمئەفکری •

١٨/٢٦٢٩ - عن يزيد بن الأصم [رحمه الله تعالى] قال : دعانا عروس بالمدينة فقرب إلينا ثلاثة عشر ضباً ، فآكل وتارك • فلقيت ابن عباس [رضي الله تعالى عنهما] من الغد فأخبرته ، فأكثر القوم حوله حتى قال بعضهم :

قال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : لا آكله ، ولا أنهى عنه ، ولا أحرمه • فقال ابن عباس [رضي الله تعالى عنهما] : بئسما قلتم ! ما بعث نبي الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ إلا محللاً ومحرّماً • ان رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بينما هو عند ميمونة [رضي الله تعالى عنها] وعنده الفضل بن عباس وخالد بن الوليد [رضي الله تعالى عنهم] وامرأة أخرى ، إذ قُرِّب إليهم خِوان عليه لحم ، فلما أراد النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ أن يأكل قالت له ميمونة [رضي الله تعالى عنها] : إنه لحم ضب ، فكفّ يده وقال : هذا لحم لم آكله قط ، وقال لهم : كلوا • فأكل منه الفضل ، وخالد بن الوليد ، والمرأة [رضي الله تعالى عنهم] وقالت ميمونة [رضي الله تعالى عنها] : لا آكل من شيء إلا شيء يأكل منه رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ • م ـ ٨/١٧٢ •

تەرجەمە :

یەزیدی کوڕی ئەصەم ـ رحمه الله تعالى ـ ئەفەرموێ : پیاوێکی تازەزاوا لە مەدینە بانگی‌کردین سێزدە بزنەمژی بۆ دانابن ، بەعزێ خواردی‌و بەعزێ نەیخوارد • بۆ سبەینێ بە ئیبنوعەباس ـ رضي الله تعالى عنهم ـ گەییم عەرزم‌کرد ، خەڵق لە ئەطرافی کۆبوونەوەو زۆریان قسە لێ‌کرد • حەتتا بەعزێکیان وتی : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرموویەتی : نایخۆم‌و ، نەهی لێ ناکەم‌و ، حەرامیشی ناکەم • ئیبنوعەباس ـ رضي الله تعالى عنه ـ فەرمووی : چ شتێکی خراپتان وت ؟! پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ هەر بۆیە نێرراوە کە شت حەڵاڵ بکاو حەرام بکا • تەشریفی لای مەیموونە بوو [رضي الله تعالى عنها] فەضلی کوڕی عەباس‌و خالیدی کوڕی وەلیدو ژنێکی تریشی لە خزمەتا بوو سفرەیێکیان هێنا گۆشتی لەسەر بوو ، کە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ تەمای بوو لێی بخوا

مەیموونە [رضي الله تعالى عنها] عەرزیکرد : ئەوە گۆشـتی بزنمژە • پێغەمەر ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـ دەستی کێشایەوە فەرمووی : ئـەوە گۆشتێکە قەط نەمخواردوە • بەوانی فەرموو : بخۆن ، فەضـلو خالیدو ئەو ژنە [رضي الله تعالى عنهم] خواردیان • مەیموونـە [رضي الله تعالى عنها] فەرمووی : لە هیچ شتێك ناخۆم مەگەر پێغەمەر ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـ لێی خواردبێ [یەعنی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـ حەڵاڵی کردوە] •

١٩/٢٦٣٠ ـ جابر بن عبدالله [رضي الله تعالى عنهما] يقـول : أُتيَ رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بضب ، فأبى أن يأكل منه ، وقال : لا أدري لعله من القرون التي مسخت • م ـ ٨/١٧٢ •

تەرجەمە :

جابیر ـ رضـي الله تعـالى عنـه ـ ئەفەرموێ : بزنمژێکیان هێنـایـە خزمەت پێغەمەر ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـ ئیمتیناعی لە خواردنیکرد ، فەرمووی : نازانم[1] بەڵکو لە خەڵقی ئەو زەمانە بێ کە مەسخبوونەوە •

٢٠/٢٦٣١ ـ عن أبي سعيد [رضي الله تعالى عنه] قال : قال رجل يا رسول الله إنا بأرض مضبة فما تأمرنا ؟ أو فما تفتينا ؟ قال : ذكر لي ان أمة من بني إسرائيل مسخت • فلم يأمر ولم ينه • قال أبو سعيد فلما كان بعد ذلك قال عمر [رضي الله تعالى عنه] : ان الله ـ عز وجل ـ لينفع به غير واحد ، وانه لطعام = عامة = هذه الرِعاء ، ولو كان عندي لطعِمته • انما عافه رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ • وفي رواية جابر نحوه ، وفيـه : إن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لم يحرمه • م ـ ٨/١٧٢ و ١٧٣ •

(١) داتەر ـ خ ـ ئەگەر ئێرەدا بینووسیایە : (چووزانم لەوانەیە لە خەڵقی ئەو زەمانە بێ کە ...) رەواتر دەبوو •

تەرجەمە :

پیاوێ عەرزی پێغەمەری کرد - صلی الله تعالی علیه وسلم - : ئێمە لە ئەرزێکاین بزنمژی زۆرە چیمان ئەمر پێ ئەکەی ، بیخۆین یا نەیخۆین ؟ فەرمووی : پێیانوتووم : ئوممەتێ لە بەنی ئیسرائیل مەسخبوونەوە . نە ئەمری بە خواردنی کرد ، نە نەهی لێ کرد .

ئەبوسەعید ئەفەرموێ : عومەر [رضي الله تعالی عنهما] لە دوای ئەوە فەرمووی : خوا - عز وجل - گەلێ خەڵقی پێ موتتەفیع ئەکا [لە ریوایەتی جابیرا فەرمووی : پێغەمەر - صلی الله تعالی علیه وسلم - حەرامی نەکردوە . م] طەعامی عامەی ئەم دەشتەکیەیە ، ئەگەر لامبوایە ئەمخوارد .

٢٦٣٢/٢١ - وعنه ان أعرابیاً أتی رسول الله - صلی الله تعالی علیه وسلم - فقال : إني في غائط مضبة ، وانه عامة طعام أهلي . قال : فلم یجبه. فقلنا : عاوده ، فعاوده ، فلم یجبه ثلاثاً ثم ناداه رسول الله - صلی الله تعالی علیه وسلم - في الثالثة فقال : یا أعرابي ان الله - عز وجل - لعن أو غضب علی سبط من بني اسرائیل فمسخهم دوابّ یدبون في الأرض ، فلا أدري لعل هذا منها ، فلست آکلها ولا أنهی عنها م - ١٧٣/٨ .

تەرجەمە :

ئەبوسەعید - رضي الله تعالی عنه - ئەفەرموێ : عەرەبێکی بەرِرانی هاتەخزمەت پێغەمەر - صلی الله تعالی علیه وسلم - عەرزیکرد : ئێمە لە ئەرزێکی نزماین کە بزنمژی زۆرە ، بزنمژیش طەعامی عوموومی ئەهلی ئێمەیە . پێغەمەر - صلی الله تعالی علیه وسلم - جوابی نەدایەوە . پێمانوت : دووبارە عەرزیبکەرەوە . تا سێ دەفعە عەرزیکرد جوابی نەدایەوە . لە دوای دەفعەی سێیەم پێغەمەر - صلی الله تعالی علیه وسلم -

بانگی کرد : ئەی ئەعرابیی خوا ـ عز وجل ـ لەعنی کـرد ، یـا فەرمووی غەزەبی گرت لـە قەومێ لـە بەنی ئیسرائیل خوا مەســخی کردنەوە بـە حەیوانانێ کـە بەسەر ئەرزا ئەڕۆن ، نازانـم بەلـکو بزنمژ لـەوانـە بێ ، نە ئەیخۆم نە نەهی لە خواردنی ئەکەم •

ئەم حادیثەیە ظاهیر وایە لە پێش حادیثەی هەدییەی حوفەیدەدا بووبێ ـ رضي الله تعـالى عنهـا ـ لەوێـدا ئـەمـری بـە خواردنی کردوەو بۆی حەلاڵ کردوون • لێرەدا ئەگەر چی حەرامی نەکردوە ، ئەمما بـە ئەمرێکی تازە تەصریحی بە حەلاڵیی نەکردوە ، هەر لەســر ئیباحەی ئەصلیی ماوەتەوە ، لە پاشا کە بە وەحی موططەلیع بوە بەسـەر ئەمەدا کە ئوممەتی مەسخ کراو نەسلی نابێ ئەمری فەرموە بە خواردنی •

٢٣/٢٦٣٣ ـ عن ابن عمر [رضي الله تعالى عنهما] قال : سـأل رجل رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ وهو على المنبر عن أكل الضب ، فقال : لا آكله ولا أحرّمه • م ـ ٨/١٦٧ •

تەرجەمە :

پیاوێ عەرزی پێغەمەری کرد ـ صـلى الله تعـالى عليـه وسلم ـ لـە وەختێکا کە تەشریفی لەسەر مینبەر بوو کـە بزنمژ ئەخورێ یا ناخورێ ؟ فەرمووی : من نایخۆمو حەرامیشی ناکەم •

حەدیثی بزنمژ زۆرە هەمووی لەسەر یەك دوو حادیثەیە ، مەئالیـان ئەمەیە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليـه وســلم ـ نەیخواردوە بۆ خەڵقی حەلاڵ کردوە • ئەوەندە بەسە •

٢٣/٢٦٣٤ ـ جابر بن عبدالله ـ رضي الله تعالى عنه ـ قال : کـنـا مـع رسول الله ـ صلى الله تعالى عليـه وسـلم ـ نجني الكبـاث [بەری داری

ئیراك = سیواك] وان رسول الله ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ قال : علیكم بالأسود منه • فإنه أطیبه • قالوا أكنت ترعى الغنم ؟ قال : وهل من نبي إلا وقد رعاها ؟ ح ـ ٣٨٤/٥ • م ـ ٣٢٩/٨ ن •

تەرجەمە :

جابیر ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : لە خزمەت پێغەمەرا بووین ـ صلى الله تعالى علیه ـ بەری دارسیواكمان ئەچنی • فەرمووی : رەشەكانی بكەنەوە چونكی خۆشترە • عەرزیانكرد : بۆ هیچ شوانیی مەڕت كردوە ؟ فەرمووی : بۆ هیچ پێغەمەرێ هەیە شوانیی مەڕی نەكردبێ ؟

شوانیی مەڕ نوێژو رۆژووی لەگەڵ بێ‌و خەیانەت لە صاحێب مەڕ نەكرێ مەسلەكێكی زۆر گەورەیە • مووسا شوانی شوعەیب بوە ـ علیهما الصلاة والسلام ـ • ئیمامی شافیعیی علمی ئوخرەویی لە شەیبانی راعی ئەخذ كردوە ـ رضي الله تعالى عنهما ـ •

٢٦٣٥/٢٤ ـ قال عبدالله بن قیس [وهو أبو موسى الأشعري ـ رضي الله تعالى عنه ـ] قال رسول الله ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـ ما أحد أصبر على أذى یسمعه من الله [عز وجل] انهم یجعلون له نداً ویجعلون له ولداً وهو مع ذلك یرزقهم ویعافیهم ویعطیهم ! م ـ ٢٧٨/١٠ •

تەرجەمە :

ئەم حەدیثە موناسبە بە (ریقاق) لەبەر (یرزقهم) هێناومەتە (أطعمه)وە •

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـ فەرموویەتی : هیچ‌كەسێ لە خوا ـ عز وجل ـ بە صەبرتر نیە لەسەر قسەی خراپ‌و ناخۆش كە خەڵق

دەرحەقی ئەیلێو ئەبیبێ ؛ ئەڵێن : شەریکی هەیە ، ئەڵێن : ئەولادی هەیە • لەگەڵ ئەمەدا رزقیان ئەداتێ ، صیحەتیان ئەداتێ ، شتیان پێ عەطا ئەکا •

٢٦٣٦/٢٥ - وعنه عن النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - قال : أطعموا الجائع ، وعودوا المريض ، وفكوا العاني • قال سفيان [رحمه الله تعالى] : والعاني : الأسير • ح - ٢٠١/٨ • كل من ذل واستكان وخضع فقد عنا • قسطلاني • ح - ٣٢٩/٨ •

تەرجەمە :

پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - فەرمووی : طەعـام بدەن بە برسیی • عەیادەتی نەخۆش بکەن ، ئەسیر لە ئەسارەت دەربێنن •

٢٦٣٧/٢٦ - عن أبي هريرة [رضي الله تعالى عنه] أصابني جهد شديد [من الجوع ، الجهد : الطاقة والمشقة] فلقيت عمر بن الخطاب [رضي الله تعالى عنه] فاستقرأته آية من كتاب الله فدخل داره وفتحها [قرأها] علي ، فمشيت غير بعيد ، فخررت لوجهي من الجهد والجوع ؛ فإذا رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - قائم على رأسي ، فقال : يا أبا هريرة فقلت : لبيك رسول الله وسعديك • فأخذ بيدي فأقامني وعرف الذي بي ، فانطلق بي الى رحله ، فأمر لي بعس [قدح] من لبن ، فشربت منه ، ثم قال : عد فاشرب يا أبا هريرة فعدت فشربت ، ثم قال : عد فعدت فشربت حتى استوى بطني فصار كالقِدح • قال : فلقيت عمر [رضي الله تعالى عنه] وذكرت له الذي كان من أمري ، وقلت له : تولى الله ذلك من كان أحق به منك يا عمر • والله لقد استقرأتك الآية وأنا لأقرأ لها منك • قال عمر [رضي الله تعالى عنه] والله لأن أكون أدخلتك أحب إلي من أن يكون لي مثل حمر النعم • ح - ٢٠١/٨ •

تەرجەمە :

ئەبوهورەیرە ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : برسیەتییەکی زۆر بەشیددەتم تووش بوو ، بە عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ گەییم طەلەبی خوێندنەوەی ئایەتێکم لێکرد لە قورئان [کأنە نایزانم] ئایەتەکەی بۆ خوێندمەوەو ، چوە ماڵەوە • نەختێ رۆییم لە برسانا بەدەمەوەکەوتم ، ئەوەندەم زانی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لە ژوور سەرمەوە تەشریفی وەستا بوو فەرمووی : (یا أبا هریرە) عەرزمکرد : بەڵێ لە خزمەتتام ئەی صاحێب سەعادەت • دەستی گرتمو هەڵیساندم = زانی چیە = بردمیە ماڵەوە • ئەمری کرد کاسەیێ شیریان بۆ هێنام • لێمخواردەوە ، فەرمووی : دیسان ، دیسان لێم خواردەوە ، فەرمووی : دیسان ، دیسان خواردمەوە تا زکم راست بوەوە وەك تیر • ئەمجا بە ئیمامی عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ گەییم ئەوی بەسەرما هاتبوو عەرزمکرد ، وتم : خوا ـ عز وجل ـ دەفعی ئەو برسێتیەمی حەواڵە بە لە تۆ لایەقتر کرد یا عومەر • وەڵڵاهی ئایەتەکەم پێ خوێندیەوە خۆم لە تۆم چاتر ئەخوێند • فەرمووی : وەڵڵاهی ئەگەر بمبردیتایە ماڵەوەو تێرمبکردیایە لە هەموو وشتری سوور لە لام خۆشتر ئەبوو •

گۆشتی کەر خواردن :

٢٦٣٨/٢٧ ـ عن جابر بن عبدالله ـ رضي الله تعالى عنهما ـ قال : نهى رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يوم خيبر عن لحوم الحمر الأهلية ، ورخص في الخيل • ح ـ ٣٥٦/٦ • م ـ ١٦٤/٨ ، ن •

تەرجەمە :

رۆژی خەیبەر پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ نەهی فەرموو لە خواردنی گۆشتی گوێدرێژو ئیذنی دا بۆ ئەسپو مایین •

٢٨/٢٦٣٩ ـ إبن أبي أوفى [رضي الله تعالى عنهما] أصابتنا مجاعة يوم خيبر فإن القدور لتغلي ، قال : وبعضها نضجت ، فجاء منادي النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : لا تأكلوا من لحوم الحمر شيئا وأهريقوها • قال ابن أبي أوفى [رضي الله تعالى عنهما] : فتحدثنا أنه انما نهى عنها لأنها لم تخمس ، وقال بعضهم : نهى عنها البتة ؛ لأنها كانت تأكل العذرة •
ح ـ ٣٥٦/٦ • م ـ ١٦١/٨ •

تەرجەمە :

ئیبنو ئەبی ئەوفا ـ رضي الله تعالى عنهما ـ ئەفەرموێ : رۆژی خەیبەر تووشی برسێتی بووین [کەوتینە ناو گوێدرێژی مالیی بیست سی‌یەکمان سەربڕی • م من أخرى] دیزە ئەکولا ، بەعزێکی پێگەییبوو ، بانگدەری پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بانگی دا کە : گۆشتی کەر مەخۆن بیرێژن • ئیبنو ئەبی ئەوفا ـ رضي الله تعالى عنهما ـ ئەفەرموێ : لە بەینی خۆمانا کەوتینە قسەلێکردنی کە بۆیێکی حەرامکردوە چونکی خومسی لێ دەرنەکراوە • بەعزێکمان وتی : بەقەطعیی حەرامکراوە ؛ چونکی پیسایی ئەخوا •

[پیسایی‌خواردن مووجیبی کەراهەتە نەك حەرامیی • خومس‌نەکردن نابێ بە سەبەبی پیسی‌و رشتنی ، باخوصووص لە وەختی برسێتیا گۆشتی بەرازخواردن دروستە بە نەصصی قورئان] کە وابێ ئەو عیللەتانە نابن بە سەبەب •

٢٦٤٠/٢٩ ـ عن علي ـ رضي الله تعالى عنه ـ ان رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ نهى عن متعة النســـــاء يوم خيبر ، وعن أكـل الحمر الإنسية •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ رۆژی خەیبەر نەهی کرد لـە موتعەی ژنان کە بە مووەقەت مارەبکرێن ، هەم نەهی کـرد لـە خواردنی گۆشتی گوێدرێژی ماڵیی • لە ئیبنوعومەریشەوە ـ رضي الله تعالى عنه ـ نەهی لە خواردنی گۆشتی کەری ماڵیی ریوایەتکراوە •

٢٦٤١/٣٠ ـ عن البراء بن عازب ـ رضـي الله تعـالى عنهما ـ قال : أمرنا رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ في غزوة خيبر أن نلقي الحمر الأهلية نيئة ونضيجة ، ثم لم يأمرنا بأكله بعد • ح ـ ٦/٣٥٧ •

تەرجەمە :

بەرای کوڕی عازیب ـ رضي الله تعالى عنهما ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لە غەزای خەیبەرا ئەمری پێکردین کە گۆشتی کـەر ـ کاڵو کوڵاوی ـ بڕێژین • لـە دوای ئەوە ئەمری پێنەکردین کـە بیخۆین •

٢٦٤٢/٣١ ـ عن ابن عباس [رضي الله تعالى عنهما] قال : لا أدري أنهى رســـول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ من أجل أنه كان حمولـة للناس فكره أن تذهب حمولتهم ؟ أو حرمه في يوم خيبر لحم الحمر الأهلية ؟ ح ـ ٦/٣٥٧ • م ـ ٨/١٦٢ •

تەرجەمە :

ئیبنوعەباس - رضي الله تعالى عنهما - ئەفەرموێ : نازانم پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - بۆچیکی نەهی لە خواردنی گۆشتی گوێدرێژ کردوە کە بارەبەری ئینسانە ؟ یا لە رۆژی خەیبەرا بە قەطعیی حەرامی کردوە •

[ئەگەر لەبەر باربردن بوایە ئەسپیش‌و ماینیش‌و ئوشتریشی حەرام ئەکرد • کە وایێ دیارە هەر لەبەر ئیحتیمالی دوەم بوە] •

ئیتر گۆشتی کەر بەسە •

٢٦٤٣/٣٢ - عن عائشة - رضي الله تعالى عنها - ان قوماً قالوا : يا رسول الله ان قوماً يأتونا باللحم لا ندري أذكروا اسم الله عليه أم لا ؟ فقال رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - : سموا الله عليه وكلوه •

ح - ١١/٤ •

تەرجەمە :

عایشە - رضي الله تعالى عنها - ئەفەرموێ : قەومێ وتیان : (یا رسول الله) قەومێك گۆشتمان بۆ یێنن نازانین [لە وەختی سەربڕینا] ناوی خوایان لەسەر هێناوە یان نا ؟ فەرمووی : ئێوە ناوی خوای لەسەر بێنن‌و بیخۆن •

(بسم الله)کردن لە وەختی سەربڕینا شەرت نیە • ئەمر بە (بسم الله) کردنی پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - لە وەختی خواردنا بۆ دەفعی وەسوەسەیە •

٢٦٤٤/٣٣ - عن أبي مسعود [رضي الله تعالى عنه] قال : جاء رجل من الأنصار يكنى أبا شعيب ، فقال لغلام له قصاب : اجعل لي طعاماً يكفي

خمسة ، فإني أريد أن أدعو النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - خامس خمسة ، فإني قد عرفت في وجهه الجوع • فدعاهم فجاء معهم رجل ، فقال النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - : إن هذا قد تبعنا ، فإن شئت أن تأذن له فأْذنْ له ، وان شئت أن يرجع رجع • فقال : لا بل قد أذنت لـه •

ح - ٤/٢٤ • م - ٨/٢٩٨ • ت ، ن • خ - ٨/٢٢٥ •

تەرجەمە :

ئەبومەسعوودی ئەنصاری - رضي الله تعالى عنه - ئەفەرموێ : پیاوێ لە ئەنصار ئەرنیەی ئەبوشوعەیب بوو هاتە لای غولامێکی قەسابی ، ئەمری پێکرد : کە طەعامێکی پێنج‌کەسیمان بۆ دروست بکە ، ئیرادەم وایە = کە پێغەمەر - صلی الله تعالی علیه وسلم - و = بەوەوە پێنج کەس بانگ بکەم ، لە وەجهی موبارەکیا ئەسەری برسێتیم دی • بانگی کردن ، پیاوێکی تریان لەگەڵ هات ، پێغەمەر - صلی الله تعالی علیه وسلم - فەرمووی : ئەم پیاوەمان شوێن‌کەوتوە ، ئەگەر هەوەست هەیە کە ئیذنی بدەی بێت ئیذنی بدە ، ئەگەر هەوەست وایە بگەڕێتەوە ئەگەڕێتەوە • ئەبوشوعەیب - رضي الله تعالى عنه - عەرزی‌کرد : خەیر نەگەڕێتەوە ئیذنم دا [کە ئەویش بێ] •

طوفەیلێتی[1] حەرامە ، بۆ صاحێب ماڵ هەیە دەری بکا •

ئەبوداودی طەیالیسیی لە ئەبوهورەیرەوە - رضي الله تعالى عنه - بە مەرفووعیی ریوایەت ئەکا : هەرکەسێ بچێ بۆ طەعامێ کە بانگ‌نەکرابێتە سەری بە فاسقیی ئەچێ حەرام ئەخوا ، بە دزیی ئەچێتە ژوورێ بە تالانکەریی بێتە دەرێ •

---

(١) طوفەیلیی : کەسێکە بێ بانگ‌هێشتن بۆ نانخواردن شوێن خەڵق بکەوێ •

٣٤/٢٦٤٥ ـ أنس بن مالك ـ رضي الله تعالى عنه ـ يقول : إن خياطا دعا رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لطعام صـنعه • قال أنس بن مالك ـ رضي الله تعالى عنه ـ : فذهبت مع رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ الى ذلك الطعام ، فقرّب الى رسول الله ـ صلى الله عليـه وسـلم ـ خبزا ومرقاً فيه دُبّـاء وقديد [وأقبل على عمله • أخرى ح ـ ٨/ ٢٢٥] فرأيت النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يتتبع الدبـاء [قـال : فجعلت اتتبعه فاضعه بين يديه • خ ٢١٩] من حوالي القصعة • قال أنس : فلم أزل أحب الدبّاء من يومئذ • ح ـ ٤/٣١ • ح ـ ٨/٢٠٣ ، ٢١٩ ، ٢٢٥ مرتين في صحيفة • م ـ ٨/٣١٧ •

تەرجەمە :

ئەنەسی کوڕی مالیك ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : پیـاوێکی خەیات پێغەمەری ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بانگکردە سەر طەعـامێ کە دروستی کردبوو ، منیش لە خزمەتیا چووم بۆ سەر ئەو طەعامە ، نانو ئاوو گۆشتی هێنایە خزمەت ، کوولەکەیشی تیا بوو ، خۆی چوەوە بۆ سەر ئیشو کاری ، تێفکریم پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسـلم ـ لـە نـاو کاسەکاو ئەطرافیا بۆ کوولەکە ئەگەڕا ، منیش دەستمکرد بە گەڕان بۆی ، لە بەردەمم دائەنا • ئیتر لەو وەختەوە حەز لە کوولەکە ئەکەم •

آداب الأكل(١) :

٣٥/٢٦٤٦ ـ عمر بن أبي سلمة [وهو ابن أم سلمة ـ رضي الله تعالى عنهم • أخرى] يقول : كنت غلاماً في حـُجر [مثلثة الحاء] رســـــول الله

---

(١) دابو نەریتی خواردن •

ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ، وكانت يدي تطيش في الصحفة ، فقال لي رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : يا غلام سم الله ، وكل بيمينك ، وكل مما يليك• فما زلت تلك طِعمتي [صفة أكلي] بعد ح ـ٨/٢٠٢ ، ٢٠٣ ، دوان له دوەما : (أكلت يوماً مع رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ)

تەرجەمە :

عومەری کوڕی ئەبوسەلەمە ، له ئومموسەلەمەی حەرەمی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ، ورضي عنهم ـ ئەفەرموێ : منال بووم لە پەروەردەی پێغەمەرا بووم ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ رۆژێ له خزمەت پێغەمەرا ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ نانم خوارد ، دەستم بە ئەملاوئەولای طەبەقەکەدا ئەگێڕا ، پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : ئەی غولام (بسم الله) بکە ، بە دەستی ڕاستت بخۆ ، له بەردەمی خۆتەوە بخۆ • له دوای ئەو ڕۆژەوە هەر بەو نەوعە نان ئەخۆم •

٢٦٤٧/٣٦ ـ عن حذيفة [رضي الله تعالى عنه] قال : كنا إذا حضرنا مع النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ طعاماً لم نضع أيدينا حتى يبدأ رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فيضع يده • وإنا حضرنا معه مرة طعاماً ، فجاءت جارية كأنها تدفع [تطرد • أخرى] ، فذهبت لتضع يدها في الطعام ، فأخذ رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بيدها ، ثم جاء أعرابي كأنما يدفع ، فأخذ بيده فقال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : ان الشيطان يستحلّ الطعام أن لا يذكر اسم الله تعالى عليه ، وانه جاء بهذه الجارية ليستحل بها ، فأخذت بيدها ، فجاء بهذا الأعرابي ليستحل به ، فأخذت بيده ، والذي نفسي بيده ! ان يده في يدي مع يدها [وفي أخرى في آخرها : ثم ذكر اسم الله عليه وأكل] م ـ ٨/٢٧٣ ، ٢٧٦ •

تەرجەمە :

حوذەیفە ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : کە لە خزمەت پێغەمەرا ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـ حازری طەعامێ ببووینایە ، تا ئەو دەستی بۆ نەبردایە دەستمان بۆ نەئەبرد • دەفعەیێ لە خزمەتیا حازری طەعامێ بووین ، کچێ هات هەروەك بەرەدوای بنێی چوو دەست بخاتە ناو طەعامەکەوە • پێغەمەر ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـ دەستی گرت ، لە پاشا عەرەبێکی بەرڕانی هات وەك بەرەدوای نێی ، پێغەمەر ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـ دەستی ئەویشی گرت ، فەرمووی : شەیتان طەعامێ کە ناوی خوای لەسەر نەهێنرێ بۆ خۆیی بە حەلاڵ ئەزانێ‌و لێی ئەخوا ، ئەم کچەی هێنا کە طەعامەکەی پێ حەلاڵ بکا بۆ خۆی دەستم گرت ، ئەمجارئەم عەرەبەی هێنا کە طەعامەکەی پێ حەلاڵ بکا،دەستی ئەویشم گرت•قەسەم بەوەی کە نەفسم بە دەستی قودرەتیەتی دەستی شەیتان لە دەستمایە لەگەڵ دەستی جاریەکە • [لە پاشا پێغەمەر ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـ (بسم الله)ی کردو دەستی کرد بە خواردن] •

٢٦٤٨/٣٧ ـ عن جابر [رضي الله تعالى عنه] عن رسـول الله ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـ قال : لا تأکلوا بالشمال ، فإن الشـيطان یأکل بالشمال • م ـ ٨/٢٧٧ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـ فەرمووی : بە دەستی چەپ مەخۆن ؛ چونکی شەیتان بە دەستی چەپ ئەخوا •

٢٦٤٩/٣٨ ـ عن ابن عمر [رضي الله تعالى عنهما] ان رسـول الله ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـ قال : اذا أکل أحدکم فلیأکـل بیمینه ، واذا

شرب فليشـــــرب بيمينه ، فإن الشـــيطان يأكل ويشـــــرب بشماله •
م ـ ٢٧٨/٨ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : کە یەکێکتان شتی خوارد بە دەستی راستی بیخوا ، کە شتی خواردەوە بە دەستی راســـتی بیخواتەوە ؛ چونکی شەیتان بە دەستی چەپی ئەخواو ئەخواتەوە • [نافیع لەم ریوایەتە ئەوەی لێ زیادکردوە کە لە دەستی چەپ ئەخذو عەطایش نەکا • نەوەویی] •

٢٦٥٠/٣٩ ـ عن جابر بن عبدالله [رضي الله تعالى عنهما] سمع النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يقـول : إذا دخـل الرجل بيتـه فذكـر الله ـ عز وجل ـ عند دخوله وعند طعامه قال الشـيطان [لإخوانه] : لا مبيت لكم ولا عشاء • وإذا دخل فلم يذكر الله عند دخوله قـال الشـــــيطان : أدركتم المبيت ، واذا لم يذكر الله عند طعامه قال : أدركتم المبيت والعشاء •
م ـ ٢٧٦/٨ •

تەرجەمە :

جابیری بنی عەبدوڵلا ـ رضي الله تعالى عنهما ـ لە پێغەمەر ـ صلى الله عليه وسلم ـ ی بیست ئەیفەرموو : پیاو [ژنیش وایە ، یەعنی ئینسان] کە چـوە ماڵـەوەو ناوی خوای تەعـالای بـرد لـە وەختی چوونە ژوورەوەو نانخواردنا شەیتان بە برادەرەکانی خۆی ئەڵێ : لەم ماڵەدا نە جێتان هەیـە نە خۆراك • کە چوە ماڵەوە لە وەختی چوونەژوورەوەدا ناوی خوای نەبرد پێیانئەڵێ : وا جێتان دەستکەوت ، کە لە وەختی نانخواردنا ناوی خوای نەبرد پێیان ئەڵێ : وا جێیش و نانیشتان دەستکەوت •

٢٦٥١/٤٠ ـ سلمة بن الأكوع [رضي الله تعالى عنه] ان رجلاً أكل عند رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بشماله ، فقال : كل بيمينك • قال : لا أستطيع • قال : لا استطعت ! ـ ما منعه إلا الكبر ـ قال : فما رفعها إلى فيه • م ـ ٨/٢٧٨ •

تەرجەمە :

سەلەمەی کوڕی ئەکوەع ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : پیاوێ لە خزمەت پێغەمەرا ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ نانی بە دەستی چەپ خوارد ، پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ پێیفەرموو : بە دەستی راستت بخۆ ، وتی : ناتوانم • پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : یاخوا نەتوانی ! ـ هەر کیبر لەوەی مەنعکرد کە بە دەستی راستی بخوا ـ سەلەمە ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : ئیتر دەستی بەرز نەکردەوە بۆ دەمی[1] •

ئەمەیش موعجیزەیەکی گەورەیە بۆ پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ [ئەو پیاوە صەحابە بوو ناوی بوسر بوو ، بەوە کافر نەبوو ، نیهایەت تەرکی واجب یا سوننەتێکی کرد •

دروستە دۆعاکردن لەوەی موخالەفەی شەرع بکا بە بێ عوزر • ئەمر بە مەعرووف و نەهی لە مونکەر سوننەتە •

دەست لستنەوە :

٢٦٥٢/٤١ ـ عن ابن عباس [رضي الله تعالى عنهما] أن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : إذا أكل أحدكم فلا يمسح يده حتى يَلْعَقها أو يُلْعِقها [بمن لا يتقذر منه] • ح ـ ٨/٢٣٤ ، م ـ ٨/٢٩٣ • ن ، جه

(١) واتە دەستی راستی وشكبوو و نەیتوانی دوای ئەوە بیبا بۆ دەمی •

تەرجەمە :

ئیبنوعەباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : کە یەکێکتان نانی خوارد دەستی نەسڕێ تا خۆی ئەیلێستەوە ، یا بە یەکێ ئەیلێسێتەوە کە بێزی لێ نەکا •

٢٦٥٣/٤٢ ـ عن كعب بن مالك [رضي الله تعالى عنه] قال : رأيت النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يلعق أصابعه الثلاث من الطعام • م ـ ٨/٢٩٤ •

تەرجەمە :

کەعبی بنی مالیك ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : چاوم بە پێغەمەر کەوت سێ پەنجەی دەستی خۆی ئەلستەوە کە طەعامی نۆش ئەکرد •

٢٦٥٤/٤٣ ـ وعنه كان رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يأكل بثلاث أصابع م ـ ٨/٢٩٤ •

تەرجەمە :

کەعب ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بە سێ پەنجە نانی ئەخوارد •

٢٦٥٥/٤٤ ـ جابر [رضي الله تعالى عنه] ان النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ أمر بلعق الأصابع والصحفة ، وقال : إنكم لا تدرون في أيه البركة • م ـ ٨/٢٩٥ •

تەرجەمە :

جابیر ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ئەمری فەرموو بە لستنەوەی پەنجەو ئەو زەرفەی کە طەعامی تیا ئەخورێ • فەرمووی : ئێوە نازانن کە لە کامیانا بەرەکەت هەیە •

٢٦٥٦/٤٥ ـ وعنه قال : قال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ إذا وقعت لقمة أحدكم فليأخذها فليمط ما كان بها من أذى وليأكلها ، ولا يدعها للشيطان ، ولا يمسح يده بالمنديل حتى يلعق أصابعه ، فإنه لا يدري في أي طعامه البركة • م ٨/٢٩٥ •

٢٦٥٧/٤٦ ـ وعنه : سمعت النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يقول : ان الشيطان يحضر أحدكم عند كل شيء من شأنه حتى يحضره عند طعامه ، فإذا سقطت من أحدكم اللقمة فليمط ما كان بها من أذى ثم ليأكلها ، ولا يدعها للشيطان ، فإذا فرغ فليلعق أصابعه ، فانه لا يدري في أي طعامه تكون البركة • م ـ ٨/٢٩٦ • وعن أنس وأبي هريرة نحوه • م ـ ٨/٢٩٦ ، ٢٩٧ •

تەرجەمە :

جابیر ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : لە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ م بیست ئەیفەرموو : شەیتان حازری کوللی کەسێ لە ئێوە ئەبێ لە هەموو ئیش و کارێکیا ، لە هەموو ئەحوالێکیا ، حەتتا لە وەختی خواردنیا حازری ئەبێ ، کە لە دەست یەکێکتان لوقمەیێ کەوتەخوارێ هەڵیبگرێ ، ئەو شتەی کە تێوەچوە لێی لابەرێ و پاکی بکاتەوەو بیخوا ، تەرکی نەکا بۆ شەیتان ، کە لە خواردن بووەوە پەنجەکانی بلێسێتەوە ؛ چونکی نازانێ کە لە چ طەعامێکیا بەرەکەت ئەبێ [لە ئەووەڵیەوە ؟ لە ناوەڕاستیەوە ؟ یا لە ئاخریەوە ئەبێ ؟] تا ئەمانە نەکا دەستی بە دەستەسڕی نەسڕێ •

٢٦٥٨/٤٧ ـ الطاعم الشاكر مثل الصائم الصابر • فيه عن أبي هريرة عن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ح ـ ٨/٢٣٦ معلق وصله ابن ماجه

في الصوم عنه ، والترمذي في الزهد عينا ، والبخاري في التأريخ ، والحاكم في المستدرك عنه بلفظ : ان للطاعم الشاكر من الأجر مثل ما للصائم الصابر •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرموویەتی : کەسێ کە نیعمەتی خوا بخواو شوکری بەجێبێنێ ، یەعنی صەرفی بکا لەوەدا کە خوا ـ عز وجل ـ بۆی خەڵق کردوە •• لە ئەوابا وەکوو کەسێ وایە کە بەڕۆژووبێ ، صەبر بکا لەسەر فەقرو ضەروورەت ، گلەیی لە ئەحواڵی خۆی نەکا هیچ فەرقیان نیە لە ئەجرا •

دەوڵەمەندیی ، فەقیریی ، قووەت ، شەوکەت ، نەخۆشیی ، هەموو نیعمەتو بەڵاو موصیبەتی دنیا هەمووی لە طەرەفی خواوەیە ـ عز وجل ـ ئەگەر ئینسان لە هەموو ئەحواڵێکیا وەظیفەی عوبوودییەت بەجێبێنێ بەڵاو موصیبەتیش بۆی ئەبێ بە نیعمەت ، وەك تەداویی حەکیمی حاذیقو دەرمانە ناخۆشو بۆگەنەکانی • ئەگەر وەظیفەی عوبوودییەت بەجێنەهێنێ موصیبەتو فەلاکەت ئەبێ بە خوسرانی دنیاو ئاخیرەت ، نیعمەتی دنیای ئەبێ بە فەلاکەتی عوقبای •

(وفقنا الله وملا حسينا ـ حفظه الله من آفات الدارين ـ لذكره وشكره وحسن عبادته • آمين) •

كثرة الاكل ـ زۆر خواردن :

٣٦٥٩/٤٨ ـ عن أبي هريرة ـ رضي الله تعالى عنه ـ ان رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ضافه ضيف ، وهو كافر ، فأمر رسول الله

ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بشاة فحلبت فشرب حلابهـا ، ثم أخـــرى = فشربه ، ثم أخرى فشربه = حتى شرب حلاب سبع شياه • ثم انه أصبح فأسلم ، فأمر له رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بشاة فشـــــرب حلابها ، ثم أمر بأخرى فلم يستتمها • فقال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : المؤمن يشرب في مِعى واحد ، والكافر يشرب في سبعة أمعاء • م ـ ٨/٣٥٢ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ كافرێ میوانی بوو ، پێغەمـــەر ـ صلى الله تعالى عليه وســـلم ـ ئەمری فەرموو مەڕێکیان بۆ دۆشی‌یە نـاو کاسەیێکەوە ئەو کاسەیەی خواردەوە ، لـە پاشـــا ئەمری فەرموو مەڕێکی تریان بۆ دۆشی = شیرەکەی خواردەوە ، یەکێ تریشیان بۆ دۆشی شـــیری ئەویشی خواردەوە = تا حەوت کاسەی شیری حـەوت مەڕی خواردەوە • ئەو میوانە کەوتە ســــبەینێ موسوڵمان بوو پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ئەمری فەرموو مەڕێکیان بۆ دۆشی شیری ئەو مەڕەی خواردەوە ، لە پاشـــا ئەمری فەرموو مەڕێکی تریان بۆ دۆشی تەواوی نەکرد • پێغەمەر ـ صـلى الله تعـالى عليـه وسلم ـ = فەرمووی : = موئمین لە ریخۆڵەیێکا ئەخواتەوە ، کافر لە حەوت ریخۆڵەدا ئەخواتەوە •

٤٩/٢٦٦٠ ـ عن نافع كان ابن عمر [رضي الله تعالى عنهما] لا يأكـل حتى يؤتى بمسكين يأكل معه ؛ فأدخلت رجلا [أبو نهيك] يأكـل معـه • فأكل كثيراً ، فقال : يا نافع لا تدخل هذا علي ، ســـمعت النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يقول : المؤمن يأكل في معى واحـد ، والكافـر يأكل في سبعة أمعاء • ح ـ ٨/٢١٠ ، م ـ ٨/٣٥١ بفرق ما •

تەرجەمە :

نافیع ـ رحمه الله ـ ئەفەرموێ : ئیبنو عومەر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ تا فەقیرێکی بانگ نەکردایە لەگەڵی بخوا نانی نەئەخوارد ، پیاوێکم بردە لا [نەهیك ـ رضي الله تعالى عنه ـ] زۆری خوارد فەرمووی : یا نافیع ئەمەم مەهێنەرە لا ، لە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـم بیست ئەیفەرموو : موسوڵمان لە ریخۆڵەیێکا ئەخوا کافر لە حەوت ریخۆڵەدا ئەخوا •

٢٦٦١/٥٠ ـ عن عروة [بن دينار] قال : كان أبو نهيك [رضي الله تعالى عنه] رجلاً أكولا • فقال له ابن عمر [رضي الله تعالى عنهما] : ان رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : ان الكافر يأكل في سبعة أمعاء ، فقال : فأنا أومن بالله ورسوله • ح ـ ٨/٢١٠ •

تەرجەمە :

ئەبونەهیك لە ئەهلی مەککە پیاوێکی زۆرخۆر بوو ، ئیبنوعومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ پێی فەرموو : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرموویەتی : کە کافر لە حەوت ریخۆڵەدا ئەخوا • ئەبونەهیك عەرزی کرد: من ئیمانم بە خواو رەسوولی خوا هەیە •

٢٦٦٢/٥١ ـ عن أبي هريرة ـ رضي الله تعالى عنه ـ ان رجلاً كان يأكل أكلاً كثيراً فأسلم ، فكان يأكل أكلاً قليلاً ، فذكر ذلك للنبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فقال : ان المؤمن يأكل في مِعى واحد ، والكافر يأكل في سبعة أمعاء ح ـ ٨/٢١١ •

(تەماشای نەوەویو قەسطەلانی بکەن)

تەرجەمە :

ئەبوهورەیرە ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : پیاوێ زۆری ئەخوارد ، لە دواییدا موسوڵمان بوو کەمی ئەخوارد • عەرزی پێغەمەرکرا

ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : موئمین لە ریخۆڵەیێکا ئەخوا ، کافر لە حەوت ریخۆڵەدا ئەخوا •

بەچۆکاهاتن لە خواردنا سوننەتە :

٢٦٦٣/٥٢ ـ أبو جحيفة [رضي الله تعالى عنه] قال : كنت عند النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فقال [رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ] لرجل عنده : لا آكل وأنا متكىء • ح ـ ٨/٢١٢ •

تەرجەمە :

ئەبوجوحەیفە وەهەبی بنی عەبدوڵلا ـ رضـــي الله تعـــالى عنـــه ـ ئەفەرموێ : لە خزمەت پێغەمەرا بووم ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بە پیاوێکی فەرموو کە لە خزمەتیا بوو : من بە چوارمەشقیی ناخۆم •

ئیبنوحەجەری عەسقەلانیی ئەفەرموێ سـەبەبی ئەم حەدیثە ئەوەیە : مەڕێکیان بە هەدیە تەقدیمی پێغەمەر کرد ـ صـــلى الله تعالى عليه وسلم ـ پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ چۆکیدادا و ئەیخوارد ، عەرەبێـــکی بەڕانی عەرزیکرد : ئەمە چ نەوعە دانیشـــتنە ؟ فەرمووی : خـوا منی بـە کەریم خەلقکردوە ، بە جەبباری عەنیدی خەلق نەکردووم • (جه عن عبدالله بن بسر ـ رضي الله تعالى عن ما ـ) •

٢٦٦٤/٥٣ ـ جابر [رضي الله تعالى عنهما] يقول : سمعت رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يقول : طعام الواحد يكفي الاثنين ، وطعام الاثنين يكفي الأربعة ، وطعام الأربعة يكفي الثمانية • م ـ ٨/٣٥٠ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ فەرمووی : طەعامی یەکێ کیفایەتی دوان ئەکا ، طەعامی دوان کیفایەتی چوار ئەکا ، طەعامی چوار کیفایەتی هەشت ئەکا .

٢٦٦٥/٥٤ ـ أبو هريرة ـ رضي الله تعالى عنه ـ قال : قال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : طعام الاثنين كافي الثلاثة وطعام الثلاثة كافي الأربعة . ح ـ ٢٠٩/٨ . م ـ ٣٤٩/٨ . ت ، ن .

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ فەرمووی : طەعامی دوان بەشی سیان ئەکا ، طەعامی سیان بەشی چوار ئەکا .

یەعنی طەعامی ئینسانی کەم یەك بەدوو بەشی زۆر ئەکا ، هەموویان تێر ئەکاو نامرنو پێی لە قووەت ناکەون .

حەریص‌بوون لەسەر زۆر خواردن چاك نیەو ئینسان نەخۆش ئەخا .

٢٦٦٦/٥٥ ـ عن عبدالله بن بسر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ قال : نزل رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ على أبي ، قال : فقربنا اليه طعاماً ووطبة [حيسا : خورماو ڕۆنی بە کەشکی کوتراو] فأكل منها ، ثم أتي بتمر فكان يأكله ويلقي النوى بين إصبعيه ، ويجمع السبابة والوسطى . قال شعبة : هو ظني . وهو فيه إن شاء الله تعالى إلقاء النوى بين الإصبعين ، ثم أتي بشراب فشربه ، ثم ناوله الذي عن يمينه . قال : فقال أبي ، وأخذ بلجام دابته ، : ادع الله لنا . فقال أللهم بارك لهم فيما رزقتهم ، واغفر لهم ، وارحمهم . وفي رواية بدون الشك في إلقاء النوى بين الإصبعين م ـ ٣١٩/٨ .

تەرجەمە :

عەبدوڵڵای کوڕی بوسر ـ رضـــي الله تعــــالى عنهما ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ تەشریفی هات لای باوکم دابەزی • باوکم طەعامو خورماوڕۆنی بەکەشـــــکی کوتراوی هێنـــایـە خزمەت لێی عافیەت فەرمووـ • خورمایشی هێنایە خزمەت ئەیخواردو دەنکەکانی ئەخستە بەینی پەنجەی شەهادەتو ناوەڕاست ، ئەو دوو پەنجەی ئەهێنـاوە یـەك ئەیەخستەوە ناو زەرفی خورماکەوە ، لە پاشا شەرابی [یەعنی شـــتێکی خواردنەوە] هێنایە خزمەت خواردیەوەو ئەمجا دای بەوەی لای راستیەوە بـوو •

شوعبە لە ریوایەتێکیا شکی بوە دەنکەخورماخستنی لـە بەینی ئـەو دووپەنجەدا لە حەدیثەکەدا هەیە یان نیە ، ظەننم وایە (إن شاء الله) تیایە • لە ریوایەتێکا هیچ شکی نیە کە تیایەتی •

عەبدوڵڵا ئەفەرموێ : باوکم دەستەجڵەوەکەی پێغەمەر ـ صـلى الله تعالى عليه وسلم ـی گرت ، عەرزی‌کرد : دۆعـامـان بۆ بکە ، فەرمووی : خوایا بەرەکەتیان بۆ بخەرە ئەو رزقەی کـە پێت عەطا فەرموون ، خوایـا لێیان خۆش ببەو رەحمیان پێ‌بکە •

٢٦٦٧/٥٦ ـ عن أنس [رضي الله تعالى عنه] ان جاراً لرسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فارسياً كان طيب المرق ، فصنع لرسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ثم جاء يدعوه فقال : وهذه ؟ لعائشة ـ رضي الله تعـالى عنها ـ فقال : لا • فقال رسول الله ـ صلى الله تعـالى عليه وسـلم ـ : لا • فعاد يدعوه • فقال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليـه وسـلم ـ : وهذه ؟ قال : لا • قال رســـول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : لا • ثم عـاد

يدعوه ، فقال رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : وهذه ؟ قال : نعم في الثالثة ، فقاما يتدافعان حتى أتيا المنزل • م ـ ٨/٢٩٨ •

تەرجەمە :

پیاوێکی دراوسێی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فارســیی بوو پیتەی چاکی دروست ئەکرد ، پیتەیێکی بۆ پێغەمەر ـ صلى الله تعـالى عليه وسلم ـ دروستکردو هات بانگی کرد پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليـە وسلم ـ [حەزرەتی عائیشەی لـە خزمەتا بوو] فەرمووی : ئەمەیش بێ ؟ فارسیەکە وتی : خەیر • پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليــە وسلم ـ فەرمووی کە وابێ [منیش] نا • دووبارە هاتەوە دەعوەتی کرد ، پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : ئەمەیش ؟ فارسیەکە وتی : خەیر • پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـیش فەرمووی : نا • سێبارە هاتەوە خزمەتی دەعوەتی کرد • پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : ئەمەیش ؟ فارسیــەکە لەم جاری سێیەمەدا عەرزیکرد : بەڵێ • ئەو وەختە تەشریفیان هەڵسا لە دوای یەکتریەوە تەشریفیان ئەڕۆیی •

رەنگە ئەو پیاوە چێشتەکەی کەم بووبێ مەبادا کیفایەتی هەردوکیان نەکا ، بۆیە دوو جار جوابی پێغەمەری ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بە نـا دایەوە • دەفعەی سێیەم زانیی کە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليــە وسلم ـ ئارەزووی وایە کە حەزرەتی عایشەیشی ـ رضي الله تعالى عنها ـ لە خزمەتـا بێ جوابی بە بەڵێ دایەوە •

حەزرەتی عایشەیش ـ رضي الله تعـالى عنها ـ رەنگە برسیی بووبێ ، بۆیە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليــە وســلم ـ بێ ئـەو تەشریفی ئیجابەتی دەعوەتەکەی نەکرد ، حەزی نەکردوە خۆی تێر بێو ماڵو مناڵی برسیی بێ•

کەسێ کە دەعوەت کرا بۆ ئیذنی صـــاحێب دەعوتەکە بۆی نیـــە کەسێکی تر لەگەڵ خۆی بیا •

لە دوای ئەمە دوو جار ئەو فارسی‌یە کە رەددی حەزرەتی عایشـــەی کردەوە ئیجابەتی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لە دەفعەی سێیەما دەلیلە لەسەر حوسنی خولوقی پێغەمەر ـ صـــلى الله تعالى عليه وسلم ـ و تەواضوعو کەم نەفسیی •

٢٦٦٨/٥٧ ـ عن أبي هريرة [رضي الله تعالى عنه] قال : خرج رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ذات يـوم ، أو ليـلة ، فإذا هو بأبي بكر وعمر [رضي الله تعالى عنهما] فقال : ما أخرجكما من بيوتكما هذه الساعة ؟ قالا : الجوع يا رسول الله • قال : وأنا والذي نفسي بيده لأخرجني الذي أخرجكما ! قوموا • فقاموا معه ، فأتى رجلاً من الأنصـار ، فإذا هو ليس في بيته ، فلما رأته المرأة قالت : مرحباً وأهلاً • فقال لها رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : أين فلان ؟ قالت : ذهب يستعذب لنـا من الماء ، إذ جاء الأنصاري فنظر الى رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ وصاحبيه ، ثم قال : الحمد لله ما أحد اليوم أكرم أضيافاً مني ، قال فانطلق فجـاءهـم بعذق فيه بسر وتمر ورطب ، فقال : كلوا من هذه ، وأخذ المدية ، فقال له رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ إياك والحلوب ، فذبح لهم ، فأكلوا من الشاة ومن ذلك العذق وشربوا ، فلما أن شبعوا وروَوْا قال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لأبي بكر وعمر [رضي الله تعـالى عنهما] : والذي نفسي بيده لتسألنّ عن هـذا النعيم يوم القيامـة ! أخرجكم من بيوتكم الجوع ثم لم ترجعوا حتى أصابكم هذا النعيم • م ـ ٨/٣٠٠ •

تەرجەمە :

ئەبوهورەیرە ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ رۆژێ یا فەرمووی : شەوێ تەشریفی چوەدەرێ ، بە ئەبوبەکرو عومەر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ گەیی ، فەرمووی : لەم سەعاتەدا چی بوە بە سەبەبی ئەوە کە لە ماڵ هاتوونە دەرێ ؟ عەرزیانکرد : برسێتی• پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ یش فەرمووی : قەسەم بەوەی نەفسم وا لە دەستی قودرەتیا برسێتی منیشی لە ماڵ هێناوەتە دەرێ ، هەڵسن • تەشریفیان هەڵسا لە خزمەتیا ، پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ تەشریفی چوو بۆ ماڵی پیاوێکی ئەنصاریی ، پیاوەکە لەماڵەوە نەبوو ، کە ژنەکەی چاوی بە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ کەوت عەرزیکرد: بەخێرهاتی (مرحبا وأهلا) پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لێیپرسیی : فلان لە کوێیە ؟ عەرزیکرد : چوە ئاومان بۆ سارد[1] بکا • ئەوەندەی پێنەچوو ئەنصاریەکە هاتەوە ، تەماشای پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ و دوو رەفیقەکەیی کرد ، عەرزیکردن : (الحمد لله) ئیمڕۆ هیچ کەس نیە کە میوانی لە میوانی من گەورەتری بێ (درعقب)[2] چوو هێشوویێ خورمای هێنا ، بوسریش و روطەبیش و خورمایشی پێوە بوو ، یەعنی جامیعی ئەنواع بوو تا کامیان ئارەزوو بێنێ لەوە بخۆن • عەرزیکردن : ئێستە لەوە بخۆن • ئەمجا کێردی هەڵگرت • پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : زینهار دۆشەنیی سەرنەبڕی ! مەڕێکی بۆ سەربڕین • لە گۆشتەکەیان و لە هێشوە خورماکەیان عافیەت کرد ، لە خواردنەوە نۆشیگیانیان کرد ، کە تێرو تێراو بوون پێغەمەر

(١) بە گوێرەی حەدیثەکە ئەبێ بگوترێ : « ئاومان بۆ شیرین ئەکا » •

(٢) (در عقب) : واتە دوای ئەوە •

ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ به ئەبوبەکرو عومەری ـ رضي الله تعـــالی عنهما ـ فەرموو : قەسەم بەوە کە نەفسي مني لە دەستایە ! خوا لـە رۆژی قیامەتا لەم نیعمەتەتان لێ ئەپرسێتەوە • برسێتی ئێوەی لە ماڵ کردە دەرێو نەگەڕانەوە بۆ ماڵەوە تا ئەم نیعمەتەی دانێ •

ئـەو صـــەحابە ئەبولهەیثەم مالیکی کوڕی تەیهان بوە ـ رضـي الله تعـالی عنه ـ •

تەوەکول‌و قەناعەت‌و ئیختیاری زوهد بەسەر غینادا سـونەتە ، لـە شەمائیلی حەسەنەی پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ و ئەصـــحابی کیرامیە • ئەبوهورەیرە ـ رضي الله تعـــالی عنـــه ـ دوای فەتحی خەیبەر موسوڵمان بوە هاتۆتە خزمەت پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ لـە دوای فەتحی خەیبەر پێغەمەریش‌و ئەصحابی ـ صلی الله علیه وسلم وعلی آله وأصحابه ـ ئیقتیداری مالییان زۆر بوە ، لەگەڵ ئەمە قەناعەتیان بە کـــەم کردوە ، ئیختیاری زوهدیان کردوە بە دەرەجەیێ کە بەعزێ وەقت هیچیان لە ماڵا نەبوە کە بیخۆن ، هەرچیەکیان لە دەستا بووبێ لە وجووهی خەیرا صەرفیان کردوە •

بێ ئەمە کە شکایەتی لە ئەحواڵی خۆی بێ دروستە ئینسان ئیظهـاری ضەروورەتی بکا ، بە طەریقی خۆی دەفعی ضەروورەتی بکا •

دروستە کەسێ کە بچێ بۆ ماڵێ خەڵقی تریش لەگەڵ خۆی بیا ، کـە بزانێ پێی ناخۆش نیە •

سونەتە ئینسان کە میوانی هات بەخێراتنی بکاو ئیظهاری سورورر بە قودوومیان بکا •

لە حینی حاجەتا دروستە ئینسان لەگەڵ ژنی بێگانەدا قسە بکا •

دروستە ژن میوان قەبووڵ بکا ، بێ ئیذنی مێردەکەی ، بەو شەرتە بزانێ مێردەکەی پێی ناخۆش نیە •

ئینسان کە نیعمەتێکی بۆ بوو سوننەتە حەمدو ثەنای خوا بکا •

سوننەتە ئینسان کە لێی مەعلووم بوو میوانەکەی برسییەتی عەجەلە بکا بۆ دەفعی برسێتییان بەوەی کە مومکین بێ •

حەیوانی دۆشەنیی سەربڕین مەکرووهە بە بێ لوزووم •

گاەگاە تێرخواردن دروستە بە شەرتی خۆی •

شوکری نیعمەت واجبە •

موراد لە لێپرسینەوەی نیعمەت لە دوای ئەمە کە شوکری بەجێ هێنرا سوئالی تەوبیخ نیە ، موراد سوئالی ئیمتینانو تەعدادی نیعمەتە •

سرکە :

٥٨/٢٦٦٩ - عن جابر [رضي الله تعالى عنه] ان النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - سأل أهله الأدم ، فقالوا : ما عندنا إلا خل فدعا به ، فجعل يأكل به ويقول : نعم الأُدُم [ككتاب وكتب • نووي] الخل • نعم الأدم الخل [أو الإدام أخرى • بالشك] • م - ٨/٣٣٠ •

٥٩/٢٦٧٠ - عن عائشة [رضي الله تعالى عنها] أن النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - قال : نعم الأدم الخل • م - ٨/٣٢٩ •

تەرجەمە :

پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - داوای پێخۆری لە ماڵەوەی کرد ، عەرزیانکرد : هەر سرکە هەیە • فەرمووی : بیهێنن ، هێنایانو نانی پێوەئەخواردو ئەیفەرموو ، تا دوو جار : سرکە چ طەعامێکی باشە !

٢٦٧٠/٦٠ ـ جابر بن عبدالله [رضي الله تعالى عنهما] قال : كنت جالساً في داري فمر بي رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فأشار إلي فقمت إليه ، فأخذ بيدي فانطلقنا حتى أتى بعض حجر نسائه ، فدخل ثم أذن لي ، فدخلت الحجاب عليها ، فقال : هل من غداء ؟ فقالوا : نعم ، فأتي بثلاثة أقرصة فوضعن على نبي [سەللەی لقه خورما] فأخذ رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قرصاً فوضعه بين يديه ، وأخذ قرصاً آخر فوضعه بين يدي ، ثم أخذ الثالث فكسره اثنين ، فجعل نصفه بين يديه ونصفه بين يديّ ، ثم قال : هل من أُدُم ؟ قالوا : لا إلا شيء من خل ، قال : هاتوه فنعم الأُدُم هو ، م ـ ٨/٣٣١ ،

تەرجەمە :

جابیر ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : لە ماڵەوەدا دانیشتبووم پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بەلاما رابوردو ئیشارەتی کردمێ هەڵسامە خزمەتی دەستی گرتم رۆیین تا تەشریفی چوە حوجرەی بەعزێ لە حەرەمەکانی ئیذنی‌منیشی‌دا چوومە ناو ئەو حیجابەی کە حەرەمەکەیی لێ‌بوو [ئەمما بێ ئەمە چاوی بە جەسەدی بکەوێ] پرسیی : هیچ خۆراك هەیە ؟ عەرزیان‌کرد : بەڵێ هەیە ، سێ ئەستورکیان هێنایە خزمەتی خستیاننە سەر سەللەیێك ، پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ یەکێکیانی لە بەردەمی خۆیاو یەکێکیانی لە بەردەمی منا داناو ، یەکێکیانی کرد بە دوو لەتەوە ؛ لەتێکی لەبەردەمی خۆی‌و لەتێکی لەبەردەمی منا دانا ، لە پاشا فەرمووی : پێخۆر هەیە ؟ عەرزیان‌کرد : نەختێ سرکە نەبێ هیچی تر نیە ، فەرمووی : بیهێنن ئەوە پێخۆرێکی باشە ،

رەفیق دەستی یەکتری بگرن لە رۆیینا دروستە ،

تەقسیمی خواردەمەنی لە بەینا بە موساوات سوننەتە ،

رازیبوون بە هەموو پێخۆرێ لە شەمائیلی ئەخلاقو تەواضوعە •
سرکە نیعمەتێکی مەمدووحە •

٦١/٢٦٧١ ـ عن أفلح مولى أبي أيوب [رضي الله تعالى عنهما] عن أبي أيوب [رضي الله تعالى عنه] ان النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ نزل عليه فنزل النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ في السفل وأبو أيوب [رضي الله تعالى عنه] في العلو ، قال : فانتبه أبو أيوب [رضي الله تعالى عنه] ليلة فقال : نمشي فوق رأس رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ! فتنحوا فباتوا في جانب ، ثم قال للنبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ، فقال النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : السفل أرفق • فقال : لا أعلو سقيفة أنت تحتها ، فتحول النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ في العلو وأبو أيوب في السفل • فكان يصنع للنبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ طعاماً فإذا جيء به إليه سأل عن موضع أصابعه فيتتبع موضع أصابعه ، فصنع له طعاماً فيه ثوم • فلما رد إليه سأل عن موضع أصابع النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فقيل له : لم يأكل • ففزع وصعد إليه فقال : أحرام هو ؟ قال النبي : لا ، ولكني أكرهه • قال : فإني أكره ما تكره أو ما كرهت = قال : وكان النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يؤتى = م ـ ٨/٣٣٤ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ [کە هیجرەتی کرد بۆ مەدینە] لای ئەبوئەییووبی ئەنصاریی ـ رضي الله تعالى عنە ـ دابەزی • پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لە ژوورمی خوارەوەو ئەبوئەییووب ـ رضي الله تعالى عنە ـ لە ژوورمی سەرموەدا بوو • شەوێ ئەبوئەییووب [رضي الله تعالى عنە] خەبەری بۆوە فەرمووی : من لە سەرەوە بەسەر سەری پێغەمەردا ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ برۆم ؟ [یەعنی تەرکی ئیحتیرامە]

ئەو شەوە لە گۆشەیێ رایانبوارد ، سبەینێ تەشریفی بردە خزمەت پێغەمەر - صلى الله تعالى علیەوسلم - عەرزیکرد ، پێغەمەر - صلى الله تعالى علیە وسلم - فەرمووی : خوارەوە بۆ من رەحەتترە ، ئەبوئەییوب - رضي الله عنه - فەرمووی : من لەسەر سەقفێ نابم تۆی لە ژێردا بێ ! پێغەمەر - صلى الله تعالى علیە وسلم - نەقلیکردە سەرەوەو ئەبوئەییووب - رضي الله تعالى عنە - نەقلیکردە خوارەوە • ئەبوئەییووب - رضي الله تعالى عنە - طەعامی بۆ پێغەمەر - صلى الله تعالى علیە وسلم - دروستئەکرد ، کە طەعامەکە ئەگەڕایە دواوە بۆ لای ، ئەبوئەییووب - رضي الله تعالى عنە - لە جێ پەنجەی پێغەمەری - صلى الله تعالى علیە وسلم - ئەپرسی لەوێوەی ئەخوارد • طەعامێکی بۆ دروستکرد سیری تیا بوو ، کە بۆی گەڕایەوە لە جێپەنجەی پێغەمەری - صلى الله تعالى علیە وسلم - پرسی ، عەرزیانکرد : لێی نەخواردوە • لەوە ترسا تەشریفی چوە سەرێ خزمەت پێغەمەر - صلى الله تعالى علیە وسلم - عەرزیکرد : بۆ ئەم طەعامە حەرامە ؟ فەرمووی : حەرام نیە ئەمما ئەیکەرهێنم • ئەبوئەییووب - رضي الله تعالى عنە - عەرزیکرد : ئەوی تۆ ئەیکەرهێنی ، یا فەرمووی کەرهانووتە منیش ئەیکەرهێنم •

تەئەددوب بە ئادابی پێغەمەر - صلى الله تعالى علیە وسلم - و ئیکرامی موسافیرو تەبەڕوك بە شوێندەستی پیاوی موبارەکو بە پاشماوەی سوننەتە •

سیرخواردن دروستە ، ئەمما بۆ کەسێ پێوە بچێتە ناو خەڵق - خەڵق بە بۆنی موتەئەذذی ببێ مەکرووهە ، بەڵکو حەرامە •

التواضع في الأكل والقناعة بكل غذاء(۱) :

٦٢/٢٦٧٣ ـ عن قتادة [رحمه الله تعالى] قال : كنا عند أنس [رضي الله تعالى عنه] وعنده خباز له [يخبز له الحوّاري ، ويعجنه بالسمن • طبراني] فقال : ما أكل النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ خبزاً مرققاً ، ولا شاة مسموطة حتى لقي الله [تعالى] ح ـ ٢٠٦/٨ •

تەرجەمە :

قەتادە ـ رحمه الله تعالى ـ ئەفەرموێ : لە خزمەت ئەنەسا بووین ـ رضي الله تعالى عنه ـ نانەواییێکی لە خزمەتا بوو [نانی تەنکی بۆ ئەکردو بە رۆنەوە بۆی ئەشێلا] فەرمووی : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ تا مولاقاتی بە خوا کرد ـ عز وجل ـ نانی تیریی‌و مەڕی ئاوەڕووتکراوی نەخواردوە • [پیاوی دەولەمەند بەرخ‌و کارژۆلەیان بۆ ئاوەڕووت ئەکردن‌و ئەیانخوارد • پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ وای نەخواردوە • فەقەط پێچکەی حەیوانی خواردوە کە تا ئاوەڕووت نەکرێ ناخورێ] •

٦٣/٢٦٧٤ ـ وعنه عنه قال : ما علمت النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ أكل على سُكُرّجة قط ، ولا خبّز له مرقق قط ، ولا أكل على خِوان قط • قيل لقتادة : فعلا ما كانوا يأكلون ؟ قال : على السُّفَر • ح ـ ٢٠٦/٨ ت ، ن ، جه •

تەرجەمە :

قەتادە ـ رحمه الله ـ ئەفەرموێ : ئەنەس ـ رضي الله تعالى عنه ـ فەرمووی : نازانم کە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قەت لەسەر

(۱) تەواضوع لە خواردناو قنیاتکردن‌و داکەوتن بە هەموو پێخورێك •

طەبەقی گەورەی نان خواردبێ • قەت نانی تەنکی بۆ نەکراوە ، قەت لەسەر خوان خواردنی نەخواردوە • لە قەتادەیان پرسیی : ئەی لەسەر چی نانیان خواردوە ؟ فەرمووی : لە سەر سوفرە •

(سُكُرُّجة) : زەرفێکی گەورەیە شەش تـا نۆ ئووقیە ئەگرێ ، ئووقیە چل دیرهـەمـە • لای ئێمە رەنگە تەبـەقی گەورە بێ ، یا لەگەنی گەورە بێ •

٢٦٧٥/٦٤ - عن أبي حازم [سـلمة بن دينار - رحمه الله تعالى -] قال : سألت سهل بن سعد [رضي الله تعالى عنه] فقلت : هل أكل رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - النقي ؟ فقال سهل [رضي الله تعـالى عنـه] ما رأى رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - النقي من حين ابتعثـه الله حتى قبضه الله ! قال : فقلت : هل كانت لكم في عهد رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - مناخل ؟ قال : ما رأى رسول الله - صلى الله تعالى عليـه وسلم - مُنْخُلا من حين ابتعثه الله حتى قبضه الله • قـال : قلت : كيف كنتم تأكلون الشـعير غير منخـول ؟ قـال : كنـا نطحنه وننفخـه فيطير ما طار ، وما بقي ثرَّيناه فأكلناه • ح - ٨/٢١٧ •

تەرجەمە :

ئەبوحازم - رحمه الله تعالى - ئەفەرموێ : لە سەهلی بنی سـەعدم پرسیی [رضي الله تعالى عنه] : پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - هیچ نانی = ئاردی = بێژراوەی خواردوە ؟ فەرمووی : لەو وەختەوە کە خوا ناردوویەتی تـا بردوویەوە لای خۆی نانی بێژراوەی نەدیوە • لێم‌پرسیی : لە زەمانی پێغەمەرا - صلى الله تعالى عليه وسلم - هێلەکتان بوە ؟ فەرمووی : لەو رۆژەوە کە خوا ناردوویەتی تا بردوویەوە لای خۆی هێلەکی نەدیوە !

عەرزمکرد : ئەی جۆتان چۆن ئەخوارد ؟ فەرمووی : ئەمانهاڕیی ، فوومان لیٚ ئەکرد ، یەعنی بە فوو بە بامان ئەکرد ، ئەوی ئەڕۆیی ـ ئەڕۆیی ، ئەوی ئەمایەوە بە ئاو تەڕمان ئەکردو ئەمانخوارد .

[نانی ئەستاوول جوانو سپیی بوو ، پێی رازیی نەئەبووین ، هەڵمان ئەبژارد . لە پێشا بە قیمەت زیادیان لە میقداریشا کەمیان کرد ، لـە پاشـا شتی تریان تێکەڵ کرد ، ئێستــــە بە قسە لە صەد پەنجای گەنمە ، سیی جۆیە ، بیستی چاو دارە ، یـا بـە عەکســـــوەیە . ئەمما چی تری تیایە ؟ چەندەی خۆڵی خالیصە ؟ گەنمو جۆو چاو داری تیایە یان نـا ؟ هــەر خوا ئەیزانێ ! رەنگە بە زۆر بمانخەنەوە سەر ئەحوالی صەحابە . فەقەط ئەوان پێی شوکور بوونو ئێمە بە نانە گەنمەکەی ناشوکور بووین . خوا ئەمیشمان لیٚ نەشارێتەوە باشە] .

٢٦٧٦/٦٥ ـ عن أبي عثمان النهدي [رحمه الله تعالى] عن أبي هريرة [رضي الله تعالى عنه] قال : قسَّم النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ

يوماً بين أصحابه تمراً ، فأعطى كل انسان ســـبع تمرات ؛ فأعطاني سبع تمرات إحداهن حشفة ، فلم يكن فيهن تمرة أعجب إليّ منها شدَّت في مضاغي . ح ـ ٢١٦/٨ ت ، ن ، جه . ســـــبق بأخصر في ٢٦١٤/٣ فليكتب هذا معه(١) .

٢٦٧٧/٦٦ ـ عن أبي هريرة [رضي الله تعالى عنه ـ أنـه مر بقوم بين أيديهم شاة مصلية [مشوية] فدعوه فأبى أن يأكل ؛ قال : خرج رسول الله

---

(١) دانەر ـ وەك خۆی دیاریی کردوە ـ تـەرجـمـەی ئـەم حەدیثەی نەنووسی چونکە پێشـــتر لە ژمارە ٢٦١٤/٣دا تەرجەمەی کردوە . ئەیشفەرمویٚ ئەم لەگەڵ ئەودا بنووســـن ، بەڵام لە بەر تێکچوونی ژمارەکان ناگونجیٚ .

- صلى الله تعالى عليه وسلم - من الدنيا ولم يشبع من الخبز الشـــعير •
ح - ٨/٢١٦ •

تەرجەمە :

ئەبوهورەیرە - رضي الله تعالى عنه - تەشریفی بە لای قەومێکا رابورد مەڕێکی برژاویان لە بەردەما بوو ، بانگیان کرد ، ئیمتیناعی لـە خواردنی کرد ؛ فەرمووی : پێغەمەر - صلى الله تعالى علیه وسلم - تەشریفی لـە دنیـا چوە دەرێ لە نانی جۆ تێری نەخوارد !

دۆعای دوای نانخواردن :

٢٦٧٨/٦٧ - عن أبي أمامة [رضي الله تعالى عنـه] أن النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - كان إذا ُرفع مائدته قال : الحمد لله [حمداً] كثيرا طيباً مباركاً فيـه ، غير مكفي [غير مردود ولا مقلوب • من كفـأت أو من الكفاية ، أي لا يكن كافياً فينقطع] ولا مودّع [متروك] ولا مستغنى عنه ربنـا • ح - ٨/٢٣٥ • ت ، ن ، جه •

تەرجەمە :

پێغەمەر - صلى الله تعالى علیه وسلم - کـە ســـــفرەکەی هەڵگیررا ئەیفەرموو : (الحمد لله) : حەمدێکی زۆرو طەییبو بە بەرەکەت نوخوون نەبێتەوەو برژێ ، یـا ئەم دەفعە بۆمـان کـافیی نەبێ ، لـە دوایەوە بە بێ ئینقیطاع هەر بێو تەرك نەکرێو ئیستیغنای لێ نەکرێ • ئەی خوای ئێمە • یەعنی یا حەمد لە سەر نیعمەتەکە هـەر یەك لـە دوای یەك بێو نەبڕێتەوەو نیعمەتەکەمان پێی زیادبێ • یـا یەعنی نیعمەتەکە بە دەوام بێو بـە دەوام ئێمەیش لە شوکریا بین •

(١) ئەم حەدیثەم لە شوێنی دیاریکراودا نەدۆزیەوە •

- صلى الله تعالى عليه وسلم - من الدنيا ولم يشبع من الخبز الشـــعير •
ح - ٨/٢١٦ •

تەرجەمە :

ئەبوهورەیرە - رضي الله تعالى عنه - تەشریفی بە لای قەومێکا رابورد مەڕێکی برژاویان لە بەردەما بوو ، بانگیان کرد ، ئیمتیناعی لـە خواردنی کرد ؛ فەرمووی : پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - تەشریفی لـە دنیـا چوە دەرێ لە نانی جۆ تێری نەخوارد !

دۆعای دوای نانخواردن :

٦٧/٢٦٧٨ - عن أبي أمامة [رضي الله تعالى عنــه] أن النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - كان إذا ُرفع مائدته قال : الحمد لله [حمداً] كثيرا طيباً مباركاً فيــه ، غير مكفي [غير مردود ولا مقلوب • من كفـأت أو من الكفاية ، أي لا يكن كافياً فينقطع] ولا مودّع [متروك] ولا مستغنى عنه ربنـا • ح - ٨/٢٣٥ • ت ، ن ، جه •

تەرجەمە :

پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - کـە ســـــفرەکەی هەڵگیرا ئەیفەرموو : (الحمد لله) : حەمدێکی زۆرو طەییبو بە بەرەکەت نوخوون نەبێتەوەو برژێ ، یـا ئەم دەفعە بۆمـان کـافیی نەبێ ، لـە دوایەوە بە بێ ئینقیطاع هەر بێو تەرك نەکرێو ئیستیغنای لێ نەکرێ • ئەی خوای ئێمە • یەعنی یا حەمد لە سەر نیعمەتەکە هـەر یەك لـە دوای یەك بێو نەبڕێتەوەو نیعمەتەکەمان پێی زیادبێ • یـا یەعنی نیعمەتەکە بە دەوام بێو بـە دەوام ئێمەیش لە شوکریا بین •

---

(١) ئەم حەدیثەم لە شوێنی دیاریکراودا نەدۆزیەوە •

تەرجەمە :

عەبدورڕەحمانی بنی ئەبی لەیـلا ـ رحمە الله تعـالی ـ ئەفەرموێ : لـە مەدائین لە خزمەت حوذەیفەدا بووین داوای ئاوی لـە مەجووسیێ کرد ، ئاوی لە زەرفێکی زیوا بۆ هێنـــا ، کـــە دایـە دەســـتی زەرفەکەی بۆ مەجووسیەکە هاویتو شکانی ، فەرمووی : ئەگەر جارێ یا دوو جار یـا زیاتر نەهیم لێ نەکردایە وام نەئەکرد ، لە پێغەمەرم ـ صلی الله تعالی علیـە وسلم ـ بیستوە ئەیفەرموو : ئاوریشم ، تاقە ، دێبا لەبەر مەکەن ، لە زەرفی زیوو ئاڵتوونا ئاو مەخۆنەوەو نانو چێشت مەخۆن ؛ ئەوانە بۆ ئەوانە لـە دنیادا لە ئاخیرەتا بۆ ئێمەیە ، خوا لێمان حەرام نەکا ئامین .

الصيد والذبائح

ئەمانەیش لـە ئەطعیمەن

بەچی حەیوان بکوژرێ خواردنی دروستە

١/٢٦٨١ ـ رافع بن خديج ـ رضي الله تعالى عنـه ـ قـال : كنـا مع النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بذي الحليفة ، فأصـاب الناس جوع ، وأصبنا إبلاً وغنماً ، وكان النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ في أخريات الناس ، فعجلوا فنصبوا القدور ، فأمر بالقدور فأكفئت ، ثم قسم فعـدل عشرة من الغنم ببعير ، فندّ منها بعير ، وفي القوم خيل يســـيرة فطلبوه ، فأعياهم ، فأهوى إليه رجل بسهم فحبسه الله ، فقال : هذه البهائم لها أوابد [متنفرات ووحشيات] كأوابد الوحش ، فما ندّ عليكم فاصـــنعوا بـه هكذا • [قال عباية بن رفاعة :] فقال جدي : إنا نرجو أو نخاف أن تلقى العدو غداً ، وليس معنا مُدى ، أفنذبح بالقصـــب ؟ [فنذكي بالليط • م قشور القصب • نووي] فقال : ما أنهر الدم وذكر اسم الله [عليه] فكل ، ليس السن والظفر ، وسأحدثكم عن ذلك : أما السن : فعظم ، وأما الظفر فمدى الحبشة • ح ـ ٥/١٧٦ • م ـ ٨/١٩٦ • ح ـ ٤/٢٧٤ • د ، ت ، جه ح ـ ٨/٢٦٦ ، بأخصر بتمامه •

تەرجەمە :

عەبایەی کوڕی ڕەفاعەی کوڕی خەدیج لە ڕافیعەوە - رضي الله تعالى عنه - ریوایەت ئەکا کە فەرمووی : لە (ذي الحليفة) لە خزمەت پێغەمەرا بووین - صلى الله تعالى عليه وسلم - برسێتیمان تووش بوو ، لە پاشا وشترو مەڕێکی زۆرمان بە تالآنی گرت • پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - لە پاش خەڵقەوە بوو ، عەجەلەیان کرد لێیان سەربڕی‌و ، دیزەیان خستە سەر ئاگر • پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - ئەمری فەرموو ، دیزەکان سەرەونوخوون کرانەوە • لە پاشا بەشی کرد ؛ دە مەڕی بەرابەر بە وشترێ کرد ، وشترێ یاخیی بوو ، لە ناو لەشکرەکەدا ئەسپ‌سوار کەم بوو ، بە شوێنیا چوون ماندووی‌کردن نەیانگرت ، پیاوێ تیرێکی بۆ هاویت خوا بەو تیرە وەستانی • پێغەمەر - صلى الله عليه وسلم - فەرمووی : ئەم حەیوانانە سەرکێش‌و وەحشییان تیایە وەك حەیوانی وەحشیی ، هەر کامێکیان لێتان یاخیی بین وەهای لێ بکەن • عەبایە ئەفەرموێ : ڕافیعی باوکم عەرزی پێغەمەری کرد - صلى الله تعالى عليه وسلم - : ئومێدمان وایە ، یا فەرمووی : ئەترسین سبەینێ تووشی دوشمن ببین ، کێردمان پێ نیە ، بە قامیش حەیوان سەرببڕین ؟ فەرمووی : غەیری ددان‌و نینۆك هەرچی خوێن بڕژێنێ‌و ناوی خوای لەسەر ببرێ بیخۆ • قسەتان بۆ ئەکەم لە نینۆك‌و ددان : ددان ئێسکە ، نینۆك کێردی حەبەشەیە •

٢/٢٦٨٢ - عن كعب بن مالك [رضي الله تعالى عنه] أنه كانت لهم غنم ترعى بسَلْع ، فأبصرت جارية لنا بشاة من غنمنا موتاً ، فكسرت حجراً فذبحتها به • فقال لهم : لا تأكلوا حتى أسأل النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - أو أُرْسِل الى النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - من يسأله •

وانه سأل النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - عن ذاك أو أرسل ، فأمره بأكلها •

قال عبيدالله : فيعجبني أنها أمة ، وأنها ذبحت • ح - ٤/١٥١ • ح - ٨/٢٦٦ • جه •

تەرجەمە :

کەعبی بنی مالیك - رضي الله تعالى عنه - ئەفەرموێ : رانێ مەڕمان بوو لە سەلع ئەلەوەڕا جاریەیێکمان چاوی کەوت بە مەڕێکیان کە لە مردنا بوو • بەردێکی شکاندو تیژی کرد پێی سەربڕی • کەعب پێی‌فەرموون : مەیخۆن تا لە پێغەمەر ئەپرسم - صلى الله تعالى عليه وسلم - یا فەرمووی : یەکێك ئەنێرم کە لێی بپرسێ ، خۆی لێی پرسی یا یەکێکی نارد ، پێی‌فەرموون کە بیخۆن •

عوبەیدوللای کوڕی ئیبنوعومەر - رضي الله تعالى عنهما - فەرمووی : عەجایبم لێ ما جاریە بێ حەیوان سەرببڕێ •

٣/٢٦٨٣ - عن أبي ثعلبه الخشني [رضي الله تعالى عنه] قال : قلت : يا نبي الله إنا بأرض قوم أهل كتاب ، أفنأكل في آنيتهم ؟ وبأرض صيد أصيد بقوسي ، وبكلبي الذي ليس بمعلم ، وبكلبي المعلم فما يصلح لي ؟ قال : أما ما ذكرت من أهل الكتاب فإن وجدتم غيرها فلا تأكلوا فيها ، وإن لم تجدوا فاغسلوها وكلوا فيها • وما صدت بقوسك فذكرت اسم الله فكل • وما صدت بكلبك المعلم فذكرت اسم الله فكل ، وما صدت بكلبك غير معلم فأدركت ذكاته فكل • ح - ٨/٢٤٨ ، ٢٥٣ م - ٨/١٤٦ •

تەرجەمە :

ئەبوثەعلەبەی خوشونیی - رضي الله تعالى عنه - ئەفەرموێ : عەرزی پێغەمەرم کرد - صلى الله تعالى عليه وسلم - : (يا نبي الله) ئێمە لە ئەرزی

قەومێکاین ئەهلی کیتابن ، ئایا لە ناو زەرفی ئەوانا شت بخۆین یان نـا ؟ [چونکی هەموو شتی پیسی تیا ئەخۆن] لە ئەرزێکاین راوی تیا ئەکرێ ، بە تیرو کەوانی خۆم بە کەلبی موعەللەمم[1] بە کەلبی غەیرە موعەللەمم راو ئەکەین لەوانە کامیان بۆم ئەگونجێ کە بیخۆم ؟ پێغەمەر - صلی الله تعالی علیه وسلم - فەرمووی : ئەگەر غەیری زەرفی ئەهلی کیتابتان دەســـت بکەوێ لە زەرفی ئەهلی کیتابا مەخۆن ، ئەگەر دەستان نەکەوێ بیشۆنو لە ناویا شت بخۆن • ئەوی بە تیرو کەوان ئەیکوژی (بسم الله)ی لەســەر بکەی بیخۆ • ئەوی بـە کەلبی موعەللەم ئەیکوژی لـە وەختی تێیەردانـا (بســـم الله) بکەی بیخۆ ، ئەوی بـە کـەلبی غـەیرە موعەللەم ئەیکوژی بەسەربڕینیا بگەی بیخۆ •

ظاهیری ئەم حەدیثە وایە زەرفی ئەهلی کیتاب بەو شــەرتە شتی تیـا ئەخورێ کە شتی تری دەستنەکەوێ بیشی شوا • راوکــەر لـە وەختی تیرهاویتنو سەگبەردانا (بسم الله) نەکا راوەکەی مرداریێتەوە ناخورێ • فەقەط شەرع بە خیلافی ئەوەیە ، کە وایێ ئەمرەکە بۆ (ندب)ە •

٢٦٨٤/٤ - عن عدي بن حاتم [رضي الله تعالى عنــه] قال : قال لي رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - : اذا أرسلت كلبك فاذكر اســم الله ، فإن أمسك عليك فأدركته حياً فاذبحه ، وان أدركته قد قتل ولم يأكل منه فكله ، وان وجدت مع كلبك كلبـاً غيره وقــد قتل فلا تأكـل ؛ فإنـك لا تدري أيهما قتله وإن رميت بسهمك فاذكر اسم الله [عليه] فإن غاب عنك يوماً [أو يومين • أخرى] فلم تجد فيه إلا أثر سهمك ، فكل ان شـئت • وان وجدتهغريقاً في الماء فلا تأكل • م - ١٤٤/٨ • ح - ٢٥٢/٨ •

---

(١) واتە : سەگی فێرەبراو ؛ ئەو سەگەی نێچیر بگرێو لێی نەخوا .

٢٦٨٥/٥ ـ وعنه قال : قلت : يا رسول الله اني أرسل كلبي وأسمي فقال النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : اذا أرسلت كلبك وسميت فأخذ فقتل فأكل فلا تأكل ، فإنما أمسك على نفسه • قلت : إني أُرسل كلبي أجد معه كلباً آخر لا أدري أيهما أخذه ! فقال : لا تأكل فإنما سميت على كلبك ولم تسم على غيره • وسألته عن صيد المِعراض [خشبة في رأسها كالزج يلقيها على الصيد] فقال : اذا أصبت بحده فكل ، واذا أصبت بعرضه فقتل فإنه وقيذ [ميتة] فلا تأكل • ح ـ ٨/٢٥٣ • م ـ ٨/١٣٩ •

٢٦٨٦/٦ ـ وعنه قال : سألت النبي [رسول الله] ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ عن صيد المعراض قال : ما أصاب بحده فكله ، وما أصاب بعرضه فهو وقيذ • وسألته عن صيد الكلب فقال : ما أمسك عليك فكل ؛ فإن أخذ الكلب ذكاة ، وان وجدت مع كلبك أو كلابك كلباً غيره فخشيت أن يكون أخذه معه وقد قتله فلا تأكل ؛ فإنما ذكرت الله على كلبك ولم تذكره على غيره • ح ـ ٨/٢٤٥ • م ـ ٨/١٣٩ • ت ، ن ، جه •

تەرجەمە :

دەرحەق ئەو حادیثەیە لە موسلیمیشاو لە بوخاریشا ریوایەتی تر زۆرە مەئالی هەموویان ئەمەیە : عەدیی کوڕی حاتەمی طائیی ـ رضي الله عنه ـ ئەفەرموێ : لە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـم پرسیی بە پەلار یا تیژە راوکردن چۆنە ؟ فەرمووی : ئەگەر بە تیژیەکەی لێیبدەی بیخۆ ، ئەگەر بە پانیەکەی لێیبدەیتو بیکوژی ئەوە مردارەوە بوە • عەرزم = کرد = : راوکردن بە سەگ چۆنە ؟ فەرمووی : ئەوی بۆ تۆی گرتبێ ، یەعنی لێی نەخوا ، بیخۆ ؛ چونکی کوشتنی سەگی موعەللەم بە شەرتی لێنەخواردنی بە سەربڕین حسێبە • ئەگەر لێی بخوا مەیخۆ چونکی بۆ

خۆیی گرتوە بۆ تۆی نەگرتوە • ئەگەر سەگی تری لەگەڵ بێ نەزانی کامیان کوشتوویەتی لێی مەخۆ ؛ چونکی (بسم الله)ت لەسەر سەگی غەیر نەکردوە ، ئەگەر بە تیر لێت دا رۆژێ دوو رۆژ ون بوو ، کە دۆزیتەوە تێیفکریت غەیری جێ تیرەکەت هیچ برینی تری نەبوو بیخۆ • ئەگەر بووی مەیخۆ • ئەگەر کەوتبوە ناو ئاوو غەرق بوو مەیخۆ ؛ چونکی ئیحتیمالی هەیە بە ئاوەکە خنکابێ •

٧/٢٦٨٧ - عن أبي ثعلبة [رضي الله تعالى عنه] عن النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - [في الذي يدرك صيده بعد ثلاث : فكله ما لم ينتن م - ٨/١٤٨] قال : إذا رميت بسهمك فغاب عنك فأدركته فكله ما لم ينتن م - ٨/١٤٨ •

تەرجەمە :

پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - فەرمووی : تیرت گرتە راو لێت ون بوو لە دوای سێ رۆژ دۆزیتەوە ئەگەر بۆگەن نەبووبێ بیخۆ •

پەلەپیتکە :

٨/٢٦٨٨ - عن عبدالله بن مغفّل [رضي الله تعالى عنه] أنه رأى رجلا [قريباً لعبدالله بن مغفل • أخرى • م] يخذف ، فقال له : لا تخذف ، فإن رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - نهى عن الخذف ، أو كان يكره الخذف [بالشك • وفي رواية أحمد عن وكيع : نهى عن الخذف بغير شك ، والشك من كهمس الراوي] وقال : إنه لا يصاد به صيد ، ولا ينكأ به عدو ، ولكنها قد تكسر السّنّ وتفقأ العين • ثم رآه بعد ذلك يخذف فقال له : أحدثك عن رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - أنه نهى عن

الخذف ، أو كره الخذف وأنت تخذف لا أكلمك كذا وكذا [وعند مسلم لا أكلمك أبدا] ح - ٨/٢٤٨ • م - ٨/١٧٦ • ن

تەرجەمە :

عەبدوڵلای کوڕی موغەففەل ـ رضي الله تعالى عنه ـ یەکێ لە خزمانی خۆی ئەبینێ کــە پەلەپیتکە ئەهــاوێ پێی‌فەرموو : پەلەپیتکە مەهــاوە ، چونکی پێغەمەر ـ صــلى الله تعــالى عليــه وســلم ـ نەهی‌کردوە لــە پەلەپیتکەهاویتن ، یــا فەرمووی : ئەیکەرهێنێ [لــە ریوایەتی ئــەحمەدا ئەفەرموێ : نەهی لێ‌کردوە ، بە بێ شك] چونکی پەلەپیتکە نە راوی پێ ئەکرێ ، نە دەفعی دوشمنی پێ ئەکرێ • ئەمما بەعزێ جار لە خەڵق ئەکەوێ یا دانی ئەشــــــکێنێ ، یا چاوی دەرئەهێنێ • لــە دوای موددەیێ چاوی پێی‌ئەکەوێتەوە کە پەلەپیتکە ئەهاوێ پێی ئەفەرموێ : من لە پێغەمەرەوە ـ صلى الله تعــالى عليــه وســلم ـ خەبەرت ئەدەمێ کــە نەهی لێ‌کردوە یــا فەرمووی : ئەیکەرهێنێ کەچی ئێشــتا تۆ پەلەپیتکە ئەهاوی • ئەوەنــدەو ئەوەندە نابێ قسەت لەگەڵ بکەم • لە موسلیما : پێی‌فەرموو : بە ئەبەدیی قسەت لەگەڵ ناکەم • بەندەقەیش وایە[1] •

پەلەپیتکە هاویتن مەکرووهە ، ئەگەر بە بێ لوزووم بێ •
نەهی لە مونکەر لازمە • ئەگەر بە گوێی نەکرا دروستە قســــەی لەگەڵ ببرێتەوە •

مریشكو رۆحلەبەر بەنیشانەنانەوە :

٢٦٨٩/٩ ـ عن هشــام بن زيــد [بن أنس ـ رضي الله تعالى عنه ـ] قال : دخلت [مع جدي] أنس [رضي الله تعالى عنه] على الحكم بن أيوب

---

(١) بەندەق ـ وەك دانەر ـ خ ـ لەمەودوا ئەینووسێ ـ گوللەی قوڕینە ، بە کەوان هاویتوویانە بۆ نێچیرو راویان پێ‌کردوە •

[الظالم ابن عم الحجاج الظالم] فرأى غلماناً أو فتياناً نصبوا دجاجة يرمونها فقال أنس : نهى النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - أن تُصبَر البهائم [أي تحبس لترمى حتى تموت] • ح - ٢٧١/٨ • م - ١٧٩/٨ • د ، جه •

تەرجەمە :

هیشامی کوڕەزای ئەنەس - رضي الله تعالى عنه - ئەفەرموێ : لە خزمەت باپیرما چووینە لای حەکەمی ئامۆزای حەجاجی کوڕی یوسف ، لە ڕێدا چاوی بە بەعزێ کوڕ کەوت مریشکێکیان ئابوەوە بە نیشانە تیریان تێئەگرت • ئەنەس - رضي الله تعالى عنه - فەرمووی : پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - نەهیکردوە لە حەیوان کە بە ئەذیەت بکوژرێ •

٢٦٩٠/١٠ - عن ابن عمر - رضي الله تعالى عنهما - أنه دخل على يحيى بن سعيد [أخو عمر الأشدق] وغلام من بني يحيى رابط دجاجة يرميها ، فمشى إليها ابن عمر - رضي الله تعالى عنه - حتى حلها ، ثم أقبل بها وبالغلام معه • فقال : ازجروا غلامكم عن أن يصبر هذا الطير للقتل ؛ فإني سمعت النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - نهى أن تُصْبَر بهيمة أو غيرها للقتل • ح - ٢٧١/٨ • م - ١٧٩/٨ ، بمعناه •

تەرجەمە :

ئیبنوعومەر - رضي الله تعالى عنهما - تەشریفی ئەچێتە لای یەحیای کوڕی سەعیدی کوڕی عاص ، کوڕێ لە ئەولادەکانی یەحیا مریشکێکی بەستۆتەوە تیری تێئەگرێ • ئیبنوعومەر - رضي الله تعالى عنهما - تەشریفی ئەچێ مریشکەکە ئەکاتەوە لەگەڵ کوڕەکەی یەحیادا ئەیباتە لای یەحیا ، پێی ئەفەرموێ : کوڕەکەتان مەنع بکەن لەوە کە طەیر حەبس بکا بۆ کوشتن • لە پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم -م بیستوە نەهیکردوە

کە حەیوان یا غەیری حەیوان [هەرچی رۆحلەبەر بێ] حەبس بکرێن بۆ کوشتن •

٢٦٩١/١١ ـ عن سعيد بن جبير [رحمه الله تعالى] قال : كنت عند ابن عمر [رضي الله تعالى عنهما] فمروا بفتية أو بنفر نصبوا دجاجة يرمونها ، فلما رأوا ابن عمر [رضي الله تعالى عنهما] تفرقوا عنها • وقال ابن عمر [رضي الله تعالى عنهما] : من فعل هذا ؟ ان النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لعن من فعل هذا • [لعن من اتخذ = شيئاً = فيه الروح غرضا • م] ح ـ ٢٧٢/٨ • م ـ ١٧٩/٨ •

٢٦٩٢/١٢ ـ وعنه قال : مر ابن عمر [رضي الله تعالى عنهما] بفتيان من قريش قد نصبوا طيراً وهم يرمونه ، وقد جعلوا لصاحب الطير كل خاطئة من نبلهم ، فلما رأوا ابن عمر [رضي الله تعالى عنهما] تفرقوا • فقال ابن عمر [رضي الله تعالى عنهما] : من فعل هذا ؟ ان رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لعن من اتخذ شيئاً فيه الروح غرضا • م ـ ١٧٩/٨ • (بەسە) •

تەرجەمە :

سەعیدی کوڕی جوبەیر ـ رحمه الله تعالى ـ ئەفەرموێ : ئیبنوعومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ بە لای چەند جەهێڵێکی قورەیشا رابورد ، طەیرێکیان [مریشکێکیان • أخرى] نابۆوە بە نیشانە تیریان تێئەگرت ، بەم شەرتە هەر کامێکیان تیرەکەی بە خەطا چوو بیدا بە صاحێبی مریشکەکە • کە چاویان بە ئیبنوعومەر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ کەوت بڵاوەیان لێکرد • ئیبنوعومەر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ فەرمووی : کێ ئەمەی کردوە ؟ پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لەعنی کردوە لە

کەسێك ڕۆحلەبەر بکا بە نیشانە • [لە ڕیوایەتەکەی پێشەوەدا پێغەمـەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لەعنی کردوە لەوەی ئەمەی کردوە] •

٢٦٩٣/١٣ ـ عن ابن عمر [رضي الله تعالى عنهما] لعن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ من مثّل بالحيوان • ح ـ ٨/٢٧٢ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ نەهی کردوە لەمە کە حەیـوان (موثلە) بکرێ ، یەعنی کلك‌و گوێ بکرێ • پێغەمەر ـ صلى الله تعـالى عليه وسلم ـ لەعنی کردوە لەوەی کلك‌و گوێی حەیوان بکا •

٢٦٩٤/١٤ ـ عن ابن عباس [رضي الله تعالى عنهما] عن النبي ـ صلى الله تعـالى عليه وسـلم ـ قـال : لا تتخـذوا شـيئاً فيـه الروح غرضـــا •
ح ـ ٨/٢٧٢ مختصراً • م ـ ٨/١٧٩ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : شـــتێك کـــە ڕۆحلەبەر بێ مەیکەن بە هەدەف •

ج حەیوانێ گۆشتی ناخورێ ؟

٢٦٩٥/١٥ ـ عن ابن عباس [رضي الله تعالى عنهما] قال : نهى رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ عن كل ذي ناب من السـباع ، وكل ذي مخلب من الطير • م ـ ٨/١٥٠ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليـه وسلم ـ نەهی کردوە لـەو حەیوانەی کەڵبەی بێ‌و ، لەو طەیرەی پەنجەی قولاپیی بێ •

لـە ئەبوهورەیرەو ئەبوثەعلەبە ـ رضـي الله تعـالى عنهما ـ دەرحەق درِندەی حەیوان • ح ـ ٢٧٧/٨ • م ـ ١٤٨/٨ ، ١٥٠ ئەبوهورەیرە •

ئیحســـانی (في القتل)(١) :

١٦/٢٦٩٦ ـ عن شداد بن أوس [رضي الله تعالى عنه] قال : ثنتـان حفظتهما عن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : ان الله =تعالى= كتب الإحسان على كل شيء • فإذا قتلتم فأحســـنوا القتل ، واذا ذبحتم فأحسنوا الذبح ، وليحدّ أحدكم شفرته ، وليرح ذبيحته • م ـ ١٧٧/٨ •

تەرجەمە :

شەددادی کوڕی ئەوس ـ رضي الله تعـالى عنـه ـ ئەفەرمویَ : دوو شتم لە پێغەمەرەوە ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ حیفظ کردوە : فەرمووی : خوا ـ عز وجل ـ لەسەر کوللی شتێك ئیحســـانی فەرزکردوە دەرحەقی بکریَ • کە ئینساتتان [بە وەجهی شەرعیی] کوشت چاکی بکوژن ، بـە عەذاب مەیکوژن • کە حەیواتتان سەربڕی جوانی سەرببڕن ئەذیەتی مەدەن کێردەکەتان تیژ بکەن • ئەوی سەری ئەبڕن رەحـەتی بکەن بـە ئەذیـەت سەری مەبڕن •

لە موسلیمو بوخاریدا دەرحەق بەو حەیوانانەی کە گۆشتی ئەخوریَ هەر ئەم حەدیثانە ریوایەتکراوە ، چ حەیوانێکی تر گۆشتی ئەخوریَ یـا ناخوریَ ذیکر نەکراوە • لە کتێبی (فقه)ا ئەوانە کە گۆشتیان ئەخوریَو ناخوریَ گەلیَ زۆرترە ، لە ئایەتیشا مردارەوە بووو ، بەرازو ، خوێـنو ، ئەوەی کـە بـە ناوی بتـەوە سەربڕابیَ بەیانکراوە ، ئەوانی تر لـە کوێوە

---

(١) نەرمو لەسەرخۆیی لە کوشتنەوەو سەربڕیندا .

هێنراوەو لە چی (استنباط) کراوە ؟ بەعزێ ئاثار لە بوخاریدا ذیکر کراوە نەبراوەتەوە سەر پێغەمەر - صلی الله تعالی علیه وسلم - ئەو ئاثارە ئەمانەیە کە لە صەحیفەی دواوەیە :

لە ئایەتی (حرمت علیکم المیتة ...)[1] الآیەدا .

(منخنقة) : ئەوەیە بیخنقێنی بمرێ . (موقوذة) ئەوەیە بە دار یا بە بەرد لێیدەی تا ئەمرێ . (متردیة) ئەوەیە لە بەرزاییەوە بکەوێتە خوارەوەو بمرێ . (نطیحة) ئەوەیە کە حەیوان بە قۆچ بیکوژێ . ئەمانە هەموو مردارەوەبوون . لەمانە ئەوی پیا بگەیت‌و کلکی بلەقێنێ ، یا چاوی بتروکێنێ سەری بڕەو بیخۆ . ح - ٨/٢٤٥ .

ئیبنوعومەر - رضي الله تعالی عنه - ئەفەرموێ : ئەوی بە بەندەق ئەکوژرێ مەوقوودەیە گۆشتی ناخورێ .

سالمی کوڕی قاسمی کوڕی محەمەدو ، موجاهیدو ، ئیبراهیمی نەخەعیی ، عەطای ئیبنی رەباح ، حەسەنی بەصریی - رحمهم الله - ئەفەرموون : مەکرووهە . لە زەمانی پێشووا لە قوڕ گوللەیان دروست‌کردوەو بە کەوان هاوێتوویانە ، ناوی بەندەقەیە .

حەسەنی بەصریی - رحمه الله - ئەفەرموێ : بەندەقە لە شاراو دێهاتاو جێیێ کە خەڵقی زۆری لێ بێ هاوێتنی بەندەقە مەکرووهە . لە بەر زەرەرێ کە لە پەلەپیتکەدا بەیانکرا لە جێی خالی کە زەرەری تەبێ زەرەری نیە . ح - ٨/٢٤٦ .

حەسەنی بەصریی‌و ئیبراهیمی نەخەعیی - رحمهما الله - ئەفەرموون : ئەگەر لە صەیدێکی‌دا دەستێ یا پێیێکی پەڕان دەست‌و پێکەی ناخورێ ،

(١) المائدة / ٣ .

باقیەکەی ئەخورێ • ئیبراهیم ئەفەرموێ : ئەگەر لە ملت دا یا لە ناوەڕاستت دا بیخۆ •

زەیدی بنی وەهەب ـ رحمه الله ـ ئەفەرموێ : (گەورێ)[٢] عاصیی بوو لە ئالی عەبدوڵلای کوڕی مەسعوود ، ئەمری = پێ =کردن کە لە هەر جێیێکی بدەن ئەو جێیەی ئەگەر بپەڕێ فڕێیدەن‌و ئەوی تری بخۆن • ح ـ ٢٤٧/٨ •

ئیبنوعومەر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ ئەفەرموێ : حەیوانێ کە سەگی راو لێی‌خوارد خواردنی مەکرووهە • عەطا ئەفەرموێ : ئەگەر لە خوێنەکەی خواردەوەو لە گۆشتەکەی نەخوارد بیخۆ • ح ـ ٢٥١/٨ •

(أحل لكم صيد البحر وطعامه)[١] : ئیمامی عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : صەیدی بەحر ئەوەیە کە راوی بکەی • طەعامی بەحر ئەوەیە کە بەحرەکە بیخاتە لاوە •

ئەبوبەکری صەدیق ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : (طافي) ـ حەیوانی بەحریی کە لە بەحرا ئەمرێ‌و سەر ئاو ئەکەوێ ـ حەلاڵە •

ئیبنوعەباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ ئەفەرموێ : طەعامی بەحر مردارەوەبووی بەحرە ، ئەوەی نەبێ کە بێزی لێ ئەکرێ • ح ـ ٢٥٥/٨ •

ئیبنوعەباس ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : (جِرّی) جەریت : مارماسیی یا سەروقنگ باریك‌و ناوقەد ئەستوور •• جوولەکە نایخواو ئێمە ئەیخۆین • شورەیحی صاحێبی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ

---

(٢) گەورێ : واتە کەرێکی وەحشیی •

(١) المائدة / ٩٦ •

ئەفەرموێ : هەرچی لە بەحرا بێ بە مەذبووح حسێبە ، مردارەوەبووی ئەخورێ • عەطاء ئەفەرموێ : طەیری ئاویی رەئیم وایە ئەبێ سەرببڕرێ •

ئیبنوجورەیج ئەفەرموێ : لە عەطام پرسیی : صەیدی ئەنهارو گۆل حەلاڵە ؟ فەرمووی : داخلی صەیدی بەحرە • ئیمامی حەسەنی کوڕی ئیمامی عەلی - رضي الله تعالى عنهما - سواری زینی نەرمەزین لە پێستی سەگی ئاویی بوە • ح - ٢٥٦/٨ •

شیعبی - رحمه الله - ئەفەرموێ : ئەگەر ئەهلی من ئارەزوویان بوایە کە قورباغە بخۆن ئەمدانێ کە بیخۆن • حەسەنی بەصریی - رحمه الله - ئەفەرموێ : گۆشتی رەقە بەئس لە خواردنیا نیە • ح - ٢٥٧/٨ •

ئیبنوعەباس - رضي الله تعالى عنهما - ئەفەرموێ : صەیدی بەحر گاور بیکاو جوولەکە بیکاو مەجووس بیکا ئەخورێ • (أبو الدرداء) - رضي لله تعالى عنه - ئەفەرموێ دەرحەق (موری) - طەعامێکە - : سەربڕینی شەراب : ماسیو ، رۆژە • یەعنی ماسی خوێی پێوە بکە بیخەیتە ناو شەرابەوە لە بەر هەتاوی دابنێی ئەوە شەرابەکە سەرەبڕێ پاکی ئەکاتەوەو خواردنی دروستە • ح - ٢٥٧/٨ •

(موری ئەوەیە) •

(بسم الله) نەکردن لەسەر ذەبیحە : ئیبنوعەباس - رضي الله تعالى عنه - ئەفەرموێ : (بسم الله) لە فکر بچێ زەرەری نیە • زەبیحەکەی ئەخورێ • خوا ئەفەرموێ : ئەوی ناوی خوای لەسەر نەبرێ مەیخۆن ، خواردنی فیسقە • ئیبنوعەباس ئەفەرموێ : ناسیی[1] فاسق نیە • ح - ٢٦١/٨ •

(١) واتە کە (بسم الله)کردنی لەبیربچێ ، نەك بە ئارەزوو نەیکا .

ذەبائیحی ئەهلی کیتاب ئەخورێ حەربیی بن یا غەیری حەربیی •
خوا ئەفەرموێ : ئیمڕۆ طەییب خواردن بۆتان حەلاڵکراوە • طەعامی ئەوانەی کە کیتابیان بۆ نێرراوە ، بۆ ئێوە حەلاڵە ، طەعامی ئێوە بۆ ئەوان حەلاڵە • یەعنی دروستە طەعامیان بدەنێ • زوهریی ئەفەرموێ : ذەبیحەی نەصارای عەرەب بەئس لە خواردنیا نیە • ئەگەر گوێت لێ بێ کە بە ناوی غەیری خواوە سەری ئەبڕێ مەیخۆ • ئەگەر گوێت لێ نەبێ بیخۆ • خوا بۆی حەلاڵ کردووی عیلمیشی بە کوفریان هەیە • لە ئیمامی عەلیشەوە ـ رضي الله تعالی عنه ـ وا ریوایەتکرلوە • حەسەنو ئیبراهیمی نەخەعیی ـ رضي الله تعالی عنهما ـ ئەفەرموون : خەتەنەنەکراو حەیوان سەربڕێ ئەخورێ • ئیبنوعەباس ئەفەرموێ : طەعامی ئەهلی کیتاب ذەبائیحیانە •
ح ـ ٢٦٨/٨ ، ٢٦٩ •

ئیبنومەسعوودو ئیبنوعەباسو عەلیو ئیبنوعومەرو عایشە ـ رضي الله تعالی عنهم ـ ئەفەرموون : = کە = عاجز بووی لەمە کە ئەو حەیوانەی لە دەستتایە سەری ببڕی ، یەعنی یاخیی بێ ، وەك وەحشیی وایە بە هەر نەوعێ مومکینت بێ راوی بکەی ، بە تیر بێ ، بە شیر بێ ، بە سەگی راو بێ ••• بیکوژەو حەلاڵە • ح ـ ٢٦٩/٨ •

ئیبنوجورەیج لە عەطاوە ریوایەت ئەکا کە فەرموویەتی : لە غەیری مەذبەحو مەنحەرا[1] سەربڕینو نەحرکردن نیە • ذەبح : لە قوڕگا لای سەری بۆ ملکورت • نەحر : لە ملا لای سنگیەوە بۆ حەیوانی ملدرێژ • ئیبنوجورەیج ئەڵێ : لێم پرسیی : دروستە حەیوانی ملکورت لای

(١) مەنحەرو مەذبەح : مەبەستی قوڕگو ملە . واتە دروست نیە شوێنێکی تری ببڕی تا گیانی دەرئەچێ .

سنگەوەو ، ملدرێژ لای ســـەرەوە ســــەرببڕرێ ؟ فەرمووی : بەڵێ ، سەربڕین بە بڕینی دوو شاڕەگی ئەملاو ئەولای ملی ئەبێ . وتم : دروستە لە ئەوداج[1] تێپەڕ بکەیت‌و تـا چاڵایی پشـت ملی ببڕی‌و شـاڕەگەکان نەبڕی ؟ فەرمووی : ظەن نابەم . خەبەری دامێ کە ئیبنوعومەر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ نەهی لێ کردوە . ئەیفەرموو : تا سەر ئێسکی ئەبڕی‌و تەرکی ئەکەی تا ئەمرێ . ئیبنوعەباس ـ رضــي الله تعـالى عنهما ـ ئەفەرموێ : سەربڕین لە گەردنا لای سەر نەحر لە لای سنگەوە ئەبێ . ئیبنوعەباس‌و ئیبنوعومەر ـ رضي الله تعالى عنهم ـ ئەفەرموون : لە وەختی ســەربڕینـا سەری لێجوێ بکرێتەوە لە خواردنیا باس نیە . ح ـ ۸/۲۷۰ .

تا ئێرە موعەللەقات‌و مەوقووفاتی بوخاریی .

ئەنواعی صەیدی بەحر سیانە .

هەموو ئەنواعی ماسیی حەلاڵە .

قورباغە هەموو ئەنواعی حەرامە .

غەیری ئەم دوانە خیلافی تیایـە : = لای = ئەبوحەنیفە : حەرامـە . ئەکثەری عولەما حەلاڵە . قەسطەلانیی ح ـ ۸/۲۵۵ .

سوفیانی ثەوریی ئەفەرموێ : رجام وایە قرژاڵ‌خواردن بەئسی نەبێ .

ماسی هەمووی ئەخورێ بـە هـەر نەوعێ بمرێ . غەیری ماسی دوو قیسمە : قیسمێکی لە بەڕرا[2] ئەژی وەك : قورباغە ، قرژاڵ ، رەقە ... ئەمانە حەرامن . قیســمێکی لـە بەڕرا ئاژی لـە دوای قەدمرێ ئەمرێ ، ئەبوحەنیفە ئەفەرموێ : ناخورێ . مەذهەبی شافیعیی ئەخورێ با صوورەتی ـ صوورەتی ماسی نەبێ ، وەك مارماسی .

(۱) مەبەستی لە ئەوداج وردەرەگەکانی ملە .
(۲) واتە لە وشکیدا ئەژی .

بەعزێك ئەڵێن : ئەگەر لـە ئەرزا لـە جینسی ئەو حەیوانە حەڵاڵ بێ ئەخورێ وەك گای بەحری • ئەوی لە ئەرزا نەظیری نەخورێ وەك سەگ‌و ورچی ئاویی‌و بەرازی ئاویی ناخورێ •

قورباغەی بەرِری ئینســان ئەکوژێ • هی ئاویی (مضر)ە • قیرش حەرامە • موحیببی طەبەریی : حەڵاڵە • (دنیلس)[1] حەڵاڵە •

وەلحاصل : ئەوی لە قورئاناو لە حەدیثا بە نەص ثابت نەبووبێ ئەوی کە بە طەبیعەت بێزی لێ‌نەکرابێ بە حەڵاڵیان داناوە • ئەوی طەبعی سەلیم بێزی لێ‌بکاو دڵی لێی تێکەڵ بێ بە حەرامیان داناوە • قسطلاني ٥/٢٥٧ •

تمت الاطعمة ، فلنشرب بعدها ١٩٤١/٦/٢٢ یەك شەممە

(١) (دنیلس) جۆرێکە لە گیان‌لەبەری نـاو ئاوو ، هەندێ لـە زانـایـان دەفەرموون : ئەگەر لە رەگەزی قرژانگ بێ ناخۆری .

الأشربة[1]

شـــەراب ئەوەی ئەخورێتەوە حەلاڵی هەیە کـە موسکیر[1] نەبێ •
حەرامی هەیە کە موسکیر بێ • قیسمی حەلاڵی :

٢٦٩٧/١ ـ أبو هريرة ـ رضي الله تعـالى عنـه ـ يقول : قـال النبي
ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : اذا وقـع الذبـاب في [طعـام • في إنـاء •
أخرى] شراب أحدكم فليغمسه [ثلاثاً مع بسم الله • بزار] ثم [ليطرحه •
أخرى] لينزعنه [كله • أخرى] فإن في إحدى جناحيه داء وفي الأخـــرى
شفاء • ح ـ ٥/٣٠° • جه • د •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : کە مێش کەوتە ناو
شەرابی یەکێکتانەوە = سێ جار لەگەڵ (بسم الله)کردندا = تیـا نوقوم
بکا لە پاشا دەری‌هێنێ ؛ چونکی باڵێـکی [کـە باڵی چەپیەتی] دەردی
تیایە ، باڵەکەی تری [کە باڵی راستیەتی] شیفای تیایە •

---

(١) باسی شتی خواردنەوە •

(٢) مسکر ـ موسکیر : سەرخۆشکەر •

ئاوی کەم بە شتی بێخوێن ، یا خوێنی بێو ئەوەندە نەبێ کە جەرەیان بکا پیس نابێ ، با تیایا بمرێ • بەو شەرتە نەیگۆڕێ • ئەگەر گۆڕی لای وەجهی صەحیح پیس ئەبێ • هەم بەو شەرتە ئەو شتە لەوانە بێ کە خەلق پێی موبتەلا بن وەك : مێشو ، مێشوولەو ، پەپوولە • ئەمما دووپشكو قالۆچە پیسی ئەکا ؛ چونکی عیللەتی عەفو بێخوێنیو بێبۆنپیسیە •

٢٦٩٨/٢ ـ عن سهل بن سعد ـ رضي الله تعالى عنه ـ قال : أتي النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بقدح فشرب منه ، وعن يمينه غلام أصغر القوم ، والأشياخ عن يساره • فقال : يا غلام أتأذن لي أن أعطيه الأشياخ ؟ قال : ما كنت لأوثر بفضلي منك أحدا يا رسول الله ! فأعطاه إياه • ح ـ ١٨٦/٤ • م ـ ٢٨٩/٨ • وفي أخرى : فتله رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ في يده • م ـ ٢٨٩/٨ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قەدەحێکیان بۆ هێنا لێیخواردەوە ، لە تەنیشتی راستیەوە کوڕێك بوو بوچووکی قەومەکە بوو • پیاوی گەورە لای چەپیەوە بوون ، پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : ئەی غولام ئیذنت هەیە بیدەم بە پیاوە گەورەکان ؟ عەرزیکرد : (یا رسول الله) بە پاشماوەی تۆ هیچکەس بەسەر خۆما تەرجیح نادەم ! پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ پاشماوەکەی خۆی دا بەو غولامە = خستیە ناو دەستیەوە = • [ئیبنوعەباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ نووي] •

٢٦٩٩/٣ ـ حدث أنس بن مالك ـ رضي الله تعالى عنه ـ أنها حُلِبت لرسول الله شاة داجن [ألفت البيوت] وهي في دار أنس بن مالك [رضي

الله تعالى عنه] وشيب لبنها بماء من البئر التي في دار أنس ، فأعطي رسـول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ القدح فشرب منه حتى اذا نزع القـدح عن فيه ، وعلى يساره أبو بكر [رضي الله تعالى عنه] وعن يمينه أعـرابي ، فقال عمر [رضي الله تعالى عنه] وخاف أن يعطيه الأعرابي : أعط أبـا بكر يا رسول الله عندك ، فأعطاه الأعرابي الذي على يمينـه • ثم قال : الأيمن فالأيمن ح ـ ١٨٦/٤ ، ح ـ ٣١٤/٨ • م ـ ٢٨٨/٨ • د ، ت ، جه •

تەرجەمە :

ئەنەس ـ رضـــي الله تعـالى عنـه ـ ئەفەرموێ : مەڕێکی ماڵیی بۆ پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ دۆشرا ، شـــــيرەکە ئاوی تێکرا [تا سارد بێتەوە] لە بیرێ کە لە ماڵی ئەنەســـا بوو • قەدەحەکە درا بـە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لێیخواردەوە کە لە دەمی موبارەکی جوێکردەوەو لای چەپیەوە ئەبوبەکر بو ـ رضي الله عنـه ـ ئەعرابیێك لە تەنیشتی راستیەوە بوو • عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ لەوە ترسـا کـە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ پاشماوەکەی بدا بـە ئەعرابیەکە •• عەرزی پێغەمەری کرد ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : (يا رسول الله) بیدە بە ئەبوبەکر ـ رضي الله تعالى عنه ـ لە خزمەتتایە • پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ پاشماوەکەی عەطا فەرموو بە ئەعرابیەکەو فەرمووی : لە لای راستەوە دەست پێبکەن [تا ئاخری] •

وفي أخـرى مثله ثم قـال : الأيمنون ، الأيمنون • ألا فيمّنوا • قال أنس : فهي سنة ، فهي سنة ، ثلاث مرات • ح ـ ٣٢٤/٤ • م ـ ٢٨٨/٨ •

لە پاشا فەرمووی : ئەوانەی لە لای راســـــتەوەن پێش ئەخرێن • ئەوانەی لای راســـــتەوەن پێش ئەخرێن • خەبەرتان بێ کە لە هەموو

ئیکرامێکا لە لای راستەوە دەست پێبکەن • ئەنەس ـ رضي الله تعالی عنه ـ فەرمووی : لە لای راستەوە دەستپێکردن سوننەتە • سێ جار وای فەرموو •

٢٧٠٠/٤ ـ عن سهل بن سعد [رضي الله تعالی عنه] قال : دعا أبو أسيد الساعدي [رضي الله تعالی عنه] رسول الله ـ صلی الله تعالی عليه وسلم ـ في عرسه • وكانت امرأته [أم أسيد سلامة بنت وهب] يومئذ خادمهم ، وهي العروس • قال سهل : تدرون ما سقت رسول الله ـ صلی الله تعالی عليه وسلم ـ ؟ أنقعت له تمرات من الليل [في تور • أخری] فلما أكل سقته إياه • ح ـ ٧١/٨ ، ٣٠٥ م ـ ٢٥٩/٨ • جه •

تەرجەمە :

سەهلی کوڕی سەعدی ساعیدیی ـ رضي الله تعالی عنه ـ ئەفەرموێ : ئەبوئوسەیدی ساعیدیی ـ رضي الله تعالی عنه ـ کە تەئەهھولی[1] کرد پێغەمەری ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ بانگکرد ، ئەو رۆژە ژنەکەی [کە ئومموئوسەید سەلامەی کچی وەهەبە] خزمەتی ئەکردن بووك بوو • سەهل ـ رضي الله تعالی عنه ـ فەرمووی : ئەزانن چی دا بە پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ خواردیەوە ؟ شەو خورمای کردبوە ناو ئاو بۆی کردبوو بە خۆشاو ، کە نانی خوارد دایێ خواردیەوە •

٢٧٠١/٥ ـ عن ابن عباس [رضي الله تعالی عنهما] يقول : كان رسول الله ـ صلی الله تعالی عليه وسلم ـ ينتبذ له أول الليل فيشربه اذا أصبح يومه ذلك والليلة التي تجيء والغد ، والليلة الأخری والغد الی العصر ؛ فإن بقي شيء سقاه الخادمَ أو أمر به فصبّ • م ـ ٢٥٦/٨ •

(١) واتە کە ژنی گواستەوە .

تەرجەمە :

پێغەمەر - صلی الله تعالی علیه وسلم - لە ئەووەڵی شەوەوە نەبیذیان[1] بۆ ئەکرد ، سبەینێ ئەیخواردەوە ، ئەو رۆژەیش تا عەسری رۆژی سێیەم ئەیخواردەوە ، ئەگەر لێی بمایەوە ئەیدا بە خادیمەکەی یا ئەمری ئەکرد ئەیانڕژان • یەعنی ئەگەر ئەثەری سەرخۆشکردنی تیا حیس نەکردایە ئەیدا بە خادیمەکەی ، ئەگەر ئەثەری سەرخۆشکردنی تیا بوایە ئەمری ئەکرد ئەیانڕژان •

٦/٢٧٠٢ - عن جابر بن عبدالله - رضي الله تعالى عنهما - ان النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - دخل على رجل من الأنصار ومعه صاحب له [أبو بكر الصديق - رضي الله تعالى عنه -] فقال له النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - ان كان عندك ماء بات هذه الليلة في شنة (بۆمان بێنە) وإلا كَرِعنا • قال والرجل يحوّل الماء في حائطه قال : فقال الرجل : يا رسول الله عندي ماء بائت ، فانطلق الى العريش [سابات] قال : فانطلق بهما فسكب في قدح ، ثم حلب عليه من داجن له • قال : فشرب رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - ثم شرب الرجل الذي جاء معه • ح - ٨/٣١٤ • جه ، د

تەرجەمە :

جابیر - رضي الله تعالى عنه - ئەفەرموێ : پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - تەشریفی چوە ماڵە ئەنصاری‌یەکەوە ، صەحابەیەکی لە خزمەتا بوو کە ئەبوبەکری صەدیقە - رضي لله تعالى عنه - پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - بە صاحێب ماڵەکەی فەرموو : ئەگەر ئاوی شەویت لە ناو کونەدا لە لایە بماندەرێ ، ئەگەر نیە دەم ئەتێینە ناو ئاوەکە ئەیخۆینەوە •

---

(1) نەبیذ : خۆشاوو شەربەتی مێوژو خورما •

صـــــاحێب ماڵـەكە ئاوی بـە نـاو باغی خورمادا ئەگێڕا ، عەرزی‌كرد : (یا رسول الله) ئاوی شـــەویم لایە تەشـــریفت بچێتە ژێر كەپرەكەوە • لـە خزمەتیاڵا چوو تا بردنیە ژێـر ساباتەكەوە ، ئاوی كردە قەدەحێـكەوە ، بەسەر ئاوەكەدا حەیوانێكی ماڵیی بۆ دۆشین ، پێغەمەر ـ صلی الله تعـالی علیه وسلم ـ نـۆشی فەرموو ، لە دوای ئەو ئەو پیاوەیش كە لە خزمەتیا بوو نۆشی كرد •

٢٧٠٣/٧ ـ وعنه قال : جاء أبو حميد ، رجل من الأنصار ، بقدح من لبن من النقيع [موضع] فقال له رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : ألا خمّرته ولو ان تَعْرُضَ عليه عوداً • ح ـ ٣١١/٨ • م ـ ٢٦٦/٨ •

تەرجەمە :

جابیر ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : ئەبوحەمیدی ئەنصـــاریی ـ رضي الله تعالى عنه ـ لە نەقیعەوە كاسەیێكی بەسەردانەپۆشراوی شیری هێنـایـە خزمـەت پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : بـۆ دات‌نەپۆشیوە ؟ با بەوەیش بێ كە دارێكی بەسەرا رابانـگێوی •

الشرب قائما(١) :

٢٧٠٤/٨ ـ عن أنس [رضـي الله تعـالى عنه] عن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ انه نهى أن يشـــــرب الرجل قائماً • قال قتادة : فقلنا [لأنس ـ رضي الله تعالى عنه ـ] : فالأكل ؟ فقـال : ذلك أشَرُّ أو أخبث م ـ ٢٨١/٨ •

---

(١) خواردنەوە بە پێوە .

تەرجەمە :

ئەنەس ـ رضي الله تعالى عنه ـ لە پێغەمەرەوە ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ریوایەت ئەکا کە نەهیکردوە لەوە کە ئینسان بە پێوە ئاو بخواتەوە . قەتادە ـ رحمه الله تعالى ـ ئەفەرموێ : لە ئەنەسمان پرسیی : ئەی خواردن بە پێوە چۆنە ؟ فەرمووی : شەڕترە ، یا فەرمووی خەبیثترە .

ئەم نەهیە بۆ کەراهەتە بۆ تەحریم نیە .

٢٧٠٥/٩ ـ عن أبي سعيد الخدري [رضي الله تعالى عنه] ان النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ زجر عن الشرب قائماً . م ـ ٢٨١/٨ .

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ زەجری فەرموە لەوە کە بە پێوە ئاو بخورێتەوە . ئەم زەجرە بۆ کەراهەتە بۆ تەحریم نیە .

١٠/٢٧٠٦ ـ أبو هريرة [رضي الله تعالى عنه] يقول : قال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : لا يشربن أحدمنكم قائماً ، فمن نسي فليستقيء . م ـ ٢٨٢/٨ .

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : کەس بەپێوە ئاو نەخواتەوە . ئەگەر لە فکری چوو هەڵیهێنێتەوە . ئەم ئەمرە بۆ (ندب)ە بۆ (وجوب) نیە .

١١/٢٧٠٧ ـ ابن عباس [رضي الله تعالى عنهما] قال : سقيت رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ من زمزم [واستقى وهو عند البيت . أخرى . م . من دلو . أخرى] فشرب وهو قائم . م ـ ٢٨٢/٨ .

تەرجەمە :

ئیبنوعەبباس ـ رضي الله عنهما ـ ئەفەرموێ : ئاوم لە دۆڵچەیێکا دا بە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بەپێوە خواردیەوە • ئەم خواردنەوە بۆ بەیانی جەوازە ، بەیانی جەواز بە قەول یا بە فیعل واجبە بۆ پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بۆ ئەو مەکرووهـ نیە •

٢٧٠٨/١٢ ـ عن النزال [بن سبرة] قال أتى علي بن أبي طالب [رضي الله تعالى عنه] على باب الرَّحَبة فشرب قائماً ، فقال : ان ناساً يكره أحدهم أن يشرب وهو قائم ، واني رأيت النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فعل كما رأيتموني فعلت • ح ـ ٣١٥/٨ • د ، ن •

٢٧٠٩/١٣ ـ وعنه يحدث عن علي ـ رضي الله تعالى عنه ـ أنه صلى الظهر ثم قعد في حوائج الناس في رحبة الكوفة حتى حضرت صلاة العصر ، ثم أتي بماء فشرب وغسل وجهه ويديه ، وذكر رأسه ورجليه [وهذا وضوء من لم يُحدث • ن] ثم قام فشرب فَضْلَه ، وهو قائم ، ثم قال : ان ناساً يكرهون الشرب قائماً ، وان النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ صنع مثل ما صنعت • ح ـ ٣١٦/٨ •

تەرجەمە :

نەزالی کوڕی سەبرە ـ رحمه الله تعالى ـ ئەفەرموێ : ئیمامی عەلی ـ رضي الله تعالى عنه ـ نوێژی نیوەڕۆی کرد لە پاشا لە حەوشەی مزگەوتی کووفەدا بۆ ئیحتیاجیی خەڵق دانیشت تا نوێژی عەصر داهات ، لە پاشا ئاویان بۆ هێنا خواردیەوە ، دەستو دەموچاوو سەرو پێی شت ، لە پاشا تەشریفی هەڵسایە سەر پێیان ، ئەو ئاوەکە لە دەزنوێژەکەی مابوەوە بەپێوە

خواردیەوە ، لە پاشا فەرمووی : بەعزێ خەڵق ئەکەرهێنن کە بە پێوە ئاو بخۆنەوە ، پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ وایکرد کە من کردم .

٢٧١٠/١٤ ـ عن أبي سعيد الخدري ـ رضي الله تعالى عنه ـ قال : نهى النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ عن اختناث الأسقية ، يعني أن تُكْسَر أفواهها فيُشْرب منها . ح ـ ٣١٨/٨ ، م ـ ٢٨٠/٨ . د ، ت ، جه .

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ نەهیکردوە لەمە کە کونە دەمی خوار بکرێتەوەو لێی بخۆرێتەوە .

٢٧١١/١٥ ـ أبو هريرة [رضي الله تعالى عنه] نهى رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ عن الشرب من فم القربة أو السقاء ، وأن يمنع جاره أن يغرز خَشَبه في داره [جداره . نسخة] ح ـ ٣١٩/٨ . جه .

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ نەهیکردوە لەوە ئینسان لە دەمی کونە یا فەرمووی (سقا)[1] بخواتەوە [چونکی وا ئەبێ شتێکی موضیرِی تیا ئەبێ . یا ئاوی کونەکە موستەقذەر ئەکا . مەثەلا] هەم نەهیکردوە لەوە کە نەیێڵێ دراوسێی دار بخاتە سەر دیواری [بە نەهی تەنزیهی] .

٢٧١٢/١٦ ـ عن أبي الزبير عن جابر [رضي الله تعالى عنه] قال : كان ينتبذ لرسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ في سقاء . فإذا لم يجدوا سقاء نبذوا له في تَوْر من حجارة ، فقال بعض القوم : وأنا أسمع لأبي

(١) (سقا)یش هەر کونەو جەوەنەیە .

الزبير [الراوي] من بِرام [بالكسر جمع بُرمة بالضم (ديزه)] قال : من برام • م ـ ٢٤٨/٨ •

تەرجەمە :

جابير ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : رەنگاویان بۆ پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لە کوننەدا ئەکرد ، ئەگەر کوننە نەبوایە لە دیزەی بەردا بۆیان ئەکرد •

١٧/٢٧١٣ ـ عن بريدة ـ رضي الله تعالى عنه ـ قال : قال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : نهيتكم عن النبيذ إلا في السقاء ، فاشربوا في الأسقية كلها ، ولا تشربوا مسكرا • م ـ ٢٤٩/٨ •

١٨/٢٧١٤ ـ وفي أخرى عنه : قال : نهيتكم عن الظروف ، وان الظروف أو ظرفاً لا يحل شيئاً ولا يحرمه ، وكل مسكر حرام • = م ـ ٢٤٩/٨ = •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ئەفەرموێ : نەهیم لێ کردوون کە هەر لە کوننەدا نەبیذ دروستبکەن ، لە زەرفی ترا مەیکەن ، زەرف نە شت حەڵاڵ ئەکاو نە شت حەرام ئەکا • لە هەموو زەرفێکا = رەنگاو بکەنو = بخۆنەوە موسکیر مەخۆنەوە هەموو موسکیرێ حەرامە •

١٩/٢٧١٥ ـ سأل قوم ابن عباس [رضي الله تعالى عنهما] عن بيع الخمر وشرائها والتجارة فيها • فقال : أمسلمون أنتم ؟ قالوا : نعم • قال : فإنه لا يصلح بيعها ، ولا شراؤها ، ولا التجارة فيها • قال : فسألوه عن النبيذ ، فقال : خرج رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ في سفر ثم

رجع ، وقد نبذ ناس من أصحابه في حناتم ونقير ودباء ، فأمر به فأهريق ، ثم أمر بسقاء فجعل فيه زبيب وماء ، فجعل من الليل فأصبح فشرب منه يومه ذلك ، وليلته المستقبلة ، ومن الغد حتى أمسى فشرب وسقى ، فلما أصبح أمر بما بقي منه فأهريق . م ـ ٢٥٨/٨ .

تەرجەمە :

قەومێ دەرحەق بەیعو شیرای شەرابو تیجارەتییان لە ئیبنوعەبباس ـ رضي الله تعالى عنه ـ پرسیی . فەرمووی : ئێوە موسولمانن ؟ عەرزیانکرد : بەلێ . فەرمووی : کە وابێ نابێ . لە نەبیذیان لێپرسیی . فەرمووی : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ تەشریفی چوو بۆ سەفەرێ ، کە عەودەتیکردەوە بەعزێ خەلق لە کووپەو لە بنەدارخورمای هەلکۆلڵاوو لە کوولەکەدا نەبیذیان دروستکردبوو ، ئەمری فەرموو رژانیان . لە پاشا ئەمریکرد مەشکەیێکیان هێناو مێوژو ئاوی تێکرد ، سبەینێی شەوی دوایی‌و ، رۆژی دوای ئەو ، شەوی دوای ئەو خواردیەوەو بە خەلقی دا ، کە کەوتە رۆژی دوایی‌تر . ئەمریکرد رژانیان .

لە ئەووەلەوە نەهی لەو زەرفانە بۆیە کردوە زوو مێوژو خورماو سائیرە[1] ... ئەکەن بە شەراب ، لە پاشا ئەوە نەسخ بۆوە ، نەهی لە موسکیر کرا لە هەرچی زەرفێکا بێ .

٢٧١٦/٢٠ ـ عن عبدالله بن عمرو ـ رضي الله تعالى عنهما ـ قال : لما نهى النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ عن الأسقية قيل للنبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : ليس كل الناس يجد سقاء . فرخص لهم في الجر غير المزفت . ح ـ ٣٠٦/٨ . م ـ ٢٥٥/٨ . د ، ن .

---

(١) واتە شتی تریش زیاد لە مێوژو خورما .

تەرجەمە :

عەبدوڵلای کوڕی عەمری کوڕی عاص ـ رضي الله تعالی عنهما ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ کە نەهی‌کرد لەمە کە نەبیذ لە غەیری کونتەدا بکرێ عەرزیانکرد : هەموو کەس کونتەی دەست ناکەوێ • ئیذنیان لە جەڕەی زفت‌نەدراوا درا کە بیکەن •

٢٧١٧/٢١ ـ عن جابر ـ رضي الله تعالى عنه ـ قال : نهى رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ عن الظروف • فقالت الأنصار : إنه لا بد لنا منها • قال : فلا إذاً • ح ـ ٣٠٦/٨ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ نەهی‌کرد کە شیرە لە زەرفا بکرێ [غەیری کونتەو مەشکە] ئەنصار عەرزیانکرد : لە غەیری زرووفا چارەمان نیە • فەرمووی : کە وابێ نەهی لێ ناکەم •

٢٧١٨/٢٢ ـ ثمامة بن عبدالله قال : كان أنس ـ رضي الله تعالى عنه ـ يتنفس في الإناء مرتين أو ثلاثاً ، وزعم ان النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يتنفس ثلاثاً • ح ـ ٣٢٠/٨ ، م ـ ٢٨٦/٨ • ت ، جه ، ن •

٢٧١٩/٢٣ ـ وعنه ان النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يتنفس في الشراب ثلاثاً ، ويقول : إنه أروى وأبرأ وأمرأ • قال أنس [رضي الله تعالى عنه] فأنا أتنفس في الشراب ثلاثاً • م ـ ٢٨٧/٨ •

تەرجەمە :

ثەمامەی کوڕی عەبدوڵلا ـ رحمه الله ـ ئەفەرموێ : ئەنەس ـ رضي الله تعالی عنه ـ کە شتی ئەخواردەوە دوو دەفعە یا سێ دەفعە [دەمی لە

زەرفەکە لا ئەداو] نەفەسی ئەدا ئەیفەرموو : پێغەمەر ـ صلی اللە تعالی علیە وسلم ـ لە خواردنەوەدا سێ نەفەسی ئەداو ، ئەیفەرموو : بە سێ نەفەس شتخواردنەوە زیاتر ئینسان تێراو ئەکاو ، دوورترە لە زەرەرو ، چاتر ئەچێتە خوارەوەو جێگیر ئەبێو ، رەحەتترە • ئەنەس فەرمووی : منیش لە خواردنەوەدا سێ نەفەس ئەدەم •

٢٤/٢٧٢٠ ـ عن أبي قتادة [رضي الله تعالى عنه] ان النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ نهى أن يتنفس في الإناء • م ـ ٢٨٦/٨ ـ ح ـ في الطهارة بأتم •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلی اللە تعالی علیە وسلم ـ نەهی فەرموە لەوە کە ئینسان شتێکی خواردەوە لە ناو زەرفەکەدا نەفەس بدا • یەعنی لە زەرفەکە دەمی لابەرێو ئەمجا نەفەس بدا ، مەبادا پریشکی دەمی بچێتەوە ناو زەرفەکە •

الشرب في إناء الفضة والذهب(١) :

٢٥/٢٧٢١ ـ عن أم سلمة [رضي الله تعالى عنها] زوج النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ أن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : الذي يشرب في إناء الفضة [أي والذهب بطريق الأولى] إنما يجرجر في بطنه نار جهنم • ح ـ ٣٢١/٨ • م ـ ٣٥٤/٨ • ن ، جه •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلی اللە تعالی علیە وسلم ـ فەرمووی : ئەوی لە زەرفی = ئاڵتوونو = زیوا شتبخواتەوە لە زگیا قوڵتەقوڵت بە ئاگری جەهەننم ئەکا •

---

(١) خواردنەوە لە دەفری ئاڵتوونو زیودا •

٢٧٢٢/٢٦ ـ أبو حازم ـ رحمه الله تعالى ـ عن سهل بن سعد ـ رضي الله تعالى عنه ـ قال : ذكر للنبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ امرأة من العرب ، فأمر أبا أسيد الساعدي [رضي الله عنهما] أن يرسل إليها ، فأرسل إليها فقدمت فنزلت في أجم بني ساعدة ، فخرج النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ حتى جاءها ، فدخل عليها ، فإذا امرأة منكّسة رأسها ، فلما كلمها النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قالت : أعوذ بالله منك ! فقال : قد أعذتك مني . فقالوا لها : أتدرين من هذا ؟ قالت : لا . قالوا : هذا رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ جاء ليخطبكِ . قالت : كنت أنا أشقى من ذلك . فأقبل النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يومئذ حتى جلس في سقيفة بني ساعدة هو وأصحابه . ثم قال : اسقنا يا سهل . فخرجتُ لهم بهذا القدح فأسقيتهم فيه . فأخرج لنا سهل ذلك القدح فشربنا منه . قال : ثم استوهبه عمر بن عبدالعزيز [ـ رضي الله تعالى عنه ـ پڕ بە ئەرزو ئاسمان] فوهبه له . ح ـ ٨/٣٢٣ . م ـ ٨/٢٦١ .

تەرجەمە :

ئەبو حازم لە سەهلی کوڕی سەعدی ساعیدیی ریوایەت ئەکا ئەفەرموێ : ژنێکی عەرەبیان بۆ پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ ذیکر کرد . پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ بە ئەبوئوسەیدی ساعیدیی ـ رضي الله تعالی عنه ـ فەرموو کە کەسێك بنێرێ بیهێنن ، ناردی هێنایان ، لە قەسری بەنی ساعیدەدا دایانبەزان ، پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ تەشریفی چوە لای تێفکری ژنێ بوو سەری داخستبوو . کە پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ قسەی لەگەڵ کرد وتی : پەنا ئەگرم بە خوا لە تۆ ! پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ فەرمووی : پەنامدای بەخوا لە من . پێیانوت : ئەزانی ئەوە کێ بوو ؟ وتی : خەیر .

پێیان‌وت : ئەوە ڕەسوولوڵڵا بوو هاتبوو خوازبێنی تۆ بکا • وتی : من لەوە بەدبەخترم [کە ئەو شەرەف‌و نیعمەتەم لە کیس خۆم دا • ئەمما ئەو بەستەزمانە لەوەدا بێ‌خەتایە ، ئەبوایە خەبەریان بدایێ کە بۆچی‌و بۆ کێ هێنراوەتە ئەوێ] • لە دوای ئەوە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ تەشریفی چوو تا لە سەقیفەی بەنی ساعیدەدا خۆی‌و ئەصحابی دانیشتن • فەرمووی : ئەی سەهل شتێکمان بدەرێ بیخۆینەوە • سەهل ـ رضي الله تعالى عنه ـ پیاڵەیێکی دەرهێنا فەرمووی : ئەم پیاڵەم بۆ دەرهێنا بەمە شتم دایێ خواردیەوە • ئەبوحازم ئەفەرموێ : ئێمەیش بۆ تەبەڕوك پێمان‌خواردەوە • لە پاشا عومەری بنی عەبدولعەزیز داوای لە سەهل کرد پیداتێ دایێ •

مەقصوود لەم حەدیثە ئاخریەکەیەتی • ئەووەڵەکەی لە نیکاحا بە نەوعێکی تر (إن شاء الله) لە طەلاقا یێت •

٢٧/٢٧٢٣ ـ عن عاصم الأحول [رحمه الله تعالى] قال : رأيت قدح النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ عند أنس بن مالك [رضي الله تعالى عنه] وكان قد انصدع فسلسله [ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ أو أنس ـ رضي الله تعالى عنه ـ] بفضة • قال : وهو قدح جيد عريض من [خشب] نضار • قال : قال أنس : لقد سقيت رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : في هذا القدح أكثر من كذا وكذا [ولمسلم عنه : لقد سقيت رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بقدحي هذا الشراب كله : العسل ، والنبيذ ، والماء ، واللبن] قال : وقال ابن سيرين [رحمه الله تعالى] انه كان فيه حلقة من حديد • فأراد أنس أن يجعل مكانها حلقة من ذهب أو فضة ، فقال له أبو طلحة [رضي الله تعالى عنهما] : لا تغيرن شيئاً صنعه رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فتركه • ح ـ ٨/٣٢٤ •

تەرجەمە :

عاصمی ئەحوەل ـ رحمه الله تعالی ـ ئەفەرموێ : چاوم کەوت بە قەدەحی پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ لای ئەنەس ـ رضي الله تعالی عنه ـ درزێکی تیا بوو ، پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ یا ئەنەس ـ رضي الله تعالی عنه ـ بە تەلێکی زیو بەیەکەوە مەحکەمی کردبوو ، عاصم ئەفەرموێ : ئەو قەدەحە ـ قەدەحێکی باش بوو لە داری جەوهەر بوو ، ئەنەس ـ رضي الله تعالی عنه ـ فەرمووی : بەم قەدەحە لەوەندەو لەوەندە دەفعە زیاتر [هەموو شتێکم داوە بە پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ هەنگوینو ، نەبیذو شیرو ئاو] شتم داوە بە پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ خواردوویەتەوە ، عاصم ئەفەرموێ : ئیبنوسیرین فەرمووی : حەلقەیێکی ئاسنی تیا بوو ، ئەنەس تەمای بوو لە باتی ئەو حەلقەیێکی ئالتوون یا زیوی تێ بخا ، ئەبوطەلحەی باوەپیارەی ـ رضي الله تعالی عنهما ـ ئەمری پێفەرموو : شتێك مەگۆڕە کە پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ کردییتی .

ئەم ئەمرە جێی خۆیەتی ؛ چونکی پوشکەیێ کە دەستی موبارەکی پێغەمەری ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ لێ کەوتبێ لە هەموو ئالتوونو زیوو موجەوهەراتی دنیا بە قیمەتترە .

گلی خوشبوی در حمام روزی ... الخ[1] :

ئەم حەلقە ئاسنە غەیری ئەو تەلە زیوە بوە کە درزەکەی پێ قایمکراوەتەوە . (فلا منافاة) .

---

(١) تا ئێستە چەند جار دانەر ـ خ ـ ئەم شیعرەی نووسیوە . بۆ نموونە بڕوانە : ل : ٤٢٦ی بەرگی چوارەم .

پینەو حەلقەی زیوو ئالتوون حەلالە ، تەقییدی بە ئیحتیاجیی‌و کەمێتی قەولی موجتەهیدە . بە دەلالەت‌و قیاس لە ئاوریشم .

الاشربة المحرمة(١) :

٢٨/٢٧٢٤ ـ عن عبدالله بن عمر [رضي الله تعالى عنهما] أن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : من شرب الخمر في الدنيا ثم لم يتب منها حرمها في الآخرة . ح ـ ٢٩٨/٨ . م ـ ٢٥٥/٨ .

تەرجەمە :

کەسێ لە دنیادا موسکیر بخواتەوەو تەوبەی لێ نەکا لە ئاخیرەتا لێی مەحرووم ئەبێ .

٢٩/٢٧٢٥ ـ عن ابن عمر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ : = لقد = حرمت الخمر وما بالمدينة منها شيء . ح ـ ٣٠٠/٨ .

تەرجەمە :

شەراب حەرام کرا لە مەدینەدا لە شەراب هیچ ئەثەرێ نەبوو .

٣٠/٢٧٢٦ ـ عن أنس [رضي الله تعالى عنه] قال : حرمت علينا الخمر حين حرمت وما نجد يعني بالمدينة خمر الأعناب إلا قليلا ، وعامة خمرنا البسر والتمر . ح ـ ٣٠٠/٨ . م ـ ٢٣٢/٨ .

تەرجەمە :

ئەنەس ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : شەراب حەرام کرا لەو وەختەدا کە حەرام کرا لە مەدینەدا کەمێ نەبێ شەرابی ترێ نەبوو ، عوموومی شەرابی ئێمە بوسرو(٢) خورما بوو .

---

(١) خواردنەوە حەرامەکان .

(٢) (بسر ـ بوسر) : خورمای ئاڵ‌و بۆڵ‌و نەگەیشتوو .

٢٧٢٧/٣١ ـ عن ابن عمر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ قال : قام عمر [رضي الله تعالى عنه] على المنبر فقال : أما بعد : نزل تحريم الخمر [تاسع شوال سنة ٣ ـ ٤] وهي من خمسة : العنب ، والتمر ، والعسل ، والحنطة ، والشعير • والخمر : ما خامر العقل • ح ـ ٣٠١/٨ وفي آخرها في أخرى : وثلاث أشياء وددت أيها الناس أن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ كان عهد إلينا فيها : الجد ، والكلالة ، وأبواب من أبواب الربا • ح ـ ٣٠٣/٨ • م ـ ٤٨١/١٠ •

تەرجەمە :

ئیمامی عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ لە سەر مینبەر راوەستا فەرمووی : (أما بعد) حەرامیی شەراب نازڵ بوو ، شەراب لە پێنج شتە : ١ ـ ترێ • ٢ ـ خورما • ٣ ـ هەنگوێن • ٤ ـ گەنم • ٥ ـ جۆ • = خەمر ؛ شەراب ئەوەیەکە عەقڵ تێکداو بێشێوێنێو خەڵق سەرخۆش کا = جەزم ئەکرد پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لێمان جوێ نەبوایەوە کەلالەو ، جەددو[1] ، ئەبوابی ریبای بۆ بەیانبکردینایە • [یەعنی بە واضیحیی بە بێ ئیحتیاج بە ئیجتیهاد • گینا هەموو شتێکی بۆ بەیانکردووین ئەگەر تێیبگەین] • (اليوم أكملت لكم دينكم)[2] •

٢٧٢٨/٣٢ ـ عن أنس بن مالك ـ رضي الله تعالى عنه ـ قال : كنت أسقي أبا عبيدة وأبا طلحة وأبي بن كعب [رضي الله تعالى عنهم] من فضيخ زهو [أي مشدوخ ؛ بسر صب عليه ماء وترك حتى يغلي] وتمر ، فجاءهم آت • فقال : إن الخمر قد حرّمت • فقال أبو طلحة [رضي الله تعالى عنه] : قم يا أنس فأهرقها ، فأهرقتها • ح ـ ٣٠١/٨ ، م ـ ٢٣٢/٨ بفرق ما •

---

(١) (کەلالە)و (جەد) دوو بابەتی میراتن لە شوێنی خۆیاندا باسکراون •

(٢) المائدة / ٣ •

تەرجەمە :

ئەنەس ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : شەرابم ئەدا بە ئەبوعوبەیدەو ئەبوطەلحەو ئوبەیی کوڕی کەعب ـ رضي الله تعالى عنهم ـ [شەرابەکە بوسرو خورما بوو ئاوی بەسەرا کرابوو دانرابوو تا کەفی کردبوو هەڵچوو] یەکێ هات وتی : شەراب حەرامکراوە • ئەبوطەلحە ـ رضي الله تعالى عنه ـ فەرمووی : ئەی ئەنەس هەڵسە ئەو شەرابە بڕێژە ، رژانم •

لە ریوایەتێکا فەرمووی : ئەو جەرەیە بشکێنە • بە دیبەگێکی بەرد لە بنەکەییم دا ، شکانم •

٢٧٢٩/٣٣ ـ عائشة [رضي الله تعالى عنها] قالت : سئل رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ عن البِتْعِ ، وهو نبيذ العسل ، وكان أهل اليمن يشربونه • فقال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : كل شراب أسكر فهو حرام • ح ـ ٣٠٢/٨ • م ـ ٢٥٢/٨ •

تەرجەمە :

عایشە ـ رضي الله تعالى عنها ـ ئەفەرموێ : شەرابی هەنگوینیان لە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ پرسی ، کە ئەهلی یەمەن ئەیخۆنەوە ، فەرمووی : هەر شەرابێ ئینسان سەرخۆش بکا حەرامە •

٢٧٣٠/٣٤ ـ أنس ـ رضي الله تعالى عنه ـ [قال • م] كنت ساقي القوم في منزل أبي طلحة ، وكان خمرهم يومئذ الفضيخ ، فأمر رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ مناديا ينادي : ألا إن الخمر قد حرِّمت • قال : فقال لي أبو طلحة : أخرُجْ فأهرقها ، فخرجت فهرقتها ، فجرت في سكك المدينة • فقال بعض القوم : قد قتيل قوم وهي في بطونهم ! فأنزل

الله : (ليس على الذين آمنوا وعملوا الصالحات جناح فيما طعِموا ...)[1] الآية • ح - ٢٥٧/٤ • م - ٢٢٨/٨ • د •

تەرجەمە :

ئەنەس ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : ساقیی قەوم بووم شەرابم ئەدانێ لە ماڵی ئەبوطەلحەدا ـ رضي الله تعالى عنه ـ شەرابیان لەو رۆژەدا لە بوسرو خورما بوو • پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ئەمری فەرموو بە بانگدەرێ بانگی‌کرد کە : خەبەرتان بێ شەراب حەرام‌کراوە • ئەبوطەلحە ـ رضي الله تعالى عنه ـ پێی‌فەرمووم : بچۆرە دەرێ ئەو شەرابە بڕێژە ، چوومەدەرێ رژانم [خەڵقی تریش لە هەموو کۆڵانەکانا رژانیان] شەراب لە کۆڵانەکانی مەدینەدا جاریی ئەبوو ! بەعزێ قەوم وتیان : بەعزێ کەس [لە ئوحودا] شەهیدکرانو ئەو شەرابەی کە خواردوویانەوە ئێشتا وا لە زگیانا • خوا ـ عز وجل ـ ئەم ئایەتەی نازڵ‌کرد : گوناه نیە لە سەر ئەوانەی ئیمانیان هێناوەو عەمەلی صالحیان کردوە لەو طەعامەدا کە خواردوویانە •

٢٧٣١/٣٥ ـ عن أبي سعيد الخدري [رضي الله تعالى عنه] قال : سمعت رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يخطب بالمدينة قال : يا أيها الناس إن الله يعرض بالخمر ، ولعل الله سينزل فيها أمرا • فمن كان عنده منها شيء فليبعه ولينتفع به • قال : فما لبثنا إلا يسيرا حتى قال النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : إن الله تعالى حرم الخمر ، فمن أدركته هذه الآية وعنده منها شيء فلا يشرب ولا يبع • قال : فاستقبل الناس بما كان عندهم منها في طريق المدينة فسفكوها • م ـ ٤٦٢/٦ •

---

(١) المـائـدة / ٩٣ .

تەرجەمە :

ئەبوسەعیدی خدریی ـ رضي الله تعالى عنه ـ = ئەفەرموێ : = پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ خوطبەی ئەخوێند فەرمووی : ئەی ئینسانان خوا ـ عز وجل ـ تەعریض[1] بە شەراب ئەکا ، رەنگە خوا دەرحەق بە شەراب شتێ نازڵ بکا • هەرکەسێ شتێکی لە شەراب لایە بیفرۆشی ، بە پارەکەی مونتەفیع بێ • ئەبوسەعید ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : ئەوەندەی پێ نەچوو پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : خوا شەرابی حەرام کردوە ، هەرکەسێ ئەم ئایەتەی (مائدة)ی پێ بگا هەر شەرابێکی لە لا بێ نەیخواتەوەو نەیفرۆشێ • خەڵق شەرابیان بردە سەرەڕێی مەدینەو رژانیان •

٢٧٣٢/٣٦ ـ سئل عبدالله بن عباس [رضي الله تعالى عنهما] عما يعصر من العنب قال ابن عباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ : إن رجلا أهدى لرسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ راوية خمر • فقال له رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : هل علمت ان الله قد حرمها ؟ قال : لا • قال : فسارّ إنساناً ، فقال له رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : بم ساررته ؟ فقال : أمرته ببيعها • فقال : إن الذي حرّم شربها حرم بيعها • قال : ففتح المزاد حتى ذهب ما فيها • م ـ ٤٦٤/٦ •

تەرجەمە :

سوئاڵکرا لە ئیبنوعەباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ لە شەرابی ترێ • فەرمووی : پیاوێ راویەیێ[2] شەرابی بە هەدیە هێنا بۆ پێغەمەر ـ صلى

---

(١) واتە لە لاوە بێ ئەوەی ناوی بەرێ بە کینایە باسی ئەکا .

(٢) راویە : کوننەو جەوەنە .

الله تعالى عليه وسلم ـ پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ پێی‌فەرموو : ئەزانی کە خوا ـ عز وجل ـ حەرامی کردوە ؟ عەرزی‌کرد : خەیر • پیاوێ[1] بەدزییەوە قسەیێکی پێ‌وت • پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : بەدزییەوە چیت پێ وت ؟ عەرزی‌کرد : پێم‌وت : کە بیفرۆشە • پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : ئەوی خواردنەوەی حەرام کردوە فرۆشتنیشی حەرام کردوە • دەرکی کوننەکەی کردەوە تا ئەوی تیایا بوو هەمووی رۆیی •

٣٧/٢٧٣٣ ـ عن أبي هريرة [رضي الله تعالى عنه] قال : قال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : الخمر من هاتين الشجرتين : النخلة ، والعنبة • م ـ ٨/٢٣٤ •

تەرجەمە :

ئەبوهورەیرە ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : شەراب لەم دوو درەختەیە : لە مێوو ، لە خورمایە •

٣٨/٢٧٣٤ ـ عبدالعزيز بن صهيب [رحمه الله تعالى] قال : سألوا أنس بن مالك [رضي الله تعالى عنه] عن الفضيخ • فقال : ما كانت لنا خمر غير فضيخكم هذا الذي تسمونه الفضيخ ، إني لقائم أسقيها أبا طلحة وأبا أيوب ورجالاً من أصحاب رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ في بيتنا اذ جاء رجل فقال : هل بلغكم الخبر ؟ قلنا : لا • قال :

---

(١) بە گوێرەی دەقەکە وا باشترە کە بڵێ : پیاوەکە بە دزییەوە بە پیاوێکی تری وت ؛ چونکە دەقەکە ئەڵێ (فسار إنسانا)و ناڵێ (فساره إنسان) •

فإن الخمر قد حرمت • فقال : يا أنس أرق هذه القلال • قال : فما رجعوها ولا سألوا عنها بعد خبر الرجل • م - ٨/٢٣١ •

تەرجەمە :

عەبدولعەزیزی کوڕی صوهەیب - رحمه الله تعالى - ئەفەرموێ : لە ئەنەسیان پرسیی - رضي الله تعالى عنه - لە فەضیخ حەرامە یان نا ؟ فەرمووی : لە ماڵی خۆمانا من راوەستا بووم فەضیخم ئەدا بە ئەبوطەلحەو ئەبوئەییوبو چەند پیاوێ لە ئەصحابی پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم ورضي عنهم - غەیری ئەو فەضیخەی کە ئێوە پێی ئەڵێن فەضیخ شەرابی ترمان نەبوو ، لەو وەختەدا پیاوێ هات • وتی : خەبەرتان هەیە کە پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - شەرابی حەرام کردوە ؟ = وتمان : نە • وتی : شەراب حەرام بوو = هیچ موراجەعەتیان پێنەکردەوەو لێیان نەپرسییەوە ، دوای خەبەری ئەو پیاوە ، ئەبو طەلحە - رضي الله تعالى عنه - فەرمووی : ئەی ئەنەس ئەو جەڕڕانە بڕێژە • یەعنی رژانم • دوای ئەوە هیچ شەرابیان نەخواردەوە هەر لەو دەقیقەدا تەرکیان کرد •

٢٧٣٥/٣٩ - عن أنس [رضي الله تعالى عنه] أن النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - سئل عن الخمر تتخذ خلا ، فقال : لا • م - ٨/٢٣٣ •

تەرجەمە :

لە پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم -یان پرسیی : شەراب دروستە بیکەی بە سرکە ؟ فەرمووی : دروست نیە •

٢٧٣٦/٤٠ - طارق بن سويد الجعفي [رضي الله تعالى عنه] سأل النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - عن الخمر فنهاه ، أو كره أن يصنعها

فقال : إنما أصنعها للدواء . فقال : إنه ليس بدواء ولكنه داء .
م - ٨/٢٣٤ .

تەرجەمە :

طاریقی کوڕی سوەیدی جەعفیی - رضي الله تعالى عنه - لە پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم -ی پرسیی کە دروستە شەراب دروست بکا ؟ نەهی لیٚ‌کرد . یا فەرمووی : کەرهانی کە دروستی بکا . عەرزی‌کرد : بۆ دەوای دروست ئەکەم . فەرمووی : ئەوە دەوا نیە هەر دەردە .

٤١/٢٧٣٧ - ئەبوسەعید - رضي الله تعالى عنه - ئەفەرموێ : پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - فەرمووی : کەسێ نەبیذ بخواتەوە = با = یا مێوژ بە تەنها ، یا خورما بە تەنها ، یا بوسر بە تەنها بکا بە خۆشاو [یەعنی تێکەڵیان نەکا زوو ئەبێ = بە = شەراب پێ نازانێ‌و سەرخۆشی ئەکا] .

٤٢/٢٧٣٨ - عن جابر [رضي الله تعالى عنه] ان رجلاً قدم من جيشان ، وجيشان من اليمن ، فسأل النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - عن شراب يشربونه بأرضهم من الذرة يقال له : المزر . فقال النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - : أو مسكر هو ؟ قال : نعم . قال رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - : كل مسكر حرام ، ان على الله - عز وجل - عهداً لمن يشرب المسكر أن يسقيه من طينة الخبال . قالوا : يا رسول الله وما طينة الخبال ؟ قال : عرق أهل النار ، أو عصارة أهل النار . م - ٨/٢٥٤ .

تەرجەمە :

جابیر - رضي الله تعالى عنه - ئەفەرموێ : پیاوێ لە جەیشانەوە هات ، جەیشان جێیێکە لە یەمەن . عەرزی پێغەمەری‌کرد - صلى الله تعالى

عليه وسلم ـ : شەرابێکیان هەیە لە ذەڕات دروستی ئەکەن و ئەیخۆنەوە پێی ئەڵێن : مزر ، حەرامە یان نا ؟ پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ فەرمووی : ئینسان سەرخۆش ئەکا یان نا ؟ عەرزی کرد : سەرخۆشی ئەکا • پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ فەرمووی : هەرچی ئینسان سەرخۆش بکا حەرامە • خوا ـ عز وجل ـ دەرحەق ئەوەی کە موسکیر بخوانەوە عەهدی کردوە کە (طينة الخبال)ی پێ بخواتەوە • عەرزیان کرد : (طينة الخبال) چیە ؟ فەرمووی : (طينة الخبال) عەرەقی جەهەننەمییە • یا فەرمووی : لە عوصارەی ئەهلی جەهەننەمییان ئەداتێ بیخۆنەوە • [یەعنی ئەهلی جەهەننەمییان بۆ ئەگوشرێ ، لە کێماوو زووخاوی ئەوانەیان دەرخوارد ئەدرێ] •

٢٧٣٩/٤٣ ـ عن ابن عمر [رضي الله تعالى عنهما] قال : قال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : كل مسكر خمر وكل مسكر حرام ، ومن شرب الخمر في الدنيا فمات وهو يدمنها لم يتب ، لم يشربها في الآخرة م ـ ٢٥٤/٨ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ فەرمووی : هەرچی موسکیر بێ خەمرە ، هەرچی موسکیر بێ حەرامە ، هەرکەسێ شەراب بخواتەوەو دەوامی لەسەر بکاو = بمرێ و = تۆبەی لێ نەکا لە ئاخیرەتا شەراب ناخواتەوە •

لەم حەدیثەدا لە (شرابا طهور) مەحرووم ئەکرێ ، لە حەدیثەکەی پێشەوەدا (طينة الخبال)ی دەرخوارد ئەدرێ ، لە هەردوو حەدیثەکە دەرەکەوێ لە باتی (شرابا طهور) کە لە ئەلەذذی مەشرووباتی بەهەشتە

لە جەھەننەما بۆگەن‌و تاڵ‌وپیس‌و ناخۆشترینی مەشرووباتی جەھەننـەمیـان دەرخوارد ئەدرێ •

٢٧٤٠/٤٤ ـ عن أبي قتادة [رضي الله تعالى عنه] أن نبي الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ نهى عن خليط التمر والبسـر ، وعن خليط الزبيب والتمر ، وعن خليط الزهو والرطب ، وقال : انتبذوا كل واحد على حدته •
م ـ ٢٣٧ • ح ـ ٣١٠/٨ وعن جابر • د ، ن ، جه •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ نەهی‌کردوە لەوە کە لە خورماو بەرسیلەی ، مێوژو خورمـا ، ئاڵوبۆڵی خورمـاو روطەبی تێکەڵ بکرێن‌و بکرێن بە نەبیذ • فەرمووی : بە جوێ ـ جوێ بیانکەن •

حـد الشـرب :

٢٧٤١/٤٥ ـ عن أنس بن مالك ـ رضـي الله تعـالى عنـه ـ أن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ضرب في الخمـر بالجريد والنعـال • وجلد أبو بكر ـ رضي الله تعـالى عنـه ـ أربعين • ح ـ ٤٣٨/٩ ، م ـ ٢٥٢/٧ • ت ، جه •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لە شەرابخواردنەوەدا بە دارو بە نەعل = ئەو کەسەی خواردیێتیەوە لێیداوە • [ئەمما عەدەدی مەعلووم نیـە] ئەبوبەکر ـ رضي الله تعالى عنه ـ چل داری لێداوە •

٢٧٤٢/٤٦ ـ عن عمر بن الخطاب [رضي الله تعالى عنه] أن رجـلاً كان على عهد النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ كان اسمه عبدالله ، وكان

يلقب حماراً ، وكان يضحك النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ وكان النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قد جلده في الشرب ، فأتي به يوماً فأمر به فجلد . فقال رجل من القوم : أللهم العنه ! ما أكثر ما يؤتى به ؟! فقال النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : لا تلعنوه ، فوالله ما علمت أنه يحب الله ورسوله . ح ـ ٩/٤٤٣ .

تەرجەمە :

عومەری بنی خەطاب ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : پیاوێ لە زەمانی پێغەمەرا ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ناوی عەبدوڵلا بوو ، لەقەبی (حمار) بوو ، قسەی وای لە خزمەت پێغەمەرا ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ئەکرد ئەیهێنایە پێکەنین . پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لەبەر شــــەرابخواردنەوەی داری حەددی لێدابوو ؛ رۆژێ [بە سەرخۆشیی] هێنایانە خزمەت پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ئەمری فەرموو حەدیان لێدا . پیاوێ لە قەوم [ئیمامی عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ] فەرمووی : خوایا بە لەعنەتی بکە ! چەندە زۆر ئەهێنرێ [و حەددی لێ ئەدرێ ؟! چ زۆر ئەخواتەوە ؟] پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : لەعنی لێ مەکەن ، وەڵلاهی ئەوەی من ئەیزانم ئەوەیە کە خواو پێغەمەری خوای خۆشەوێ .

مورتەکیبی کەبیرە کافر نابێ .

لەم حەدیثەیشا عەدەد بەیان نەکراوە .

میزاحکردن[1] دروستە .

٢٧٤٣/٤٧ ـ عن عقبة بن الحرث [رضي الله تعالى عنه] قال : جيء بالنعيمان أو ابن النعيمان شارباً ، فأمر رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه

(١) گاڵتەو سوعبەتو یاریکردن .

وسلم ـ من كان في البيت أن يضربوا ، قال : فكنت أنا فيمن ضربه ، فضربناه بالنعال والجريد [وهو ممن شهد بدراً ، وكان مزاحاً] .
ح ـ ٤/١٦١ .

تەرجەمە :

عوقبەی کوڕی حەرث ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : نوعەیمان ، یا فەرمووی : ئیبنو نوعەیمانیان هێنایە خزمەت پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ شەرابی خواردبوەوە ، پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ئەمری بەوانە فەرموو کە لە مالاّ بوون لێی‌بدەن ، منیش لەوانە بووم کە لێیان ئەدا بە نەعلو بە شووڵ لێمان دا . = ئەم نوعەیمانە لەوانە بووە کە بەشداریی جەنگی بەدریان کردوە ، پیاوێکی گاڵتەچی بوو = .

لەمەیشا عەدەد نیە .

میزاح حەلاّڵە .

٢٧٤٤/٤٨ ـ عن أنس بن مالك [رضي الله تعالى عنه] أن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ أتي برجل قد شرب الخمر فجلده بجريدتين نحو أربعين ، قال : وفعله أبو بكر [رضي الله تعالى عنه] فلما كان عمر [رضي الله تعالى عنه] استشار الناس ، فقال عبدالرحمن بن عوف [رضي الله تعالى عنه] : أخفّ الحدود ثمانين ، فأمر به عمر ـ رضي الله تعالى عنه ـ
م ـ ٧/٢٥١ .

تەرجەمە :

ئەنەس ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ پیاوێکی = هێنرایە خزمەت = شەرابی خواردبوەوە ، نزیکی چل داری لێدا بە دوو شووڵ ، ئەبوبەکریش ـ رضي الله تعالى عنه ـ

وای کرد • کە ئیمامی عومەر بوو بە خەلیفە ئیستیشارەی بە خەلق کرد ، عەبدورەحمانی کوری عەوف ـ رضي الله تعالى عنه ـ فەرمووی : سووکترینی حەددی لێ بدە کە هەشتایە • عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەمری بە هەشتا کرد •

لەم حەدیثەیشا ، ئەگەر چی عەدەدی چل هەیە ئەمما ، جەزم نیە ؛ شوولەکان چونکی دوان بوە بەوە ئەبێ بە هەشتا •

٢٧٤٥/٤٩ ـ عن أبي هريرة ـ رضي الله تعالى عنه ـ قال : أتي النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ برجل قد شرب ، قال : اضربوه • قال أبو هريرة ـ رضي الله تعالى عنه ـ : فمنا الضارب بيده ، والضارب بنعله ، والضارب بثوبه ، فلما انصرف قال بعض القوم [عمر ـ رضي الله تعالى عنه ـ] : أخزاك الله ! قال : لا تقولوا هكذا ، لا تعينوا عليه الشيطان •
ح ـ ٤٤١/٩ •

تەرجەمە :

ئەبوهورەیرە ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : پیاوێکیان هێنایە خزمەت پێغەمەر ـ صلى الله عليه وسلم ـ شەرابی خواردبووەوە ، فەرمووی : لێیدەن • بەعزێکمان بەدەست ، بەعزێکمان بە کەوش ، بەعزێکمان بەجل لێمان ئەدا ، کە لە لێدان بووینەوە = و پیاوەکە رۆیی = پیاوێ لە قەومەکە [کە ئیمامی عومەر بوو ـ رضي الله تعالى عنه ـ] فەرمووی : خوا بتگرێ ! پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : وا مەڵێن ، یاریەی شەیتان مەدەن لەسەری •

ئەم حەدیثەو حەدیثەکەی ئیمامی عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ حادیثەیێکە ، کەس بۆی نیە قسە بڵێ بە مورتەکیبی کەبیرە •

لەم حەدیثەیشا عەدەد نیە •

٢٧٤٦/٥٠ ـ عن علي [رضي الله تعالى عنه] قال : ما كنت آقيم على أحد حداً فيموت فيه فأجد منه في نفسي إلا صاحب الخمر ؛ لأنه إن مات وَدَيته = وذلك = لأن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لم يسنه • ح - ٩/٤٤١ •

تەرجەمە :

ئیمامی عەلی ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : هیچ حەددێکم ئیقامە نەکردوەو کە تیا بمرێ بە دڵ بەتەنگیەوە بم غەیری شەرابخۆر ، ئەگەر بمرێ دیەی بۆ ئەدەم ؛ چونکی پێغەمەر ـ صلى الله عليه وسلم ـ نەیکردوە بە سوننەت [کە میقدارێکی بۆ تەعیین بکا ، وەك زینا ، وەك قەذف] •

٢٧٤٧/٥١ ـ عن السائب بن يزيد [رضي الله تعالى عنهما] قال : كنا نؤتى بالشارب على عهد رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ وإمرة أبي بكر ، وصدراً من خلافة عمر [رضي الله تعالى عنهما] فنقوم إليه بأيدينا ونعالنا وأرديتنا ••• حتى كان آخر إمرة عمر [رضي الله تعالى عنه] فجلد أربعين ، حتى اذا عتوا وفسقوا جلد ثمانين • ح - ٩/٤٤٢ •

تەرجەمە :

سائیبی کوڕی یەزید ـ رضي الله تعالى عنهما ـ ئەفەرموێ : لە زەمانی پێغەمەرا ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ و ئیمارەتی ئەبوبەکرو ئەووەڵی ئیمارەتی ئیمامی عومەرا ـ رضي الله تعالى عنهما ـ شەرابخۆریان ئەهێنا بە دەست‌و کەوش‌و ریدا لێمان ئەدا ، تا ئاخری ئیمارەتی ئیمامی عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەو وەختە چل داری لێدا ، کە خەڵق لێیان زیادکردو دەستیان بە فیسق‌و فوجوور کرد • ئیمامی عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ هەشتا داری لێ ئەدان •

خۆلاصەی ئەم بابە ئەوەیە هەموو نەوعە شەرابێك ئەخورێتەوە حەلاڵە ، ئەو شەرابەی کە ئینسان سەرخۆش بکات لە هەرچی دروست بکرێ : لە گەندم بێ ، لە مێوژ بێ ، لە جۆ بێ ، لە ذەڕات و گەندمەشامیی بێ ، لە خورماو بوسرو روطەب بێ ... هەمووی حەرامە ، هەرکەسێ بیخواتەوە حەددی لێ ئەدرێ ، بە حەددەکە گوناهی نامێنێ • دروست نیە بە غەیری حەد تەحقیر بکرێ • حەددی ئەو هەر لێدانە بە دەست بێ ، بە دار بێ ، بە چل بێ ، عەدەدی مەعلوومی نیە • ئیمامی عومەر ـ رضي الله تعالی عنه ـ کردوویەتی بە چل ، لە پاشا گەیانوویەتیە هەشتا • لای ئیمامی عەلی ـ رضي الله تعالی عنه ـ چل دارە ، ئەوەیشی نابەدڵ و بەترسەوە لێداوە • فەقەط تەماشای ئەحادیثی فەضایلیان بکرێ عەقڵ قوبووڵ ناکا ئەم پیاوە مەردانە ئیجتیهادیان بە خەطا بچێ • پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ دەرحەق عومەر ـ رضي الله تعالی عنه ـ فەرموویەتی : مولهەمە • دەرحەق ئەوو ئەبوبەکر ـ رضي الله تعالی عنهما ـ فەرموویەتی : ئەگەر ئینسانان تابیعی ئەبوبەکرو عومەر بین رێگەی روشدو هیدایەت ئەگرن • دەرحەق عەلی ـ رضي الله تعالی عنه ـ فەرموویەتی : رازیی نابی بەوە کە لە منەوە ئەو مەنزیلەیەت بێ کە هاروون ـ علیه الصلاة والسلام ـ بوویەتی بەنیسبەت مووسا ـ علیه الصلاة والسلام ـەوە ؟ کەسێ بە نیسبەت پێغەمەرێکی وەك پێغەمەری ئێمە گەورەو حەبیب و خەلیلی خوا ـ عز وجل وصلی الله تعالی علیه وسلم ـ وە مەنزیلەی پێغەمەرێکی بێ بە نیسبەت پێغەمەرێکی گەورەو کەلیمی خوا ـ عز وجل وصلی الله تعالی علیه وسلم ـ ەوە بوویەتی عەقڵ قوبووڵ ناکا کە لە ئیجتیهادا بە خەطا بچێ • ئیعتیقادی من وایە ئیجتیهادی ئەم زاتانە قەطعی‌یەو (واجب الاتباع)ە •

٢٧٤٨/٥٢ - حضين بن المنذر [رحمه الله تعالى] أبو ساسان قال : شهدت عثمان بن عفان [رضي الله تعالى عنه] أتي بالوليد قد صلى الصبح ركعتين ، ثم قال : أزيدكم . قال : فشهد عليه رجلان أحدهما حمران أنه شرب الخمر ، وشهد آخر أنه رآه يتقيأ . فقال عثمان [رضي الله تعالى عنه] : إنه لم يتقيأ حتى شربها . فقال : يا علي قم فاجلده . فقال علي [رضي الله تعالى عنه] قم يا حسن فاجلده . فقال الحسن - رضي الله تعالى عنه - : ولّ حارّها من تولّى قارّها . فكأنه وجد عليه . فقال : يا عبدالله بن جعفر قم فاجلده فجلده . وعلي [رضي الله تعالى عنه] يَعد حتى بلغ أربعين . فقال : أمسك . ثم قال : جلد النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - أربعين ، وجلد أبو بكر [رضي الله تعالى عنه] أربعين ، وعمر [رضي الله تعالى عنه] ثمانين ، وكلٌّ سنة ، وهذا أحب إليّ . م - ٢٥٣/٧

تەرجەمە :

حەضینی کوڕی مونذیر ، باوکی ساسان - رحمه الله تعالى - ئەفەرموێ : لە خزمەت ئیمامی عوثماندا بووم - رضي الله تعالى عنه - وەلیدی دایك‌براییان هێنایە خزمەت ، شەرابی خواردبووەوە ، نوێژی سبەینێی بۆ کردبوون لە پاشا وتبووی : بۆتان لێی زیاد ئەکەم ! دوو پیاو شەهادەتیان لەسەر دا کە شەرابی خواردۆتەوە ، یەکێکیان حەمران کە خواردوویەوە ، یەکێکی تر کە دیویە ئەڕشایەوە . ئیمامی عوثمان - رضي الله تعالى عنه - فەرمووی : تا نەیخواردبێتەوە نەڕشاوەتەوە . فەرمووی : یا عەلی هەڵسە حەددی لێبدە . عەلی - رضي الله تعالى عنه - فەرمووی :

یـا حەســـەن هەڵسە حەددی لێبدە • حەســــەن [رضي الله تعالى عنه]
فەرمووی : گەرمیی‌و تاڵیی خەلافەت تەولیەی کەسێ بکە کە ســاردیی‌و
فێنکی‌یەکەیی‌و خۆشیەکەیت تەولیە کردوە • (کأنه) ئیمامی حەســـەن
[رضي الله تعالى عنه] لێی دڵگیر بوە [کە ئیمامی عوثمان ـ رضي الله تعالى
عنه ـ کە ئەصحابی کیرام‌و بەنی هاشمی تەرك‌کردوەو وەزیفەیێ لایەق بێ
بەشـەئنی ئەوانی پێ تەودیع نەکردوون ، ئەکثەری وەزیفـەی گـەورە ـ
گەورەی تەودیع‌کردوە بـەو فەسەقەو فەجەرەی ••• ••• کـە ••• ••]
قوبووڵی جەللادیی نەکرد ، حەزرەتی عەلی ـ رضـــي الله تعـــالى عنـــه ـ
فەرمووی : ئەی عەبدوڵلای کوڕی جەعفەر هەڵســە تـۆ حەددی لێبدە •
عەبدوڵلا ـ رضي الله تعالى عنه ـ حەددی لێ‌ئەداو ئیمامی عەلی ـ رضي الله
تعـالى عنـه ـ ئەی‌ژمارد ، تـا گـەیی بـە چـل‌دار • لـە پاشـــــــــا
پێی‌فەرموو : بوەسـتە • لـە پاشـــا ئیمامی عەلی ـ رضي الله تعالى عنه ـ
فەرمووی : پێغەمـەر ـ صـلى الله تعـالى عليـه وسـلم ـ چـل داری لـە
شـــــەرابخۆر داوە • ئەبوبەکر ـ رضي الله تعالىعنه ـ چل داری لێداوە •
عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ هەشـــتا داری لێداوە • ئـەمـانـە هەموو
سوننەتن • ئەمما چل دار کە فیعلی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـو
فیعلی ئەبوبەکرە ـ رضي الله تعالى عنه ـ لە لام خۆشترە لە فیعلی عومــەر
ـ رضي الله تعالى عنه ـ کە هەشتایە = هەموویشی سـووننەتە = ئیمامی
عەلی ـ رضي الله تعالى عنه ـ فیعلی عومەریشی ـ رضي الله تعـالى عنه ـ بـە
سوننەت عەدکردوە •

وفي ح - ٦/١٠٣ : فجلده ثمانين • وفي ح - ٦/١٨٩ : أربعين • التوفيق في النووي والقسطلاني فراجع[1] •

تم الشرب بحمد الله چار شەنبه ١٩٤١/٦/٢٥ •

إذا أكلنا وشربنا فلنلبس ونتزين بالمباح[2] •

---

(١) لە دوو شوێنی جیاجیای بوخاریدا ئەفەرموێ : هەشتا ، چل داری لێدا . گونجاندنی ئەم دوو ریوایەتە جیاوازە لە قەسطەلانیو نەوەویدایە سەیریان بکە .

(٢) باسی خواردنەوە تەواو ، بە یارمەتی خوداو لە گەڵ سوپاس بۆ خودادا . کە خواردمانو خواردمانەوە ، با لە حەڵاڵ لەبەرکەینو بە حەڵاڵ خۆمان برازێنینەوە .

لیباس و زینەت

پێنج شەمبە ١٩٤١/٦/٢٦

٢٧٤٩/١ - بسم الله الرحمن الرحيم (**قل من حرم زينة الله** التي أخرج لعباده والطيبات من الرزق ؟)[١] .

(معلق) وقال النبي - صلى الله تعالى **عليه وسلم** - : كلوا واشربوا ، والبسوا ، وتصدقوا في غير إسراف ولا مخيلة [**وصله أبو** داود الطيالسي ، والحرث بن أسامة . وليس في رواية أبي داود : **في غير** ... إلخ ، ولا في رواية حرث : وتصدقوا . وفيها : فإن الله يحب أن يرى أثر نعمته على عبده] ح - ٣٩٩/٨ .

تەرجەمە :

ئەی محەمەد بڵێ : کێ ئەو زینەتەی کە خوا لە عەدەمەوە هێناویەتە وجوودو ، ئەو رزقە پاکو تەمیزەی کە خوا هێناویە وجوود = بۆ بەندەکانی خۆی .. حەرامی کردوە ؟ یەعنی هەرچی رزقی خوایەو زەرەری نەبێ بۆ بەدەنو عەقڵی ئینسان ، مەئکوول بێ یا مەشرووب بێ ، بۆ ئینسان حەڵاڵە بە کەیفی خۆی عەیشو نۆشی خۆی بکا . هەرچی زینەتو لیباس هەیەو

---

(١) الأعراف / ٣٢ .

خوا خەلقی کردوە ، غەیری ئاڵتوونو زیوو ئاوریشـــم بۆ پیاو ، هەمووی حەڵاڵـە بـە کەیفی خۆت بپۆشـــەو ، لیباسی جوان لـەبـەر بکەو ، بـە موجەوهەرات خۆت برازێنەرەوە ، ئەگەر ژنیشە ئاڵتوونو زیوو خشـڵو ئاوریشمیش بە کەیفی خۆی لە عەمەل بێنێ •

پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ فەرمووی : بخۆن بخۆنەوە ، بپۆشن ، صەدەقە بکەن ، ئەمما لە حەد تەجاوز مەکەن کە ببێ بـە ئیسراف ، تەکەببورو ئیفتیخار مەکەن بەسەر خەڵقا ؛ چونکە خوا حەزەکا کە ئەثەری نیعمەتی خۆی لەسەر عەبدی خۆی ببینێ •

(أثر) (وقال ابن عباس [رضي الله تعالى عنهما] : كل ما شـئت) : چیت هەوەس بێنێ لە موباحات بخۆ • (والبس مـا شئت): چیت هەوەس بێنێ لە ئەسبابی زینەت بپۆشە • پیاو هی پیاو ، ژن هی ژن • (ما خطئتك اثنتان) : بەو شەرتە دوو شتت نەبێ (سرف أو مخيلة) : کە ئیســـرافو تەکەببور بکەی ، بێ لوزووم شـــت لە غەیری مەحەللا لە عەمەل بێنی ، نیعمەتی خوا بکەی بە ئەسبابی عیصیان لە خواو ، دەعیەو عینوان بەسـەر عیبادی خوادا بکەی •

٢/٢٧٥٠ ـ عيسى بن طهمان قال : أخرج إلينا أنس [رضي الله تعالى عنه] نَعلين جَرْداوين [خَلِقَيْن] لهما قِبالان [ئاوزونگە] • [قال ابن الطهمان] فحدثني ثابت البُناني بعدُ عن أنس أنهما نعلا النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ • ح ـ ١٩٢/٥ • ح ـ ٤٣٤/٨ •

تەرجەمە :

عیسای کوڕی طەهمان [رحمه الله تعالی] ئەفەرموێ : ئەنەسی کوڕی مالیك ـ رضـي الله تعـالی عنه ـ دوو کـەوشی کۆنی بۆ دەرهێناین ، دوو

ئاوزونگەیان بوو = ئیبنوطەهمان ئەڵێ = : ئایەتی بوفانی لە ئەنەســـەوە بۆی ریوایەت کردم کە ئەو جووتە کەوشە کۆنــە کەوشی پێغەمەر بوو۔ ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ •

٢٧٥١/٣ ـ عن أبي بردة [رحمه الله تعالى] قال : أخرجت إلينا عائشة [رضي الله تعالى عنها] كساء ملبّداً [مرقعاً] وقالت : في هــذا نزع روح النبي ـ صــلى الله تعــالى عليــه وســلم ـ ح ـ ١٩٣/٥ • م ـ ٣٩١/٨ • د ، ت ، جه ، ح ـ ٣١٥/٨ •

تەرجەمە :

ئەبوبوردە [رحمه الله تعالى] ئەفەرموێ : حەزرەتی عایشە ـ رضي الله تعالى عنها ـ لێباســـێکی پینەپیناوی بۆ دەرهێناین ، فەرمووی : پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ لەمەدا رۆحی موقەددەسی کێشرا •

٢٧٥٢/٤ ـ وعنه قال : أخرجت إلينا عائشة [رضي الله تعالى عنهــا] إزاراً غليظاً مما يصنع باليمن ، وكســـــاء من هذه التي يدعونها الملبدة • قال : فأقسمت بالله : أن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قبض في هذين الثوبين • م ـ ٣٩١/٨ ، ح ـ ١٩٣/٥ ، ح ـ ٣١٥/٨ •

تەرجەمە :

ئەبوبوردە ـ رحمه الله تعالى ـ ئەفەرموێ : حەزرەتی عایشە ـ رضي الله تعالى عنها ـ کراسێکی ئەستوور لەوانەی کە لە یەمەن دروستئەکرێو ، کیسائێکی لەوانەی کە پێی ئەڵێن لەباد بۆ دەرهێناین ، سوێنی خوارد : کە پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ لەم دوانەدا رۆحی فـــــەریفی کێشرا •

بۆچی نەیبوو ؟ یا مومکینی نەدەبوو ئەوەندە فەقیر بوو ؟ خەیر وەللا دنیای لە لا هیچ بوو • گینا هەموو حیجازو ئەکثەری یەمەنو نەجد تا بەحرەینو نزیکی شامی فەتحکردبوو ، هەوەسی بوایە هەموو لیباسی لە موجەوهەرات دروست ئەکرد •

٢٧٥٣/٥ ـ ابن عمر [رضي الله تعالى عنهما] أن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : بينا رجل يجر إزاره [من الخيلاء • أخرى] خسف به • فهو يتجلجل في الأرض الى يوم القيامة • ح ـ ٤٣٧/٥ • ح ـ ٤٠٢/٨ • ن •

٢٧٥٤/٦ ـ عن أبي هريرة [رضي الله تعالى عنه] يقول : قال النبي [صلى الله تعالى عليه وسلم] أو قال أبو القاسم ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ [الشك من آدم شيخ البخاري] : بينما رجل يمشي في حلة تعجبه نفسه ، مرجل جمته إذ خسف الله به فهو يتجلجل الى يوم القيامة • ح ـ ٤٠١/٨ • م ـ ٣٩٨/٨ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : وەختێ پیاوێ لە دەستێ لیباسا ئەڕۆیی بە خودبینی ساچو پەرچەمی داهێنابوو ، لە پڕ بە ئەرزا چوە خوارێ ، گلۆر ئەبێتەوە تا رۆژی قیامەت •

٢٧٥٥/٧ ـ وعنه عن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : ما أسفل من الكعبين من الإزار ففي النار • ح ـ ٤٠١/٨ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ = فەرموویە = : لە لیباس ئەوی خوار قولەپێ بکەوێ لە ئاگرایە •

٨/٢٧٥٦ ــ عن عبدالله بن عمر [رضي الله تعالى عنهما] قال : مررت على رسول الله ــ صلى الله تعالى عليه وسلم ــ وفي إزاري استرخاء فقال : يا عبدالله ارفع إزارك ، فرفعته ، ثم قال : زد ، فزدت • فما زلت أتحراها بعد • فقال بعض القوم : إلى أين ؟ فقال : أنصاف الساقين • م ــ ٨/٣٩٧

تەرجەمە :

عەبدوڵڵای کوڕی عومەر ــ رضي الله تعالى عنهما ــ فەرمووی : بە لای پێغەمەرا ــ صـــلى الله تعـــالى عليـــه وســـلم ــ رابوردم کەواکەم شۆڕبووبوەوە ، فەرمووی : یا عەبدوڵڵا کەواکەت هەڵکێشە • هەڵم کێشا ، فەرمووی : زیاتر • لێم زیادکـــرد ، ئیتر بـــە دەوام دیقـــەتم ئەکرد کـــە شۆڕنەبێتەوە • بەعزێ لەوانەی کـــە حازربوون عەرزیان کرد : تا کوێ ؟ فەرمووی : تا نیوەی قاچ •

لە لیباس زیاد لە ئیحتیاج درێژیی مەکرووهە •

٩/٢٧٥٧ ــ عن جابر بن عبدالله [رضـــي الله تعـــالى عنهما] قال : أتي بأبي قحافة [رضي الله تعالى عنه] يوم فتح مكة ورأســـه ولحيته كالثغامة بياضا [نبت ابيض الزهرة والثمر] فقال رسول الله ــ صلى الله تعالى عليـــه وسلم ــ : غيروا هذا بشيء واجتنبوا السواد • م ــ ٨/٤١٤ •

تەرجەمە :

جابیر ــ رضـــي الله تعـــالى عنـــه ــ ئەفەرموێ : رۆژی فەتحی مەککە ئەبوقوحافەی باوکی حەزرەتی ئەبوبەکریان هێنا ــ رضي الله تعالى عنهما ــ ســـــەرو ریشی وەك ئەغامە وابوو [بـــە زمانی ئێمە : وەك کونوو وابوو ئەوەندە سپی بوو] پێغەمەر ــ صلى الله تعالى عليه وسلم ــ فەرمووی : ئەمە بگۆڕن ، ئەمما ئیجتیناب لە رەش بکەن •

ریش و سەر رەنگکردن سوننەتە بە غەیری رەنگی رەش •

١٠/٢٧٥٨ ـ عن عائشة ـ رضي الله تعالى عنها ـ انها قالت : واعـــد رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ جبريل ـ عليه السلام ـ في ســاعة يأتيه فيها ، فجاءت تلك الساعةُ ولم يأته ، وفي يده عصا فألقاهــا من يــده وقال : ما يخلف الله وعده ولا رســـــله . ثم التفت فإذا جرو كلب تحت سريره . فقال : يا عائشـــــــة متى دخل هذا الكلب ههنا ؟ فقالت : والله ما دريت ، فأمر به فأخرج . فجاء جبريل ـ عليه السلام ـ فقال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ واعدتَني فجلستُ لك فلم تأت . فقــال : منعني الكلب الذي كان في بيتك ، إنــا لا ندخل بيتاً فيه كلب ولا صورة . م ـ ٨/٤١٥ .

وعن ميمونة ـ رضي الله تعالى عنها ـ نحوه وفيه الأمر بقتل الكلاب .

تەرجەمە :

عایشە ـ رضي الله تعالى عنها ـ ئەفەرموێ : جیبریل ـ علیه السلام ـ وەعدەی دابوو بە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ کە لە ســـەعاتێکا تەشریفی بێتە خزمەتی ، ئەو ســەعاتە هاتو ئەو تەشریفی نەهات . پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ دارێکی بەدەستەوە بوو فڕێیدا فەرمووی : خوا وەعدە خیلافیی ناکا رەسوولیشی نایکا ، لە پاشا تێفکری توتکەسەگێك لە ژێر تەختەکەیا بوو ، فەرمووی : یا عائیشە ئەم سەگە کەی هاتۆتە ئێرە ؟ عەرزی کرد : وەڵلاهی نازانم . ئەمری کـــرد هێنایانە دەرێ فڕێیان دا . [لــە پاشــا ئاوی هێنا لە جێگەکەیی پرژان . (ریوایەتەکەی تر)] ئەمجـا جیبریل ـ علیه السلام ـ تەشریفی هات . پێغەمەر ـ صلى الله تعـالى عليـه وسلم ـ فەرمووی : وەعدەت دامێ موتتەظیرت بووم ، تەشریفت نەهات ، فەرمووی : لەبەر ئەو سەگەی کە لە ماڵتانا بوو = نەهاتم = ؛ ئێمە ناچینە ماڵێکەوە سەگ و صوورەتی تیابێ .

٢٧٥٩/١١ ـ قتادة عن أنس ـ رضي الله تعالى عنه ـ قـال قلت لـه : أي الثياب [اللباس • م] كان أحب الى النبي ـ صـلى الله تعـالى عليـه وسلم ـ ؟ قال : الحِبَرة [برد يمانيٍ يصنع من قطن] • ح ـ ٨/٤١٤ • م ـ ٨/٣٩٠ د •

تەرجەمە :

قەتادە ـ رحمه الله ـ ئەفەرموێ : له ئەنەســم پرسی : چ لیباسێ لای پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ باشتربوه ؟ فەرمووی : لیباسی حیبەرە [كه لیباسێكی رەنگ‌سەوزە له لۆكە له یەمەن ئەكرێ ، حاشـــــیەكەی نەوعێكی ترە] •

٢٧٦٠/١٢ ـ عن ابن عمر وأبي هريـرة [رضي الله تعالى عنهم] عـن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : لا ينظر الله الى من جر ثوبه خيلاء • ح ـ ٨/٣٩٩ من جر ثوبه خيلاء لم ينظر الله إليه يوم القيـامـة • م ـ ٨/٣٩٦ •

٢٧٦١/١٣ ـ وعن ابن عمر عن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : من جر ثوبه خيلاء لم ينظر الله إليه يوم القيامة • قال أبو بكر [رضي الله تعالى عنه] : يا رسول الله ان أحد شقي إزاري يسترخي إلا أن أتعاهد ذلك منه • فقال النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : لستَ ممن يصـنعه خيلاء • ح ـ ٨/٤٠٠ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : هەركەسێ لیباسی شۆڕبێ‌و بەسەر ئەرزا بیكێشێ له بـەر تەكەبورو عینوان خوا لـه رۆژی قیامەتا به نەظەری رەحمەت تەماشای ناكا • ئەبوبەكری صەدیق ـ رضي الله

تعالی عنه ـ فەرمووی : یا رەسووله‌للا من مەرەفێکی ئیزارەکەم شـــۆڕ ئەبێتەوە مەگەر دیقەتی زۆری لێ بکەم ! پێغەمەر ـ صلی الله تعـالی علیـه وسلم ـ فەرمووی : تۆ لەوانە نیت کە بە دەعیە ئەیکەن •

١٤/٢٧٦٢ ـ عبدالوارث [القائم الصائم لیله ونهـاره] ـ رحمه الله تعالی ـ قال : أتانا کتاب عمر [رضي الله تعالی عنه] ونحن مع عتْبَـة بن فرْقد بآذربيجان : ان رسول الله ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ نهی عن الحرير إلا هكذا ، وأشار بإصبعيه اللتين تليان الإبهام • قـال [أبو عثمان النهدي] فيما علمنا أنه يعني الأعلام • ح ـ ٤٢٠/٨ • د ، ن ، جه •

١٥/٢٧٦٣ ـ عن أبي عثمان النهدي [رحمه الله تعالی] قال : كنا مـع عتبة فكتب إليه عمر ـ رضي الله تعالی عنه ـ : ان النبي ـ صـلی الله تعـالی علیه وسلم ـ قال : لا يُلبَس الحرير في الدنيا إلا لم يُلبَس منه شيء في الآخرة • ح ـ ٤٢٠/٨ إلا هكذا قال أبو عثمان بإصـبعيه اللتين تليـان الإبهام فرأيتهما ازرار الطيالسة حتى رأيت الطيالسة • م ـ ٣٧٩/٨ •

١٦/٢٧٦٤ ـ وعنه قـال : كتب إلينـا عمر [رضي الله تعـالی عنـه] ونحن بآذربيجان : يا عتبة بن فرقد إنه ليس من كدك ، ولا من كد أبيك ، ولا من كد أمك فاشبع المسلمين في رحالهم مما تشبع منه في رحلك ، وإياكم والتنعم وزي أهل الشرك ولبوس الحرير ؛ فإن رسول الله ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ نهی عن لبوس الحرير ، قال : إلا هكذا ، ورفع لنا رسول الله ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ إصبعيه ورفع زهير إصبعيه الوســـــطی والسبابة وضمهما • م ـ ٣٧٦/٨ •

تەرجەمە :

خۆلاصەی هەمووی یەکێکە کە ئیمامی = عومەر = رضي الله تعـالی عنـه ـ نووسیویەتی بۆ عوتبەی کوڕی فەرقەد ـ رحمه الله تعـالی ـ ئەی

خوبه له هونەری خۆت نیه ، نه هونەری باوكت نیه ، لـه هونەری دایكت نیه • موسولمانان له جێو رێی خۆیانا تیر بكه لەوه كه خونی به مانەوه لێ تیر نەكەی • زینهار ! تەنەعوم نەكەن ، له لیباسی ئەهلی شـــیرك خۆتـان بپارێزن • له لیباسی ئاوریشم خۆتان بپارێزن ؛ پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ نەهی له لیباسی ئاوریشم كردوه ، مەگەر ئەوەنده • ئیمامی عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ دوو پەنجەی هەڵبڕی ، زوهەیری راویش دوو پەنجەی شـــــــەهادەتو ناوەڕاستی هەڵبڕی •

له حەدیثێكیانا ئەفەرموێ : هەركەسێ لیباسی ئاوریشمین له دنیـادا بپۆشێ له ئاخیرەتا له ئاوریشم هیچ ناپۆشێ • یەعنی بۆ پیـاو پەراوێـزی كەواو عەباو سوخمه به قەت دوو پەنجه دروسته • ژن به هەوەسی خۆی ـ خۆی غەرقی ئاڵتوونو موجەوهەراتو ئاوریشم بكا •

١٧ / ٣٧٦٥ ـ عن أبي بردة [رحمه الله تعـالی] عن علي [ـ رضي الله تعالی عنه ـ نهاني رسول الله ـ صلى الله تعـالى عليه وسـلم ـ أن أتختم في أصبعي هذه أو هـذه ، قال : فأومأ الى الوســــطى والتي تليها • أخرى م ـ ٤٠٨/٨] قال : نهاني يعني النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ أن أجعل خاتمي في هذه أو التي تليها ، لم يدر عاصـــم [الراوي] في أي الثنتين • ونهاني عن لبس القسي ، وعن جلوس على المياثر • قال : فأما القسي فثياب مضلعة يؤتى بها من مصر والشام فيها شبه كذا ، وأما المياثر فشـــيء كانت تجعله النساء لبعولتهن على الرحل كالقطائف الأرجوان • م ـ ٤٠٧/٨ •

تەرجەمە :

ئیمامی عەلی ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صـلی الله تعـالی علیـه وسـلم ـ نەهی لێكردم كـه ئەنگوســـتەویله بكەمه پەنجەی

شەهادەت‌و ناوەڕاستم[1] نەهیشی لێ‌کردم کە لەسەر نەرمەزینی ئاوریشمی ئەرغەوانی دابنیشم •

١٨/٢٧٦٦ ـ عمر بن الخطاب [رضي الله تعالى عنه] خطب بالجابية فقال : نهى نبي الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ عن لبس الحرير إلا موضع إصبعين ، أو ثلاث ، أو أربع • م ـ ٨/٣٨٠ •

تەرجەمە :

ئیمامی عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ نەهی لێ‌کردم[2] کە ئاوریشم بپۆشم مەگەر بەقەد دوو پەنجە ، یا سێ پەنجە ، یا چوار پەنجە •

١٩/٢٧٦٧ ـ جابر بن عبدالله [رضي الله تعالى عنهما] يقول : لبس النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يوماً قباء من ديباج أهدي له ، ثم أوشك أن نزعه ، فأرسل به إلى عمر بن الخطاب [رضي الله تعالى عنه] فقيل له : قد أوشك ما نزعته يا رسول الله • قال : نهاني جبريل [عليه السلام] فجاء عمر يبكي ، فقال : يا رسول الله كرِهتَ أمراً وأعطيتنيه ! فما لي ؟ فقال : إني لم أعطكه لتلبسه ، إنما أعطيتكه تبيعه ، فباعه بألفي درهم • م ـ ٨/٣٨٢ •

---

(١) دانەر ـ خ ـ مانای (ونهاني عن لبس القسي) لەبیرچوە ، کە ئەڵێ (قسي) جۆرە پۆشاکێکی گوڵ‌گوڵ بوە لە میصرو شامەوە ئەیان‌هێنا . واتە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ نەهی لێ‌کردم کە ئەو پۆشاکە لەبەر کەم .

(٢) بە گوێرەی دەقە عەرەبییەکە ئەگەر دانەر لە تەرجەمەکەیدا بینووسیایە نەهی کرد لە لەبەرکردنی حەریر راستتر دەبوو ، چونکە دەقەکە (نهى)یە نەك (نهاني) .

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیـە وسـلم ـ رۆژێ کـەوایێکی دیبای لەبەرکرد ، زۆری پێ‌نەچوو دایکەند ، ناودی بۆ ئیمامی عومەر ـ رضي الله تعالی عنە ـ عەرزیان‌کرد : زوو داتکەند یا رەسوولەڵلاّ ! فەرمووی جیبریل ـ علیە السلام ـ نەهی لێ‌کردم • ئیمامی عومەر ـ رضي الله تعـالی عنـە ـ بەگریانەوە هاتە خزمەتی عەرزی‌کرد : یا رەسوولەڵلاّ تۆ خۆت شـتێکت کەرهان کـە لەبەری‌کەی کەچی دات بـە من ! = من چیمە ؟ = فەرموی : بۆیێکم نەداویتێ کە لە بەری‌کەی ، بۆیێکم داویتێ بیفرۆشی ، فرۆتی بـە دوو هەزار درهەم •

٢٧٦٨/٢٠ ـ عن أنس قال : نهی رسول الله ـ صلی الله تعـالی علیـه وسلم ـ أن یتزعفر الرجل • ح ـ ٤١٤/٨ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ نەهی‌کردوە لەمە کە = پیاو = زەعفەران لە خۆی بسوێ •

٢٧٦٩/٢١ ـ عبدالله بن عمرو بن العاص [رضـي الله تعـالی عنهما] قال : رأی النبي ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ عليَّ ثوبین معصفرین فقال : أأُمك أمرتْكَ بهـذا ؟ قلت : أغسلهما قال : بل أحرقهما • م ـ ٣٨٩/٨ • وعنه رأی رسول الله ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ عليَّ ثوبین معصفرین ، فقال : إن هذه من ثیاب الکفار فلا تلبسها • م ـ ٣٨٧/٨ •

تەرجەمە :

عەبدوڵلاّی کوڕی عەمری کوڕی عاص ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ دوو لیباسی بە عەصـــفەر رەنگ‌کراوی لەبەرا دیم

فەرمووی : ئەمە لیباسی کافرانە لـەبـەری مەکە • لـە ریوایەتەکەی تـرا فەرمووی : دایکت ئەمری پێکردی کـە ئەمە لەبەر بکەی ؟ عەرزم کـرد : ئەیشۆم فەرمووی : بیسووتێنە ••

٢٧٧٠/٢١ – عن علي [رضي الله تعالى عنه] قال : نهاني رسـول الله – صلى الله تعالى عليه وسلم – عن التختم بالذهب ، وعن لباس القســي ، وعن القراءة في الركوع والسجود ، وعن لباس المعصفر • م – ٣٨٩/٨ •

تەرجەمە :

ئیمامی عەلی – رضي الله تعالى عنه – ئەفەرموێ : پێغەمەر – صلى الله تعالى عليه وسلم – نەهی لێ‌کردووم لە ئەنگوستەویلەی ئالتوونو ، لیباسی بە عەصفەر رەنگ‌کراوو ، قورئان خوێندن لە روکووعو لە سوجوودا •

٢٧٧١/٢٣ – عن أبي هريرة [رضي الله تعالى عنه] قال : قال رسول الله – صلى الله تعالى عليه وسلم – : صنفان من أهل النار لم أرهما : قـوم معهم سياط كأذناب البقر يضربون بها الناس • ونساء كاسـيات عاريـات مميلات مائلات رؤوسهن كأسنمة البخت المائلة ، لا يدخلن الجنة = ولا يجدن ريحها = وإن ريحهـا لتوجـد من مسـيرة كـذا وكـذا • م – ٤٤٠/٨ • م – ٣٢٥/١٠ •

تەرجەمە :

پێغەمەر – صلى الله تعالى عليه وسلم – ئەفەرموێ : دوو صـینف لـە ئەهلی جەهەنەمن ، نەمدیون ، یەعنی تا ئێستە نەبوون لەمەولا پەیدا ئەبن • [نـەوەوی خۆی تێ‌نەگەیاندوە] : یەکێکیـان قەومێـکە قەمچییـان بـە دەستەوەیە وەك کلکی گاجووت ، بەوە لە خەڵق ئەدەن • دوەم ئەو ژنانەن جلیان لەبەرایەو رووتن ، یەعنی ئەکثەری ئەعضایان بەدەرەوەیە ، لە رۆیینا

لەنجەولار ئەكەن بەخەڵق‌و خۆیشـــــیان ئەیكەن بۆ جیلوەو تەكەبور •
سەریان وەك كۆپارەی وشترێ وایە كە لەبەر غوروور ئەملاو ئەولا ئەكا ••
ئەوانە ناچنە بەھەشتەوەو بۆنی ناكەن ، حاڵ‌وایە بۆنی بەھەشت لەوەندەو
لەوەندە مەسافەوە بۆنی ئەكرێ •

ئەم موعجیزەیە بە چاو ئەیبینین •

٢٧٧٢/٢٤ ـ في آخرى ليس فيها النساء يغدون في غضب الله ويروحون
في سخط الله • م ـ ١٠/٣٢٥ •

تەرجەمە :

لـە غەضـەبی خوادا بەیانییـان لێ‌یێ‌و لە قەھری خوادا ئێوارێـان
لێ یێ •

٢٧٧٣/٢٥ ـ عن علي ـ رضي الله تعالى عنه ـ قال : أهدي إلي النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ حلة سيراء فلبستها ، فرأيت الغضب في وجهه فشققتها بين نسائي • ح ـ ٣٤٦/٤ ن ، م ـ ٨/٣٨٢ • وفيه : إني لم أبعث بها إليك لتلبسها ، إنما بعثت بها إليك لتشققها خمرا بين النساء[1] •

---

(١) دانـەر ـ خ ـ تەرجـەمـەی حەدیثی (٢٥)ی لـەبیرچوە كـە ئەمـە پوختەكەیەتی : « حەزرەتی عەلی ـ خ ـ لەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعـالى عليه وسلم ـ پۆشاكێكی سیرای بـە هەدیە داپێم ، منیش لەبەرم كرد ، بەوە توورەییم لە ناوچاوی پێغەمەرا ـ صلى الله تعالى عليـه وسـلم ـ بەدی‌كرد ، كە ئەوەم دی كەرت‌ـكەرتم‌كردو دام بـە ژنەكانم . لە ریواتەكەی دیكەدا پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : بۆیەم بۆ نەناردی لەبـەری كـەی ، بۆیـەم بـۆ نـاردی كەرت‌كەرتی كەی بۆ سەرپۆشی ژنەكان .

٢٧٧٤/٢٦ ـ وعنه أن أكيدر دومة [بلدة بين المدينة والشام] أهدى الى النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ثوب حرير فأعطاه علياً [رضي الله تعالى عنه] فقال : شققه خمرا بين الفواطم • م ـ ٨/٣٨٣ •

تەرجەمە :

ئوكەیدیری رەئیسی دەومە لیباسێكی ئاوریشمی بە هەدیە نارد بۆ پێغەمەر ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـ ئەویش دای بە حەزرەتی عەلی ـ رضي الله تعالى عنه ـ فەرمووی : لەتی بكە بیكە بە سەرپۆش بۆ فاطمەكان : (١) فاطمەی كچی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ورضي الله تعالى عنها ـ (٢) دایكی ئیمامی عەلی ـ رضي الله تعالى عنهما ـ كچی ئەسەدی هاشمی (٣) كچی حەمزە ـ رضي الله تعالى عنهما ـ •

٢٧٧٥/٢٧ ـ أيمن قال : دخلت على عائشة ـ رضي الله تعالى عنها ـ وعليها دِرعُ قِطر ثَمَن خمسة دراهم • فقالت : ارفع بصرك الى جاريتي انظر إليها ، فإنها تزهى [تتكبر] أن تلبسه في البيت ، وقد كان لي منهن درع على عهد رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فما كانت امرأة تُقيَّن [تزين] بالمدينة إلا أرسلت إلي تستعيره • ح ـ ٤/٣٥٣ •

تەرجەمە :

ئەیمەن ئەفەرموێ : چوومە خزمەت حەزرەتی عایشە ـ رضي الله تعالى عنها ـ كراسێكی قیطری لە بەرابوو [قیطر جاوێكی ئەستووری زبرە ، لە یەمەن دروست ئەكرێ] قیمەتی پێنج درهەم بوو • فەرمووی : چاو هەڵبڕە تەماشای جارییەكەم كە دەعیەی نایێنێ لە ماڵەوە لە بەری بكا ! من لە زەمانی پێغەمەرا ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـ كراسێكم بوو لەوانە هەر ژنێ كە لە مەدینەدا خۆی بڕازانایەوە ئەیناردە لام لێی ئەخواستم •

٢٧٧٦/٢٨ ــ عن ابن عمر ــ رضي الله تعالى عنهما ــ قال : أتى النبي ــ صلى الله تعالى عليه وسلم ــ بيت فاطمة بنته [رضي الله تعالى عنهـا] فلم يدخل عليها ، وجاء علي [رضي الله تعـالى عنــه] فذكرت له ذلك ، فذكره للنبي ــ صلى الله تعالى عليه وسلم ــ قال : إني رأيت على بابها ستراً قوشياً • فقال : ما لي وللدنيا ؟ فأتاها علي [رضي الله تعالى عنه] فذكر ذلك لهـا ، فقالت : ليأمرني فيه بما شاء • قال : ترسل به إلى فلان أهل بيت بهم حاجة • ح ــ ٣٤٦/٤ • د •

تەرجەمە :

ئیبنوعومەر ــ رضي الله تعالى عنهما ــ ئەفەرموێ : پێغەمەر ــ صلى الله تعالى عليه وسلم ــ تەشریفی چوە ماڵی فاطمەی کچی ــ رضي الله تعالى عنها ــ نەچوە ژوورێ • ئیمامی عەلی ــ رضي الله تعـالى عنــه ــ تەشریفی هاتەوە ، حەزرەتی فاطمە ــ رضي الله تعالى عنها ــ ئەوەی عەرزکرد ، ئەویش عەرزی پێغەمەری کرد ــ صلى الله تعالى عليه وسلم ــ فەرمووی : چاوم پێکەوت بە دەرگاکەیەوە پەردەیێکی نەقشینم دی ، فەرمووی : من چیمە لـە دنیـــا ؟ فاطمە ــ رضي الله تعالى عنها ــ فەرمووی : بـە چی ئەمرم پێ ئەکا بیکەم ؟ فەرمووی : بینێری بۆ فلان کە ماڵێکی موحتاج بوون •

٢٧٧٧/٢٩ ــ عن عائشة ــ رضي الله تعالى عنها ــ أنها كانت اتخـذت على سـهوة لها [تاق ، صوفقە ، گەنجینە ، رەفە] ســـترا فيه تمائيـل ، فهتكه النبي ــ صلى الله تعالى عليه وسلم ــ فاتخذت منه نمرُقتين فكانتا في البيت يجلس عليهما • ح ــ ٣٦٨/٤ • م ــ ٤٢١/٨ بالمعنى •

تەرجەمە :

عایشە ــ رضي الله تعالى عنها ــ ئەفەرموێ : تاقێ یا گەنجینەیێکم بـە پەردەیێ کە صوورەتی تیا بوو سەتر کرد ، پێغەمەر ــ صلى الله تعـالى عليه

وسلم - لای برد ، کردم بە دوو دۆشەکی بچکۆلە لە مالا لە سەریان دائەنیشت .

٢٧٧٨/٣٠ - عن عائشة - رضي الله تعالى عنها - أنها اشترت نمرقة فيها تصاوير ، فلما رآها رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - قام على الباب فلم يدخل ، فعرفتُ ، أو فعرفتْ في وجهه الكراهية ، فقالت : يا رسول الله أتوب الى الله والى رسوله فماذا أذنبت ؟ فقال رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - : ما بال هذه النمرقة ؟ قالت : اشتريتها لك تقعد عليها وتوسدها ، فقال رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - : ان أصحاب هذه الصور يعذبون ويقال لهم : أحيوا ما خلقتم ، ثم قال : إن البيت الذي فيه الصور لا تدخله الملائكة . م - ٨/٤٢٣ .

تەرجەمە :

عایشە - رضي الله تعالى عنها - دۆشەکۆلەیێك ئەکڕێ صوورەتی تیا ئەبێ کە پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - چاوی پێی‌کەوت لە بەر ددرگاکە وەستا تەشریفی نەهاتە ژوورێ ، حەزرەتی عایشە - رضي الله تعالى عنها - لە رووی پێغەمەرا - صلى الله بعالى عليه وسلم - فەرق ئەکا کە حەزی لێ ناکا ، عەرزی ئەکا : یارەسوولەڵلا روجووع ئەبمەوە لای خواو تۆ چ گوناهێکم کردوە ؟ ئەفەرموێ : ئەو دۆشەکە چیە ؟ ئەفەرموێ : کڕیومە بۆ تۆ لە سەری دانیشیو پاڵی پێوە بدەی . پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - فەرمووی : ئەوانەی ئەم صوورەتانە ئەکەن عەذاب ئەدرێنو پێیان ئەڵێن : رۆح بکەن بە بەر ئەوانەدا کە خەلقتان کردوون . لە پاشا فەرمووی : مەلائیکە ناچنە ماڵێکەوە صوورەتی تیا بێ .

٢٧٧٩/٣١ ـ عن أبي زرعـة قال : دخلت مع أبي هريرة ـ رضي الله تعالى عنه ـ [في دار مروان فرأى فيها تصاوير • أخرى م] داراً [لمروان] بالمدينة فرأى في أعلاها مصوراً يصور ، فقال : سمعت رسول الله ـ صـلى الله تعالى عليه وسلم ـ يقول [أي قـال الله تعـالى] : ومن أظلم ممن ذهب يخلق كخلقي فليخلقوا حبة ، وليخلقوا ذرة [أو ليخلقوا شـعيرة • م] ثم دعا بتور من ماء فغسل يديه حتى بلغ إبطه • فقلت : يا أبا هريرة أشيء سمعته من رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ؟ قال : منتهى الحلية • ح ـ ٨/٤٧٠ • م ـ ٨/٤٢٥ ليس فيه الوضوء ، وفيه بيان أن الدار لمروان •

تەرجەمە :

ئەبوزەرعە ـ رحمه الله تعالى ـ ئەفەرموێ : لە خزمەت ئەبوهورەیرەدا ـ رضي الله تعـالى عنـه ـ چوومـە ماڵی مەروانی کوڕی حەکـەم ، لای سەریەوە چاوی کەوت بە رەسسامێ رەسمی ئەکرد • ئەبوهورەیرە ـ رضي الله تعالى عنه ـ فەرمووی : لە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـم بیست فەرمووی : خوا ئەفەرموێ : کێ لەو کەسە زاڵمترە کە بێت وەکوو خەلقی من خەلق دروست ئەکا ؟ با حەبەیێ خەلق بکەن ، یا زەڕڕەیێ یا دەنکە جۆیێ خەلق‌بکەن ! لە پاشا لەگەنێکی ویست [دەزنوێژی شت] هەردوو دەستی تا بن‌باخەڵی شت • وتم : یا ئەبوهورەیرە ئەمە شتێکە لە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـت بیستوە ؟ فەرمووی : تا بن‌باخەڵ شتن نهایەتی بازنـە کە تێی ئەکرێ • یەعنی ئینسان تا کوێ بشوا تا ئەوێی = لە رۆژی قیامەتا موزەییەن‌و مونەووەر ئەبێ •

٢٧٨٠/٣٢ ـ عن مسلم بن صبيح قال : كنت مع مسروق [رحمه الله تعالى] في بيت فيه تماثيل مريم • فقال مسروق : هذا تماثيل كـسـرى • فقلت : لا هذا تماثيل مريم • فقال مسروق : = أما = أني سمعت عبدالله

بن مسعود [رضي الله تعالى عنه] يقول : قال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : أشد الناس عذاباً = يـوم القيـامـة = المصـــــورون •
م ـ ٨/٤٢٢ •

تەرجەمە :

موسليمی کوڕی صەبیح ئەفەرموێ : لەگەڵ مەسرووقا ـ رحمهما الله تعالى ـ لە خانووێکا بووین صوورەتی مەریەمە ـ عليها السلام ـی تیابوو • فەرمووی : ئەمە صوورەتی کیسرایە ؟ وتم : خەیر ئەمە صوورەتی مەریەمەیە ـ عليهـا الســـــلام ـ **فەرمووی** : = بـا بزانن = لـە عەبدوڵڵا کوڕی مەسعوود ـ رضي الله تعالى عنه ـم بیستوە ئەیفەرموو : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : بە شیددەتترینی ئینسان لـە عەذابا ئەوانەن کە صوورەت دروست ئەکەن •

٢٧٨١/٣٣ ـ أبو طلحة ـ رضي الله تعالى عنه ـ صاحب رســـول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ وكان شهد بدراً مع رســول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ [يقول : سمعت رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ح ـ ٥/٢٦٣] أنه قال : لا تدخل الملائكة بيتـاً فيه كلب ولا صـــــورة • قال ابن عباس [رضي الله تعالى عنهما] : يريد التماثيل التي فيها الأرواح •
م ـ ٨/٤١٩ • ح ـ ٨/٤٦٩ • ح ـ ٥/٢٦٣ • ح ـ ٦/٢٥٦ •

تەرجەمە :

ئیبنوعەباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ لە ئەبوطەلحەوە ـ رضي الله تعالى عنه ـ ریوایەت ئەکا کە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : مەلائیکە ناچنە ماڵێ سەگی تیابێ یا صوورەتی ڕۆحلەبەری تیابێ •

٢٧٨٢/٣٤ ـ بُسر بن سعيد [رحمه الله تعالى] حدث أن زيد بن خالد الجهني ـ رضي الله تعالى عنه ـ حدثه ومع بسر بن سعيد [رحمه الله تعالى] عبيدالله الخولاني الذي كان في حجر ميمونة ـ رضي الله تعالى عنها ـ زوج النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ حدثهما زيد بن خالد أن أبا طلحة حدثه أن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : لا تدخل الملائكة بيتاً فيـه صورة ، قال بسر : فمرض زيد بن خالد [رضي الله تعالى عنه] فعدنـاه ، فإذا نحن في بيته بستر فيه تصاوير فقلت لعبيدالله الخولاني : ألم يحدثنا في التصاوير ؟ فقال : إنه قال : إلا رَقْم في ثوب ، ألا سـمعته ؟ قلت : لا ، قال : بلى قد ذكره ، ح ـ ٥/٢٦٣ ، ح ـ ٨/٤١٩ ، د ، ن ،

تەرجەمە :

بوســـرى كوڕى ســـــەعيد ـ رحمه الله تعالى ـ ئەفەرموێ : من و عوبەيدیللای خەولانی كە لە حەجری مەیموونەی حەرەمی پێغەمـــەرا بوو ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بە یەكەوە بووین زەیـدی كـوڕی خالیـدی جوهەنی ـ رضي الله تعالى عنه ـ لە ئەبوطەلحەوە ـ رضي الله تعـالى عنـه ـ بۆی ریوایەت كردین كە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : مەلائیكە ناچنەماڵێكەوە كە صوورەتی تیا بێ ، زەیـدی كوڕی خـالیـد ـ رضي الله تعالى عنه ـ نەخۆش كەوت لەگەڵ عوبەیدیللادا عەیادەتمانكرد ، كە تێفكرین لـە ماڵـەكـەیا پەردەیێكی كە صوورەتی پێوە بوو[1] ، بـە عوبەیدیللام وت : زەید خۆی دەرحەق صـــــوورەت خەبەری نەداینێ ؟ عوبەیدیللا وتی : گوێت لێ نەبـوو كـە فەرمووی : مەگـــەر نەقش نەبێ = لە پۆشاكا = ؟ وتم خەیر ، فەرمووی : بەڵێ ئەوەیشی فەرموو ،

(١) ئەگەر لێرەدا بگوترێ : « بوومان دی » باشترە ،

المدعو يرجع اذا رأى منكرا في بيت صاحب الدعوة في الوليمة وغيرها(١) :

(أثر) ٢٧٨٣/٣٥ – رأى ابن مسعود [رضي الله تعالى عنه] صورة في البيت فرجع • ودعا ابن عمر أبا أيوب [رضي الله تعالى عنهم] فرأى في البيت ستراً على الجدار ، فقال ابن عمر [رضي الله تعالى عنهما] : غلبنا عليه النساء ، فقال : من كنت أخشى عليه فلم أكن أخشى عليك • والله لا أطعم لكم طعاماً ! فرجع • ح – ٧٣/٨ •

تەرجەمە :

ئیبنومەسعوود – رضي الله تعالى عنه – [بۆ دەعوەتێ بانگكرا بوو ، كە تەشریفی چوو] صووورەتێكی تیـا دی ، گەڕایەوە • ئیبنوعومەر ئەبوئەییووبی ئەنصاریی – رضي الله تعالى عنهم –ی دەعوت‌كرد ، لە خانووەكەیا لەسەر دیوارێ پەردەییێكی دی ، ئیبنوعومەر – رضي الله تعالى عنه – فەرمووی : چیبكەم ژنان غاڵب بوون بەسەرمانا ؟! ئەبوئەییووب – رضي الله تعالى عنه – فەرمووی : لە هەركەسێ بترساما یە لە تۆ نەئەترسام كە وا بكەی • وەڵڵاهی لە طەعامتان ناچێژم ! ئەگەڕایەوە •

٢٧٨٤/٣٦ – أبو هريرة – رضي الله تعالى عنه – قال : إن رسول الله – صلى الله تعالى عليه وسلم – قال : ان اليهود والنصارى لا يصبغون فخالفوهم•ح – ٢٤/٥ : ٢٤ • ن م – ٤١٤/٨ • ح – ٤٥٣/٨ ن ؛ د ؛ ت جه •

تەرجەمە :

پێغەمەر – صلى الله تعالى عليه وسلم – فەرمووی : گاورو جوو سەرو ریشیان رەنگ ناكەن ئێوە موخالەفەیان بكەن •

(١) دەعوەتكراو ئەگەر لە ماڵی دەعوەتكەرەكەدا ، شـــایی بێ یا غەیری شایی ، ئەگەر مونكەرێكی بینێ ناچێتە دەعوەتەكەو ئەگەڕێتەوە .

٣٧/٢٧٨٥ ـ عن محمد [بن سيرين] قـال : كنـا عنـد أبي هريـرة ـ رضي الله تعالى عنه ـ وعليه ثوبان ممشّقان من كتان ، فتمخّط ، فقال : بخٍ بخٍ ! أبو هريرة يتمخط في الكتان ؟! لقد رأيتني وإني لأخِرّ فيما بين منبر رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ الى حجرة عائشة [رضي الله تعالى عنها] مغشياً عليّ ، فيجيء الجائي فيضع رجـله على عنقي • ويُرى أني مجنون ، وما بي جنون ، ما بي إلا الجوع ! ح ـ ١٠/٣١٨ • ت •

تەرجەمە :

ئیبنوسیرین ئەفەرموێ : لای ئەبوهورەیرە ـ رضـي الله تعالى عنه ـ بووین دوو جلی نەخشینی کەتانی لەبەرا بوو ، لووتی سڕی ، لـە پاشـا فەرمووی : بەهـ بەهـ ! ئەبوهورەیرە لـە لیباسی کەتـانـا لووت ئەسڕێ ! چاوم بە خۆم کـەوت لـە بەینی مینبەری پێغەمەر ـ صلى الله تعـالى عليـه وسلم ـو حوجرەی حەزرەتی عایشە ـ رضي الله تعالى عنها ـ دا بە بێهۆشیی ئەکەوتم ، خەڵق ئەهاتن پێیان بە ملما ئەنا ، وا تێئەگەیین کە شێتم ، هیچ شێتیم نەبوو ، هەر برسێتیم بوو !

٣٨/٢٧٨٦ ـ أذن النبي ـ صلى الله تعـالى عليه وسلم ـ للزبير ولابن العوف ـ رضـي الله تعـالى عنهما ـ في لبس الحريـر لحكة كـانت بهما • م ـ ٨/٣٨٦ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صـلى الله تعـالى عليـه وسـلم ـ ئیذنی دا کـە زوبەیرو عەبدوڕەحمانی کوڕی عەوف ـ رضي الله تعالى عنهما ـ لە بەر خارشتێ کـە بوویان ، ئاوریشم لەبەرکەن •

عن أبي عمران قال : نظر أنس - رضي الله تعالى عنه - إلى الناس يوم الجمعة [بمسجد البصرة] فرأى طيالسة ، فقال : كأنهم الساعة يهود خيبر • ح - ٦/٣٥٢ •

تەرجەمە :

ئەبوعیمران - رحمه الله تعالى - ئەفەرموێ : ڕۆژێکی جومعە لە مەسجیدی بەصرەدا ئەنەسی کوڕی مالیك - رضي الله تعالى عنه - تەماشای کرد چەند طەیلەسانێکی دی ، فەرمووی : ئەمانە ئێستاکە (كأنه) جوولەکەی خەیبەرن •

٣٩/٢٧٨٧ - عن جابر بن عبدالله [رضي الله تعالى عنهما] أن رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - قال له : فراش للرجل ، وفراش لامرأته ، والثالث للضيف ، والرابع للشيطان • م - ٨/٣٩٤ •

تەرجەمە :

پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - بە جابیری فەرموو : دەستێ نوێن بۆ پیاو ، دەستێ بۆ ژنەکەی ، دەستی سێیەم بۆ میوان ، دەستی چوارەم بۆ شەیتان • یەعنی بەقەد حاجەت •

٤٠/٢٧٨٨ - عبدالله بن الزبير [رضي الله تعالى عنهما] يخطب يقول : لا تلبسوا نساءكم الحرير ، فإني سمعت عمر بن الخطاب [رضي الله تعالى عنه] يقول : قال رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - : لا تلبسوا الحرير فإنه من لبسه في الدنيا لم يلبسه في الآخرة • م - ٨/٣٧٦ •

تەرجەمە :

عەبدوڵڵای كوڕی زوبەیر ـ رضـــي الله تعـالى عنهما ـ ئەفەرموێ : لیباسی ئاوریشم مەكەنە بـەر ژنەكانتانەوە ؛ لـە ئیمامی عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـم بیست ئەیفەرموو : كە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : ئاوریشم لەبەر مەكەن ؛ چونكی هەركەسێ لە دنیادا لەبەری بكا لە قیامەتا لەبەری ناكا •

ظاهیر وایە ئەحادیثی دائیر بە حەڵاڵبوونی ئاوریشـــم بۆ ژنان بـە عەبدوڵڵا ـ رضي الله تعالى عنه ـ نەگەیبێ •

٢٧٨٩/٤١ ـ عن عبدالله بن مسعود ـ رضي الله تعالى عنــه ـ قـال : سمعت النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يقول : إن أشد الناس عذابـاً عندالله يوم القيامة المصورون • ح ـ ٨/٤٧٠ • ن •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : بەشـــیددەتترینی خەڵق لە عەذابا لە رۆژی قیامەتا ئەوانەن صوورەت دروست ئەكەن •

٢٧٩٠/٤٢ ـ عن أبي هريرة [رضي الله تعالى عنه] قال : قال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم : لا تدخـل الملائكة بيتـاً فيـه تماثيـل أو تصاوير • م ـ ٨/٤٢٥ •

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : مەلائیكە ناچێتـە ماڵێ صوورەتی = یا پەیكەری = تیا بێ •

٢٧٩١/٤٣ ـ عن عائشة ـ رضي الله تعالى عنها ـ قالت : خرج النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ذات غداة وعليه مِرْط" مرحل من شعر أسود • م ـ ٣٩٢/٨ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بەیانییێ تەشریفی چوە دەرێ لیباسێکی مووی رەشی لەبەرابوو •

٢٧٩٢/٤٤ ـ عن سعيد بن أبي الحسن قال : كنت عند ابن عباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ إذ أتاه رجل ، فقال : يا ابن العباس إني إنسان إنما معيشتي من صنعة يدي ، وإني أصنع هذه التصاوير • فقال ابن عباس [رضي الله تعالى عنهما] : لا أحدثك إلا ما سمعته من رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يقول : من صور صورة فإن الله معذبه حتى ينفخ فيها الروح ، وليس بنافخ فيها أبدا • فربا الرجل [مرض مرضاً يعلو منه النفس ويضيق صدره] ربوة شديدة واصفر" وجهه ، فقال : ويحك إن أبيت إلا أن تصنع فعليك بهذا الشجر كل شيء ليس فيه الروح • ح ـ ١٠٣/٤ ، م ـ ٤٢٥/٨ •

٢٧٩٣/٤٥ ـ وعنه جاء رجل الى ابن عباس [رضي الله تعالى عنهما] فقال : إني رجل أصور هذه الصور فافتني فيها ، فقال له : ادن مني ، فدنا منه ، ثم قال : ادن مني = فدنا = حتى وضع يده على رأسه قال : أنبئك بما سمعت من رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يقول : سمعت رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ كل مصور في النار ، يجعل له بكل صورة صورها نفساً فتعذبه في جهنم • وقال : إن كنت لا بد فاعلا فاصنع الشجر وما لا نفس له • م ـ ٤٢٤/٨ •

تەرجەمە :

مەعنای هەردوو حەدیثەکە بەسەریەکەوە :

سەعیدی کوڕی ئەبولحەسەن ئەفەرموێ : لای ئیبنوعەبباس ـ رضي الله تعالی عنهما ـ دانیشتبووم پیاوێ هاتە خزمەتی عەرزی‌کرد : من پیاوێکم مەعیشەتی من بە واسیطەی صـنعەتەوەیە ، ئـەم صـوورەتانە ئەکـەم • ئیبنوعەباس ـ رضـي الله تعـالی عنه ـ فەرمووی : لێم نزیك بەرەوە ، لێی نزیك بۆوە ، فەرمووی : لێم نزیك بەرەوە ، لێی نزیك بۆوە تـا دەسـتی خستە سەر سـەری ، فەرمووی : هـەر بـەوە خەبەرت ئـەدەمێ کـە لـە پێغەمەرم بیستوە ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ ئەیفەرموو : هەرکەسـێ صوورەتێ دروسـت بکا خـوا عەذابی ئەدا تـا رۆحی بەبەرا ئەکا ، خۆ رۆحیشی بە بەرا ناتوانێ بکا • پیاوەکە لەوەوە تووشی تەنگەنەفەسییەکی بەشیددەت بوو ، رەنگی زەرد بوو ، ئیبنوعەباس ـ رضي الله تعالی عنـه ـ پێی‌فەرموو : بەدبەخت ئەگەر هەر ئەیکەی ئەم دارو درەختانە دروسـت بکەو ئەوانەی کە رۆح‌لەبەر نین •

٤٦/٢٧٩٤ ـ عبدالله مولی أسماء بنت أبي بكر [رضي الله تعالی عنهما] قال : أرسلتني أسماء [رضي الله تعالی عنها] الی عبدالله بن عمر [رضي الله تعالی عنهما] فقالت : بلغني أنك تحرم أشـياء ثلاثة : العلَم في الثوب ، وميثرة الأرجوان ، وصوم رجب كله ! فقال لي عبدالله [رضـي الله تعـالی عنه] : أما ما ذكرت من رجب فكيف بمن يصوم الأبد ؟ وأما ما ذكرت من العلَم في الثوب فإني سمعت عمر بن الخطاب [رضي الله تعالی عنه] يقول : سمعت رسول الله ـ صلی الله تعالی عليه وسلم ـ يقول : إنما يلبس الحرير من لا خلاق له ، فخفت أن يكون العلم منه • وأما ميثرة الأرجوان فهـذه

میثرة عبدالله فإذا هي أرجوان • فرجعت الى أسماء [رضي الله تعالى عنها] فأخبرتها فقالت : هذه جبة رســـــول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فأخرجت لي جبة طيالسـة كسروانية لها لِبْنَةَ ديبـاج وفرجيهـا مكفوفين بالديباج ، فقالت : هذه كانت عند عائشـــــة [رضي الله تعالى عنها] حتى قبضت ، فلما قبضت قبضتها ، وكان النبي ـ صلى الله تعالى عليـه وسلم ـ يلبسها فنحن نغسلها للمرضى يستشفى بها • = م ـ ٨/٣٥٥ = •

تەرجەمە :

عەبدوڵڵای مەولای ئەسمای کچی ئەبوبەکر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ ئەفەرموێ : ئەسما ـ رضي الله تعـالى عنهـا ـ ناردمیە خزمەت ئیبنوعومەر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ فەرمووی : وام پێ گەییوە کە تۆ سێ شتت حەرام کـردوە : نەقش و نیگار لـە لیباســـــا ، نەرمەزینی رەنگ ئەرغەوانی ، بەڕۆژووبوونی مانگی رەجەب بە تەواویی ! عەبدوڵڵا ـ رضــي الله تعـالى عنه ـ فەرمووی : رۆژووی رەجەب حەرام بێ تۆ چی ئەکەی لە رۆژووی دەهر کە رەجەبیشی تیایە ؟ [یەعنی نەموتوە حەرامە] عەلـەم لـە جلا لـە عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـم بیستوە ئەیفەرموو : لە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـم بیستوە ئەیفەرموو : بەدئەخلاق نەبێ ئاوریشم لەبـەر ناکا • ئەترسم گوڵی ئاوریشم لە لیباسا لەوە بێ کە حەرام کراوە [ئەمەی لە بـەر ئیحتیاط بوە ، بۆیـە نەبوە کـە لـە لای حـەرام بوە] نەرمەزینی ئەرغەوانیش ئەڵێی •• ئەمە نەرمەزینی منە • عەبدوڵڵای مەولای ئەســـما ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : تێفکریم نەرمەزینێکی ئەرغەوانی بوو • گەڕامەوە خزمەت ئەسما ـ رضي الله تعالى عنها ـ و خەبەرم دایێ فەرمووی: ئەمە جبەی پێغەمەرە ـ صلى الله تعالى عليه وســـلم ـ جبەیێکی کڵاوداری کیسرایی دەرهێنا لە بەرۆکیا پارچەیێ دێبای پێوە دووروابوو ، هـەردوو

طەرەفی کەنـاری بەرۆکەکانی بـە دێبـای ئاوریشـــم گیررابۆوە ، یەعنی پەراوێزەکانی هەموو دێبای ئاوریشم بوو ، فەرمووی : ئـەم جبەیـە لای عایشە بوو ـ رضي الله تعالى عنها ـ تا وەفاتی کرد ، کە وەفاتی کرد هێنامـە لای خۆم پێغەمەر ـ صلی لله تعالی علیه وسلم ـ لـەبـەری ئەکـرد ئێمەیش ئەیشۆین بۆ نەخۆش بە ئاوەکەی طەلەبی شیفای پێ ئەکرێ •

پەراوێزی ئاوریشم ، گوڵی ئاوریسم ، بەوشەرتە لـە چوار پەنجـە تێپەڕ نەکا ، دروستە • رۆژووی رەجـەب ، رۆژووی دەهر بـە تـەواویی دروستە • جلی رەنگاورەنگ دروستە •

٢٧٩٥/٤٧ ـ وعن أسماء وعائشة ـ رضي الله تعالى عنهما ـ أن امرأة من الأنصار زوجت ابنتها [ثم أصابها شكوى فتمرق • خ أخرى] فتمعط شعر رأسها ، فجاءت إلى النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فذكرت ذلك له فقالت : ان زوجها [يستحثني • خ أخرى] أمرني أن أصل في شـعرها [فسب رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ الواصلة والمستوصلة • خ أخـرى] فقـال : لا إنـه قـد لُعن الموصـلات • ح ـ ٩٨/٨ ، ٤٦٤ • م ـ ٤٣٤/٨ •

تەرجەمە :

عایشەو ئەسماء ـ رضـــي الله تعـالی عنهما ـ ئەفەرموون : پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ ژنێ لە ئەنصار هـاتـە خزمەتی عەرزیکرد : کچێکم داوە بە شوو نەخۆشکەوت ، سـەری رووتایەوە ، مێردەکەی تەکلیفم لێ ئەکا پرچی (لاعیە)[1]ی بۆ بکەم • پێغەمەر ـ صلی الله تعـالی علیە وسلم ـ فەرمووی : لەعنەت کراوە لەوانەی کە پرچی لاعیە ئەکەن •

(١) لاعیـە : قژی لاوەکیو خـوازراو ، واتـە بـەزمـانی خەڵـکی ئیمرۆ (باروکە) •

٤٨/٢٧٩٦ ـ معاوية بن أبي سفيان [••• ••] عام حج = وهو = على المنبر فتناول قصة من شعر كانت في يدي حرسيّ ، فقال : يا أهل المدينة أين علماؤكم ؟ سمعت النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ينهى عن مثل هذه ويقول : إنما هلكت بنو إسرائيل حين اتخذها نساؤهم •
م ـ ٨/٤٣٩ • ح ـ ٥/٤٣٠ ت ، د ، ن •

تەرجەمە :

موعاویە ••• لەو ساڵەدا کە حەجی کرد ، لە سەر مینبەری مەسجیدی نەبەوی ـ علیه الصلاة والسلام ـ باقەیێ موو بە دەست پۆلیسێکەوە بوو وەری گرتو وتی : ئەی ئەهلی مەدینە مەلاکانتان لە کوێن ؟ لە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـم بیست نەهی لەمە ئەکرد ئەیفەرموو : بەنوئیسرائیل هەر لەبەر ئەمە بە هیلاکا چوون کە ژنەکانیان ئەمەیانکرد ، یەعنی پرچی لاعیەیان بەسەرا کرد •

[••• ••]

٤٩/٢٧٩٧ ـ أنس بن مالك ـ رضي الله تعالى عنه ـ رأى على أم كلثوم [رضي الله تعالى عنها] بنت [النبي] رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ برد حرير سِيَراء • ح ـ ٨/٤٢٧ • ن •

تەرجەمە :

ئەنەس ـ رضي الله تعالى عنه ـ لەبەر ئوممو کولثوومی کچی پێغەمەرا ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ورضي عنها ـ لیباسێکی گاوریشمی گوڵداری دی •

النعـل ـ كەوش :

٥٠/٢٧٩٨ ـ عن أبي هريرة ـ رضي الله تعالى عنه ـ أن رســول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : إذا انتعل أحدكم فليبدأ باليمين ، واذا نزع فليبدأ بالشمال لتكن اليمنى أولهما تنعل وآخرهما تنـزع [ولينعلهما جميعاً ، أو ليخلعهما جميعاً • م] ح ـ ٨/٤٣٣ ، م ـ ٨/٤٠٩ ، د ، ت •

٥١/٢٧٩٩ ـ وعنه أن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : لا يمشــي أحدكم في نعـل واحــدة ليحفهما جميعاً أو لينعلهما جميعاً • ح ـ ٨/٤٣٤ ، م ـ ٨/٤٠٩ • د ، ت •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعــالى عليــه وسـلم ـ فەرمووی : كـە كەوشی لەپێ‌كرد لە پێشا پێی راستی‌بكا بە‌كەوشا لە پاشا پێی چەپی ، كە دايكەنێ لە پێشا لە پێی چەپی لە پاشا لە پێی راستی دابكەنێ • پێی راستی لە لەپێ‌كردنا ئەووەڵ بێ‌و لە داكەندنا ئاخر بێ • لە لنگێكا نەڕوا ، يـا هەردووكی لەپێ كا ، يا هەردووكی داكەنێ •

٥٢/٢٨٠٠ ـ أنس ـ رضي الله تعالى عنه ـ حدث أن نعل النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ كان لها قبالان • ح ـ ٨/٤٣٤ • د ، ت ، ن ، جه •

تەرجەمە :

ئەنەس ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : نەعلی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ دوو قايشی تيابوو پێی قايم ئەكرا ، هەر تاكێ قايشێك •

٥٣/٢٨٠١ ـ عن جابر [رضي الله تعالى عنه] قـال : ســمعت النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ في غزوة غزوناها يقول : استكثر من النعال ؛ فإن الرجل لا يزال راكباً ما انتعل • م ـ ٨/٤٠٩ •

تەرجەمە :

جابير - رضي الله تعالى عنه - ئەفەرموێ : لە غەزاییێکا کە کردمان لـە پێغەمەرم بیست - صلى الله تعالى عليه وسلم - ئەیفەرموو : کەوشتان زۆر بێ ؛ چونکی ئینسان تا کەوشی لە پێدا بێ هەر سوارە ، یەعنی بـە سـوار حسـێبە •

٥٤/٢٨٠٢ - عن جابر [رضي الله تعالى عنه] قال : قال رسـول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - : أو سمعت رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - يقول : اذا انقطع شِسع أحدكم ، أو من انقطع شسع نعلـه فـلا يمشِ في نعل واحدة حتى يصلح شسعه ، ولا يمشِ في خف واحـد ، ولا يأكل بشماله ، ولا يحتبي بالثوب الواحد [كاشفاً عن فرجـه • م أخرى] ولا يلتحف الصماء • م - ٨/٤١١ •

تەرجەمە :

پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - فەرمووی : کە قایشی کەوشی یەکێکتان بچڕا لە تەنها تاکێکیا نەڕوا تا قایشەکەی چاك ئەکاتەوە ، بە تەنها مەسحێکەوە نەڕوا ، بە دەستی چەپ نەخوا ، لە سەریەوە تا پێی بـە جلێ دانەپۆشێ‌و دەستی بەدەرەوە نەبێ ، لە ناو تەنها جلێکا سمتی لەسەر ئەرز دانەنێ‌و هەردوو ئەژنۆی هەڵبنێ‌و کەشفی عەورەتی بکا •

٥٥/٢٨٠٣ - عن أبي رزين قال : خرج إلينا أبو هريـرة [رضي الله تعالى عنه] فضرب بيده على جبهته فقال : آلا إنكم تحدثون أني أكذب على رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - لتهتدوا وأضل ، آلا وإني أشـهد لسمعت رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - يقول : إذا انقطع شسع أحدكم فلا يمش في الأخرى حتى يصلحها • م - ٨/٤١٠ •

تەرجەمە :

ئەبورەزین ـ رحمه الله تعالى ـ ئەفەرموێ : ئەبوهورەیرە ـ رضي الله تعالى عنـه ـ هاتەدەرەوە لامـان بە دەسـتی لـە ناوچاوانی خۆیی ئەدا ، فەرمووی : ئێوە وام پێ ئەڵێن کە من درۆ بە دەم پێغەمەرەوە ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـ ئەکەم • با ئێوە لەسەر رێی راستبن‌و من گومـڕا بم ! شەهادەت ئەدەم کە لە پێغەمەرم ـ صلى الله تعالى علیه وسـلم ـ بیسـت ئەیفەرموو : کە قایشی کـەوشی یەکێکتان بچڕا تـا چاکی نەکاتەوە بـەوی تریەوە نەڕوا •

الخـاتم ـ ئەنگوستیلە :

٥٦/٢٨٠٤ ـ عن أبي هريرة ـ رضي الله تعالى عنه ـ عن النبي ـ صلى الله تعـالى عليـه وسـلم ـ أنـه نهى عن خاتـم الـذهب • ح ـ ٨/٤٣٧ ، م ـ ٨/٤٠٠ • ن •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـ نەهی کردوە لە ئەنگوستیلەی ئاڵتوون •

٥٧/٢٨٠٥ ـ عن ابن عمر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ أن رسـول الله صلى الله تعالى عليه وسلم ـ اتخذ خاتماً من ذهب ، وجعل فَصّه مما يلي كفه ، فاتخذه الناس ، فرمى به واتخذ = خاتماً = من وَرِق أو فضـة [مترادفان ، وأو للشك من الراوي] • ح ـ ٨/٤٣٧ • م ـ ٨/٤٠١ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـ ئەنگوسـتیلەیێکی ئاڵتوونی دروست‌کرد ، نقێمەکەی کردە لای بەری دەستی ، خەڵقیش دروستیان‌کرد•

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فڕێیداو ئەنگوســـتیلەیێکی زیوی دروستکرد •

٥٨/٢٨٠٦ ـ وعنه أن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ اتخذ خاتماً من ذهب ، أو من فضة • وجعل فَصّه [وبالضم غير فصيح] مما يلي كفه ونقش فيه : محمد رسول الله • فاتخذ الناس مثله ، فلما رآهم قد اتخذوها رمى به وقال : لا ألبسه أبداً • [فنبذ الناس خواتيمهم • أخرى خ] ثم اتخذ خاتماً من فضة فاتخذ الناس خواتيم الفضة • قال ابن عمر [رضي الله تعالى عنهما] فلبس الخاتم بعد النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ أبو بكر ، ثم عمر ، ثم عثمان [رضي الله تعالى عنهم] حتى وقع من عثمان في بئر أريسَ • ح ـ ٨/٤٣٨ • م ـ ٨/٤٠٢ •

٥٩/٢٨٠٧ ـ عن أنس بن مالك ـ رضي الله تعالى عنه ـ أن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ اتخذ خاتماً من فضة ونقش فيه محمد رسول الله ، وقال : إني اتخذت خاتماً من وَرِق ونقشــت فيه محمد رسول الله فلا ينقشن أحد على نقشه • = ح ـ ٨/٤٥٧ = •

٦٠/٢٨٠٨ ـ وعنه كان خاتم النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ في يده ، وفي يد أبي بكر بعده ، وفي يد عمر بعد أبي بكر • فلما كان عثمان [رضي الله تعالى عنهم] جلس على بئر أريس • قال : فأخرج الخاتم فجعل يعبث به فسقط [في البئر] قال : فاختلفنا [في الدخول والخروج] ثلاثة أيام مع عثمان فننزح البئر فلم نجده [ومن يومئذ انتقض أمر عثمان حتى استشهد ، وتوالت الفتن] ح ـ ٨/٤٤٣ • م ـ ٨/٤٠٣ •

٦١/٢٨٠٩ ـ عن أنس ـ رضي الله تعالى عنه ـ أن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ كان خاتمه من فضة ، وكان فصه منه • ح ـ ٨/٤٣٩ • م ـ ٨/٤٠٦ • وفيه : كان فصه حبشياً م •

تەرجەمە :

ئەم حەدیثانە هەمووی یـەك حادیثەیەو عیبارەت موختەلیفە ، مەئـالی هەموویان ئەمەیە پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ ئەنگوستیلەیێ لـە ئاڵتوون دروست ئەکا ، خەڵقیش لـە ئاڵتوون دروستی ئەکەن • پێغەمـەر ـ صلی الله تعـالی علیـه وسـلم ـ کـە چاوی پێیـان ئـەکـەوێ ئەوانیش دروستیان‌کردوە پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیـه وسلم ـ ئەنگوستیلەکەی خۆی فڕێ‌ئەدا خەڵقیش فڕێیان دا • لە پاشـــا ئەنگوستیلەیێکی لە زیو دروست کرد ، نەقشەکەی (محمد رسول الله) بو ، نقێمەکەی لە خۆی بوو [موســلیم ئەفەرموێ : حەبەشی بوو ، یەعنی رەنگی لـە رەنگی حەبەش ئەچوو ، یا لە بەردی حەبەش بوو • لە هەردوو نەوعەکەی ئەنگوســتیلەی بوە ، هـــەر جـارە یەکێکی کردۆتـە پـەنجەی موبـارەکی] فەرمووی : ئەنگوستیلەیێکم دروست‌کردوە (محمد رسول الله)م لێ نووسیوە ، هیچ کەس لە نەقشی ئەو نەقش لە ئەنگوستیلەی نـەکـا • ئەو ئەنگوستیلەیەی لە دەستا بوو ، لە دوای ئەو ئەبوبەکر ، لە دوای ئەو عومەر ، لە دوای ئەو عوثمان ـ رضي الله تعالی عنهم ـ لە دەستیان کرد • ئیمامی عوثمان ـ رضي الله تعالی عنه ـ شەش مانگ لـە دەستیا بوو ، رۆژێ تەشریفی چوە سـەر بیری ئەریس ، ئەنگوستیلەکەی لە دەست دەرهێناو یاریی پێ ئەکرد ، لـە دەستی کەوتە ناو بیرەکەوە ، تا سێ رۆژ یەك لە دوای یەك ئەچوونە نـاو بیرەکەوە بۆی ئەگەڕان ، ئاوی بیرەکەیان دەرداو نەدۆزرایەوە •

لە دوای ئەوە ئیشی ئیمامی عوثمان ـ رضي الله تعالی عنه ـ تێکچوو ، فیتنەی شەهادەتی واقیع بـوو ، فیتنە لـــە دوای فیتنـە تەوالییان کـــرد تـا ئیمڕۆ •

٢٨١٠/٦٢ ـ عن أنس [رضي الله تعالى عنه] كان خاتم النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ في هذه ، وأشار الى الخِنصِر من يده اليسرى • م ـ ٨/٤٠٧ •

تەرجەمە :

ئەنەس ـ رضي الله تعالى عنـه ـ ئەفەرموێ : ئەنگوستیلەی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لەمـەیا بوو ، ئیشـارەتی کردە پەنجەی بوچووکی دەستی چەپی •

٢٨١١/٦٣ ـ وعنه أن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لبس خاتم فضة في يمينه فيه فص حبشي كان يجعل فصـه مما يلي كفـه • م ـ ٨/٤٠٧ •

تەرجەمە :

ئەنەس ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ئەنگوستیلەیێکی زیوی کردە دەستی راستی نقێمێکی حەبەشی بوو ، نقێمەکەی ئەخستە لای بەری دەستیەوە •

٢٨١٢/٦٤ ـ عن عبدالله بن عباس [رضي الله تعالى عنهما] أن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ رأى خاتماً من ذهب في يد رجل فنزعه فطرحه وقال : يعمد أحدكم الى جمرة من نار فيجعلها في يده • فقيل للرجل بعد ما ذهب رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : خذ خاتمك انتفع به ، قال : لا والله لا آخذه أبداً وقد طرحه رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ م ـ ٨/٤٠٠ •

تەرجەمە :

پێغەمـەر ـ صـلى الله تعـالى عليـه وسـلم ـ چاوی کـەوت بـە ئەنگوستیلەیێکی ئاڵتوون لـە دەسـتی پیـاوێکا دەری‌هێنـاو فڕێی‌دا ،

فەرمووی : یەکێکتان پشکۆیێ ئاگرینییو ئەیخاتە نـاو دەسـتیەوە • لـە دوای ئەمـە کـە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى علیـه وسـلم ـ تەشریفی رۆیی پێیانوت : ئەنگوستەویلەکەت هەڵگرەو پێی موتەفیع ببـە ، فەرمووی : وەڵڵاهی لە دوای ئەمە پێغەمەر فڕێی دا هەڵی ناگرمەوە •

لەم حەدیثانە دەرەکەوێ کە ئەصحابی کیرام ـ رضي الله تعالى عنهم ـ چەندە تابیعی ئەفعالی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـ بوونو ، چەندە موطیعی ئەمرو نەهی ئەو بوون •

٢٨١٣/٦٥ ـ عائشة ـ رضي الله تعالى عنها ـ حدثت أن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لم يكن يترك في بيته شيئاً فيه تصاليب إلا نقضه • ح ـ ٤٧٠/٨ • د ، ن •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـ هیچ شتێکی لە ماڵا نەهێشتبوە کە صوورەتی تیابوویێ هەمووی تێکداوە •

پیاوی ژنانیو ژنی نێرکورکە :

٢٨١٤/٦٦ ـ عن ابن عباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ قال : لعن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ المتشبهين من الرجال بالنساء ، والمتشبهات من النساء بالرجال • ح ـ ٤٤٦/٨ • د ، ت ، جه •

٢٨١٥/٦٧ ـ وعنه لعن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ المخنثين من الرجال والمترجلات من النساء • وقال : أخرجوهم من بيوتكم • قال : فأخرج النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فلاناً [أنجشة ، العبد الأسود] وأخـرج عمر [رضـي الله تعـالى عنـه] فلانـاً [ماتعـاً] ح ـ ٤٤٦/٨ ، د ، ت ، ن •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لەعنی کردوە لە پیاوی ژنانیو ، ژنانی (مقلد)ی پیاوان • فەرمووی : لە ماڵ بیانکەنە دەرێ ، مەیێڵن بێنە ماڵتان ، خۆی ـ عليه الصلاة والسلام ـ ئەنجەشەی حەبەشی دەرکردو ، ئیمامی عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ ماتیعی دەرکرد • یەعنی لە مەدینەی کردنەدەرێ •

کـاکـۆڵ :

٦٨/٢٨١٦ ـ ابن عمر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ يقول : سمعت رسول الله ينهى عن القَزَع ، قال عبيدالله قلت [لعمر بن نافع] : وما القزع ؟ فأشار لنا عبيدالله : قال [نافع] : إذا حلق الصبي وترك ههنا شعرة ، وههنا ، وههنا فأشار لنا عبيدالله الى ناصيته وجانبي رأسه • قيل لعبيدالله : فالجارية والغلام ؟ قال : لا أدري هكذا قال الصبي • قال عبيدالله : وعاودته [أي عمر بن نافع في ذلك] فقال : أما القُصَّة [شعر الصدغين] والقفا للغلام فلا بأس بهما ، ولكن القزع [المكروه تنزيها] أن يترك بناصيته شعر وليس في رأسه غيره ، وكذلك شق رأسه هذا وهذا [أي جانبيه] ح ـ ٨/٤٥٩ ، م ـ ٨/٤٣٢ مختصراً د ، ن ، جه •

تەرجەمە :

ئیبنوجورەیج لە عوبەیدوڵلای کوڕی حەفصەوە ریوایەت ئەکا کـە عومەری کوڕی نافیع لە نافیعەوە ، نافیعیش لـە ئیبنوعومەرەوە ریوایـەت ئەکا کە ئەفەرموێ : لە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـم بیست نەهی ئەکـرد لـە قەزەع • عەبەیدوڵلا فەرمووی : لـە نافیعم پرسی ـ لـە بوخـاریـدا لـە عومەری کوڕی نافیعم پرسی ـ : قەزەع بـە چی ئەڵێن ؟

ئیبنوجورەیج ئەفەرموێ : عوبەیدوللاّ ئیشارەتی کرد کە نافیع فەرمووی : کە منالّ سەری بتاشرێ لێرەو لەوێو لەوێ یەعنی بەعزێ جێی بهێلرێتەوە ، عوبەیدوللاّ ئیشارەتی ناوچاوانیو هەردوو لاجانگی کـرد • ئیبنوجورەیج لە عوبەیدوللای پرسی : کچو کوڕ = وەك یەك = وایە ؟ فەرمووی : نازانم نافیـع هــەر وتی منـالّ • عوبەیدوللاّ فەرمووی : دووبـارە موراجەعەتی عومەری کوڕی نافیم کردەوە فەرمووی : مووی لاجانگو مووی پشتی سەر زەرەری نیە • ئەوی مەکرووهـ بێ ئەمەیە ناوچاوانی نەتاشیو بـاقی سەری بتاشی • یا ئەملاو ئەولای سەری بێلیەوە ، وەك زلفی جوولەکە •

[منالّ قەیدی ئیحتیرازیی نیە ، گەورەیش ، پیاوو ژن ، وایە • لای ئیمامی مالیك کوڕو کچ وەکوو یەکن لە کەراهەتا] •

خـالّ کوتـان :

٢٨١٧/٦٩ ـ عن عبدالله بن مسعود [رضي الله تعالى عنه] قال : لعن الله الواشمات والمستوشمات والنامصات والمتنمصات ، والمتفلجات للحسن المغيرات خلق الله • فبلغ ذلك امرأة من بني أسد يقال = لها = : أم يعقوب ، وكانت تقرأ القرآن ، فأتته ، فقـالت : ما حديث بلغني عنـك أنـك لعنت الواشمات والمستوشمات والمتنمصات والمتفلجات للحســـــن المغيرات خلق الله ؟ فقال عبدالله [رضي الله تعالى عنه] : ما لي لا ألعن من لعن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ و = من = هو في كتاب الله ـ عز وجل ـ ؟ فقالت المرأة : لقد قرأت ما بين لوحي المصـــحف فما وجدته • فقال : لئن كنت قرأتيه لقد وجدتيه ، قال الله عز وجل : (وما آتاكم الرسول فخـذوه وما نهاكم عنه فانتهوا)[1] [أما قرأت : (وما آتاكم الرسول فخـذوه وما

---

(١) سوورەتی حەشر / ٧ •

نهاكم عنه فانتهوا ؟) قالت : بلى . قال : فإنه قد نهى عنه . بخاري] قالت : فإني أرى [أهلك يفعلونه . ح] شيئاً من هذا على امرأتك ! قال : اذهبي فانظري . قال [علقمة] : فدخلت على امرأة عبدالله فلم تر شيئاً . فجاءت إليه ، فقالت : ما رأيت شيئاً . فقال : أما لو كان ذلك لم نجامعها [لو كانت كذلك ما جامعتنا . ح ـ ٧/٣٥٩] ح ـ ٨/٤٦٢ ، ٤٦٥ ، ٤٦٧ . م ـ ٨/٤٣٧ .

تەرجەمە :

عەبدوللای کوڕی مەسعوود ـ رضي الله تعالى عنه ـ فەرمووی : خوا لەعنەتی کردوە لەوانەی : کە خاڵی خەڵق ئەکوتن ، لەوانەی کە بە خەڵق خاڵی خۆیان ئەکوتن ، لەوانەی دەموچاوی خەڵق هەڵەگرن ، لەوانەی کە بە خەڵق دەموچاوی خۆیان هەڵەگرن ، لەوانەی کە ددانیان بە بڕیەند تیژو باریك‌و بچووك ئەکەنەوە بۆ جوانی ، خەڵقی خوا ئەگۆڕن . ئەمە گەیی بە ژنێ لە بەنی ئەسەد ناوی ئوممویەعقووب بوو ، قورئان خوێند بوو . هاتە خزمەت عەبدوللا ـ رضي الله تعالى عنه ـ عەرزی کرد : ئەم حەدیثە چیە لە تۆوە پێم گەییوە ؟ : لەعنەتت کردوە لە خاڵ‌کوت‌و ، دەموچاو هەڵگرو ، ددان‌تیژکەر ؟ فەرمووی : بۆچی لەعنەت نەکەم = لە کەسێ = کە رەسووڵی خوا لەعنی لێ کردوە لە کیتابوللایشا هەیە ؟ ژنەکە وتی : مابەینی هەردوو بەرگی قورئانم خوێندوە تووشی نەبووم . فەرمووی : بە دیقەت نەتخوێندوە ، ئەگەر بتخوێندبوایە ئەتدۆزیەوە . خوا ئەفەرموێ : ئەوی پێغەمەر ئەمرتان پێ بکا قەبووڵی بکەن ، ئەوی نەهیتان لێ بکا لێی موتەهی بین مەیکەن ، =ئەمانە= لەوانەیە وا ئەو نەهی لێ‌کردوون . وتی : من شتێك لەوانە بە ژنەکانتەوە ئەبینم . فەرمووی : بچۆرە ژوورێ تەماشا

بكه ، چوه ژووريٚ تەماشای ماڵو منالەکانی‌کرد هیچی نەبینی ، هـاتـەوە خزمەتی خەبەری دایە : کە هیچم نەدی • فەرمووی : ئەگـەر وەکوو تـۆ ئەلێی وابوایە من لەگەلی نەئەنوستم •

٢٨١٨/٧٠ ـ عن أبي هريرة ـ رضي الله تعالى عنه ـ عن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : لعن الله الواصـــلة والمستوصلة ، والواشـــمة والمستوشمة • ح ـ ٨/٤٦٣ ، م ـ ٨/٤٣٦ عن ابن عمر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ئەفەرمویٚ : خوا لەعنی لـەوە کردوە کە پرچی لاعیە بۆ خەلقی ئەکاو ، لەوەی ئەیکا بـە سەری خۆیاو ، لەوەی کە خەلق ئەکوتیٚو ، لەوە خۆی بە خەلق ئەکوتیٚ •

حەیوان داغکردن :

٢٨١٩/٧١ ـ عن جابر [رضي الله تعالى عنه] قال : نهى رســـول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ عن الضرب في الوجه ، وعن الوســـــم في الوجه • م ـ ٨/٤٢٨ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ نەهی‌کردوە لەمە کە ئینســـان لە دەموچاوی حەیوانو ئینسان بداو ، لەمە کە حەیوان دەموچاوی بە داغ نیشانە بکریٚ •

٢٨٢٠/٧٢ ـ ابن عباس [رضي الله تعالى عنهما] يقول : ورأى رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ حماراً موسوم الوجه فأنكر ذلك ، قـال

[ابن عباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ] فوالله لا أسِمه إلا في أقصى شيء من الوجه ، فأمر بحمار له فكوي في جاعرتيه [طرفي وركه المشرفين مما يلي الدبر] فهو أول من كوى الجاعرتين • م ـ ٨/٤٢٩ •

٢٨٢١/٧٣ ـ وعن جابر ـ رضي الله تعالى عنه ـ أن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ مر عليه حمار قد وسم في وجهه ، فقال : لعن الله الذي وسمه • م ـ ٨/٤٢٨ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ کەرێکی دی دەموچاوی داغ کرابوو [لە ریوایەتی جابیرا فەرمووی : ئەوی ئەمەی داغکردوە بە لەعنەتـ =ی خوا= بێ • لە ریوایەتی ئیبنوعەباسا ئەفەرموێ :] کەرهانی • ئیبنوعەباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ فەرمووی : مادام پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ نەهی لە داغکردنی دەموچاوی حەیوان کرد ، وەلڵاهی من کوێی حەیوان لە دەموچاوی دوورترە ئەوێی نەبێ داغی ئەکەم • کەرێکی بوو ئەمری فەرموو لاتەسمتیان داغکرد • ئەووەڵ کەسێ کە کەفەلی حەیوانی داغکردبێ ئیبنوعەباس بو ـ رضي الله بعالى عنهما ـ •

جەرەس ـ زەنگ :

٢٨٢٢/٧٤ ـ عن أبي هريرة ـ رضي الله تعالى عنه ـ أن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : لا تصحب الملائكة رفقة فيها كلب ولا جرس • م ـ ٨/٤٢٦ •

٢٨٢٣/٧٥ ـ وعنه أن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : الجرس مزامير الشيطان • م ـ ٨/٤٢٦ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صـلى الله تعـالى علیـه وســـلم ـ فەرمووی : مەلائیکە رەفیقایەتی ئەو رەفیقانە ناکا کە سەگ یان زەنگیان لـە ناوا بێ • هـــەم فەرمووی : زەنگ سازو سەمتووری شەیتانە •

تم ولله الحمد ترجمة اللباس والزينة ٢٩/٦/١٩٤١ يەك شەمە

الطب والمرض

٢٩/٦/١٩٤١

نوێژی زیندوو به روکووعو سـوجوودو تەشەهودو ئەبوایی موناسب بەو تەواو بوو (إن شاء الله) دەست ئەکەین بـە نوێژی مردووی بێ روکووعو سوجوود کردنو ئەبوایی موناسب بەو •

(أكثريا) ئینسان (١) نەخۆش ئەکەوێ حەکیمی بۆ دێنن ، نوشتەی بۆ ئەکەن • (٢) کە ئومێدی چابوونەوەی نەما وەصـیەت ئەکـا • (٣) کـە وەعـدەی تـەواو بـوو ئەمـرێ نوێژو تـەجهیزو دەفنی ئەکرێ • (٤) ئیمجا میراتی بێ تەقسیم ئەکرێ • (ان شاء الله) بەم تەرتیبە ذیکریان ئـەکـەم •

المرض والطب والرقية :

بسم الله الرحمن الرحيم

١/٢٨٢٤ ـ عن جابر [رضي الله تعالى عنه] عن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ انه قال : لكل داء دواء فإذا أصيب دواء الداء برأ بإذن الله ـ تعالى ـ م ـ ٩/٣٥ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ فەرمووی : کوللی دەردێ دەواییێکی هەیە ، ئەگەر دەواکە ئیصابەتی دەردەکە بکا [یەعنی نەخۆشیەکە تەشخیص بکرێ ، دەوای ئەو نەخۆشیە بدرێ بە نەخۆشەکە لە وەختی خۆیا] بە ئیذنی خوا ئەو نەخۆشە چاك ئەبێتەوە • •

٢/٢٨٢٥ ـ عن أبي هريرة ـ رضي الله تعالى عنه ـ عن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : ما أنزل الله داء إلا أنزل له شفاء •
ح ـ ٨/٣٤٥ • ن ، جه •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ فەرمووی : خوا ـ عز وجل ـ هیچ دەردێ نیە کە ناردبێتیو دەواییێکو سەبەبی شیفاییێکی بۆ نەناردبێ • یەعنی بۆ کوللی نەخۆشییەك دەواییێکی خەلق‌کردوە ، شەرت ئەوەیە دەواکە بدۆزرێتەوە ، نەخۆشییەکە تەشخیص بکرێ ، لە وەختی خۆیا بە شەرایطی طەبابەت دەواکەی بدرێتێ •

(من يعمل سوء يجز به)[1]

هەرکەسێ خراپەیێ بکا بەوە جەزای ئەدرێتەوە

کە ئەم ئایەتە نازڵ بوو ئەبوبەکری صەدیق ـ رضي الله تعالى عنه ـ فەرمووی : لە دوای ئەم ئایەتە ئیتر ئینسان چۆن نەجاتی ئەبێ ؟ پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ فەرمووی : خوا خۆشت بکا ! نەخۆش ناکەوی ؟ مانگو نابی ؟ مەحزوون نابی ؟ زەحمەتو فەقیریو موصیبەتت

(١) النساء / ١٢٣ •

بەسەرا نایێ ؟ عەرزی کرد : بەڵێ ، فەرمووی : ئەوە جەزای خەراپی کردنەکەتانە •

حەزرەتی عایشە ـ رضي الله تعالى عنها ـ ئەم ئایەتەی لە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ پرسی ، فەرمووی : ئەی عایشە ئەمە بەیعێکە خوا لەگەڵ عەبدی خۆی کردوویەتی بە موقابەلەی ئەوەی کە غەم و موصیبەتی بەسەرا یێنێ ، حەتتا ئینسان شتێکی بە دەستەوە بێ و ونی بکا لە پاشا لە بن کۆمەڵێ شتا بیدۆزێتەوە بە ونکردنەکەی مەحزوون ئەبێ ئەو مەحزوونییەیش ئەبێ بە جەزای عەمەلی ، حەتتا ئینسان بەو نەوعە حوزنانە لە گوناه ئەچێتە دەرێ چۆن ئالتوونی سوور لە بۆتە یێتە دەرێ بە خالصی • قسطلاني ٨/٣٢٦ عن أحمد بيهقي ت •

٢٨٢٦/٣ ـ عن عائشة ـ رضي الله تعالى عنها ـ زوج النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قالت : قال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : ما من مصيبة تصيب المسلم إلا كفر الله بها عنه [من سيئاته] حتى الشوكة يشاكها • ح ـ ٨/٣٢٦ • م ـ ١٠/٦ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : هیچ موصیبەتێ نیە کە تووشی موسوڵمان بێ و خوا بەو موصیبەتە گوناهێکی نەبەخشێ حەتتا دڕکێکیش بە جێیێکیا بچێ [گوناهێك لائەبا] •

٢٨٢٧/٤ ـ عن أبي سعيد الخدري وعن أبي هريرة [رضي الله تعالى عنهما] عن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : ما يصيب المسلم من نَصَب [تعَب] ولا وَصَب [مرض دائم أولا] ولا هم ، ولا حزن

[بفتحتين ، أو بضم فسكون من أمراض الباطن ، أو الهم مما يأتي والحزن مما مضى] ولا أذى [يلحقه من الغير قولاً وفعلاً] ولا غم [ضيق القلب] حتى[1] الشوكة يشاكها ، إلا كفر الله بها من خطاياه • ح - ٨/٣٢٦ ، م - ١٠/٧ • ت •

تەرجەمە :

پێغەمبەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : هیچ موسوڵمانێ نیە کە ماندوبوونێ یا نەخۆشییێ یا غەمو خەفەتێ لەسەر شتێ رابوردوو ، یا لە شتێ کە بترسێ لەمەولا بۆی بێ یا دڵتەنگییێکی تووش بێ حەتتا درکێ بە جێییێکیا بچێ خوا ئەوە نەخاتە بری گوناهێکی •

٦/٢٨٢٩ ـ عن كعب بن مالك [رضي الله تعالى عنه] عن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : مثل المؤمن كالخامة [كمثل الخامة • م] من الزرع تفيؤها الريح [تصرعها • م] مرة وتعدلها مرة [حتى تهيج •] ومثل المنافق [الكافر • م] كالارزة [المجذبة ـ الثابتة المنتصبة على أصلها ـ لا يصيبها شيء • م] حتى يكون انجعافها [انقلاعها] مرة واحدة • ح - ٨/٣٢٧ • م - ١٠/٢٨٣ • ن •

تەرجەمە :

پێغەمبەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : مەثەلی موسوڵمان وەك مەثەلی چڵە زمراعەتێکی ضەعیف وایە با بەملاو بەولایا ئەخا ؛ گاه لاری ئەکاتەوە ، گاه راستی ئەکاتەوە ، تا وشك ئەبێ • مەثەلی مونافیقو

---

(١) دانەر ـ خ ـ لێرەدا بە هەڵە ژمارە (٢٨٢٨/٥)ی نەنووسیوە ، ئێمەیش وەك هەمیشە لەبەر تێکنەچوونی ژمارەی گشتی کتێبەکە چاکمان نەکرد .

کافر ، وەك داری صنەوبەرە مەحکەمو قایم لەسەر رەگ راوەستاوە هیچ موصیبەتێکی تووش نابێ تا بە دەفعەیێ لە رەگ یێترێتە دەرێ •

٧/٢٨٣٠ ـ عن أبي هريرة ـ رضي الله تعالى عنه ـ قال : قال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : مثل المؤمن كمثل الخامة من الزرع : من حيث أتتها الريح كفأتها [أمالتها] فإذا اعتدلت تكفأ بالبلاء [تقلب بها] والفاجر كالأرزة [لا تهتز حتى تستحصد • م] صماء [لا تجويف له] معتدلة حتى يقصمها الله [تعالى] إذا شاء • ح ـ ٨/٣٢٧ • م ـ ١٠/٢٨٣ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : مەثەلی موئمین وەك مەثەلی زەراعەتێکە لە هەر لایێکەوە بای بۆ بێ بە لادا ئەیهێنێ ، کە راست بوەوە بەلاو موصیبەت بەلایا ئەخا ، فاجیرو فاسق وەك داری صنەوبەر[1] وایە ، پتەوە ناوی بۆش نیە ، راستە تا خوا کە ئیرادەی کرد ئەیشکێنێ •

٨/٢٨٣١ ـ أبو هريرة [رضي الله تعالى عنه] يقول : قال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : من يرد الله به خيرا يُصِب منه • ح ـ ٨/٣٢٨ • ن [إذا أحب الله قوماً ابتلاهم ، فمن صبر فله الصبر ، ومن جزع فله الجزع • أحمد] •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : هەرکەسێ خوا ئیرادەی خەیری پێ بکا ئەیخاتە موصیبەتەوە • [خوا قەومێکی خۆش بوێ تووشی بەلای ئەکا ، هەرکەسێ صەبری لەسەر بکا موکافاتی صەبری هەیە ،

(١) ئەرز : ئەو دارە ناسراوەیە کە لە لوبناندا وێنەی هەیە .

ئەوی جەزەع بکا لە ئاخیرەتا جەزەعی ئەبێ] یەعنی بەڵاو موصیبەت بە شەرتی صەبر لەسەرکردن ئەبێ بە سەبەبی حوببی خوا • وەئیللا خوا موسوڵمانی لێ بپارێزێ ، ئامین •

٩/٢٨٣٢ - عن عائشة - رضي الله تعالى عنها - قالت : ما رأيت أحداً أشد عليه الوجع من رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - ح - ٣٢٨/٨ • م - ٢/١٠ •

تەرجەمە :

عایشە - رضي الله تعالى عنها - ئەفەرموێ : هیچ کەسێکم نەدی کە ئازاری بە شیددەتتر بێ لە پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - •

١٠/٢٨٣٣ - عن عبدالله بن مسعود - رضي الله تعالى عنه - قال : دخلت [أتيت • م] على رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - وهو يوعك [وعكاً شديداً • أخرى] فقلت : يا رسول الله إنك توعك وعكاً شديداً • قال : أجل إني أوعك كما يوعك رجلان منكم • قلت : ذلك أن لك أجرين ؟ قال : أجل ذلك كذلك • ما من مسلم يصيبه أذى شوكة فما فوقها إلا كفر الله بها سيآته ، كما تحط الشجرة ورقها • ح - ٣٢٩/٨ •

تەرجەمە :

ئیبنومەسعوود - رضي الله تعالى عنه - ئەفەرموێ : چوومە خزمەت پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - تاێێکی زۆر بەشیددەتی لێ هاتبوو • عەرزمکرد : (یا رسول الله) تاێێکی زۆر بەشیددەتت لێ هاتوە ؟ فەرمووی : بەڵێ بەقەد دوو پیاو لە ئێوە تام هەیە • عەرزم = کرد = ئەوە بۆێێکە دوو ئەجرت هەیە ؟ فەرمووی : بەڵێ ئەوە وایە هیچ موسوڵمانێ نیە تووشی

ئەذیەتێ درکێ یا لە کەمیدا ئێشی لە ئێشی دڕك زیاتر بێ ، یەعنی لەو کەمتر بێ‌و بەوە وەك گەڵای دار گوناهی هەڵنەوەرێنێ .

١١/٢٨٣٤ ـ عطاء بن أبي رباح قال : قال لي ابن عباس [رضـي الله تعالى عنهما] : ألا أريك امرأة من أهل الجنة ؟ قلت : بلى . قال : هذه المرأة السوداء [سعيرة ـ رضي الله تعالى عنها ـ] أتت النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فقالت : إني أُصرَع واني أتكشّفُ ، فادع الله لي . قال : إن شئت صبرت ولك الجنة ، وإن شئتِ دعوتُ الله أن يُعافيكِ ؟ فقالت : أصبرُ . فقالت : إني أنكشف فادع الله أن لا أنكشف [من الانكشاف والتكشف] فدعا لها . ح ـ ٨/٣٣١ . م ـ ١٠/٨ ن .

١٢/٢٨٣٥ ـ عن أنس ـ رضي الله تعالى عنه ـ قال : سـمعت النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يقول : إن الله قال : إذا ابتليت عبدي بحبيبتيه فصبر عوضته منهما الجنة . يريد عينيه . ح ـ ٨/٣٣١(١) .

تەرجەمە :

کە عەبدی خۆمم موبتەلا کرد بە هەردوو چاوی‌و صەبری لەسـەر کرد لە باتی چاوەکانی بەهەشتی پێ عەطا ئەکەم .

عەطای کوڕی رەباح ـ رحمه الله تعالى ـ ئەفەرموێ : ئیبنوعەبباس ـ رضي الله تعالى عنه ـ پێی فەرمووم : ئەتەوێ ژنێکی بەهەشـتیت پێ نیشان‌بدەم ؟ عەرزم‌کرد : بەڵێ . فەرمووی : ئەو ژنە رەشە [سـەعیرە ـ رضي الله تعالى عنها ـ] هاتە خزمەت پێغەمەر ـ صـلى الله تعالى عليه وسلم ـ عەرزی‌کرد : (یا رسول الله) من صەرع ئەمگرێ ، کـە ئەمگرێ

(١) دانـەر ـ خ ـ تـەرجـەمـەی حەدیثـەکـانی پاش‌وپێش‌کـردوە . صەرع : فێ . پەرکەم .

دمرەکەوم دۆعام بۆ بکە لە خزمەت خوادا کە شیفام بدا ، پێغەمەر ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـ فەرمووی : ئەگەر هەوەست هەیە صەبر بکەو موقابیل بەوە بەهەشتت بێ ، ئەگەر هەوەست هەیە دۆعات بۆ ئەکەم کە خوا شیفات بدا . عەرزیکرد : صەبر ئەکەم ، فەقەط کە گرتمی خۆم رووت ئەکەمەوە ، دۆعام بۆ بکە خۆم رووت نەکەمەوە . پێغەمەر ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـ دۆعای بۆکرد .

ئیبنوقەییم ئەفەرموێ : ئینسان بیست و پێنج ساڵ یا بەرەوژوور بێ کە تووشی صەرع بوو ئەوە چاك نابێتەوە ، ئەبێ ئەو ژنە لەوانە بێ کە لە بیست و پێنجا بووبێ ، یا بەرەوژوورتر بووبێ . بۆیە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـ وەعدی پێدا کە صەبر بکا بەهەشتی بۆ ببێ .

لام وایە ئەمە قسەیێکی پڕوپووچە موئافی شیقی[1] دوەمی حەدیثەکەیە . ئەوە قسەی ئەطیبایە ، قسەی ئەطیبا بینای لە تەجرەبەیە ، تەجرەبەییێکی ناتەواوە ، ناتەواو ئیفادەی یەقین ناکا بە تەواوی . (ولو) کە قەطعی بێ لە هیچ مادەیێکا تەخەللوفی نەبێ ئەوە لە ئومووری عادیەیە ، بە عادەت مومتەنیمە ئەوی بتوانێ کاسەیێ ئاوی کەم زۆر بکا بەشی تا هەزار کەس بکا بیخۆنەوەو دەزنوێژی پێ بشۆن . ئەوی بتوانێ ئاگری نەمروود بکا بە ئاوی زولاڵو گوڵزار ، ئەوی بتوانێ بە ضەربەیێکی موومسا ـ علیه الصلاة والسلام ـ لە بەردێکی بچکۆلانە ئاو بۆ ئیحتیاجی شەشصەد هەزار کەس بێنێتە دەرێ تا چل ساڵ دەوام بکا بۆیان ، بە ضەربەیێکی بەحری ئەحمەر شەق بکاو دوانزە رێی تێ بخا ، هەموو بەنی ئیسرائیل لە میصرەوە بچن بۆ ئەرزی فەلەسطین .. بۆ نەتوانێ ژنێکی

---

(۱) شیققی دوەم : مەبەستی بەشی دوەمی حەدیثەکەیە .

(مصروع) بە بەرەکەتی دۆعای پێغەمەرێکی (ذي شـأن) چاك بکاتەوە ؟ بەڵکو ئەو ژنە عەرزی بکردایە دۆعام بۆ بکە چاك بمەوەو صەبری نەکردایە. ئەگەر پێغەمەر ـ صلی الله علیه وسلم ـ دۆعاکەی ئەوەندە تەئثیری نەبوایە کە خوا شیفای بدا ئەو وەختە پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ چی ئەکرد ؟ حەیف صەد حەیف بۆ (ابن القیم) کـە لە هودای نەبەویدا ئـەم ئیحتیمالە باطیلەی وتوە ! موعجیزە شتێکە ، طەبـابـەت شـــتێکی ترە • حەزرەتی عیسا ـ علیه الصلاة والسلام ـ چیکردوە بە ئیذنی خوا ؟

۱۳/۲۸۳۶ ـ أبو هريرة ـ رضي الله عنه ـ قال : ان رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : لا عدوى ، ولا صَفَر ، ولا هامة [کونەبەبوو ، بایەقوش] فقال أعرابي : يا رسول الله فما بال إبلي تكون في الرمل كأنها الظباء ، فيأتي البعير الأجرب فيدخل بينها فيجربها ؟ فقـال : فمن أعدى الأول ؟ ح ـ ۳٦۲/۸ ، ۲۹۳ • م ـ ۹/٦۲ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلی الله تعـالی علیـه وســلم ـ فەرمووی : (بالطبـع) سیرایەتی نەخۆشی نیە ، بەدیومنی مانگی صەفەر نیە ،بەدیومنی بایەقوش‌و کونەبەبوو نیە • ئەعرابیێ عەرزی پێغەمەری کرد ـ صلی الله تعـالی علیـه وسلم ـ : ئەی بۆچی وشترەکانم لە ناو تۆزو لما وەك ئاسك وانە [صاف‌و لووس‌و تۆز ناگرنە خۆیان] کە وشترێکی گەڕۆلیان بێتە نـاو هەموویـان گەڕۆل ئەکا ؟ پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ فەرمووی : ئەی کێ گەیانویەتی بە ئەووەڵ وشـــــترەکە ؟ [یەعنی هەمووی لە خواوەیە ، ســـــیرایەتکردن‌و نەکردن هەمووی بە ئیرادەی ئەوە] • صـــەفەر بـە نەخۆشی‌یەکی ساریش گەلێن •

١٤/٢٨٣٧ ـ أبو سلمة بن عبدالرحمن بن عوف [رضي الله تعالى عنه ، ورحمه الله تعالى] حدث أن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : لا عدوى ، ويحدث أن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : لا يورد ممرض على مصح • قال أبو سلمة [رحمه الله تعالى] كان أبو هريرة [رضي الله تعالى عنه] يحدثهما كلتيهما عن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ثم صمت أبو هريرة بعد ذلك عن قوله لا عدوى ، وأقام على أن لا يورد ممرض على مصح • قال فقال الحرث بن أبي ذئاب ، وهو ابن عم أبي هريرة : قد كنت أسمعك يا أبا هريرة تحدثنا مع هـذا الحديث حديثاً آخر قد سكتت عنه ؛ كنت تقول : قال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لا عدوى • فأبى أبو هريرة [رضي الله تعالى عنه] أن يعرف ذلك ، وقال : لا يورد مُمرِض على مُصِح ، فماراه الحرث في ذلك حتى غضب أبو هريرة ، فرطن بالحبشية • فقال للحرث : أتدري ماذا قلت ؟ قال : لا • قال أبو هريرة [رضي الله تعالى عنه] : = إني = قلت : أبيت • قال أبو سلمة : ولعمري لقد كان أبو هريرة يحدثنا أن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال لا عدوى ؛ فلا أدري أنسيَ أبو هريرة أم نسخ أحد القولين الآخر ؟ م ـ ٩/٦٢ ، ح ـ ٨/٣٩٣ بعد حديث الأعرابي بأخصر • وفيه : قال أبو سلمة : فما رأيته نسي حديثاً غيره •

تەرجەمە :

ئەبوسەلەمەی كوڕی عەبدوڕەحمانی كوڕی عەوف ـ رضي الله تعالى عنه ؛ ورحمه الله تعالى ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : سیرایەتكردنی نەخۆشی نیە • هەم ئەوەیشی ئەفەرموو كـە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : صـاحێبی وشتری نەخۆش وشترەكانی نەباتە سەر صاحێبی وشتری ساغ • یەعنی وشترەكانی

تێکەڵ بە وشتری ساغی خەڵق نەکا • ئەبوسەلەمە ـ رحمه الله ـ ئەفەرموێ : ئەبوهورەیرە ئەم دوانەی بۆ ریوایەت ئەکردین لە پێغەمەرەوە ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ لە پاشـــا لێی بێ دەنگ بوو (لاعدوی)ی ریوایەت نەئەکرد ، لە سەر حەدیثی (لا یورد ممرض [وشتری نەخۆش] علی مصح [وشتری ســاغ]) قەراری گرت • حەرثی کوڕی ئەبوذیثابی ئامۆزای ئەبوهورەیرە پێیوت : تۆ لەگەڵ ئەم حەدیثەدا حەدیثێکی ترت بۆ ریوایەت ئەکردین ، ئێســتە لێی بێدەنگ بووی ، ئەتفەرموو : پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ فەرمووی : عەدوا نیە • ئەبوهورەیرە ـ رضي الله تعالی عنه ـ ئیبای لە زانینی ئەوە کرد ، هەر فەرمووی : وشتری نەخۆش نەبەنە ســەر وشتری ســاغ • حەرث لەگەڵ ئەبوهورەیرەدا کەوتە جەدەل • ئەبوهورەیرە تووڕە بوو دەستی کرد بە قسەی حەبەشیی • لە پاشـــا بە حەرثی فەرموو : تێگەییت وتم چی ؟ عەرزی‌کرد : خەیر • فەرمووی : وتم ئیبا ئەکەم لەوە کـە بزانم (عدوی)ی فەرموە • ئەبوسەلەمە ئەفەرموێ : نازانم ئەبوهورەیرە لە فکری چوەتەوە یا قسەیێکیان قسەیەکیانی نەسـخ کردوەتەوە ؟ ئیتر نەمدی کە ئەبوهورەیرە غەیری ئـەو حەدیثی عەدوایـە حەدیثی تری لە فکر چوویێتەوە •

١٥/٢٧٣٨ ـ أبو هريرة ـ رضي الله تعالى عنه ـ يقول : قال رسول الله ـ صلى الله تعـالى عليـه وسلم ـ : لا عدوى ، ولا طيرة ، [ولا غول ، في رواية جابر ، وليس فيها ما بعده] ولا هامة ، ولا صفر ، وفر من المجـذوم كما تفر من الأسـد • ح ـ ٨/٣٩٨ • م ـ ٩/٦٢ • ليس فيـه الفـرار ، وفيه : ولا نوء م ـ ٩/٦٥ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : سیرایەتی نەخۆشی نیـە ، بەدیومنی نیـە ، بایەقوش‌و کونەبەبوو نیـە ، مانگی بێ قودوومی صەفەر نیە (أما) لە ئینسانی گول فیرار بکە ، وەك لە شێر فیرار ئەکەی ٠ لـە ریوایەتێکی موسلیما لە باتی فیرار لـە گول ئەفەرموێ : نـەوء نیـە ، یەعنی طولووعی ئەستێرەیێك‌و بە موقابیلی ئەو غورووبی ئەستێرەیێکی تر تەئثیری نیە لە باران‌بارینا وەك مونەججیم زەعم ئەبەن ٠ هەموو ئەمانە بـە تەئثیری قودرەتی خوایە ـ عز وجل ـ ٠

هامە سێ مەعنای هەیە :

(١) بایەقوش ، لە لایان وایە بە سەر بانی ماڵی کەسێکەوە بنیشـێ ئەوە خەبەر بە مردنی یەکێ لە ئەهلی ئەو ماڵە ئەدا ٠

(٢) ئێسقانی مردوو ئەبێ بە طەیرێك ٠

(٣) کەسێ بکوژرێ‌و خوێنی نەستێنرێ رۆحی ئەو کەسە ئەبێ بـە طەیرێ کە ئەخوێنێ ، ئەڵێ : ئاوم بدەنێ ، ئاوم بدەنێ ٠ کە قاتیلەکـەیـان کوشت ئەفرێ‌و ئەڕوا ٠

پێغەمەر ـ صلى الله تعـالى عليـه وسـلم ـ فەرموویە : ئەمانە هەموو درۆن ، خوا لە ئەزەلا تەقدیری کردبێ کە کەسێ بە شتێك بمرێ مومکین نیە ئەو کەسە خۆی بپـارێزێ ، خۆی نەپارێزێ ، بایەقوش ببێ یـا نەبێ ، صـــەفەر بێ یا نەبێ ٠٠ هەر ئەبێ ئـەو کەســـە لـەو وەختەدا بەو دەردە بمرێ ٠

١٦/٢٨٣٩ ـ عن أبي هريرة ـ رضي الله تعالى عنه ـ قال : ســـمعت رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يقول : لا طيرة وخيرهـا الفأل ٠

قالوا : وما الفأل ؟ قال : الكلمة الصالحة يسمعها أحدكم • ح ـ ٨/٣٨١ ، م ـ ٩/٦٨ • وعن أنس أيضاً• ويعجبني الفأل الصالح : الكلمة الحسنة [الكلمة الطيبة • م] ت ، د •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلی الله علیه وسلم ـ فەرمووی : طیەرە تەشائومکردن نیە • چاکترینی طیەرە تەفائولە • عەرزیانکرد : تەفائول چیە ؟ فەرمووی : کەلیمەیێکی صالحە کە یەکێکیان لە خەڵقی ئەبیێ •

[نەخۆش گوێی لە کەسێ بێ بڵێ ئەی سالم ، بەوە تەفائول بە شیفا بکا ، کەسێ بۆ ئیحتیاجیێکی خۆی بگەڕێ لە یەکێ ببیێ یەکێ بانگ بکا بڵێ ئەی (واجد) بەوە تەفەئول بکا بەوە کە ئەوەی بە شوێنیا ئەگەڕێ جێبەجێ ئەبێ (شەمالە)[1]ی کە ژنان لە سولەیمانیە ئەیگرنەوە داخلی ئەوەیەو مەشرووعە •

ئەبوداود لە عورووەی ئیبنی عامیر ریوایەت ئەکا کە لە طیەرە لە خزمەت پێغەمەرا ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ بەحثکرا فەرمووی : چاکترینی طیەرە فەئلە (ولا ترد مسلما) : طیەرە بۆ هیچ موسوڵمانێ نابێ ، کە یەکێکتان شتێکی وای بینی کە لە لای خراپ بێ بڵێ : (أللهم لا يأتي بالحسنات إلا أنت) : خوایا غەیری تۆ هیچ = کەس = چاکە نایێنێ

(١) شەماڵە : ئەوەیە ئافرەتێ ، یان پیاوێك ، شتێکی لە دڵدایەو ئەیەوێ بزانێ خێر ئەبێ یا خێر نابێ ، لە بەر دەرکا یان شوێنێکدا دەوەستێ‌و سوورەتی فاتیحە یان سوورەتێکی تر دەخوێنێتەو ، بێدەنگ ئەوەستێ‌و وەڵامی قسەیش ناداتەوە ، تا شتێك لە یەکەم کەسێکەوە کە بەوێدا رادەبوورێ .. دەبیسێ ، ئەنجامی شتەکەی دڵی لەو بیسراوەوە سەیر دەکاتەو ، ئەگەر قسەی باشی بە دەمدا هات دڵخۆش دەبێتەو ، ئەگەر نا ئەوا هیچ •

(ولا يدفع السيئات إلا أنت) : غەیری تۆ هیـچ کـەس دەفعی خراپە لـە ئینسان ناکا (ولا حول) : لە خراپەگەڕانەود نیە (ولا قوة) : بـە سـەر چاکەکردنا قودرەتو تەوانـا نیـە (إلا بالله) : مەگـەر ئیرادەو قودرەتی خوای لەگەڵا بێ • قسطلانی •] = ٣٩٧/٨ = •

[قامووس ئەڵێ : فەئل ضیددی (طیرة)ەیە ، لـە خێریشـاو لـە شەڕیشا لە عەمەل یێنرێ] •

لەم حەدیثانە وا دەرەکەوێ فەئلیش لە جینسی طیەرە بێ ، لە شەرحی میشـکاتـا ئەفەرموێ : مەعنای (وخيرها الفـأل) وەك ئەوە وایـە بلێی هاوین لە زستان گەرمترە • دیارە کە زسـتان گەرم نیەو سـاردە • طیەرەیش دیارە هیچ خێری تیا نیە • وەك بلێی صـالح لە فاسیق چاکترە • دیارە کە فاسیق چاك نیە • ئەمە بینا لەسـەر ئەوەیە کە ضیددی یەك بن ، طیەرە بۆ شەڕ بێو فەئل بۆ خێر بێ • فەقەط ترمذی لە حابیسی تەمیمیەوە ـ رضي الله تعالى عنه ـ ریوایەت ئەکا کە لە پێغەمەری بیسـت ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ئەیفەرموو : چاوەزاری حەقە ، راستترینی طیەرە فەئلە • لەم حەدیثەدا تەصریح بەوە = هـەیـە = کـە فەئـل لـە جینسی طیەرەیە • ئەهلی لوغەت ئەڵێن : طیەرە لـە خێریشـاو لە شەڕیشا لـە عەمەل یێنرێ • یەعنی طیەرە ئیستیدلالە بە شت لە سەر شت ؛ بە بایەقوش لە سەر خراپە ، بە باز لەسەر چاکە ، بە قسەی خێر لە سەر خێر ، بە قسەی شەڕ لە سـەر شەڕ • فەئل بە قسەی چاك لە سەر چاکی ، بۆیە لـە حەدیثەکەدا فەئل لـە طیەرە (إستثنا) کراوە • فەقەط مەشهوور وایە کە ضیددی یەك بن وەکوو لە (یاسین)ا[1] جەبیارەکان بە فروستادەکانی حەزرەتی عیسـایان ـ عليه

(1) مەبەستی سـوورەتی یاسینە کە ئایەتی (١٣)و دوای ئەو باسی بەسەرهاتی (أصحاب القرية) دەکات .

الصلاة والسلام ـ وت : (إنا تطيرنا بكم) ئەوانيش جوابيان دانەوە (طائركم معكم) ئەوان وتيان : ئێمە بە واسيطەی ئێوەوە تووشی قودووم شەڕی بووین • فروستادەکان فەرموویان : سەبەبی شەئامەتو قودووم شەڕيتان لەگەڵ خۆتانە کە ئیختیاری کوفرتان بەسەر ئیمانا کرد • من قسطلاني] •

٢٨٤٠/١٧ ـ عن الأسود قال : دخل شباب من قريش على عائشة [رضي الله تعالى عنها] وهي بمنى وهم يضحكون ، فقالت : ما يضحككم ؟ قالوا : فلان خر على طنب فسطاط فكادت عنقه ، أو [شك] عينه أن تذهب • فقالت : لا تضحكوا ؛ فإني سمعت رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال: ما من مسلم يشاك شوكة فما فوقها إلا [رفعه الله بها درجة، أو حط عنه بها خطيئة • م • قص الله بها من خطيئته • م أخرى] كتبت له بها درجة ، ومحيت عنه بها خطيئة • م ـ ١٠/٤ ، ٥ ، ٦ •

تەرجەمە :

ئەسوەد ـ رحمه الله تعالى ـ ئەفەرموێ : بەعزێ کوڕی جەهێڵ چوونە خزمەت حەزرەتی عایشە ـ رضي الله تعالى عنها ـ تەشریفی لە مینا بوو ، ئەو کوڕانە پێئەکەنین ، لێیپرسین : بۆ پێئەکەنن ؟ عەرزیانکرد : فلانەکەس کەوت بەسەر تەنافی خێوەتێکا وەختبوو ملی بشکێ ، یا وتیان : وەختبوو چاوی دەرپەڕێ • فەرمووی : پێمەکەنن لە (رسول الله) ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـم بیست فەرمووی : هەر موسوڵمانێ دڕکێ بە جێیێکیا بچێ ، یا لە بێ ئەذیەتیدا لە دڕك بەرەوژوورتر بێ خوا ـ عز وجل ـ بەوە دەرەجەیێك بەرزی ئەکاتەوە گوناهێکی مەحو ئەکاتەوە •

٢٨٤١/١٨ ـ حدث جابر بن عبدالله [رضي الله تعالى عنهما] أن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ دخل على أم السائب ، أو أم المسيب ،

فقال : ما لكِ يا أم السائب ، أو يا أم المسيب تزفزفين ؟ قالت : الحمّى لا بارك الله فيها ! فقال : لا تسبّي الحمَّى فإنها تذهب خطايا بني آدم كما يذهب الكير خبث الحديد • م - ١٠/٨ •

تەرجەمە :

پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - تەشریفی چوه لای (آم السائب) یا فەرمووی : چوه لای (أم المسيب) فەرمووی : ئەی (أم السائب) یا فەرمووی : ئەی (أم المسيب) چیت لێ قەوماوە وا فرکەفرکتە ؟ عەرزیکرد : تایە خوا موبارەکی نەکا • فەرمووی : جوێن بە تا مەدە ؛ چونکی تا گوناهی بەنی ئادەم لا ئەبا وەك مووشەدەمەی ئاسنگەر خەڵتەی ئاسن لائەبا •

الطاعون(١) :

٢٨٤٢/١٩ - عن عائشة [رضي الله تعالى عنها] زوج النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - قالت : سألت رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - عن الطاعون فأخبرني أنه عذاب يبعثه الله على من يشاء ، وان الله جعله رحمة للمؤمنين ليس من أحد [عبد • أخرى] يقع الطاعون [في بلده] فيمكث في بلده صابراً محتسباً يعلم أنه لا يصيبه إلا ما كتب الله له ، إلا كان له مثل أجر شهيد • ح - ٤٣٣/٥ • ح - ٣٧١/٨ • ن •

تەرجەمە :

عایشە - رضي الله بعالى عنها -ی حەرەمی پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - ئەفەرموێ : طاعوونم لە پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم -

---

(١) چاوەقوولــە •

پرسی ، فەرمووی : طاعوون عەذابێکە خوا - عز وجل - ئەینێرێتە سەر ئەوانەی کە ئیرادەی فەرمووبێ • خوا - عز وجل - کردوویەتی بە رەحمەت بۆ موئمینان ، هەرکەسێ طاعوون بکەوێتە ئەو جێیەی کە ئەوی تیایە ،لە شاری خۆیا بوەستێو فیرار نەکاو صەبری لەسەر بکا ، بە وەستانو صەبرەکەی ئومێدی ئەوابی بێو بزانێ هەرچی خوا دەرحەق ئەوی نەنووسیبێ بۆی نابێ ، ئەوە = ئەو = کەسە بە قەد ئەجری شەهیدی مەعرەکە ئەجری هەیە •

[لە موسنەدی ئیمامی ئەحمەدا بە مەرفووعیی ئەفەرموێ : شەهیدی مەعرەکەو ئەوانە لە جێی خۆیان بە نەخۆشیی وەفاتیان کردوە لە دەرحەق ئەوانەی بە طاعوون وەفاتیان کردوە ئەکەونە جەدەل ، مورافەعە ئەبەنە حوزووری خوا ، شوهەدا عەرزی ئەکەن : یارەببی ئەوانەی بە طاعوون وەفاتیان کردوە کوژراون وەك ئێمە کوژراوین ، یەعنی ئەوانیش حەقیان هەیە وەك ئێمە بن • ئەوانەی لە ناو جێی خۆیانا وەفاتیان کردوە عەرزی ئەکەن : یارەببی چۆن ئێمە لەسەر جێی خۆمان وەفاتمانکردوە ئەوانەی بە طاعوونیش مردوون لە سەر جێی خۆیان وەفاتیان کردوە ، بۆ لە ئێمە زیاترن ؟ خوا - عز وجل - ئەمر ئەفەرموێ : بچن تەماشای برینەکانیان بکەن ، ئەگەر برینی ئەوانیش وەك برینی شەهید بێ ؛ یەعنی خوێنەکەیان بۆنی میسکی لێ بێ بەطاعوونمردوویش لەوانەن کە لە مەعرەکەدا شەهید بوون • ئەچن تەماشایان ئەکەن برینەکانیان وەك برینی شەهیدی مەعرەکەیە • نەسائیو طەبەرانیش ریوایەتیانکردوە • یەعنی شەهیدی طاعوون لەگەڵ شەهیدی مەعرەکەدا فەرقی نیە ، ئەمما بەو شەرتانە • قسطلاني] •

٢٨٤٣/٢٠ ـ عن أسامة [رضي الله تعالى عنه] عن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ أنه قال : ان هذا الوجع أو السَّقَم رِجز عذب بـه بعض الأمم قبلكم ، ثم بقي بعد بالأرض ، فيذهب المرة ويأتي الأخـرى • فمن سمع به بأرض فلا يقدمَنَّ عليـه ، ومن وقـع بأرض وهو بهـا فـلا يخرجنه الفرار منه • م ـ ٩/٥٢ • وفي روايـة أبي النضر هــذا الحديث : لا يخرجكم إلا فرار منه • م ـ ٩/٥١ • ح ـ ٥/٤٣٣ • ن ، ت •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليـه وسـلم ـ فەرمووی : ئـەم ئـازارە ، یا فەرمووی : ئەم نەخۆشییە عەذابێکە خوا ـ عز وجل ـ بەعزێ ئوممەتی پێش ئێوەی پێ عەذاب داوە ، لە ئەرزا ماوەتەوە ، یێتو ئەڕوا ، هەرکەس ببیێ کە لە ئەرزێکا هەیە نەچێتە ئەوێ ، کەسێکیش کە [طاعوون] کەوتە ئەو جێیەی کە تیایەتی (محضا) لەبەر فیرارکردن لەو جێیە نەچێتەدەرێ • یەعنی ئەگەر فیرار لە طاعوون نەبێ بـە دڵیاو بـە ئیشێکی تر بچێتە دەرێ زەرەری نیە ، خوا عالمە بەوەی لە دڵی ئینسانایە ، تەفرەی نادرێ •

٢٨٤٤/٢١ ـ عن عبدالله بن عبـاس [رضـي الله تعـالى عنهما] أن عمر بن الخطاب ـ رضي الله تعالى عنه ـ خرج الى الشـــام [ربيع الآخـــر سنة ١٨] حتى اذا كان بسَرْغ [قرية] لقيه أمراء الأجناد ، أبو عبيدة بن الجراح وأصـحابه [رضي الله تعالى عنهم] فأخبروه أن الوباء قـد وقـع بأرض الشام • قال ابن عباس [رضي الله تعالى عنهما] فقال عمر [رضي الله تعالى عنه] : ادع لي المهاجرين الأولين ، فدعاهم فاستشارهم وأخبرهم أن الوباء قد وقع بالشام ، فاختلفوا فقال بعضهم : قد خرجنا لأمر ولا نرى أن نرجع عنه • وقال بعضهم ، معك بقية الناس وأصحاب رسول الله ـ صلى الله

تعالى عليه وسلم ـ : ولا نرى أن تـُقدِمَهم على هذا الوباء • فقال : ارتفعوا عني • ثم قال : ادع لي الأنصـار ، فدعوتهم ، فاستشارهم ، فسـلكوا سبيل المهاجرين ، واختلفوا كاختلافهم • فقـال : ارتفعوا عني ، ثم قـال : ادع لي من كان ههنا من مشيخة قريش من مهاجرة الفتح • = فدعوتهم = فلم يختلف منهم عليه رجلان • فقالوا : نرى أن ترجع بالناس ولا تقدمهم على هـذا الوبـاء ، فنادى عمر بالناس : إني مصبح على ظَهْرٍ فأصـبحوا عليـه •

قال = أبو = عبيدة بن الجراح [رضي الله تعالى عنه] : أفِراراً من قدر الله ؟ فقال عمر [رضي الله تعالى عنه] : لو غيرك قالها يا أبـا عبيـدة ! نعم نفـِرُّ من قدر الله الى قدر الله • أرأيت لو كان لك إبل هبطت وادياً له عـُدْوتان [شاطئان وحافتان] إحداهما خصبة والأخرى جدبة •• أليس ان رعيت الخصـبة رعيتها بقدر الله ، وان رعيت الجـَدْبةَ رعيتها بقـدر الله ؟ قال : فجاء عبدالرحمن بن عوف [رضي الله تعالى عنه] وكان متغيباً في بعض حاجته ، فقال إن عندي في هذا علماً : سمعت رسول الله ـ صلى الله تعـالى عليه وسلم ـ يقول : إذا سمعتم به بأرض فلا تقدموا عليه • وإذا وقع بأرض وأنتم بها فلا تخرجوا فراراً منه • قال : فحمد الله [تعالى] عمر ، ثم انصرف ح ـ ٣٦٨/٨ ، م ـ ٥٣/٩ ، ن ، د •

تەرجەمە :

لە ئیبنوعەباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ وە = ریوایەت كراوە = كـە عومەری بنی خەطاب ـ رضي الله تعالى عنه ـ [لە ربيع الآخرةی ساڵی ١٨دا] تەشریفی بۆ شام چوو تا گەییە (سەرغ) ، ئومەرای لەشـــکری كـە ئەبوعوبەیدەی جەڕاح‌و روفەقای بوو ـ رضي الله تعـالى عنهم ـ پێگەیی ،

خەبەریان دایێ کە وەبا (طاعوون) کەوتۆتە شام ، ئیبنوعەباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ ئەفەرموێ : ئیمامی عومەر ـ رضي الله بعالى عنه ـ فەرمووی : موهاجیرینی پێشووم بۆ بانگ کـە ، بانگم‌کردن ، ئیستیشارەی لـەگـەڵ کردن کە بچێ یا بگەڕێتەوە ؟ ئیختیلافیان بوو ، بەعزێکیان فەرموویان : بۆ ئیشێ هاتووینە دەرێ رەئیمان نیە کە بگەڕێینەوە . بەعزێکیان فەرموویان: بەقییەی خەلەفت لە خزمەتایە ، کە ئەصحابی پێغەمەرن ـ صـلی الله تعـالی علیه وسلم ـ رەئیمان نیـە کـە بیان‌بەیتە ناو ئەو وەبایـە . پێی‌فەرموون : هەڵسن لە لام .

لە پاشا فەرمووی : ئەنصارم بۆ بانگ کە ، بۆم بانگ‌کردن . ئەوانیش ئیختیلافیان بوو وەك موهاجیرینی پێشـــوو ، بەوانیشی فەرموو : لە لام هەڵسن .

لە پاشا فەرمووی : مەشایخی قورەیش‌و موهاجیری ساڵی فەتحم بۆ بانگ کـە ، کـە بانگم‌کردن دوو کـەس لـەوان ئیختیـلافیـان نەبـوو . (بالاتفاق) عەرزیان‌کرد : کە خەڵق بگێڕەرەوە مەیان‌بەرە سەر ئەو وەبایە [نیوەی موهاجیری پێشوو نیوەی ئەنصارو هەموو موهاجیری ســـاڵی فەتح بە ئیتتیفاق عەرزیان کرد : بگەڕێینەوە ، بەوە ئەکثەرییەت حاصڵ بوو لەسەر گەڕانەوە] .

ئیمامی عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەمری فەرموو بانگیان دا بـە ناو لەشکرا : کە سبەینێ من لە ســـەر پشتی زینم . سبەینێ هەموو لێی سواربوون . ئەبوعوبەیدەی جەڕاح ـ رضي الله تعالى عنه ـ عەرزی‌کرد لە قەدەری خوا فیرار ئەکەی ؟ فەرمووی : کاشـــکی غەیری تۆ ئەمەی وتایە ! [یەعنی چاوی بە خۆی ئەکەوت] بەڵێ لە قەدەری خوا فیرار ئەکەم بۆ قەدەری خوا . تۆ وشترت ببێ‌و بچیە نـاو وادییەکەوە ، بەرێکی گیـاو

پووشی زۆری لێ بێ‌و ، بەرێکی هیچی لێ نەبێ لە هەر بەرێکیدا بیانلەوەڕێنی بۆ بە قەدەری خوا نایان لەوەڕێنی ؟ ئیبنوعەباس فەرمووی : عەبدوڕەحمانی کوڕی عەوف - رضي الله تعالى عنهم - بۆ ئیشێ چووبوو لە موشاوەرەکەدا نەبوو ، هاتەوە عەرزیکرد : عیلمی ئەوەم لە لایە ؛ لە پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم -م بیست فەرمووی : بیستتان کە لە ئەرزێکا وەبا هەیە مەیچنێ ، کەوتە ئەو جێیەی کە ئێوەی تیان فیراری لێ مەکەن‌و مەچنە دەرێ . ئیمامی عومەر - رضي الله تعالى عنه - ئەمەی بیست حەمدی خوای کردو تەشریفی گەڕایەوە .

عن الشريد [رضي الله تعالى عنه] قال : كان في وفد ثقيف رجل مجذوم ، فأرسل إليه النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - : إنا قد بايعناك فارجع . م - ٩/٧٩[1] .

تەرجەمە :

لەوەفدی ثەقیفا پیاوێکی گول بوو ، پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - ناردیەلای : کە موبایەعەمان لەگەڵ‌کرد بگەڕێتەوە[2] .

٢٨٤٥/٢٢ - قاسم بن محمد قال : قالت عائشة : وارأساه [أحمد ، ن ، جه ، عن عائشة - رضي الله تعالى عنها - رجع رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - من جنازة من البقيع فوجدني وأنا أجد صداعاً في رأسي وأنا أقول] وارأساه ! فقال رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - : ذاكِ لو كان وأنا حي فأستغفر لكِ وأدعو لكِ . فقالت عائشة [رضي الله تعالى عنها] : وا ثكلياه ، والله إني لأظنك تحب موتي ، ولو كان ذاك لظللت

(١) دانەر - خ - ژمارەی بۆ ئەم حەدیثە دانەناوە .

(٢) بە گوێرەی دەقە عەرەبییەکە (موبایەعەمان لەگەڵ کردی بگەڕێرەوە) بێ باشترە .

آخر يومك مُعرِسا ببعض أزواجك فقال النبي ـ صـلى الله تعـالى عليـه وسلم ـ : أنا وا رأساه ، لقد هممت أو أردت أن أرســـــل الى أبي بكر وابنــه وأعهَدَ [كراهة] أن يقول القائلون أو يتمنى المتمنون ، ثم قلت : يأبى الله ويدفع المؤمنون ، أو يدفع الله ويأبى المؤمنون • أحمد ، ن ، جه •
ح ـ ٨/٣٣٧ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلی لله تعالى عليـه وسلم ـ تەشریفی لـە جەنازەیێك لـە بەقیعەوە ئەگەڕێتەوە لای حەزرەتی عایشە ـ رضي الله بعالى عنها ـ حەزرەتی عایشە ـ رضي الله تعالى عنها ـ ئەفەرموێ : تووشی ســـەرئێشـە بووبووم ئەموت : ئای سەرم ! پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليـه وسلم ـ فەرمووی : ئەوەی كە ئەیڵێی ئەگەر بیێو من زیندووبم ئیستیغفارت بۆ ئەكەمو دۆعات بۆ ئەكەم • عایشە ـ رضي الله تعالى عنها ـ فەرمووی : وای دایك رۆڵەڕۆم بۆ بكا ! وەڵلاهی ظەننت دەبەمێ كـە حـەز بە مردنم ئەكەی ، ئەگەر بمرم ئێوارێی ئەو رۆژەت بە زاوایی ئەچیە لای یەكێ لـە ژنـەكانت • پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ئەفەرموێ : من ئای سەرم • یەعنی مەترسـە تۆ لە پێش منا نامری ئەمێنی • ئیرادەم كرد كە بنێرم بە شوێن ئەبوبەكراو كوڕەكەی ، كە وەصیەت بكەم بە خەلافەت بۆی ، مەبـادا بەعزێ كـەس قسەی لێ بكەن ، ئەو بلێ بۆ منو ئەم بلێ بۆ من • یا بەعزێ ئومێددار بە ئومێد بن بۆی • لە پاشا وتم : خوا ئیبا لەوە ئەكاو موئمینان دەفعی ئـەوە ئەكەن كە خەلافەت بۆ غەیری ئەو بێ • یـا فەرمووی : خـوا دەفعی ئەوە ئەكاو موئمینان ئیبای لێ ئەكـەن [یەعنی وا مەزانە كـە حەزەكەم بمری ، نیەتم وایە كە لە حوضووری باوكو براتـا وەصـیەت بكەم كە خەلیفە لـە دوای من ئەبوبەكرە • أخرجه في الاحكام أيضا] •

٢٨٤٦/٢٣ ـ عن عائشة [رضي الله تعالى عنها] أنها قالت : كان اذا اشتكى رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ رقاه جبريل ـ عليه السلام ـ = قال = : بسم الله يبريك ، ومن كل داء يشفيك ، ومن شر حاسد اذا حسد ، ومن شر كل ذي عين • م ـ ٨/٩ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ کە ناساغ بوایە جیبریل ـ عليه السلام ـ نوشتەی بۆ ئەکرد ئەیفەرموو : بە ناوی خوا ، خوا چاکت ئەکاتەوە ، لە هەموو دەردێ شیفات دەدا ، لە شەڕی حاسید کە حەسەدی پێبردی‌و تەمای بوو زەرەرت پێبگەیێنێ ، لە شەڕی هەموو چاوپیسێ موحافەظەت ئەکا •

٢٨٤٧/٢٤ ـ عن أبي سعيد الخدري [رضي الله تعالى عنه] ان جبريل ـ عليه السلام ـ أتى النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فقال : يا محمد اشتكيتَ ؟ قال : نعم • قال : بسم الله أرقيك ، من كل شيء يؤذيك ، من = شر = كل نفس أو عين حاسد الله يشفيك ، بسم الله أرقيك • م ـ ١٠/٩

تەرجەمە :

ئەبوسەعیدی خدری ـ رضي الله تعالى عنه ـ = ئەفەرموێ : جیبریل ـ عليه السلام ـ = تەشریفی هاتە خزمەت پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : ئەی محەمەد ئەوە ناساغی ؟ فەرمووی : بەڵێ • جیبریل ـ عليه السلام ـ فەرمووی : بە ناوی خوا نوشتەت بۆ ئەکەم ، لە شەڕی کوللی شتێك کە ئەذیەتت بدا ، لە شەڕی کوللی نەفسێك ، یا چاوی پیس‌و حەسوود خوا شیفات بدا ، بە ناوی خوا نوشتەت بۆ ئەکەم •

٢٨٤٨/٢٥ ـ أبو هريرة [رضي الله تعالى عنه] قال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : العين حق • م ـ ١١/٩ ونهى عن الوشم • ح ـ ٣٧٤/٨ • وفي اللباس •

تەرجەمە :

تەئثیری چاو بە عادەت حەقە = و پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ نەهی کرد لە خاڵکوتان = •

٢٨٤٩/٢٦ ـ عن ابن عباس [رضي الله تعالى عنهما] عن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : العين حق ، ولو كان شيء سابق القدر سبقته العين ، واذا استغسلتم فاغتسلوا م ـ ١١/٩ سهل بن حنيف ـ رضي الله تعالى عنه ـ لما أصيب بالعين عند اغتساله فأمر النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ عائنه أن يتوضأ ، موطأ • نووي ـ ١٢/٩ •

تەرجەمە :

ئیبنوعەباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : بە چاوەوەکردن‌و بە چاوەوەبوون حەقە ، ئەگەر شتێك ببوایە کە لە قەدەر پێش بکەوتایە چاو لێی‌پێشەکەوت • ئەگەر خەڵقتان بەچاوەوەکردو طەڵەبیان لێ‌کردن کە غوسڵیان بۆ بکەن ، بیکەن •

کە سەهلی کوڕی حەنیف بەچاوەوە بوو پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ئەمری بەو کەسە کرد کە چاوی پێ‌هەڵهێنابوو دەزنوێژ بشوا •

چاوپیس چۆن دەزنوێژ ئەشوا ؟

عولەما ئەڵێن : ظەرفێ ئاو بێنرێ لە ئەرزا نابێ دابنرێ ، یەکێ بیگرێ بە دەستیەوە ، چاوپیسەکە لوێچێ ئاوی لێ هەڵبگرێ لە دەمی وەرداو بیتفێنێتەوە ناو ئەو ظەرفە ، لە پاشا بە دەستی چەپی لوێچێکی تر هەڵبگرێ دەستی راستی تا مەچەکی بشوا ، لە پاشا بە دەستی راستی لوێچێکی تر هەڵبگرێ دەستی چەپی پێ بشوا ، لە پاشا بە دەستی چەپی لوێچێکی تر هەڵبگرێ ئانیشکی راستی پێ بشوا ، بەدەستیڕاستی ئەنیشکی چەپیبشوا، بە دەستی چەپی بەینی ئانیشکی راستیو مەچەکی بشوا ، بە دەستی راستی بەینی ئانیشکی چەپیو مەچەکی بشوا ، لە پاشا پێی راستی بە دەستی چەپی، پێی چەپی بە دەستی راستی ، ئەمجا ئەژنۆی راستی بە دەستی چەپی ، ئەژنۆی چەپی بە دەستی راستی • ئەمجا قاچی راستی مابەینی قولەپێو ئەژنۆی بە دەستی چەپی ، مابەینی قولەپێی چەپیو ئەژنۆی بە دەستی راستی بشوا • ئەم ئیشانە هەمووی لە ناو زەرفەکەدا بکا ، هەموو ئاوەکە لە ناو ئەو زەرفەدا کۆببێتەوەو نەڕێژرێ ، ئەمجا دیوی ناوەوەی لای راستی دەرپێکەی لە لای سمتی راستیەوە لە ناو ئەو زەرفەدا بشوا • کە ئەمانەی کرد ئەو ئاوو چلکاوە لە پشتەوە بکا بەسەر سەریا [سەری بەچاوەوە بوو ، یاخو سەری چاوپیس ؟ نەوەوی بەیانی نەکردوە لەمێدا ، فەقەط لە زوهریەوە دوو ریوایەت هەیە : ئیبنوئەبی ذیئب ، عەقیل :

ئیبنوئەبی ذیئب : چاوپیس کە دەموچاوی بشوا بەم نەوعە ئاوەکە بە دەستی راستی بکا بە دەموچاویا ئەعزاکانی تریشی هەروا ، وەك شتنی ئەعزا نیە لە دەزنوێژی راستەقینەدا • ناوی دەرپێشتنیش ئەوەیە دیوی ناوەوەی لە زەرفەکە هەڵکێشێو بیگوشێتەوە ناو زەرفەکە • ئەمجا ئەو

كەسەى كە زەرفەكەى بە دەستەوەيە رابوەستىو ئـەو ئـاوو چلكاوە لـە پشتەوە بكا بەسەر هەموو جەسەدى ئەو كەسەدا كە بە چاوەوە بوە ، لـە پاشا لە پشت بەچاوەوە بوەوە ئەو زەرفە لەسەر ئەرز نوخون بكاتـەوە • بەعزێك ئەڵێن : لە پڕ بە غەفلەت بەسـەريا بكا • ئـەم ريوايەتى ئيبنوئەبى ذيئبـە لە زوهرييەوە وايـە بە گاوى دەزنوێژى چاوپيس بـە چـاوەوە بوو غوسڵ بكا •

ريوايەتى عەقيليش وايە ؛ فەقەط ئەڵێ : لە پێشا دەموچاوى بشـــوا ئەمجا ئـاو لە دەمى وەربدا • پێيشى بە تەواوەتى شتنى لازم نيە ، لـە بن پەنجەى پێيەوە بيشوا] •

موراد لە ديوى ناوەوەى دەرپێ :

١ ـ ئەو ديوەى كە بەجەسەدەوە نووساوە •

٢ ـ ئەو جەسەدەى كە دەرپێكە داىپۆشيوە لاى سمتى راستيەوە •

٣ ـ عەورەتى •

٤ ـ جێبەندەخوێنى • (أقوال)[1]

ماليك ـ رضي الله تعالى عنه ـ لە حەديثى سـەهلى كوڕى حەنيفا وا ريوايەت ئەفەرموێ : صيفەتى غوسڵەكەى وايە پێغەمەر ـ صلى الله تعـالى عليه وسلم ـ ئەمرى بەوە كرد كە چاوى پێهەڵهێنابوو كـە غوسـڵ بكا • چاوپيسەكە دەموچاوى شت ، هەردوو دەستو ، هەردوو ئانيشـــكو هەردوو ئەژنۆو هەردو پەنجەى پێىو ناوى دەرپێكەيى شت •

---

(1) مەبەستى لە (اقوال) ئەوەيە چەند قسەو قەولێك لێرەدا هەيە .

لە ریوایەتێکا دەموچاوی و پشتی دەستی و ئانیشکی و سنگی و ، ناوی دەرپێکەیی و ئەژنۆیی و پەنجەی پێی لە ناو زەرفەکەدا شت • ئەڵێ : ظەننم وایە چەند قومێکیشی لە ئاوەکە پێ خواردەوە •

ئەم دەزنوێژو غوسڵە عەقڵ ظەفەر بە حیکمەتی نابا ، وەك ظەفەر نابا بە سەبەبی تەئثیری چاوی چاوپیس • وەك چۆن ظەفەر نابا بە حیکمەتی دەزنوێژی راستەقینە کە بابێ لە ئینسان بەربێتەوەو ، بە حیکمەتی غوسڵ لە دوای موجامەعە • قەباحەت ئەعضایێك ئەیکاو ئەعزاکانی تری جەزای ئەکێشێ • ئەمرێکی (تعبدي)یە حیکمەتەکەی هەر شاریع ئەیزانێ ، واجبە کە بکرێ •

چاوپیس ئەبێ مەنع بکرێ لە ئیختیلاط لە جێیێکا کە چاوی بە کەس نەکەوێ و بە هیچ • لە (بيت المال) ئیدارەی مەعیشەتی ئەدرێ • (لدفع ضرر العامة) •

بەم دەزنوێژە چاوپێهەڵاتوو بە ئیذنی خوا چاك ئەبێتەوە (نووي) • [رەنگە بەرگرتنی مناڵ کە بوە بە عادەت کە ژنان ئەیکەن لە شتێکی واوە ئیستینباط کرابێ] •

٢٨٥٠/٢٧ ـ عن عثمان بن العاص الثقفي [رضي الله تعالى عنه] أنه شكى الى رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ وجعاً يجده من جسده منذ أسلم • فقال له رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : ضع يدك على الذي تألم من جسدك ، وقل بسم الله ثلاثاً ، وقل سبع مرات أعوذ بالله وقدرته من شر ما أجد وأحاذر • م ـ ٩/٣٣ •

تەرجەمە :

عوثمانی کوڕی عاصی ثەقەفی ـ رضي الله تعالى عنه ـ شکاتی ئازارێکی بەدەنی بردە خزمەت پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ کە لەو وەختەوە

موسولمان بوە ئەو ئازارەی هەیە ، پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ پێیفەرموو : دەست بنێرە سەر ئەو جێئازارەو سێ دەفعە بڵێ (بسم الله) ، حەوت دەفعە بڵێ پەنا ئەگرم بە خواو قودرەتی خوا لە شەڕی ئەو ئازارەی کە هەمەو لێی ئەترسم •

٢٨٥١/٢٨ ـ جابر بن عبدالله [رضي الله تعالى عنهما] يقول : أرخص النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ في رقية الحية لبني عمرو ، قا أبو الزبير ـ رحمه الله تعالى ـ : سمعت جابر = بن عبدالله = ـ رضي الله تعالى عنه ـ = يقول = : لدغت رجلا منا عقرب ونحن جلوس مع رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فقال رجل : يا رسول الله أرقي ؟ قال : من استطاع منكم أن ينفع أخاه فليفعل • م ـ ٩/٣٠ •

تەرجەمە :

جابیر ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ ئیذنی دا بۆ بەنیعەمر کە نوشـــــتە بکەن بۆ مارگەزیدە • هەم ئەفەرموێ پیاوێ لە ئێمە دووپشـکێکی پێوەدا ئێمە لە خزمەت پێغەمەرا ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ دانیشــــتبووین ، پیـــاوێ عەرزیکرد : (یا رسول الله) من نوشتەی بۆ ئەکەم ؟ پێغەمەر ـ صـلی الله تعـالی علیـه وسلم ـ فەرمووی : ئەگەر لە ئێوە کەسێ بتوانێ نەفع بە برای دینی خۆی بگەیێنێ با بیکا •

٢٨٥٢/٢٩ ـ عن عائشة [رضي الله تعالى عنها] أن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ كان اذا اشتكى الإنسان منا ، أو كانت به قرحة ، أو جرح قال النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بإصبعه هكذا ، ووضع سفيان [ابن عيينة] سبابته بالأرض ثم رفعها بسم الله تربة أرضنا ، بريقة بعضـنا يشفي [وفي رواية ليشفى] سقيمنا بإذن ربنا • م ـ ٩/٢٧ • ح ـ ٨/٣٧٧

تەرجەمە :

عایشە ـ رضي الله تعالى عنها ـ ئەفەرموێ : کە ئینسانێ لە ئێمە نەخۆش بوایە یا برینێکی پێوەبوایە وای ئەکرد ، سوفیانی بنی عویەینە پەنجە شەهادەتی نایە سەر ئەرزیو هەڵی بڕیەوە ، پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ئەو دۆعایەی خوێند : بە ناوی خوا گڵی ئەرزی ئێمە ، بە تفی بەعزێ لە ئێمە ، بە ئیذنی پەروەردگاری ئێمە نەخۆشمان شیفای ئەبێ •

٢٨٥٣/٣٠ ـ جابر بن عبدالله [رضي الله تعالى عنهما] يقول : رخص رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لآل حزم في رقية الحية ، وقال لأسماء بنت عميس [رضي الله تعالى عنها] : ما لي أرى أجسام بني أخي ضارعة [نحيفة • والمراد أولاد جعفر ـ رضي الله تعالى عنه ـ] تصيبهم الحاجة ؟ قالت : لا ولكن العين تسرع إليهم • قال ارقيهم ، قالت : فعرضت عليه فقال : ارقيهم • م ـ ٩/٣٩ •

نەوەوی مەعنای لێنەداوەتەوە •

تەرجەمە :

جابیر ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ئیذنی داوە کە ئالی حەزم نوشتە بۆ مار بکەن • بە ئەسمای کچی عومەیسی فەرموو : بۆچی من ئەولادی جەعفەری برام بە زەردو زەعیف ئەبینم ؟ ئایا موحتاجن ؟ فەرمووی : خەیر موحتاج نین ئەمما چاو زوو تەئثیریان لێ ئەکا • فەرمووی : نوشتەیان بۆ بکە • ئەسما ـ رضي الله

تعالى عنها ـ ئەفەرموێ : پێنیشانی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليـه وسلم ـ دران ، فەرمووی : نوشتەیان بۆ بکە •

[ئەمە مەعنای من • تۆیش مەعنای لێ بدەرەوە][1]

٢٨٥٤/٣١ ـ وعنه كان لي خال يرقي من العقرب فنهى رســـول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ عن الرُّقى ، قال : فأتاه فقال : يا رسول الله إنك نهيت عن الرقى وأنا أرقي من العقرب ، فقال : من استطاع منكم أن ينفع أخاه فليفعل • م ـ ٩/٣٠ •

تەرجەمە :

جابیر ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : خاڵێکم بوو نوشتەی بۆ دووپشك ئەکرد ، پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ نەهی لـە روقیـە کرد ، خاڵم هاتە خزمەتی عەرزیکرد : (يا رســـــول الله) تۆ نەهیت لـە نوشتەکردن فەرموە من نوشتە ئەکەم بۆ دووپشك فەرمووی : کەسێ لە ئێوە بتوانێ نەفع بگەیێنێ بە برای دینی خۆی با بیکا •

٢٨٥٥/٣٢ ـ وعنه قال : نهى رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ عن الرقى ، فجاء آل عمرو بن حزم الى رسول الله ـ صلى الله تعـالى عليـه وسلم ـ فقالوا : يا رسول الله إنه كانت عندنا رقية نرقي بهـا من العقرب ، وانك نهيت عن الرقى ، قال : فعرضوها عليه ، فقال : ما أرى بأسـاً ، من استطاع منكم أن ينفع أخاه فلينفعه • م ـ ٩/٣٠ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ نەهیکرد لە نوشتەکردن ، ئالی عەمری کوڕی حەزم هاتنە خزمەتی عەرزیانکرد : (يا رســـول الله) ئێمە

(١) ئەم قسە دانەر خۆیەتیو لەوانەیە لەگەڵ مامۆستا مەلا حسەینی بێ •

نوشتەیێکمان لایە بۆ دووپشك نوشـــتەی پێ ئەکەین تۆیش نەهیت لـە نوشتە فەرموە • نوشتەکەیان نیشان دا ، فەرمووی : زەرەرێکی تیا نابینم ، هەرکەسێ لە دەستی بێ کە نەفع بـە بـرای دینی خۆی بگەیێنێ بـا پێی بگەیێنێ •

٢٨٥٦/٣٣ ـ عن عوف بن مالك الأشجعي [رضي الله تعـالى عنـه] قال : كنا نرقى في الجاهلية فقلنا : يا رسول الله كيف ترى في ذلك ؟ فقال : أعرضوا عليّ رقاكم ، لا بأس بالرقى ما لم يكن فيه شرك • م ـ ٣١/٩ •

تەرجەمە :

عەوفی کوڕی مالیکی ئەشجەعی ـ رضي الله تعالى عنـه ـ ئەفەرموێ : لـە زەمانی جاهیلیەتا نوشتەمان ئەکرد ، عەرزی پێغەمەرمان کرد ـ صـلى الله تعالى عليه وسلم ـ : ئەفەرمووی چی ؟ فەرمووی : نوشتەکانتانم پێ‌نیشان بدەن [پێ‌نیشانماندا] فەرمووی : نوشـــــتە مادام شـیرکی تیـا نەبێ زەرەری نیە •

٢٨٥٧/٣٤ ـ عن أم سلمة [رضي الله تعالى عنها] أن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ رأى في بيتها جارية رأى في وجهها سفعة [صفرة • م] فقال : استرقوا لها فإن بها النظرة ح ـ ٣٧٤/٨ ، م ـ ٢٩/٩ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لە ماڵی ئوموموسەلەمەدا ـ رضي الله تعالى عنها ـ جاریەیەکی دی دەموچاوی لەکەیێکی پێوە بوو فەرمووی : ئەمە چاو لێی کارگیر بوە نوشتەی بۆ بکەن •

٢٨٥٨/٣٥ ـ عن الأسود قال : سألت عائشة [رضي الله تعالى عنها] عن الرقية من الحمة • فقالت : رخص رسول الله ـ صـلى الله تعـالى عليـه

وسلم ـ لأهل بيت من الأنصار في الرقية من كل ذي حُمَّة • ح ـ ٣٧٥/٨ •
م ـ ٢٧/٩ •

تەرجەمە :

ئەسوەد ـ رحمه الله تعالى ـ ئەفەرموێ : سوئالم‌كرد لە حەزرەتى عايشە ـ رضي الله تعالى عنها ـ لە حەقى نوشتەكردن لە حەيوانى زەهردار ، فەرمووى : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ئيذنى داوە بۆ ماڵێكى ئەنصارى كە نوشتە بكەن بۆ هەموو جانەوەرێكى زەهردار •

سەعيدى كوڕى موسەييب ـ رحمه الله ـ ئەفەرموێ : وام پێ‌گەييوە هەركەسێ ئێواران بڵێ (سلام على نوح في العالمين) دووپشكى پێوە نادا •

[ئەبولقاسمى قوشەيرى ـ قدس سره ـ ئەفەرموێ : لە بەعزێ تەفاسيرا هەيە كە مارو دووپشك هاتنە خزمەت حەزرەتى نوح ـ عليه الصلاة والسلام ـ عەرزيان‌كرد : كە هەڵمان‌بگرە ، فەرمووى : هەڵتان‌ناگرم چونكى موضيرِن ، عەرزيان‌كرد : كە ضامنى ئەكەين لە خزمەت تۆدا كە زەرەرمان بۆ هيچ كەسێ نەبێ كە ذيكرى تۆ بكا • قسطلاني • ئەمانە حەديثن يان نا ؟ سەنەدو مەئخەذيان بەيان‌نەكراوە ، راويەكانيش گەورەن • والله أعلم] •

٢٨٥٩/٣٦ ـ عن عائشة [رضي الله تعالى عنها] قالت : كان رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يأمرني أن أسترقي من العين • م ـ ٢٨/٩ •

تەرجەمە :

عايشە ـ رضي الله تعالى عنها ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ئەمرى پێ ئەكردم كە لە چاوەزار نوشتە بكەم •

٢٨٦٠/٣٧ - عن أنس [رضي الله تعالى عنه] قال : رخص رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - في الرقية من العين والحُمة والنملة .
م - ٢٨/٩ .

تەرجەمە :

ئەنەس - رضي الله تعالى عنه - ئەفەرموێ : پێغەمەر - صلی الله تعالی علیه وسلم - ئیذنی داوە کە نوشتە بکرێ بۆ چاوەزاریو ، جانەوەری صاحێب زەهرو ، نەملە - نەملە : بەعزێ برینە کە لە تەنیشتی ئینسان پێ (نووي) .

٢٨٦١/٣٨ - عن عبدالعزيز قال : دخلت أنا وثابت على أنس بن مالك [رضي الله تعالى عنه] فقال ثابت : يا أبا حمزة اشتكيتُ . فقال أنس [رضي الله تعالى عنه] : ألا أرقيك برقية رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - ؟ قال : بلى . قال : اللهم رب الناس ، مذهب الباس ، اشف أنت الشافي ، لا شافي إلا أنت ، شفاء لا يغادر سَقَما . ح - ٣٧٥/٨ .
د ، ت ، ن .

تەرجەمە :

عەبدولعەزیزی کوڕی صوهەیب ئەفەرموێ : منو ثابیتی بەنانی - رحمهما الله تعالى - چووینە خزمەت ئەنەسی بنی مالیك - رضي الله تعالى عنه - ثابیت عەرزیکرد : ئەی ئەباحەمزە ئازارێکم هەیە ، فەرمووی : نوشتەیێکت بۆ بکەم کە پێغەمەر - صلی الله تعالی علیه وسلم - کردوویەتی ؟ عەرزمکرد : بەڵێ . فەرمووی : (أللهم رب الناس مذهب الباس اشف ... الى آخره) .

٢٨٦٢/٣٩ ـ عن عائشة ـ رضي الله تعالى عنها ـ أن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ كان يعوذ بعض أهله ؛ يمسح بيده اليمنى ويقول : أللهم رب الناس اذهب الباس واشفه ، وأنت الشافي ، لا شفاء إلا شفاؤك ، شفاء لا يغادر سقما • ح ـ ٢٧٦/٨ ، م ـ ٢٤/٨ ، ن •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ عەیادەتی[1] بەعزێ لە ئەهلی خۆیی = ئەكرد = بە دەستی راســـتی موبارەكی مەســـحی ئەكردو ئەم دۆعایەی ئەخوێند •••

٢٨٦٣/٤٠ ـ وعنها أن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ كان يَرْقي يقول : امسح الباس رب الناس ، بيدك الشفاء ، لا كاشف إلا أنت• ح ـ ٣٧٦/٨[2] •

الطــب[3] :

٢٨٦٤/٤١ ـ عن ابن عباس [رضي الله تعالى عنهما] عن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : الشفاء في ثلاثة : في شرطة مِحْجم ، أو شربة عســـل ، أو كية بنار • وأنهى أمتي عن الكي • ح ـ ٣٤٦/٨ ، جه • وفي أخرى : أو لذعة بنار توافق الداء • ح ـ ٣٤٨/٨ •

---

(١) دانەر ـ خ ـ لە باتی (كـــان يعـــوّذ) ، (كان يعود)ی نووسیوەو ، لێرەیشدا بەو جۆرەی مانا لێداوەتەوە . بەڵام (یعوّذ) راســـتەو ، دەبێ لە تەرجەمەكەیدا بوترێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ دۆعای بەسەر هەندێ لە ئەهلی خۆیدا ئەخوێندو ...

(٢) دانەر تەرجەمەی ئەم حەدیثەی نەنووســیوە چونكە وەك حەدیثەكانی پێشوو وایە .

(٣) باسی پزیشكی •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : لە سێ شتا شـیفا هەیە : لـە کەڵەشاخگرتنا لـە شەربەتی هەنگوینـا ، لـە داغکردنا • نەهی = لە = ئوممەتم ئەکەم لە داغ • = شیفا = لە ریوایەتەکەی ترا لە چزانن بە ئاگرایە کە موافیقی دەردەکەی بێ •

٤٢/٢٨٦٥ ـ جابر [رضي الله تعـالى عنـه] عـاد المُقَنَّعَ ثم قال : لا أبرح حتى تحتجم ، فإني سمعت رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يقول : إن فيه شفاء • م ـ ٩/٤١ •

تەرجەمە :

جابیر ـ رضي الله تعالى عنه ـ عەیادەتی موقەننەعی کـرد فەرمووی : لاناچم تا حەجامەت[1] ئەگریت ، لە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـم بیست ئەیفەرموو : شیفای تیایە •

٤٣/٢٨٦٦ ـ عاصم بن عمر بن قتادة قال : جاءنا جابـر بن عبدالله في أهلنا ورجل يشتكي خُراجاً أو جراحاً • فقال : ما تشتكي ؟ فقال : خراج بي قد شق علي • فقال : يا غلام ائتني بحجام ، فقال له : ما تصنع بالحجام يا أبا عبدالله ؟ قال : أريد أن أعلق فيه مِحجَما • قـال : والله إن الذبـاب ليصيبني أو يصيبني الثوب فيؤذيني ويشـــــق علي • فلما رأى تبرمه [تضجره وسآمته] من ذلك قال : إني سمعت رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يقول : ان كان في شيء من أدويتكم خير ففي شرطة محجم ، أو شربة من عسل ، أو لذعة بنار • قال رســـول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : وما أحب أن أكتوي • قال : فجاء بالحجام فشرطه فـذهب عنـه

(١) حەجامەت : کەڵەشاخ •

ما يجد • م – ٩/٤١ ، ح – ٨/٣٥٥ وليس فيه حديث الرجل المشـــتكي من الخراج •

تەرجەمە :

عاصـــيمى كوڕى عومـــەرى كوڕى قـەتـادە ـ رحمهم الله تعالى ـ ئەفەرموێ : جابیری کوڕی عەبدوڵلا ـ رضـي الله تعـالى عنهما ـ تەشریفی هاتە لامان لە ماڵەوە ، پیاوێ لە برینێ ، یا لە دومەڵێ ئازارێکی بوو ، لێی پرسی : ئازارەکەت چیـە ؟ عەرزیکـرد : دومەڵێکە زۆرم ئەذیەت ئـەدا ، جابیر ـ رضي الله تعالى عنه ـ فەرمووی : ئەی غولام حەججامێکم[1] بـۆ بانگ بکە ، عەرزیکرد : چی لە حەجامەتگر ئەکەی ؟ فەرمووی : حەجامەتی لێ ئەکرم • عەرزیکرد : وەڵلاهی مێشم لێ ئەکەوێ ، یا جلێکم لێ ئەکەوێ ئەذیەتم ئەدا ، زەحمەت ئەبێ لەسەرم • جابیر ـ رضي الله تعالى عنه ـ زانی کە لەوە سڵ ئەکاتەوەو لێی ئەترسێ • فەرمووی : لە پێغەمەر ـ صـلى الله تعالى عليه وسلم ـم بیست ئەیفەرموو : ئەگەر لە شتێکا لەوانەی کـە ئێوە تەداوی پێ ئەکەن خێرێ بێ لە حەجامەتگرتنایە ، یـا لـە شـــــەربەتی هەنگوینایە ، یا لە ئاگرپیاچزاننایە • حەز ناکەم کە داغ بکەم • عاصـیم ـ رحمه الله تعالى ـ فەرمووی : حەجامەتیان لێ گرت چابۆوە •

٢٨٦٧/٤٤ ـ عن أنس ـ رضي الله تعالى عنه ـ أنه ســئل عن أجر الحجام ، فقال : احتجم رســول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ حجمه أبو طيبة ، وأعطاه صاعين من الطعام ، وكلم مواليه فخففوا عنه ، وقـال : إن أمثل ما تداويتم به الحجامة والقســط البحري ، وقال : لا تعـذبـوا صبيانكم بالغمز من العذرة ، وعليكم بالقســـط • ح ـ ٨/٣٥٣ وعن ابن عباس نحوه مختصرا • م ـ ٩/٤٣ •

---

(١) حەججام : کەڵەشاخگر •

تەرجەمە :

لە ئەنەس ـ رضي الله تعالى عنـه ـ یان پرسی لـە دەرحەق ئوجرەتی حەجامەتگر ، فەرمووی : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ حەجامەتی گرت ، ئەبوطەیبە حەجامەتی لێ گرت ، دوو صاع طەعامی پێ عەطا فەرموو ، قسەی لەگەڵ صاحێبەکانیا[1] فەرموو ، رجای بۆ کرد کـە خەراجەکەیـان لەسەر سووککرد . فەرمووی : چاترینی ئەوەی کـە تەداوی پێ ئـەکـەن حەجامەتەو قوسطی[2] بەحری ، فەرمووی : عەذابی منالەکانتان مەدەن لـە عوذرە کە بە دەست مەلاشوویان بگوشن ، بە قوسط تەداوییان بکەن .

٢٨٦٨/٤٥ ـ أبو الزبير عن جابر [رضي الله تعالى عنه ، ورحمه الله تعالى] ان أم سلمة [رضي الله تعالى عنها] استأذنت رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ في الحجامـة فأمر النبي ـ صـلى الله تعالى عليه وسلم ـ أبا طيبة أن يحجمها . قال : حسبت أنه قال : كان أخاها من الرضـــاعة ، أو غلاماً لم يحتلم . م ـ ٤١/٩ .

تەرجەمە :

ئەبوزوبەیر ـ رحمه الله تعالى ـ ئەفەرموێ : کە جابیر ـ رضي الله تعالى عنه ـ فەرمووی : ئوممو سەلەمە ـ رضي الله تعالى عنها ـ ئیذنی لە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ خواســـت کە حەجامەت بگرێ . پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ئەمری فەرموو بە ئەبوطەیبە کـە حەجامەتی لێ بگرێ ، ئەبوزوبەیر ـ رحمه الله تعـالى ـ فەرموو : وابزانم کـە جابیـر

(١) لەگەڵ هاورێکانیا . واتە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بـە دۆستەکانی خۆی فەرموو ...

(٢) قوسط : جۆرە دارێکە دەرمانی پێ دەکرێ .

ـ رضي الله تعالى عنه ـ فەرمووی کە ئەبوطەیبە لە شیرەوە برای ئوموسەلەمە بوو ـ رضي الله تعالى عنهما ـ یا منالێکی (دون البلوغ) بوو •

٢٨٦٩/٤٦ ـ عن أبي سعيد [الخدري ـ رضي الله تعالى عنه ـ] ان رجلا أتى النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فقال : أخي يشتكي بطنه ، فقال : اسقه عسلاً ، ثم أتى الثانية ، فقال : اسقه عسلاً ، ثم أتاه الثالثة [فقال : إني سقيته فلم يبرأ • فقال ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ] : اسقه عسلاً ، ثم أتاه فقال : فعلت • فقال : صدق الله وكذب بطن أخيك ! اسقه عسلاً ، فسقاه فبرأ • ح ـ ٣٤٨/٨ • م ـ ٤٩/٩ ، ت ، ن •

تەرجەمە :

پیاوێ هاتە خزمەت پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ عەرزی‌کرد : براکەم زگ‌چوونیە ، فەرمووی : شەربەتی هەنگوینی بدەرێ • دەفعەی دوەم‌و سێیەم هاتەوە خزمەتی ، فەرمووی : شەربەتی هەنگوینی بدەرێ • دەفعەی چوارەم هاتەوە خزمەتی ، عەرزی‌کرد : دامێ نەوەستایەوە • فەرمووی : خوا راستی فەرموە ، زگی براکەت درۆی کردوە ! شەربەتی هەنگوینی بدەرێ ، داین ، پێی چاك بۆوە •

٢٨٧٠/٤٧ ـ عن جابر [رضي الله تعالى عنه] قال : بعث رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ الى أبي بن كعب [رضي الله تعالى عنه] طبيباً فقطع منه عرقاً ثم كواه عليه • م ـ ٤٢/٩ •

٢٨٧١/٤٨ ـ وعنه قال : رمي أبي يوم الأحزاب على أكحله = قال =: فكواه رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ • م ـ ٤١/٩ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ طەبیبێکی نارده لای ئوبەیی کوری کەعب ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئوبەی ـ رضي الله تعالى عنه ـ لە رۆژی ئەحزابا لە رەگی جانی ضەربەیێکی لێدرابوو ، ئەو طەبیبە رەگێکی بری و داغی کرد •

٤٩/٢٨٧٢ ـ وعنه رمي سعد بن معاذ ـ رضي الله تعالى عنه ـ في أكحله ، قال : فحسمه النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بيده بمشقص ثم ورمت ، فحسمه الثانية • م ـ ٤٢/٩ •

تەرجەمە :

سەعدی کوری مەعاذ ـ رضي الله تعالى عنه ـ لە ئەحزابا تیرێ لە (أكحل)[1]ی درابو ، پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بە دەستی موبارەکی بە تیرێکی نووك پان داغی کرد ، قۆلی ئاوسا ، دووبارە داغی کردەوە •

خەلیل ئەفەرموێ [أكحل] رەگی حەیاتە ، نەهری حەیاتی پێ ئەڵێن ، لەهەر ئەعزایێکا لکێکی هەیەو ناوێکی هەیە • غەیری خەلیل ئەڵێ : رەگێکە لە دەستا پێی ئەڵێن (أكحل) ، لە رانا (نەسا)ی پێ ئەڵێن ، لە پشتا (ئەبهەر)ی پێ ئەڵێن • (نەوەوی) •

٥٠/٢٨٧٣ ـ أم قيس بنت محصن [رضي الله تعالى عنها] وكانت من المهاجرات الأول اللاتي بايعن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ وهي أخت عكاشة بن محصن أحد بني أسد بن خزيمة ، أتت رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بابن لها لم يبلغ أن يأكل الطعام ، وقد أعلقت عليه

(1) رەگی گیان ، رەگێکی ئەستوورە لە باسکدا ببچرێ کوشندە ئەبێ •

من العذرة . قال يونس : أعلقت غمزت فهي تخاف أن تكون بـه عـذرة ، قالت : فقال رسول الله ــ صلى الله تعالى عليه وسلم ــ : علامه تدغرن أولادكن بهذا الأعلاق ؟ عليكم بهذا العود الهندي ، يعني به الكُسْت ؛ فإن فيه سبعة أشفية منها ذات الجنب [يسعط من العذرة ، ويَلَدّ من ذات الجنب . م ــ ٤٦/٩ ، ح ــ ٣٦٠/٨ أحد الرواة] : وأخبرتني أن ابنها ذاك بال في حجر رسول الله ــ صلى الله تعالى عليه وسلم ــ فدعا رسول الله ــ صلى الله تعالى عليه وسلم ــ بماء فنضحه على ثوبه ولم يغسله غسلا . م ــ ٤٧/٩ .

[أعلقتُ عليه عالجتُ وجع لَهاته بأصبعي . العذرة : وجع في الحلق يهيج من الدم . والأعلاق أن تأخذ المرأة خرقة فتفتلها فتلاً شديداً وتدخلها في أنف الصبي ، وتطعن به موضع الوجع فيتفجر منه دم أسود ، والهمزة للسلب ، أي إزالة العلوق وهي الآفة . والطعن بـه يسمى دغرا . من نووي] .

تەرجەمە :

ئومموقەيسى كچى موحصەن ــ رضي الله تعالى عنها ــ لەو موهاجيرانە بوو كە لە پێش هەموو كەسێ هيجرەتيان كردبوو ، خوشكى عەكاشە بوو ــ رضي الله تعالى عنه ــ كوڕێكى شيرەخۆرەى هێنايە خزمەت پێغەمەر ــ صلى الله تعالى عليه وسلم ــ ئێشتا لەوانە نەبوو خواردن بخوا ، لەبەر نەخۆشى عوذرە[1] بە پەنجەو پلێتە ناو لووتو گەرووى بريندار كردبوو . پێغەمەر ــ صلى الله تعالى عليه وسلم ــ فەرمووى : لەسەر چى منالەكانتان بەم پلێتەيە كونە لووتو ناو گەروويان بريندار ئەكەن ؟ بەم عوودى

(١) عوذرە : نەخۆشييەكە لە گەروودايە لە خوێنى پيسەوە سەرهەڵدەدا .

هیندییە تەداوییان بکەن • لەم عوودەدا حەوت شیفای تیایە یەکێ لەوانـە (ذات الجنب)ە ، لـە نەخۆشی عوذرە وەك پڕنووتی پێی ئەپژمێنرێ لـــە (ذات الجنب)ا بەملاو بەولای دەمیا پێی هەڵەقوڕێنرێو پەنجە لە مەلاشووی هەڵەســووڕێ • عوبەیدوڵلای راوی ئەفەرموێ : ئوممموقەیس ـ رضي الله تعالی عنها ـ خەبەری دامێ کە ئەو کوڕەی میزی کرد بـە باوەشی پێغەمەرا ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ ئـاوی طەڵەب فەرموو لە جێ میزەکەی هەڵپرژان ، نەیشت •

بە بێ موشاوەرەی طەبیبی حاذیق تەداوی دروست نیە ، لە ئیشارەی طەبیب تەجاوز نابێ بکرێ •

میزی کوڕی شیرخۆر کە ئێشتا طەعامی نەخواردبێ بـە ئاولێپرژانێ پاك ئەبێتەوە ، شتنی لازم نیە •

٢٨٧٤/٥١ ـ عن خالد بن سعد قال : خرجنا ومعنا غالب بن أبْجَر • فمرض في الطريق ، فقدمنا المدينة وهو مريض ، فعاده ابن = أبي = عتيق ، فقال لنا : عليكم بهذه الحُبَيبة السوداء ، فخذوا منها خمساً أو ســـبعاً فاسحقوها ، ثم اقطروها في أنفه بقطرات زيت في هذا الجانب = وفي هـذا الجانب = فإن عائشة ـ رضي الله تعالى عنها ـ حدثتني أنهـا ســمعت النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يقول : إن هذه الحبة السوداء شفاء من كل داء إلا =من= السام =قلت : وما السام ؟ قال : الموت= قال ابن الشهاب : والحبة السوداء الشونيز • ح ـ ٨/٣٥٠ • م ـ ٩/٤٨ • جه •

تەرجەمە :

خالیدی کوڕی سەعد ئەفەرموێ : چووینە ســــەفەر غالبی کوڕی ئەبجەرمان لەگەڵ بوو ، لە رێ نەخۆش کەوت ، هاتینەوە مەدینـــە هـەر

نەخۆش بوو ، ئيبنوئەبى عەتيق عەيادەتى كـرد پێىفەرمووين : بـەم (حبة السودا)يە ، يەعنى بە (رەشكە) ، تەداويى بكەن ، پێنج يا حەوت دەنـك بكوتن ، ئەمجا بە چەند قەترەيێ رۆن زەيتوون لەم تەرەفو لەو تەرەفەوە بيتكێننە ناو لووتيەوە • عايشە ـ رضي الله تعالى عنها ـ قسەى بۆ كردووم كە لە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـى بيست ئەيفەرموو : رەشـكە شيفايە لە هەموو دەردێ غەيرى مردن • لە ئەبوهورەيرەيشەوە حەديثەكەى عايشە ـ رضي الله تعالى عنهما ـ ريوايەتكراوە • لەو حەديثەدا ئەفەرموێ : ئيبنوشەهابى زوهرى فەرمووى : (حبة السوداء) شەونيزە • تەفسيرەكەى موغلەقترە • كاشكى نەبوايە •

الحمى(١) :

٢٨٧٥/٥٢ ـ عن عائشة وعن ابن عمر ـ رضي الله تعالى عنهم ـ عـن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : [إن شدة • م] الحمى من فيح جهنم فاطفؤها [فأبردوها • م] بالماء [البارد • جه] • وعن رافع بن خديج [رضـي الله تعـالى عنـه] ولكن فور بـدل فيح • ح ـ ٣٦٥ ، ٢٦٦/٨ ، م ـ ٤٥/٩ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووى : تا لە شـيدەتى ئاگرى جەهەننەمە ، بە ئاوى سارد بيكووژێننەوە • يەعنى لە جينسى ئەوە •

٢٨٧٦/٥٣ ـ أسماء بنت أبي بكر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ كانت اذا أُتيتْ بالمرأة قد حُمَّت تدعو لها أخذت الماء فصبَّته بينها وبين جيبهـا •

(١) باسى تـا .

قالت : وكان رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يأمرنا أن نبردها بالماء • ح ـ ٨/٣٦٥ • م ـ ٩/٤٤ • جـ ، ت ، ن •

تەرجەمە :

ئەسمای کچی ئەبوبەکری صەدیق ـ رضي الله تعالى عنها ـ کە ژنی تاداریان بهێنایە خزمەت کە دۆعای بۆ بکا • ئاوی ئەهێنا ئەیکردە لناو بەرۆکیەوە ، ئەیفەرموو : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ئەمری پێئەکردین کە بە ئاو ساردی بکەینەوە •

المن شفاء للعين ـ دۆمەڵان شیفایە بۆ چاو :

٥٤/٢٨٧٧ ـ سعيد بن زيد ـ رضي الله تعالى عنهما ـ قال : سمعت النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يقول : الكمأة من المنّ ، وماؤها شفاء للعين • ح ـ ٨/٣٥٩ • م ـ ٩/٣٢٦ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : کەما یەعنی دۆمەڵان لە جینسی مەننە [گەزۆ ، چۆن گەزۆ لە خۆیەوە ئەبێ ، بە بێ زەحمەتی ئینسان ئەبارێ وەك باران ، دۆمەلانیش بە بێ ئەرزکێلان و تۆو لە خۆیەوە ئەبێ ، هی سووری کوشندەیەو ، هی سپی و بۆری ئەخورێ] ئاوی دۆمەڵان شیفایە بۆ چاو [کارگیش رەنگە لە جینسی کەما بێ ، ئەویش نەوعێکی ئینسان ئەکوژێ] •

٥٥/٢٨٧٨ ـ عن عائشة وابن عباس ـ رضي الله تعالى عنهم ـ أن أبا بكر ـ رضي الله تعالى عنه ـ قبل النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ وهو ميت • زاد يحيى بن قطان : قالت عائشة : لددناه في مرضه ، فجعل

يشير إلينا أن لا تلدّوني ، فقلنا : كراهية المريض للدواء • فلما أفاق قال : ألم أنهكم أن تلدّوني ؟! قلنا : كراهية المريض للدواء • فقال : لا يبقى أحد في البيت إلا لدّ وأنا أنظر إلا العباس فإنه لم يشهدكم • ح – ٨/٣٦١ • م – ٩/٤٥ •

تەرجەمە :

ئەبوبەکر ـ رضي الله بعالی عنه ـ لە دوای وەفاتی = پێغەمەر = عليه الصلاة والسلام پێغەمەری ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ماچ‌کرد • عایشه ـ رضي الله عنها ـ ئەفەرموێ : لە مەرەضی مەوتیا تەداویمان بە شت‌سوون لەملاو لەولای مەلاشوسوون کرد • ئیشارەتی ئەکردین کە مەیکەن • وتمان : نەخۆش دەوای پێ ناخۆشە • کە ئیفاقەی بوو فەرمووی : پێم‌نەوتن ئەم تەداوییەم مەکەن ؟! عەرزمان‌کرد وتمان : بۆیە ئیشارەتمان ئەکا نەخۆش حەز لە دەرمان ناکا • فەرمووی : غەیری عەباس کە لێرە نەبوە هەرکەسێ لەم ماڵەدایە ئەبێ بەم نەوعە لالەغاوەی بسوونەوەو من تەماشای بکەم •

تم الطب • پێنج شەمە ١١/٧/١٩٤١

الوصـــية

وصية الرجل مكتوبة عنده : ئينســـان ئەبێ وەصیەتی بە دەوام بـە نووسراوی لای حازر بێ •

بسم الله الرحمن الرحيم

قال الله تعالى : (كُتِبَ عليكم إذا حضر أحدكمُ الموتُ إن ترك خيراً : الوصيةُ للوالدينِ والأقربينَ بالمعروفِ حقاً على المتقين • فمن بدله بعد ما سمعه فإنما إثمه على الذين يُبدِّلونه ، ان الله سميع عليم • فمن خـاف من موصٍ جنفاً أو إثماً فأصْـــلحَ بينهم فـلا إثْم عليـه ، إن الله غفور رحيم)[1] جنفاً ميلاً ، متجانف مائل • ح – ٣/٥ •

که هەرکەسێ لە ئێوە ئەسبابی مردنو عەلامەتی مردنی لێ دیاری دا ئەگەر ماڵێکی کە باش بێو بە ماڵ حسێب بێ بەجێ‌هێشت ، ئەو کەســـە بۆ باوكو دایكو خزمی لەسەری فەرزە کە بە عەدالەت وەصیەتیان بۆ بکا • ئەو وەصیەتە حەقە لەسەر ئەوانەی کە صاحیب تەقوان • هەرکەسێ لە دوای ئەمە کە وەصیەتەکەی بیست بێنێ ئەو وەصـیەتە بـە نەوعێکی تر بگۆڕێ گوناهی گۆڕینی موفحەصیرەتە ســــەر ئەو کەســـەی کە گۆڕیویەتی

(١) سوورەتی بەقەرە / ١٨٠ – ١٨٢ •

(میت)ەکە وەزیفەی خۆی بەجێهێناوە ، ئەجری لای خوا هەیە • خوا ـ عز وجل ـ ئاگای لێبوە کە مەیتەکە لە حاڵی حەیاتیا وەصیەتی کردوەو ، عیلمی بەویش‌و بەوانەی کە ئەیگۆڕن هەیە ، بە پێی عەمەلی خۆیان موکافات‌و موجازاتیان ئەداو ئەداتێ • وەصیەت ئەگەر بە عەدالەت نەبێ مەیتەکە لە حاڵی حەیاتیا مەیلی زیادی بووبێ بە لای بەعزێکا زۆریان بۆ دابنێ ، بۆ بەعزێکیان کەم ، لە واریثەکان زوڵم بکاو ، بە مەخصووصی بێنێ زیاد لە ثولث وەصیەت بکا ، ئەوانەی کە بە شەرع نەظارەتی ئەوەیان تەودیع‌کراوە[1] ئیصلاح لە بەینی (موصی لـه)[2]و وەرەثەدا بکا ؛ بیهێنێتەوە دائیرەی حەققانیەت ، ئەوی لە ثولث زیاترە لێیان‌بگێڕێتەوە بیداتەوە بە موستەحەقی خۆی لەبەر ئەم ئیشەی گوناهی ناگاتێ ؛ چونکی باطیلی تێکداوەو هێناویەتەوە سەر حەق • خوا ـ عز وجل ـ لە گوناه خۆش ئەبێ‌و مەرحەمەت کونندەیە بە عیبادی خۆی کە ئەم ئەحکامانەی داناوە •

لەم ئایەتەدا حوکمی وەصیەت بۆ ئەقربیا بە ئایەتی میراث مەنسووخە ؛ چونکی :

٢٨٧٩/١ ـ ابن عباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ قال : كان المال للولد وكانت الوصية للوالدين ، فنسخ الله من ذلك ما أحب • فجعل للذكر مثل حظ الأنثيين ، وجعل للأبوين لكل واحد منهما السدس ، وجعل للمرأة الثمن والربع • وللزوج الشطر والربع • ح ـ ٥/٨ •

[وعن البيهقي وغيره عن ابن عباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ : لا وصية لوارث إلا أن تجيز الورثة البيهقي • د ، ت • وعن أبي أمامة ـ رضي الله تعالى عنه ـ إن الله قد أعطى كل ذي حق حقه ، فلا وصية لوارث • أحمد ، بخاري ، ترمذي ، من القسطلاني] •

تەرجەمە :

ئیبنوعەباس - رضي الله تعالى عنهما - ئەفەرموێ : لە بیدایەتی ئیسلامەتیدا ماڵ هی ئەولاد بوو ، باوکو دایك حەقی وەصیەتیان بوو خوا ئەوەی نەسخ کردەوە ، کە ئیرادەی بوو بە ئەولادی نێرینە دوو میثلی ئەولادی مێیینەی دا ، بۆ کوللێ لە باوکو دایك شەشیەکی دانا ، بۆ ژن ئەگەر مێردی ئەولادی بێ هەشتیەکی دانا ، ئەگەر نەبێ چواریەکی دانا ، بۆ مێرد ئەگەر ژنەکەی ئەولادی بێ چواریەکێکی دانا ، ئەگەر نەبێ نیوەیی دانا [لە ئیبنوعەباسەوە - رضي الله تعالى عنهما - واریث وەصیەتی بۆ ئاکرێ مەگەر باقی واریثەکان رەزایان لێ بێ • ئەبوئومامە - رضي الله تعالى عنه - ئەفەرموێ : خوا حەقی حەقداری دا ، کە وابێ واریث وەصیەتی بۆ ئاکرێ] •

٢/٢٨٨٠ - عن عبدالله بن عمر - رضي الله تعالى عنهما - ان رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - قال : ما حق امرىء مسلم له شيء يوصى فيه يبيت ليلتين [ثلاث ليال • م] إلا ووصيته مكتوبة عنده • خ - ٣/٥ • م - ٨١/٧ ، د ، ت ، ن ، جه • قال عبدالله بن عمر [رضي الله تعالى عنهما] : ما مرت عليّ ليلة منذ سمعت رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - قال ذلك إلا وعندي وصيتي • م - ٨٢/٧ •

تەرجەمە :

پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - فەرمووی : هەر موسوڵمانێ شتێکی بێ کە لەوانەبێ وەصیەتی تیابکرێو دوو شەو [لە موسلیما سێ شەو] لە لای بمێنێتەوە ، حەقی ئەو موسوڵمانە هەر ئەوەیە دەرحەق بەو شتە بە نووسراوی وەصیەتنامەکەی لە لای بێ [چونکی وا ئەبێ

كوتوپڕ ئەمرێ] • عەبدوڵلا ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : لەو وەختەوە ئەوەم لە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بیستوە هیچ شەوێكم بەسەرا رانەبوردوە كە وەصیەتەكەیم لانەبێ •

٢٨٨١/٣ ـ عن عمرو بن الحرث ختن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ أخي جويرية بنت الحرث [رضي الله تعالى عنهما] قال : ما ترك رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ عند موته درهماً ولا ديناراً [ولا شاة ولا بعيراً ، ولا أوصى بشيء • عن عائشة ـ رضي الله تعالى عنها ـ م ـ ٩٧/٧] ولا عبداً ، ولا أمة ، ولا شيئاً إلا بغلته البيضاء • وسلاحه ، وأرضاً جعلها صدقة [راجع إلى المجموع لا الى الأرض فقط] •

ح ـ ٤/٥ ، ١٩٠ ، ن •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـكە وەفاتی فەرموو هیچ شتی بەجێنەهێشت ، نە دیرهەمێ نە دیناڕێ ، نە مەڕێ ، نە وشترێ ، نە عەبدێ ، نە جاریەیێ ، نە وەصیەتی بە شتێك كرد ، تەنها ئێسترە سپیەكەی [دوڵدوڵ]و سیلاحەكەیی‌و ئەرزێك ، ئەمانەیشی هەموو كرد بە صەدەقە •

٢٨٨٢/٤ ـ عن الأسود قال : ذكروا عند عائشة أن علياً ـ رضي الله تعالى عنه وعنها ـ كان وصياً [بالخلافة في مرض موته] فقالت : متى أوصى إليه وقد كنت مسندته الى صدري ، أو قالت حجري فدعا بالطست فلقد انخنث [انثنى لاسترخاء أعضائه الشريفة] في حجري فما شعرت أن مات ؟

ح ـ ٤/٥ • م ـ ٩٨/٧ ن ، جه •

تەرجەمە :

لە خزمەت حەزرەتی عایشەدا ـ رضي الله تعالى عنها ـ بەحث لەوە كرا كە لە مەرەضی مەوتا پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ حەزرەتی عەلیی ـ رضي الله تعالى عنه ـ كرد بە وەصیی خەلافەت . حەزرەتی عایشـــــــە ـ رضي الله تعالى عنها ـ فەرمووی : كەی ئەو وەصیەتەی كرد ؟ لە باوەشما پاڵیم دابوو بە سنگمەوە داوای تەشتی كرد كە خۆی بشوا [كەچی] لـە باوەشما بەلادا هات نەمزانی كە وەفاتی فەرموو . ئیتر كەی وەصـــیەتی كـرد ؟!

٢٨٨٣/٥ ـ عن ابن عباس ـ رضي الله تعـالى عنهما ـ قال : لو غض الناس الى الربع لأن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليـه وسلم ـ قال : الثلث والثلث كثير أو كبير . ح ـ ٥/٦ ، م ـ ٧/٩١ . ن ، جه .

٢٨٨٤/٦ ـ طلحة بن مُصَرِّف قال : سـألت عبدالله بن [علقمة] أبي أوفى ـ رضي الله تعالى عنهما ـ هل كان النبي ـ صـلى الله تعـالى عليه وسلم ـ أوصي ؟ فقـال : لا . فقلت : كيف كُتب على النـاس الوصية أو أمروا بالوصية ؟ [الشك من الراوي] قـال : أوصـــى بكتـاب الله . ح ـ ٥/٤ . م ـ ٧/٩٧ . ت ، ن ، جه .

تەرجەمە :

طەلحەی كوڕی موصـــەڕڕیف فەرمووی : لـە عەبدوڵڵای كوڕی ئەبوئەوفا ـ رضي الله تعالى عنهما ـم پرسی : ئایا پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ وەصیەتی كردوە ؟ فەرمووی : خەیر . عەرزمكرد : ئەی چۆن لەسەر خەڵق وەصـــیەت نووسراوە ، یا فەرمووی : وتم ئەی چۆن خەڵق ئەمریان بـە وەصـــیەت پێكراوە [كە چی خۆی وەصـــیەتی نەكردوە] ؟

فەرمووی : وەصیەتی بەعەمەل بە کیتابوڵلاّ کردوە [یەعنی مالی نەبوە کە وەصیەتی پێ بکا] •

ئیبنوعەباس ـ رضي لله تعالى عنهما ـ فەرمووی : خۆزگە خەڵق لە وەصیەتکردنا چاویان پۆشیایە لە وەصیەت بە ثولث ؛ چونکی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بە سەعدی کوڕی ئەبووەقاصی فەرموو : وەصیەت بە سێیەك بکەو سێیەکیش زۆرە •

ریوایەتکراوە کە شوورەیحی قاضیو ، عومەری کوڕی عەبدولعەزیزو ، طاوسو ، عەطاو ، ئیبنوئوذەینە ـ رحمهم الله تعالى ـ فەرموویانە : حەقترینی ئەوەی کە ئینسان بیکا بە صەدەقە ئەو ماڵەیە کە لە ئاخر رۆژی دنیاداو ئەوەڵ رۆژی ئاخیرەتا ئەیکا بە صەدەقە • ئیبراهیمی نەخەعی ـ رحمه الله تعالى ـ و حەکەم ئەفەرموون : ئەگەر ئینسان گەردنی واریثی خۆی لە قەرز ئازاد بکا ئازاد ئەبێ • رافیعی کوڕی خودەیج ـ رضي الله تعالى عنه ـ وەصیەتی کرد هەرچی شتێ ژنە فەزارییەکەی دەرگای لەسەر داخست نەهێنرێتە مەیدان • حەسەنی بەصری ـ رحمه الله تعالى ـ ئەفەرموێ : ئینسان لە وەختی سەرەمەرگا بە عەبدی خۆی وت : کە تۆم ئازادکردوە دروستەو عەبدەکەی ئازاد ئەبێ • شەعبی ـ رحمه الله تعالى ـ فەرموویە ـ ژن لە وەختی مردنا بڵێ : مێردەکەم حەقی خۆمی داومێو وەرم گرتوە دروستە •

بەعزێ لە خەڵق [کە ئەئیممەی حەنەفین] ئەڵێن : ئیقرار بۆ واریث دروست نیە ؛ چونکی سووئی ظەنتی دەرحەق بەو کەسە هەیە لەوەدا کە ئەیکا بۆ بەعزێ واریث کە زیاتر لە واریثەکانی تر موستەفیدیان بکا ، لە پاش ئەمە کە ئەو بەعزە ئەمەی وتوە بە (استحسان) نەقضی ئەو قسەی خۆیەی کردوە • وتوویەتی دروستە نەخۆش ئیقرار بکا بۆ بەعزێ واریث ،

ئیقرار بکا کە ئەمانەتی لاداناوم ، یا سەرمایەی لامە ، یا شەریکین لە تیجارەتا ، حاڵ وایە کە پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ فەرموویەتی : زینهار سووئی ظەن بە خەڵق مەبەن ؛ چونکی ظەن درۆزترینی قسەیە . ماڵی موسوڵمان کە ئیقراری بۆ کرابێ حەڵاڵ نیە ؛ چونکی پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ فەرموویەتی : عەلامەتی مونافیق ئەوەیە کە ئەمینێتی پێ‌کرا خەیانەت بکا . خوا ـ عز وجل ـ فەرموویەتی : خوا ئەمرتان پێ ئەکا کە ماڵی ئەمانەت بدەنەوە بە صاحێبەکەی ، واریثی ئیستیثنا نەکردوە ، نەیفەرموە ئەمانەتی واریث مەدەنەوە . ح ـ ٥/٩ و ١٠ .

٧/٢٨٨٥ ـ عن أبي هريرة [رضي الله تعالى عنه] أن رجلا قال للنبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : إن أبي مات وترك مالاً ولم يوصِ ، فهل يكفر عنه أن أتصدق عنه ؟ قال : نعم . م ـ ٧/٩٢ .

تەرجەمە :

پیاوێ عەرزی پێغەمەری کرد ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ : کە باوکم مرد ماڵی بەجێ‌هێشت وەصیەتی نەکرد ، ئەگەر صەدەقەی بۆ بکەم بری گوناهی ئەکەوێ . فەرمووی : بەڵێ .

٨/٢٨٨٦ ـ عن عائشة ـ رضي الله تعالى عنها ـ أن رجلاً [سعد بن عبادة ـ رضي الله تعالى عنه ـ] أتى النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فقال : يا رسول الله ان أمي افْتُلِتَتْ نفسها ولم توصِ ، وأظنها لو تكلمت تصدقت ، أفلها أجر ان تصدقت عنها ؟ قال : نعم . م ـ ٤/٣٧٧ ، ح ـ ٢/٤٦٧ ، م ـ ٧/٩٢ .

---

(١) واتە : ئەوانەی سەرپەرشتکردنی ئەودیان پێ‌سپێرراوە .

(٢) (موصى لە) : ئەوە ـ یا ئەوانە ـی وەصیەتیان بۆ کراوە .

تەرجەمە :

پیاوێ هاتە خزمەت پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ عەرزی کرد : دایکم (فجأة)(١) مرد وەصیەتی نەکرد ، لام وایە ئەگەر قسەی بکردایە صەدەقەی ئەکرد ، ئایا ئەگەر صەدەقەی بۆ بکەم خێری ئەبێ بۆی ؟ فەرمووی : بەڵێ •

٢٨٨٧/٩ ـ ابن عباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ ان سعد بن عبادة ـ رضي الله تعالى عنه ـ توفيت أمه [عمرة بنت مسعود سنة خمس] وهو غائب عنها [مع النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ في غزوة دومة الجندل ، وكانت أسلمت وبايعت ـ رضي الله تعالى عنها ـ] فقال : يا رسول الله ان أمي توفيت وأنا غائب عنها أينفعها شيء ان تصدقت به عنها ؟ قال : نعم • قال : فإني أشهدك أن حائطيَ المِخْراف [أي المثمر] صدقة عليها •
ح ـ ١٦/٥ •

تەرجەمە :

سەعدی کوڕی عوبادە ـ رضي الله تعالى عنه ـ دایکی وەفات ئەکا ، خۆی لە خزمەت پێغەمەرا ئەبێ ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ لە غەزای (دومة الجندل)ا ، لای نابێ ، عەرزی پێغەمەر ئەکا ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ : (یا رسول الله) دایکم وەفاتی‌کرد لای حازر نەبووم ، ئەگەر شتێکی بۆ بکەم بە صەدەقە هیچ نەفعی پێ ئەدا ؟ فەرمووی : بەڵێ • عەرزی‌کرد : تۆ شاهید بە کە باغە خورما بەردارەکەم صەدەقە بێ بۆی •

ئینسان کە مرد ـ با وەصیەتیش نەکا ـ خێری بۆ بکرێ پێی ئەگا ، مەرگی موفاجات خراپ نیە ئەگەر کەسێ پێی بمرێ • ئەو حەدیثانەی لە

---

(١) فجـأة : کوتوپڕ •

دەرحەق ئیستیعاذە لەو وارید بوە لەبەر خراپی مەرگی موفاجات نیە ، بۆیەکە لە ثەوابی وەصیەت مەحرووم ئەبێ ، حازر نابێ بۆ تۆبەکردن . لە حەزرەتی عایشەو ئیبنومەسعوود - رضي الله تعالى عنهما - ریوایەت کراوە کە مەرگی موفاجات رەحەتێیە بۆ موئمینان ئەسەفە بۆ کافران . بەعزێ ئەنبیا - علیهم الصلاة والسلام - و زۆر لە صولەحا بەو نەوعە وەفاتیان کردوە . قسطلاني .

خێرو صەدەقە بۆ مردوو سوننەتە .

الوصية للاقارب(١) :

لای ئەبو یوسف وەصیەت بۆ خزم بکا بە موطلەقی بۆ باوكو باپیرێکیتی کە لە ئیسلاما بێ . ح - ١٣/٥ . یەعنی وا نیە ئەگەر بلێ : خانوەکەم صەدەقە بێ بۆ خوا دروستە ، با بەیانی ئەوە نەکا کە بە کێ بدرێ ، موخەییەرە بە کێی ئەدا بیدا . بەعزێ فەرموویانە : تا بەیانی مەصرەف نەکا دروست نابێ . ئەمە قەولی دوەمی ئیمامی شافیعیە - رضي الله تعالى عنه - قەولی ئەوەڵی ئەصەححە . ح - ١٦/٥ . بلێ : بەعزێ لە ماڵم صەدەقە بێ یا وەقف بێ دروستە . ح - ١٦/٥ .

١٠/٢٨٨٨ - عن سعد بن أبي وقاص - رضي الله تعالى عنه - قال : كان رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - يعودني عام حجة الوداع [سنة عشر] من وجع اشتد بي [من شكوى أشفيت منه على الموت ح - ٢٠٣/٩] فقلت : اني قد بلغ بي من الوجع [ما ترى . أخرى] وأنا ذو مال ولا يرثني إلا ابنة لي ، أفأتصدق [قلت : يا رسول الله أوصي بمالي كله ؟ ح - ٥/٥ ، ٦ قال : لا] بثلثي مالي ؟ قال : لا . فقلت : بالشطر

(١) وەصیەت بۆ خزمو کەسو کار .

[أي النصف] ؟ فقال : لا • ثم قال : الثلث ، والثلث كبير ، أو كثير ، انك ان تذر ورثتك أغنياء خير من أن تذرهم عالة يتكففون الناس ، وإنك لن تنفق نفقة تبتغي بها وجه الله إلا أجرت بها حتى ما تجعل في فيّ امرأتك ! فقلت : يا رسول الله أُخَلّف بعد أصحابي ؟ قال : إنك لن تخلف فتعمل عملاً صالحاً إلا ازددت به درجة ورفعة ، ثم لعلك أن تخلّف [بأن يطول عمرك] حتى ينتفع بك أقوام [كفتح العراق ، وبلاد كسرى] ويضرّ بك آخرون • أللهم امض لأصحابي هجرتهم ولا تردهم على أعقابهم • لكن البائس سعد بن خولة يرثي له رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ان مات بمكة • وعسى الله أن يرفعك • أخرى [بأن يطول عمرك • فعاش بعد ذلك قريباً من خمسين سنة •] ح ـ ٢/٣٩٠ واللفظ لهذا • ح ـ ٥/٥ ، ٦ • ح ـ ٦/٢٢٥ ، ٤٣٦ • ح ـ ٨/١٨٩ ، ٣٣٩ ، ح ـ ٩/٢٠٣ ، ٤١٥ • م ـ ٧/٨٣ ، ٨٧ •

تەرجەمە :

سەعدی ئیبنی ئەبی وەقاص ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : لە (حجة الوداع)ا لەبەر نەخۆشییەکی بەشیددەت پێی نزیك بوومەوە لە مردن پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ تەشریفی هاتە عەیادەتم ، عەرزمکرد : (يا رسول الله) نەخۆشییەکەم گەیانوومیە ئەم حاڵەی کە ئەیبینی ، ماڵم زۆر هەیە ، غەیری کچێکم هیچ واریشم نیە ، هەموو ماڵەکەم بکەم وەصیەت[1] ؟ فەرمووی : خەیر • عەرزمکرد : دوو بەشی ؟ فەرمووی : خەیر • عەرزمکرد : نیوەی ؟ فەرمووی : خەیر • لە دواییدا فەرمووی : سێیەکێکی بکە ، سێیەکیش گەورەیە ، یا فەرمووی : زۆرە • ئەگەر

(١) دانەر ـ خ ـ لێرەدا وەك هەڵەی کردبێ وایەو ، ئەگەر بفەرموێ : هەموو ماڵەکەم بکەم بە خێرو صەدەقە ... ؟ باشترە .

وارێثەکانت بە دەوڵەمەندی بەجێ‌بێڵی چاکترە لەوە کە بە فەقیری بەجێیان بێڵیو دەست لە خەڵق بگرنەوە • هیچ نەفەقەیێ کەم یا زۆر نیە کە (محضا) بۆ خوا بیکەیتو خوا - عز وجل - ئەجرت نەداتەوە ، حەتتا ئەو لوقمەی کە هەڵی‌ئەبڕیو ئەیخەیتە دەمی ژنەکەتەوە ئەوەیش صەدەقەیە • [یەعنی بۆچی وارێثەکەت مەحرووم ئەکەی لە هەموو ماڵەکەت یا لە بەشی زۆری ماڵەکەت ؟ خواردنی ئەوانیش صەدەقەیە] عەرزم‌کرد : (یا رسول الله) من لە دوای رەفیقەکانم لە مەککەدا ئەمێنمەوە ؟ [یەعنی ئایا لێرە ئەمرمو هیجرەتەکەم لە کیس ئەچێ ؟] فەرمووی : [خەیر لە رەفیقەکانت پاش ناکەوی‌و لێرە نامری ، لە مردنا] پاش رەفیقەکانت ناکەوی‌و عەمەلێکی صاڵح بکەی‌و کە خوا بەوە دەرەجەو بلندیت زیاد نەکا ، ئومێدم هەیە کە لە مردنا دوا بکەوی‌و عومرت درێژ بێ تا خوا بە تۆ قەومێ موتتەفیع بکاو ، قەومێ کە موشریکانن زەرەرمەند بکا • خوا - عز وجل - وای‌کرد کە پێغەمەر - صلی الله تعالی علیه وسلم - فەرمووی : [پێغەمەر - صلی الله تعالی علیه وسلم -] دەستی بلندکردەوەو فەرمووی : خوایا هیجرەتی ئەصحابەکەم لە مەککەوە بۆ مەدینە ئینفاذ بکەو بۆیان تەواو بکەو پاشەو پاش مەیانگێڕەوە بۆ ئەو جێیەی کە هیجرەتیان لێ کردوە ، لە حاڵی راستیانو نیەتی خالیصیان مەیانگێڕەوە کە لە ثەوابی هیجرەت مەحرووم بین • ئەمما فەقیرو بەستەزمان سەعدی کوڕی خەولەیە [زوهری ئەڵێ : پێغەمەر - صلی الله تعالی علیه وسلم - بەمە کە فەرمووی فەقیرو بەستەزمان سەعدی کوڕی خەولەیە] ئیظهاری تەئەثثورو تەئەسسوف ئەکا بۆی کە لە مەککەدا وەفاتی کرد •

٢٨٨٩/١١ - عن عمران بن حصين - رضي الله تعالى عنه - ان رجلاً من الأنصار [أوصى عند موته • أخرى • فـ]أعتق ستة مملوكين له عند موته

لم يكن له مال غيرهم ، فدعا بهم رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فجزّأهم [فعل وفعّل ٠ من نووي] أثلاثاً ثم أقرع بينهم ٠ فأعتق اثنين وأرق أربعة ، وقال له قولاً شديداً ٠ م ـ ١٥٨/٧ ٠

تەرجەمە :

پیاوێ لە ئەنصار لە سەرەمەرگا وەصیەتی کرد ، شەش عەبدی ئازاد کرد ، غەیری ئەوە ماڵی تری نەبوو ، ئەو خەبەرە عەرزی پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ کرا بانگی‌کردن کردنی بە سێ بەش قورعەی لە بەینیانا کێشا ، دوانی ئازادکردو چواری کردەوە بە عەبد ، قسەیێکی بەشـیددەتی فەرموو دەرحەق ئـەو ئەنصـاریيە ٠ لـە ریوایەتێکا فەرمووی : ئەگەر بمزانیایە نوێژم لەسەر نەئەکرد ٠

تەصەڕوف‌کردن لە ماڵا (بعد الموت) لە سێیەك زیاتر دروست نیە ٠ سێیەکیش زۆرە ، ئەگەر یەکێ ئیشێکی وای کرد تەصەڕوفەکەی باطیلە ٠ (أولو الأمر) لەسـەری فەرزە کـە بیهێنێتەوە دائیرەی شەرع ٠ (نهی عن المنکر) فەرزە ٠ تەقبیحی فیعلی (میت) کە بێ شـــەرعی بێ ، نەك بۆ تەحقیری ئەو (میت)ە بەڵکو بۆ زەجری خەڵق لە ئیرتیکابی دروسـتە ٠ بۆیە پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ فەرمووی : بمزانیایـە نوێـژم لەسەر نەئەکرد ، گینا نوێژکردن لەسەر مردوو ، با فاسقیش بێ ، فەرزی کیفایەیە ، وەك نوێژی لەسەر قەرزداری بە ئیقتیدار نەکردوە بۆ زەجری خەڵق لەمە کە ئیقتیداریان بێ‌و فەرز دوا بخەن فەرموویەتی : نوێـژ لەسەر رەفیقەکەتان بکەن ٠

قورعە مەشرووعە بە نەصی شاریع ٠

١٢/٢٨٩٠ ـ عن ابن عباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ قال : خرج رجل من سهم [بديل] مع تميم الداري [رضي الله تعالى عنه ـ قبل أن يسلم] وعدي بن بدّاء ، فمات السهمي بأرض ليس بها مسلم ، فلما قدما بتركته فقدوا جاماً من فضة مخوصاً من ذهب ، فأحلفهما رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ثم وجد الجام بمكة ، فقالوا : ابتعناه من تميم وعدي • فقام رجلان [عمرو بن العاص ، والمطلب بن أبي وداعة ـ رضي الله تعالى عنهما ـ] من أوليائه فحلفا : لشهادتنا أحق من شهادتهما ، وان الجام لصاحبهم [لبديل] قال : وفيهم نزلت هذه الآية : (يا أيها الذين آمنوا شهادة بينكم)[1] ح ـ ٥/٢٩ •

تەرجەمە :

ئیبنوعەباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ ئەفەرموێ : پیاوێ لە سەهم [کە ناوی بودەیلە] لەگەڵ تەمیمی داریی‌و عەدیی کوڕی بەدداءا لە پێش ئیسلامبوونی تەمیما چوونە دەرێ بۆ تیجارەت ، بودەیل لە رێ نەخۆش ئەکەوێ‌و ئەمرێ [لە پێش مردنیا دەفتەری ئەشیاکانی ئەنووسێ‌و ئەیخاتە ناو بارەکەی‌و بەوان ئەڵێ : ئەم ئەشیایەم تەسلیمی ماڵ‌و مناڵم بکەن • دوای مردنی ئەشیاکانی ئەگەڕێن جامێکی زیوی تەلی ئاڵتوون تێ هەڵکێشراوی تیا ئەبێ ، دەرییێنن ، خەبەریان لە دەفتەرەکە نیە] کە میراتەکەی یێننەوە بۆ کەس‌و کاری دەفتەرەکە لە ناو مەتاعەکەیا ئەدۆزنەوە ، بە پێی ئەو دەفتەرە جامێك لە زیوی بە تەلی ئاڵتوون نەقشکراویان دیار نابێ • یێنە خزمەت پێغەمەر ـ صلى الله تعالى علیە وسلم ـ تەمیم‌و عەدی سوێن ئەدا ، سوێن ئەخۆن کە خەبەریان لەو جامە

(١) المـائـدة / ١٠٦ •

نیه ؛ بودەیل هەر ئەوەندەی تەسلیم کردووین ، لە پاشا جامەکە لە مەککەدا
دەرەکـەوێ • ئـەوانـەی کـــە جـامـەکـەیـان لێ دەرەکـەوێ ئەڵێن :
لـــە تەمیمو عەدیمان کـڕیـوەو ســـوێنی لەســـەر ئەخۆن • ئیمجا دوو
پیـاو لـە ئەولیـای بودەیـل هەڵســـــان شـەهادەتیان داو ســـوێنگیان
خوارد لەسەر ئەمە کە جامەکە هی رەفیقەکەیانە کە بودەیلەو لە شــــام
وەفاتی کردومو سوێنو شەهادەتی ئێمە لـە شـــەهادەتو سوێنی تەمیمو
عەدی حەقترە • ئەم ئایەتانەی ئالی عیمران دەرحەق ئەوان نـازڵ بوە کـە
مەئالیان وایە :

ئەی ئەوانەی کە ئیمانیان هێناوە کە یەکێ لە ئێوە لە سەفەرا بوونو
وەفاتی کرد شەهادەتی مابەینی ئێوە لە حینی وەصیەتکردنیا شـــەهادەتی
دوو کەسی عەدڵە لـە ئێوە ، یـا دوو کەس لـە غەیری ئێوە ، یەعنی ئەهلی
کیتاب ، لە پاش نوێژی عەسر ئەو دوو پیاوە بۆ سوێن رابوەستێنن ، ئەگەر
شوبهەتان لێیان بوو کە راست نارۆن ، سوێن بخۆن بە خوا کە بەم سوێنە
مەنفەعەتێ ، عیوەضێ تەئمین ناکەین ، با ئەوەی شـــــەهادەتی بۆ ئەدەین
خزمیشمان بێ ، شەهادەتی خوا کەتم ناکـەین ، ئەگەر کەتمی بکەین ئـەو
وەختە ئێمە لە زومرەی گوناهکاران ئەبین •

لە دوای ئەمە کە ئەو دوانە ئەو سوێندەیان خوارد ئەگەر موططەلیع
بوون بەسەریانا کە درۆیان کردوە بەو سوێندە درۆیە موستەحەقی گوناهێ
بوون دوو کەسی تر لەوانەی کە دوو شاهیدە پێشوەکە بە سەبەبی ئەوانەوە
موستەحەقی گوناە بوون لە وەرەثەی یا لە کەسو کاری موتەوەففاکە کـە
ئەولا بن بە شەهادەت لە جێی ئەو دوانەکەی پێشوو بوەستن ، بـە خـوا
سوێن بخۆن کە شەهادەتی ئێمە لە شەهادەتی ئەوان حەقترە ، درۆ ناکەین

لە شەهادەتماناو راستین ، شـــایەد درۆمان کردبێ ، خیـلافی حەقیقەتمان وتووبێ ئێمە لە زومرەی زاڵمان ئەبین •

ئەم شەهادەت لەسەر درۆی شاهیدو سوێندخواردنی شاهیدی جەرحە نزیکترە لەوەی کە خەڵق بە راستی شەهادەت بدا یا شاهید بترسێ لەوە بە سـوێندی شـاهیدی جەرح شـەهادەتەکەی رەد ئەکرێتەوە بـە درۆزن دەرەچێ • لە خوا بترسن بە درۆ سوێن مەخۆن ، حەق لە گوێ بگرن لێی لامەدەن ، چونکی بەوە فاسق ئەبن ، خوا ئینسانی فاسقی خۆش ناوێ • [پەڕەیێ لە پێش ئاخری مائیدەوە] •

تمت الوصـــية

الجنـائـز

بسم الله الرحمن الرحيم

٢٨٩١/١ ـ عامر بن سعد بن أبي وقاص [رضي الله تعالى عنه] كـان جالساً عند عبدالله بن عمر [رضي الله تعالى عنهما] إذ طلع خباب صـاحب المقصورة ، فقال : يا عبدالله بن عمر ألا تسمع ما يقول أبو هريرة ؟ إنه سمع رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يقول : من خرج مع جنازة من بيتها وصلى عليها ، ثم تبعها حتى تدفن كان له قيراطان من أجر كـل قيراط مثل أحد ، ومن صلى عليها ثم رجع كان له من الأجر مثل أحد . فأرسل ابن عمر خباباً الى عائشة [رضي الله تعالى عنهم] يسألها عن قول أبي هريرة ـ رضي الله تعالى عنه ـ ثم يرجع إليه فيخبر ما قالت . وأخـذ ابن عمر [رضـي الله تعالى عنهما] = قبضة = من حصباء المسجد يقلبها في يده حتى رجع إليـه الرسول ، فقال : قالت عايشة [رضي الله تعالى عنها] : صدق أبو هريرة . فضرب ابن عمر بالحصى الذي كان في يده الأرض ثم قال : لقد فرطنا في قراريط كثيرة . م ـ ٢٨٩/٤ ، ٢٨٦ ، ح ـ ١٣٢/١ . ح ـ ٤١٤/٢ . ح ـ ٤١٢/٢ . جه ، د ، ن .

٢٨٩٢/٢ ـ عن ثوبان [رضي الله تعالى عنه] مولى رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : من صلى على جنازة فله قيراط ، فإن شهد دفنها

فله قيراطان ، القيراط مثل أحد • م - ٢٩٠/٤ فيه أحاديث كثيرة متحدة المعنى •

٢٨٩٣/٣ - أبو هريرة [رضي الله تعالى عنه] قال : قال رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - : من شهد الجنازة حتى يصلي عليها فله قيراط ، ومن شهدها حتى تدفن فله قيراطان ، قيل : وما القيراطان ؟ قال : [القائل أبو هريرة - رضي الله تعالى عنه - كما في ح - ٤١٤/٢] مثل الجبلين العظيمين • م - ٢٨٦/٤ • وفي : م - ٢٨٨/٤ أصغرهما مثل أحد • (يكفي) •

تەرجەمە :

ئەم حەدیثانە مەئالیان ئەوەیە لە عایشەو ، ئەبوهورەیرەو ، ثەوبانی ئازدکراوی پێغەمەرەوە - صلى الله تعالى عليه وسلم ، ورضي الله عنهم - ریوایەتکراوە ، کە پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - فەرموویەتی : هەرکەسێ لە سەر جەنازەیێ نوێژ بکاو لە گەڵی بچێتە سەر قەبران تا لە دفنی ئەبنەوەو دایئەپۆشن بوەستێ دوو قیراط ئەجری هەیە ، ئەگەر هەر نوێژی لەسەر بکاو نەچێتە سەر قەبران تەنها قیراطێکی هەیە • قیراط بە قەد کێوی ئوحودە • لە ریوایەتێکا هەرە بچکۆلەی ئەو دوو قیراطە بەقەد ئوحودە • لە ریوایەتێکا ئەو دوو قیراطە بە قەد دوو شاخی گەورەیە •

ئیبنوعومەر - رضي الله تعالى عنهما - زۆر مەحزوون ئەبێ ؛ چونکی قیراطی چوونەسەرقەبرانی لە کیس خۆی داوە •

٢٨٩٤/٤ - عن البراء - رضي الله تعالى عنه - قال : أمرنا النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - بسبع ، ونهانا عن سبع ، أمرنا : ١ - باتباع الجنائز • ٢ - وعيادة المريض • ٣ - واجابة الداعي • ٤ - ونصر المظلوم •

٥ - وإبرار [المُقْسِمِ • م] القسم • ٦ - ورد السلام • ٧ - وتشميت العاطس • ونهانا عن : ١ - آنية الفضة • ٢ - وخاتم الذهب • ٣ - والحرير • ٤ - والديباج • ٥ - والقسي • ٦ - والاستبرق ٧ - وركوب المياثر] • م - ٢/٣٥٩ • م - ٨/٣٥٩ •

تەرجەمە :

پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - ئەمری فەرموە بە حەوت شتو ، نەهی فەرموە لە حەوت شت : ١ - ئەمری پێفەرمووین لەگەڵ مردوو بچینە سەر قەبران • ٢ - عەیادەتی نەخۆش بکەین • ٣ - بانگ بکرێین بۆ سەر دەعوەت [ولو کە ئینسانێکی عادیش بانگمان بکا هەر ئەبێ بچین ؛ چونکی ئەوی لای ئێمە عادییە ئیحتیمالی هەیە لای خوا زۆر بە حورمەت بێ] • ٤ - یاریەی مەظلووم بدەین • ٥ - کەسێ سوێنمان بدا بڵێ توخوا ! سوێنەکەی نەخەین [بەو شەرتە مەشرووع بێو لە قووەتمانا بێ] ٦ - جوابی سەلام بدەینەوە • ٧ - کەسێ بپژمێو (الحمد لله) بکا پێی بڵێین (يرحمك الله) • ئەمانە بەعزێکی سوننەتەو ، بەعزێکی فەرزی کیفایەیە •

نەهی لە حەوت شت لێکردووین : ١ - لە خواردنو خواردنەوە لە زەرفی زیواو لە عەمەل هێنانی • [ئاڵتوون بە ئەولا طەریقە] ٢ - لە ئەنگوستیلەی ئاڵتوون • ٣ - لە پۆشینی =حەریرو= ٤ - ئاوریشمو ٥ - دێباو • ٦ - قەسیو • ٧ - ئیستەبرقو نەرمەزینی ئەوانە • ئەمانە لە حەقیقەتا سیانن : زیوو ، ئاڵتوونو ، ئاوریشم • ئەمانە بۆ پیاو حەرامە ، بۆ ژن بە بێ ئیفراط رەنگە سوننەت بن • بە ئەمری مێرد واجبن • لە ریوایەتێکی موسلیما لە باتی ئیبراری قەسەم تەعریفی شتی ونبوو تا صاحێبەکەی بدۆزرێتەوە •

بوخاری ئەم حەدیثەی لە : مەظالیماو ، لیباســاو ، طیبباو ، نەذراو ، نیکاحاو ، ئیستیذانو ، ئەشربیەدا ذیکر کردوە • موسلیم لـە ئەطعیمەدا • ترمذی لە ئیستیذانو لیباسا ، نەسـائی لـە جەنائیزو ، ئەیمانو ، نەذرو ، زینەتا • ئیبنوماجەهـ لە کەفارەتاو لیباسا •• ذیکریان کردوە •

٥/٢٨٩٥ ـ أخبر خارجة بن زيد بن ثابت [رضي الله تعالى عنه ـ أحد الفقهاء السبعة في المدينة] ان أم العلاء امرأة من الأنصار [رضي الله تعـالى عنها] بايعت النبي ـ صلى الله تعـالى عليه وسـلم ـ أخبرته أنه اقْتُسِـــم المهاجرون قرعة • فطار لنا عثمان بن مظعون [رضي الله تعالى عنه] فأنزلناه في أبياتنا ، فوجع وجعه الذي تُوُفِّي فيه ، فلما توفي وغســـل وكفِّن في أثوابه دخل رسول الله ـ صلى الله تعـالى عليـه وسلم ـ فقلت : رحمة الله عليك يا أبا السائب فشهادتي عليك لقد أكرمك الله فقال النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : وما يدريك ان الله أكرمه ؟! فقلت : بأبي أنت يا رسول الله فمن يكرمه الله ؟ فقال عليه [الصلاة و] السـلام : أما هو فقـد جـاءه اليقين والله إني لأرجو = لـه = الخير • والله ما أدري ، وأنا رسول الله ، ما يفعـل بي ! قالت : فوالله لا أزكي أحـدا بعده أبـدا • ح ـ ٣٦١/٢ • أخرجه أيضاً في الجنائز ، والشـــهادات ، والتفسير ، والهجرة والتعبير ن في الرؤيا •

تەرجەمە :

خاریجەی کوڕی زەیدی کوڕی ثابیت ـ رضي الله تعالى عنه ـ کـــە یەکێکە لە فوقەهای سەبعەی مەدینە ئەفەرموێ : ئوممولعەلاء کە ژنێکە لە ئەنصار بەیعەتی بە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ کردوە ـ رضي الله تعالى عنها ـ خەبەری داومێ کە موهاجیر بە قورعە تەقسیمکران لـە بـەینی ئەنصارا ، عوثمانی بنی مەظعوون ـ رضي الله تعالى عنه ـ بە قورعە بەر ئێمە

کەوت ، لە هۆدەیێکا دامانمەزران ، نەخۆشکەوتو وەفاتی کرد ، کـە شۆرراو کفن‌کرا پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ تەشریفی هـات ، وتم : ئەی ئەبوسائیب رەحمەتی خوات لەسەر بێ ، شەهادەتت لەسەر ئەدەم کە خوا ـ عز وجل ـ ئیکرامی گرتووی • پێغەمەر ـ صلی الله تعـالی علیـه وسلم ـ فەرمووی : بەچی ئەزانی کـە خوا ئیکرامی گرتوە ؟ عەرزم‌کرد : (یـا رســـول الله) باوکم بە فیدات بێ ئەی کێ خوا ئیکرامی ئەگرێ ؟ فەرمووی : ئەو یەقینی بۆ هاتوە کـە چۆنە ، وەڵلاهی من ئومێدی خەیرم بۆی هەیە • وەڵلاهی من کـە رەســـــوولوڵلام نازانم چیم لێ ئەکرێ • ئوممولعەلاء ـ رضي الله تعالى عنها ـ فەرمووی : وەڵلاهی لە دوای ئەو ئیتر تەزکیەی هیچ کەس ناکەم !

ئینسان نابێ بـە قەطعیی بۆ هیچ کەسێ بڵێ کـە لـە ئەهلی بەهەشتە مەگەر شاریع خەبەری پێدابێ وەك (عشرەی مبشرە)و بەعزێ لە ئەصحابی تر ؛ چونکی خاتیمە مەجهوولە • (ختم الله لنا بالخیر • آمین) •

پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ مەعلوومە کە لە دنیاو ئاخیرەتا چاترینی هـەموو مەخلووقـاتو موکەڕڕەمترینی هەمـوویـانـە لای خــوا ـ عز وجل ـ کە وابێ ئەبێ فەرموودەکەی لـە پێش نوزوولی ئایەتی فەتحـا بووبێ کـە ئەفەرموێ : (لیغفر لك الله ما تقدم من ذنبـك وما تأخـر)[1] ئەم سوورەتە مەدەنیە ، سوورەتی ئەحقاف مەککییە ، لە وەختی حادیثەی ئیبنومەظعووتا خەبەری نەدراوەتێ بەوەی کە لە سوورەتی فەتحایە ، بۆیە وای فەرموە •

---

(۱) سوورەتی فەتح / ۲ •

٢٨٩٦/٦ ـ عن أبي سعيد الخدري [رضي الله تعالى عنه] يقول : قال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : لقنوا موتاكم لا إله إلا الله . م ـ ٢٥٣/٤ .

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرموويەتی : لە وەختی سەرەمەرگا مردووتان تەلقینی (لا إله إلا الله) بکەن .

٢٨٩٧/٧ ـ عن أم سلمة [رضي الله تعالى عنها] قالت : سمعت رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يقول : ما من مسلم تصيبه مصيبة فيقول ما أمره الله : إنا لله وإنا إليه راجعون ، أللهم اجُرْني في مصيبتي وأخلف لي خيراً منها إلا أخلف الله = له = خيراً منها . قالت : فلما مات أبو سلمة [رضي الله تعالى عنه] قلت : أي المسلمين خير من أبي سلمة ؟ : أول بيت هاجر إلى رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ثم إني قلتها ، فأخلف الله لي رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قالت : فأرسل إلي رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ حاطب بنَ أبي بلتعة يخطبني له . فقلت : إن لي بنتاً وأنا غيور . فقال : أما ابنتها فندعو الله أن يغنيها عنها ، وأدعو الله أن يذهب بالغيرة . م ـ ٢٥٤/٤ .

تەرجەمە :

تومموسەلەمە ـ رضي الله تعالى عنها ـ ئەفەرموێ : لە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـم بیست ئەیفەرموو : هەرکەسێ کە موصیبەتێکی تووش بوو ئەوی خوا ئەمری پێفەرموە کە بیڵێ ـ بیڵێ : (إنا لله وإنا إليه راجعون)[1] ئەی خوایا لەم موصیبەتەما ئەجرم بدەرەوە ، لە باتی ئەو

(١) البقرة / ١٥٦ .

نەفعەی کە بەم موصیبەتە لە کیسم چوە خێرێکی چاترم پێ عەطا بفەرموو ••

خوا لەوە چاتری لـە دوا پێنێ • کـە ئەبوسەلەمە ـ رضي الله تعالی عنـه ـ وەفاتی‌کرد وتم : کێ لە ئەبوســــەلەمە چاتر ئەبێ ؟ : ئەووەڵ ماڵێکە کـە هیجرەتی کردوە بۆ خزمەت پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ لە دواییا ئەوی ئەو فەرمووبووی وتم • خوا ـ عز وجل ـ پێغەمەری ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ لە دوای ئەبوسەلەمە بۆ هێناوم • پێغەمەر ـ صـلی الله تعـالی علیـه وسلم ـ حاطەبی بنی ئەبوبەلتەعەی ناردە خوازێنیم • عەرزم‌کـرد : کچێکم هەیە صاحێب غیرەتیشم [یەعنی غەیری من ژنی تریشـــــت هەیە قینەبەریی لەگەڵ یەکتری ئەکەین] فەرمووی : دۆعا ئەکەم کە کچەی •• خوا ئیحتیاجیی بەو نەیێڵێ • دۆعایش ئەکەم کە غیرەتەکەی لابەرێ •

٢٨٩٨/٨ ـ وعنها [رضي الله تعالى عنها] قالت : دخل رســـول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ على أبي سلمة [رضي الله تعالى عنه] وقـــد شقَّ بصره فأغمضه ، ثم قال : إن الروح إذا قُبض تبعه البصر فضج ناس من أهله ، فقال : لا تدعوا على أنفسكم إلا بخير ؛ فإن الملائكة يؤمّنون على ما تقولون • ثم قال : اللهم اغفر لأبي ســـــلمة وارفع درجته في المهديين ، وأخلِفه في عقبه في الغابرين ، واغفر لنا وله يا رب العالمين ، وافســـــح [أوسع • أخرى] له في قبره ونور له فيه • م ـ ٤/٢٥٣ •

تەرجەمە :

ئوممو سەلەمە ـ رضي الله تعالی عنها ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ تەشریفی هاتەلای ئەبوسەلەمە ، ئەبوسەلەمە ـ رضي الله تعالی عنه ـ چاوی لێك بووبوەوە • پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ چاوی لێك‌نا ، لە پاشا فەرمووی : رۆح کە قەبض‌کرا چاو تابیعی ئەبێ تێی

ئەفکرێ • بەعزێ لە ئەهل‌و عەیالی دەستیانکرد بە گریان‌و دۆعا لەخۆکردن • پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : بەخێر نەبێ دۆعا لە خۆتان مەکەن ؛ چونکە مەلائیکە لەسەر دۆعاکەتان ئامین ئەکەن • ئەمجا پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : خوایا لە ئەبوسەلەمە خۆش بیە ، لە بەینی هیدایەتدراوان پایەی بلند بکە ، لە دوای ئەو لەوانەدا کە ماون یەکێك بنێرە کە جێی ئەو بگرێتەوە ، ئەی پەروەردگاری عالەم لە ئێمەو لەو خۆش بیە ، قەبرەکەی بۆ فەرەح بکە ، بۆی رووناك بکە •

٩/٢٨٩٩ ـ أبو هريرة [رضي الله تعالى عنه] يقول : قال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : ألم تروا الإنسان إذا مات شخص بصرُهُ ؟ قالوا : بلى • قال : فذلك حين يتبع بصرُه نفسه • م ـ ٤/٢٥٥

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : ئەبینن کە ئینسان مرد چاوی هەڵەگەڕێتەوە ؟ عەرزیانکرد : بەڵێ ، فەرمووی : ئەوە ئەو وەختەیە کە چاو ـ چاو ئەبڕێتە رۆحەکەی کە بۆ کوێ ئەچێ •

١٠/٢٩٠٠ ـ قالت أم سلمة : لما مات أبو سلمة ـ رضي الله تعالى عنهما ـ قلت : غريب وفي أرض غربة لأبكينه بكاء يتحدث عنه ، فكنت قد تهيأت للبكاء عليه إذ أقبلت امرأة من الصعيد تريد أن تسعدني [أي تساعدني في البكاء والنوح] فاستقبلها رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فقال : أتريدين أن تُدْخلي الشيطان بيتاً أخرجه الله منه مرتين ؟! فكففت عن البكاء فلم أبك • م ـ ٤/٢٥٥ •

تەرجەمە :

ئومموسەلەمە ـ رضي الله تعالی عنها ـ ئەفەرموێ : کە ئەبوسەلەمە ـ رضي الله تعالی عنه ـ وەفاتی کرد وتم : غەریبەو لە ئەرزێکی غوربەتا مردوە ، ئەبێ وای بۆ بگریم کە خەڵق بیگێڕنەوەو قسەی لێ بکەن • بۆ گریانلەسەری تەدارەکم کردبوو ژنێك لە ئەطرافی مەدینە هات ، ئیرادەی بوو کە لە گریانو لاواندنەوەدا یاریەم بدا • پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ بەرەوپیری چوو پێی فەرموو : بۆ تەمات وایە کە شەیتان بێنیە ماڵێك کە خوا لێی کردۆتە دەرێ ؟! دوو جار وای فەرموو ، منیش وازم = لە = گریان هێناو بۆی نەگریام •

۲۹۰۱/۱۱ ـ جابر بن عبدالله ـ رضي الله تعالی عنهما ـ قال : لما کان یوم بدر أتي بأُساری ، وأتي بالعباس [رضي الله تعالی عنه] ولم یکن علیه ثوب ، فنظر النبي ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ له قمیصاً فوجدوا قمیص عبدالله بن أبي یَقْدُرُ علیه ، فکساه النبي ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ إیاه ، فلذلك نزع النبي ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ قمیصه الذي ألبسه • قال ابن عیینة : کانت له عند النبي ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ ید فأحب أن یکافئه • ح ـ ۱۳۸/۵

تەرجەمە :

رۆژی بەدر ئەسیرانی بەدریان هێنا ، عەباسی مامی پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـیشیان هێنا رووت بوو ، هیچی لەبەرا نەبوو ، پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ تێفکری کە کراسی کێی بە بەر ئەکا ، کراسی عەبدوڵلای کوڕی ئوبەییی مونافیقیان دەست کەوت کە بە بەری بکا : پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ ئەو کراسەی کردەبەر عەباس ـ رضي

الله تعالى عنه ـ • بۆیە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ کە عەبدوڵڵا ئەمرێ کراسەکەی خۆیی داکەندو کردیە بەر عەبدوڵڵا • سوفیانی کوڕی عویەینە ـ رحمه الله تعالى ـ ئەفەرموێ : منەتێکی بوو بە سەر پێغەمەرەوە ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ئیرادەی کرد کە موکافاتی بداتەوە [یەعنی لە ژێر منەتی موتافیقا نەمێنێ] •

۱۲/۲۹۰۲ ـ جابر بن عبدالله ـ رضي الله تعالى عنهما ـ قال : أتى رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ عبدالله بن أبي بعد ما أدخل حفرته فأمر به فأخرج فوضعه على ركبتيه ، ونفث عليه من ريقه وألبسه قميصه [ح ـ ۲/۳۷۵] فالله أعلم وكان كسا عباسا [رضي الله تعالى عنه] قميصاً قال سفيان بن [عيينة ـ رحمه الله تعالى ـ] وقال [من هنا إلى الآخر معضل] أبو هريرة [الصواب أبو هارون] وكان على رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قميصان فقال له ابن عبدالله [عبدالله ـ رضي الله تعالى عنه ـ] : يا رسول الله ألْبِس أبي قميصك الذي يلي جلدك • قال سفيان : فيرون أن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ألبس عبدالله قميصه مكافأة لما صنع ح ـ ۲/٤۳۱ • م ـ ۱۰/۲٥۲ •

تەرجەمە :

جابیر ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : کە عەبدوڵڵای کوڕی ئوبەی مرد پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لە دوای ئەمە کە خرابوە چاڵەوە ـ ئەمری فەرموو دەریانهێنا لەسەر رانی موبارەکی دایان نا تفی موبارەکی لێکردو کراسەکەی خۆیی کردەبەری[1] •

---

(۱) دانەر ـ خ ـ لێرەدا تەرجەمەی بەشی دوایی حەدیثەکەی نەکردوە کە ئەمە پوختەکەیەتی : « کاتێ پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ

١٣/٢٩٠٣ ـ عن ابن عمر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ أن عبدالله بن أبي لما توفّي جاء ابنه [عبدالله ـ رضي الله تعالى عنه ـ] إلى النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فقال : يا رسول الله أعطني قميصك أكفنه فيه ، وصلِ عليه واستغفر له ، فأعطاه النبي ـ صلى الله عليه وسلم ـ قميصه ، فقال : آذني أصلي عليه ، فآذنه ، فلما أراد أن يصلي عليه جذبه عمر ـ رضي الله تعالى عنه ـ فقال : أليس الله نهاك أن تصلي على المنافقين ؟ فقال : أنا بين خيَرتين . قال الله تعالى : (استغفر لهم أو لا تستغفر لهم ، إن تستغفر لهم سبعين مرة فلن يغفر الله لهم)[1] [وسأزيده على سبعين . قال : إنه منافق . م] فصلى عليه [رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ م] فنزلت : (ولا تصل على أحد منهم مات أبدا [ولا تقم على قبره) م] . [فترك الصلاة عليهم . م] ح ـ ٢/٣٧٥ . م ـ ٩/٢٨٩ . ت ، ن ، جه أخرجه البخاري في اللباس والتفسير أيضاً ، ومسلم في اللباس ، وفي التوبة ، والترمذي والنسائي في التفسير ، والنسائي في الجنائز . وابن ماجه فيه .

تەرجەمە :

عەبدوڵلای کوڕی ئوبەی کە وەفاتی کرد ، عەبدوڵلای کوڕی ـ رضي الله تعالى عنه ـ هاتە خزمەت پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ عەرزی کرد : کراسەکەی خۆتم بدەرێ تیا کفنی بکەم ، نوێژی لەسەر بکەو

چوە سەر قەبری عەبدوڵلای کوڕی ئوبەی ، دوو کراسی لەبەرا بوو ، عەبدوڵلای کوڕی عەبدوڵلا عەرزی پێغەمەری کرد کە کراسە ژێروەکەی خۆی بکاتە بەری باوکی ، پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ داواکەی نەشکان . ئەمەیشی لە پاداشی ئەوەدا کرد کە عەبدوڵلا ـ ی باوك ـ ڕۆژی بەدر کراسێکی دابوو بە عەباسی مامی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ .

(١) التوبة / ٨٠ .

ئیستیغفاری بۆ بکە ، کراسەکەی داین ، فەرموویشی : خەبەرم بدەرێ نوێژی لەسەر بکەم ، خەبەری داین ، کە ئیرادەی فەرموو نوێژی لەسەر بکا ئیمامی عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ پێغەمەری ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ راکێشایە دواوە کە نوێژی لەسەر نەکا ، عەرزیکرد : بۆ خوا نەهی لێ نەکردووی نوێژ لەسەر مونافیقان بکەی ؟ پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : خوا لە بەینی دوو شتا موخەییەری کردووم ، فەرموویەتی : موساویە ئیستیغفاریان بۆ بکەی یا نەیکەی ، فائیدەیان پێ نادا ، حەفتا بار ئیستیغفاریان بۆ بکەی قەط خوا لێیان خۆش نابێ [پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ (سبعين) ی حەمل کردە سەر عەدەدی مەخصووص ، حەملی نەکردە سەر موبالەغە فەرمووی : لە حەفتا زیادی ئەکەم] نوێژی لەسەر کرد • ئەو وەختە موافیقی رەئیی عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەوە نازڵ بوو کە کام یەکێ لە مونافیقان مرد بە ئەبەدی نوێژی لەسەر مەکە • بۆ دۆعاو ئیستیغفار لەسەر قەبری مەوەستە • ئیتر لە دوای ئەوە تەرکی نوێژ لەسەرکردنیانی کرد •

وفاة النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ(١) :

١٤/٢٩٠٤ ـ أبو سلمة ـ رحمه الله تعالى ـ ان عائشة ـ رضي الله تعالى عنها ـ زوج النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قالت : أقبل أبو بكر ـ رضي الله تعالى عنه ـ على فرسه من مسكنه بالسُّنْح حتى نزل ، فدخل المسجد ، فلم يكلم الناس حتى دخل على عائشة ـ رضي الله تعالى عنها ـ فتيمم النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ وهو مسجى [مغشى بثوب ، أخرى] ببرد حبرة ، فكشف عن وجهه ثم أكبّ عليه ، فقبله ثم بكى ،

(١) کۆچی دوایی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ •

فقال : بأبي أنت وأمي يا نبي الله [والله • أخـرى] لا يجمـع الله عليـــك موتتين ، أما الموتة الأولى التي كتبت عليك فقد مُتتها • قال أبو ســـلمة فأخبرني ابن عباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ أن أبا بكر ـ رضي الله تعـالى عنه ـ خرج وعمر ـ رضي الله تعـالى عنه ـ يكلم النـاس ، فقـال : اجلس [يا عمر • أخرى] فأبى [عمر أن يجلس • أخرى] فقال : اجلس ، فأبى ، فتشهد أبو بكر ـ رضي الله تعالى عنه ـ [فأقبل عليه • أخرى] فمال إليـه الناس ، وتركوا عمر ، فقال [أبو بكر • أخرى] : أما بعد فمن كان منكم يعبد محمدا [ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ أخرى] فإن محمداً ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قد مات ، ومن كان يعبد الله فإن الله حي لا يموت • قال الله تعالى : (وما محمد إلا رسول [قد خلت من قبله الرسل] إلى [قوله • أخرى] الشاكرين)[1] وقال ابن عباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ والله لكأن الناس لم يكونوا يعلمون أن الله أنزل [هـذه • أخرى] الآية حتى تلاهـا أبو بكر ـ رضي الله تعالى عنه ـ فتلقاهـا منـه الناس [كلهم • أخرى] فما يسمع بشر إلا يتلوها [فما أســمع بشراً من الناس إلا يتلوها • أخرى] ح ـ ٣٦٠/٢ خارج القوس • ح ـ ٤٦٠/٦ الزيادات • ن ، جه • وأخرجه في فضل الصديق ـ رضي الله تعالى عنه ـ أيضاً عن سعيد بن المسيب[رحمه الله تعالى ، ورضي عنه] ان عمر [رضي الله تعالى عنه] قال : والله ما هو إلا ان سمعت أبا بكر [رضي الله تعالى عنه] حين ســمعته تلاهـا فعقِرتُ [دُهِشت] حتى ما تُقِلّني [ترفعني] رجلاي وحتى أهويت [سقطت] إلى الأرض أن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قد مات • ح ـ ٤٦١/٦

---

(٢) التوبــة / ٨٤ •

تەرجەمە :

عايشە - رضي الله تعالى عنها -ی حەرەمی خۆشەویستی پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - فەرمووی : ئەبوبەکر - رضي الله تعالى عنه - بە سواریی تەشریفی لە ماڵی خۆیەوە کە لە سونحا بوو هات ، دابەزی تەشریفی هاتە مەسجیدی نەبەویی - عليه الصلاة والسلام - قسەی لەگەڵ کەس نەکرد ، رووی کردە خزمەت پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - بە لیباسێکی حیبەری یەمەنیی داپۆشرابوو ، لەسەر دەموچاوی موبارەکی لادا بەسەریاکەوت ماچی کرد . لە پاشا گریا فەرمووی : (يا نبي الله) باوکو دایکم بە فیدات بێ وەللاهی خوا دوو مردنت لەسەر کۆناکاتەوە ، بەو مردنەی کە خوا - عز وجل - لەسەری نووسیوی وەفاتت کردوە .

ئیبنوعەباس - رضي الله تعالى عنهما - ئەفەرموێ : ئەبوبەکر - رضي الله تعالى عنه - لە خزمەت پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - تەشریفی هاتەدەرێ ، عومەر - رضي الله تعالى عنه - قسەی لەگەڵ خەڵقا ئەفەرموو [(ئیبنوئەبی شەیبە) ئەیفەرموو : رەسولڵا - صلى الله تعالى عليه وسلم - وەفاتی نەکردوەو ، تا خوا مونافیقان نەکوژێ نامرێ ، بەوە خەڵق دڵخۆش بوونو سەریان هەڵبڕی] ئەبوبەکر - رضي الله تعالى عنه - فەرمووی : ئەی عومەر دانیشە ، دانەنیشت ، دووبارە فەرموویەوە ، هەر دانەنیشت . ئەو وەختە ئەبوبەکر - رضي الله تعالى عنه - کەلیمەی شەهادەتی هێناو خەڵق روویانکردە ئەو ، عومەر - رضي الله تعالى عنه - یان بەجێهێشت ، حەزرەتی صەدیق - رضي الله تعالى عنه - فەرمووی : (أما بعد) هەرکەسێ لە ئێوە عیبادەتی محەمەد بکا - صلى الله تعالى عليه وسلم - بە تەحقیق

---

(١) آل عمران / ١٤٤ .

محەمەد ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ وەفاتی کردوە ، هەرکەسێ عیبادەتی خوا بکا خوا (حيّ)ەو نامرێ ، خوا ـ عز وجل ـ فەرموویەتی : محەمەد غەیری رەسوول هیچی تر نیە ، لـە پێش ئەوەوە زۆر پێغەمەر رابوردوون [بۆ ئەگەر ئەو بمرێ یا بکوژرێ ئێوە پاشەوپاش لە دین وەرەگەڕێنەوە ؟ هەرکەسێ لە دین وەربگەڕێتەوە زەرەری هەر بۆ خۆی ئەبێ ، هیچ زەرەرێ ناگەیێنێ بە خوا • هەرکەسێ بە موصیبەت عەقیدەی لە جیی خۆی ثابت بێو لەســەر دین ثەبات = بکا = ئەو کەسە شوکری خوا بەجێبێنێ • خوا ـ عز وجل ـ موکافاتی شوکرەکەیان ئەداتەوە • تـا (شاکرین) ئـەم ئایەتی ئالی عیمرانەی خوێندەوە • تا ئەو ئایەتەی نەخوێندەوە (کأنه) ئەو ئینسانانە کە لەوێ حازر بوون وەك هیچ نەیانزانیبێ کـە خوا ـ عز وجل ـ ئەو ئایەتەی نازڵکردوە • خەڵق ئەو ئایەتەیان لە دەمی ئەبوبەکر ـ رضي الله تعالی عنه ـ وە وەرگرتو کەس نەما کە نەیخوێنێتەوە •

سەعیدی کوڕی موسەیب ـ رحمه الله ، ورضي عنـه ـ ئەفەرموێ : عومەر ـ رضي الله تعالی عنه ـ فەرمووی : وەڵلاهی هەر ئەوە بوو کـە ئەو ئایەتەم لە ئەبوبەکر ـ رضي الله تعالی عنه ـ بیست کە خوێندیەوە سەرسام بووم تا وام لێ هات خۆم بە پێوە نەئەگرت تا کەوتمە سەر ئەرز کە گوێم لێ بوو خوێندیەوەو فەرمووی : پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وســلم ـ وەفاتی کردوە •

١٥/٢٩٠٥ ـ عن عائشة ـ رضي الله تعالی عنها ـ زوج النبي ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ أن رسول الله ـ صلی الله تعالی علیـه وسلم ـ مـات وأبو بکر ـ رضي الله تعالی عنه ـ بالسُّنح • قال إسماعیل : یعني بالعالیـة [عند زوجته بنت خارجة الأنصــاري] فقام عمر [رضي الله تعـالی عنه] یقول : والله ما مات رسول الله ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ [وعند أحمد

أن عائشة ـ رضي الله تعالى عنها ـ قالت : جاء عمر والمغيرة بن شعبة ـ رضي الله تعالى عنهما ـ فاستأذنا ، فأذنت لهما وجذبت الحجاب ، فنظر عمر إليه فقال : واغشياه • ثم قاما فلما دنوا من الباب قال المغيرة : يا عمر مات ، قال : كذبت إن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لا يموت حتى يفني المنافقين • الحديث] قالت : وقال عمر : والله ما كان يقع في نفسي إلا ذاك وليبعثنه الله فليقطعن أيدي رجال وأرجلهم • فجاء أبو بكر فكشف عن [وجه] رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فقبل [بين عينيه] فقال : بأبي أنت وأمي ! طبت حياً وميتاً و [الله] الذي نفسي بيده لا يذيقك الله الموتتين أبدا •

ثم خرج [وعمر يكلم الناس] فقال : أيها الحالف [إن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ما مات] على رِسلك • فلما تكلم أبو بكر جلس عمر [رضي الله تعالى عنهما] فحمد الله أبو بكر وأثنى عليه ، وقال : ألا من كان يعبد محمداً فإن محمداً ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قد مات ، ومن كان يعبد الله ، فإن الله حي لا يموت ، وقال : (إنك ميت وإنهم ميتون)[1] وقال : (وما محمد إلا رسول قد خلت من قبله الرسل أفإن مات أو قتل انقلبتم على أعقابكم ؟ ومن ينقلب على عقبيه فلن يضر الله شيئاً • وسيجزي الله الشاكرين)[2] •

قال [عروة] : فَنَشَجَ الناس يبكون [غُشُوا بالبكاء] قال : واجتمعت الأنصار الى سعد بن عبادة [رضي الله تعالى عنه] في سقيفة بني ساعدة ، فقالوا : منا أمير ومنكم أمير • فذهب إليهم أبو بكر الصديق ، وعمر بن الخطاب ، وأبو عبيدة بن الجراح [رضي الله تعالى عنهم] فذهب

(١) الزمر / ٣٠ •

(٢) آل عمران / ١٤٤ •

عمر [رضي الله تعالى عنه] يتكلم ، فأسكته أبو بكر [رضي الله تعالى عنه] وكان عمر [رضي الله تعالى عنه] يقول : والله ما أردت بذلك إلا أني قد هيأت كلاماً قد أعجبني خشيت أن لايبلغه أبو بكر [رضي الله تعالى عنه] ثم تكلم أبو بكر – رضي الله تعالى عنه – فتكلم أبلغ الناس ، فقال في كلامه: نحن الأمراء وأنتم الوزراء • فقال حباب بن المنذر : لا والله لا نفعل ، منا أمير ومنكم أمير • فقال أبو بكر [رضي الله تعالى عنه] : لا ولكنا الأمراء وأنتم الوزراء ؛ هم أوسط العرب دارا ، وأعربهم أحسابا ، فبايعوا عمر بن الخطاب أو أبا عبيدة ابن الجراح ، فقال عمر [رضي الله تعالى عنه] : بل نبايعك أنت ، فأنت سيدنا وخيرنا ، وأحبنا إلى رسول الله – صلى الله تعالى عليه وسلم – فأخذ عمر بيده فبايعه وبايعه الناس • فقال قائل [من الأنصار] : قتلتم سعد بن عبادة • فقال عمر : قتله الله • ح – ٦/٨٧ •

١٦/٢٩٠٦ – عائشة – رضي الله تعالى عنها – قالت : شخص بصر النبي – صلى الله تعالى عليه وسلم – ثم قال : في الرفيق الأعلى ثلاثاً ، وقص [القاسم] الحديث [السابق] قالت عائشة [رضي الله تعالى عنها] : فما كانت من خطبتهما من خطبة إلا نفع الله بها : لقد خوف عمر الناس ، وإن فيهم لنفاقا ، فردهم الله بذلك • ثم لقد بصّر أبو بكر الناس الهدى وعرفهم الحق الذي عليهم ، وخرجوا به يتلون : (وما محمد إلا رسول قد خلت من قبله الرسل (إلى) الشاكرين)[1] ح – ٦/٨٩ •

تەرجەمە :

عوروه – رحمه الله تعالى – له عايشه – رضي الله تعالى عنها – وه ريوايەت ئەكا كە فەرمووی : پێغەمەر – صلى الله تعالى عليه وسلم – وەفاتی

---

(١) آل عمران / ١٤٤ .

کرد ئەبوبەکر ـ رضي الله تعالى عنه ـ لە سونح بو [لای ژنە ئەنصاریەکەی• ئیمامی عومەرو موغیرەی کوڕی شوعبە ـ رضي الله تعالى عنهما ـ هاتن ئیذنیان خواست ، ئیذنمدان ، پەردەکەم دادایەوە ، عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ تەماشای پێغەمەری کرد ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ وتی : ئای لەم بێهۆشییە • لە پاشا چوونەدەرێ • کە گەیینە لای دەرگاکەوە موغیرە وتی : یا عومەر پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ وەفاتی کردوە • عومەر فەرمووی : درۆ ئەکەی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ تا مونافیقان لە بن نەبێنێ نامرێ] عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ لە ناو خەڵقا وەستا وتی : وەڵلاهی محەمەد ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ نەمردوە • عایشە ـ رضي الله تعالى عنها ـ فەرمووی : عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ فەرمووی : وەڵلاهی هەر وام لە دڵا بوو کە نەمردوەو خوا زیندووی ئەکاتەوە تا دەستو پێی بەعزێ کەس ئەبڕێ •

ئەبوبەکر ـ رضي الله تعالى عنه ـ تەشریفی هات سەترەی لەسەر رووی موبارەکی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لادا ، بەینی هەردوو چاوی ماچکرد ، فەرمووی : باوکو دایکم بە فیدات بێ ! بە زیندوویی‌و بە مردوویی هەر جوانو بۆنخۆشی • قەسەم بەوەی کە نەفسی من لە دەستی قودرەتیایە ! قەت خوا دوو دەفعە تامی مردنت پێ ناچێژێ [یەعنی وا نیە کە عومەر ئەڵێ : دووبارە زیندووئەبیتەوە دەستو پێی مونافیقان ئەبڕی‌و ئەمجا دووبارە ئەمریەوە] • لە پاشا تەشریفی لە خزمەتی چوە دەرێ ئیمامی عومەر لەگەڵ خەڵقا قسەی ئەکرد • ئەبوبەکر ـ رضي الله تعالى عنه ـ فەرمووی : ئەی سوێن خۆر جارێ راوەستە = پێغەمەر = صلى الله تعالى عليه وسلم ـ نەمردوە = [یەعنی تۆبەی منیش بدە هەر دانەنیشت تا

ئەبوبەکر دەستیکرد بە قسەکردن] ئەمجا عومـەر دانیشـــــــت ،
ئەبوبەکر ـ رضي الله تعالی عنه ـ حەمدو ثەنـای خوای کردو فەرمووی :
ئەی خەڵقینە خەبەرتان بێ ، ئەوی محمد ـ صلی الله تعـالی علیـه وسلم ـ
ئەپەرستێ بە تەحقیق محمد ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ وەفاتی فەرموه ،
ئەوی خوا ئەپەرستێ خوا زیندوەو قـەت نامـرێ • خـوا لـە قورئـانـا
فەرموویەتی : ئەی محمد تۆ ئەمریو ئەوانیش ئەمرن • هەم فەرموویەتی :
محمد غەیری ڕەسوول هیچی تر نیە ئەگەر ئەو بمرێ یا بکوژرێ بۆ ئێوە
لە دین ئەچنە دواوە ؟ هەر کەسێ لە دین بگەڕێتەوە هیچ زەرەر ناگـەیێنێ
بە خوا ، خوا موکافاتی ئەوانە ئەداتەوە کە شوکری خوا ئەکەنو لەســەر
دین ثەبات ئەکەن •

عوروە لە عایشەوە ـ رضي الله تعالی عنها ـ ریوایەت ئەکا کە حەزرەتی
ئەبوبەکر ـ رضي الله تعالی عنه ـ ئەوەی فەرموو خەڵق دایانە پرمەی گریان
[کە خەڵق بە تەواوی لێیان مەعلووم بوو کە پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه
وسلم ـ وەفاتی فەرموه] ئەنصار لە دیواخانی بەنیساعیدەدا لای سەعدی
کوڕی عوبادە ـ رضي الله تعالی عنه ـ کۆبوونەوە ، بە قورەیشیان ئەوت :
ئەمیرێ لـە ئێمەو ئەمیـرێ لـە ئێوە • ئەبوبەکرو عومەرو ئەبوعوبەیدەی
کوڕی جەراح ـ رضي الله تعالی عنهم ـ تەشریفیان ـ چوە لای ئەنصـار •
ئیمامی عومەر ـ رضي الله تعالی عنه ـ تەمای بوو قســه بفەرموێ ، ئیمامی
صەدیق ـ رضي الله تعالی عنه ـ بێدەنگی کرد ، لە پاشا عومەر ـ رضي الله
تعـالی عنـه ـ ئەیفەرموو : وەڵڵاهی من کـه تەمام بوو لـه پێش ئەبوبەکرا
ـ رضي الله تعالی عنه ـ قسه بکەم هەر بۆیە بوو قسەیێکم حازرکردبوو لام
عەجیب بوو ، ترسام کە ئەبوبەکر ـ رضي الله تعالی عنه ـ ظەفەر بەو قسەیە
نەبا • لە پاشا کە ئەبوبەکر ـ رضي الله تعالی عنه ـ دەستی کرد بە نوطقدان

لـە هـەمـوو کـەس بەلیغتر بـوو ، نوطقێـکی وای ئیراد فەرموو ، لـــە فەرمودەکەیا فەرمووی : [ئەی ئەنصار] ئێمە ئومەراینو ئێوە وزەران ، حەبابی کوڕی مونذیر ـ رضي الله تعالی عنــە ـ فەرمووی : خەیر وەللاهی وا ناکەین ، ئەمیرێ لە ئێمەو ئەمیرێ لە ئێوە • ئەبوبەکر ـ رضي الله تعالی عنە ـ = فەرمووی = : خەیر ئێمە ئەمیرو ئێوە وەزیر ؛ چونکی قورەیش ماڵیان لە ناوەڕاستی هەموو عەرەبایە کە مەککەیە ، لە حەسەباو شـەمائیلا عەرەبترینی هەموو عەرەبن ، بەیعەت بە عومەر یا بە ئەبوعوبەیدە بکەن • عومەر ـ رضي الله تعالی عنە ـ فەرمووی : خەیر بەیعەت ئەکەین بە تۆ چونکی تۆ گەورەی ئێمەی چاترینی ئێمەی ، لە خزمەت پێغەمەرا ـ صلی الله تعالی علیە وسلم ـ خۆشەویسترینی ئێمەی • ئیمامی عومەر ـ رضـي الله تعـالی عنە ـ دەستی صەدیقی ئەکبەری گرتو موبایەعەی لەگەڵا کرد • موهاجیرو ئەنصاریش بەیعەتیان پێکرد • یەکێ لـە ئەنصـــار وتی : سـەعدی بنی عوبادەتان کوشت • ئیمامی عومەر ـ رضي الله تعالی عنە ـ فەرمووی : خوا بیکوژێ •

[چونکی تەخەللوفی لە حەق کرد ، بەیعەتی بە ئەبوبەکر ـ رضي الله تعالی عنە ـ نەکرد • لە دوای ئەوە سەعد ـ رضي الله تعالی عنــە ـ چوو بۆ شام لەوێ لە زەمانی عومەرا وەفاتی کـرد ، بەعزێ خەرافەگۆ ئەڵێن : لــە (مغتسـل)[1] مرد هیچ کەس پێی نەزانی جەســـــەدی مۆربووبوەوە ، یەکێک دەنگی بوو رەنگی نەبوو بانگیکرد : سەعدی کوڕی عوبـادەی گەورەی خەزرەجمان کوشت ، دوو تیرمان دا لە جەرگی ســەرو ئەملاو ئەولای نەکردو کورتی نەهێنا] •

---

(1) مغتسـل : حەمام ، خۆشۆرگە .

عایشه ـ رضي الله تعالی عنها ـ ئەفەرموێ : هیچ خوطبەیێکیان نەبوو کە خوا بەو خوطبەیە خەڵقی پێ موتتەفیع نەکردبێ : ئیمامی عومەر ـ رضي الله تعالی عنه ـ بە خوطبەکەی خەڵقی ترسان ، نیفاقیان لە ناوابوو بەوە خوا هێنانیەوە سەر حەق • ئەبوبەکریش ـ رضي الله تعالی عنه ـ رێی هیدایەتی پێ‌نیشان‌دان ، تەعریفی ئەو حەقەی بۆ کردن کــە لەسـەریان لازم بوو • بە فەرموودەی ئەبوبەکر ـ رضي الله تعالی عنه ـ چوونە دەرێو ئایەتەکەیان ئەخوێندەوە •

۲۹۰۷/۱۷ ـ عن أنس ـ رضي الله تعـالی عنـه ـ قال : لما ثقل النبي ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ جعل یتغشاه ، فقالت فاطمة ـ علیها السلام ـ [أي رضي الله تعالی عنها] : واکرب أباه ! فقال [علیه الصـلاة والسلام] لیس علی أبیك كرب بعد الیوم • فلما مات قالت :

یـا أبتـاه أجـاب ربـا دعـــاه

یـا أبتـاه من جنة الفردوس مأواه

یـا أبتـاه الی جبـریـل ننعـــاه

[یـا أبتــــاه مـن ربـه مـا أدنـاه • طبراني ، دارمي]

فلما دفن قالت فاطمة ـ علیها السلام ـ [أي رضي الله تعالی عنها] : یا أنس أطابت أنفسكم أن تحثوا علی رسول الله ـ صلی الله تعـــالی علیـه وسلم ـ التراب ؟ ح ـ ٦/٤٦٢ • [ولم یجبها أنس رعایة لها ولسان حالـه یقول : لم تطب أنفسنا بذلك ، إلا أنا قهرنا علی فعل ذلك] •

وروي أنها قالت :

اغبـر آفـاق الســـماء وكوّرت

شمس النهـار واظلم العصــران

والأرض مـن بعـــد النبي كئيبـة
أســـــفا عليـه كثيرة الرجفـــان
فليبـــكه شـــرق البـلاد وغربهـا
ولتبــكه مضـــــــر وكـــل يماني

تەرجەمە :

ئەنەس ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : کە نەخۆشیەکەی پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ گران بوو بێخودی بەسەرا ئەهـات ، فاطیمە ـ رضي الله تعـالی عنهـا ـ فەرمووی : ئای بۆ ناڕەحەتی باوکـم ! پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسـلم ـ فەرمووی : لەمڕۆ بـە دواوە باوکت هیـچ ناڕەحەتی نابێ . کە وەفاتی کرد فاطیمە ـ رضي الله تعالی عنها ـ فەرمووی : ئای بابەڵێ ئیجابەتی دەعوەتی خوای کرد کە بانگی کردە حوضـووری . ئای بابەڵێ مەنزڵی لە (جنة الفردوس)ایە . ئای بابەڵێ بە جیبریل ـ علیه السلام ـ خەبەری وەفاتی ئەدەین . ئای بابەڵێ چەندە نزیك بۆوە لە خوای خۆی . کە دفنمان کرد فاطیمە ـ رضي الله تعـالی عنهـا ـ فەرمووی : ئەی ئەنەس دڵتان خۆش بوو بەوە کە گڵتان دا بەسەر ڕەسوولوڵڵادا ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ ؟ .

ئەنەس ـ رضي الله تعالى عنه ـ بێدەنگ بوو ، بە دڵ ئەیوت : خەیر وەڵڵاهی بەوە دڵخـۆش نەبووین ، ئـەمما چی بکەین ؟ مەجبوور بوویـن بەوە ئیمتیثالی ئەمری ئەومان کرد .

شەش مانگ دوای ئەو ئەویش وەفاتی کـرد ، لـەو موددەیەدا هیچ پێنەکەنی . حەققی بوو کە پێنەکەنێ . ریوایەتە کە لە دوای وەفاتی ئـەو شیعرە بەلیغانەی فەرموو کە بە مەئال :

رۆژ گلۆر بۆوه کـهنـاری ئـاســمان
لـه تـۆزا ون بوو هـهتـاکـو دامـان
تاریـك بوو وهختی نیوەڕۆو عهصـر
ئینســان بـه جاریٚ کهوته نـاو خوسر
لـه دوای پێغهمـهر ـ علیـه السـلام ـ
مهحزوون بوو ئهرزو خهواص و عـهوام
ئهرز لهبهر ئهســهف کهوتـه زهلزهله
بگرین شـهرق و غهرب بۆی به وهلوهله
ههمـوو بـا بگریـن لـهبـهر نـهمـانی
موضــــهرو ههموو خهڵقی یـهمـانی
گـاڵتـهم پێ مـهکــهن شـیعر نازانم
پیرو خهرهفـاو ، نیــوه ئینســـــانم

١٨/٢٩٠٨ ـ عن عائشة [رضي الله تعالى عنها] قالت : كنت [سمعت رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يقول : ما من نبي يمرض إلا خُيِّرَ • ح ـ ٨٣/٧] أسـمع أنـه لا يموت نبي حتى يخير بين الدنيا والآخرة ، فسمعت النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يقول في [شـكواه الذي قبض • أخرى] مرضه الذي مات فيه وأخذته بحة [شديدة • أخرى] يقول : (مـع الذيـن أنعـم الله عليهـم ••• الآيـة) [يعني (مـن النبيين والصديقين والشهداء والصالحين ، وحسن أولائك رفيقا)[1] قالت : فظننت [فعلمت • أخرى] أنه خير • ح ـ ٤٥٣/٦ • ح ـ ٨٣/٧ • م ـ ٣٣٧/٩ •

(١) النســاء / ٦٩ .

تەرجەمە :

عایشە ـ رضي الله تعالى عنها ـ ئەفەرموێ : لە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـم بیست ئەیفەرموو : هەرچی پێغەمەر هەیە لە وەختی وەفاتیا تا موخەییەر نەکرێ لە بەینی دنیاو ئاخیرەتا وەفات ناکا • لە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـم بیست لەو نەخۆشیەدا کە وەفاتی تیا کردو کەوتە غەرغەرە ئەیفەرموو : لەگەڵ ئەوانەی کە خوا نیعمەتی داونێ کە پێغەمەرانو صەدیقانو شەهیدانو صولەحان ، یەعنی بمکە بە رەفیقی ئەوانە ، رەفیقایەتی ئەوانە لە رەفیقایەتی خەڵقی تر چاترە • ئەو وەختە لێم مەعلووم بوو کە موخەییەر کراوە •

١٩/٢٩٠٩ ـ عن عائشة زوج النبي ـ صلى الله تعالى علیه وسلم • ورضي عنها ـ قالت : كان رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يقول وهو صحيح : إنه لم يقبض نبي قط حتى يرى مقعده في الجنة ثم يخير • قالت عائشة [رضي الله تعالى عنها] : فلما نزل برسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ورأسه على فخذي غشي عليه ساعة ثم أفاق ، فأشخص بصره الى السقف ، ثم قال : أللهم الرفيق الأعلى • قالت عائشة ـ رضي الله تعالى عنها ـ قلت : إذا لا يختارنا • قالت عائشة [رضي الله تعالى عنها] : وعرفت الحديث الذي كان يحدثنا به وهو صحيح في قوله : إنه لم يقبض نبي قط حتى يرى مقعده من الجنة ثم يخير • قالت عائشة [رضي الله تعالى عنها] : فكانت تلك آخر كلمة تكلم بها رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قوله : اللهم الرفيق الأعلى • م ـ ٩/٢٣٧ •

تەرجەمە :

عایشەی حەرەمی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ، ورضي عنها ـ فەرمووی : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـ کە ساغ بوو ئەیفەرموو :

هیچ پێغەمەرێ تا جێی خۆی لە بەهەشتا نیشان نەدرابێ وەفاتی نەکردوە ، لە دوای ئەمە کە جێی خۆی پێ‌نیشان‌درا لە بەینی دنیاو ئاخیرەتا موخەییەر ئەکرێ •

عایشە ـ رضي الله تعالی عنها ـ فەرمووی : کـــە پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ ئەو نەخۆشیەی کە وەفاتی تیاکرد ، بۆی[1] هات سەری لەسەر رانم بوو بیهۆش کەوت تا ساعەتێ ، کە هۆشی هاتەوە بـەر چـاوی بڕییە سەقـفەکەو فەرمووی : خوایا لەگەڵ ئەو رەفیقە پایە بڵندانە . یەعنی ئەبم • عایشە ـ رضي الله تعالی عنها ـ ئەفەرموێ : وتم : ئیتر ئێمە ئیختیار ناکا • عایشە ـ رضي الله تعالی عنها ـ فەرمووی : ئەو وەختە لـەو حەدیثە گەییم کە لە حاڵی حەیاتیا ئەیفەرموو • (اللهم الرفيق الأعلى) ئاخر کەلیمەیێ بوو کە تەکەللومی پێکرد •

٢٠/٢٩١٠ ـ عن ســـعيد بن جبير [رحمه الله تعالى] قـال : قـال ابن عباس ـ رضي الله تعالى عنه ـ : يوم الخميس وما يوم الخميس ؟ ثم بكى حتى بلّ دمعه الحصى ، فقلت : يا ابن عبـاس وما يوم الخميس ؟ قـال : اشتد برسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ وجعه [يوم الخميس • ح] فقال : ائتوني أكتب لكم كتاباً لا [لن • ح] تضلوا بعدي ، فتنازعوا وما ينبغي عند نبي تنازع • وقالوا : ما شأنه ؟ أهجر ؟ استفهموه • قال : دعوني فالذي أنا فيه خير • أوصيكم بثلاث : أخرجوا المشركين من جزيرة العرب ، وأجيزوا الوفد بنحو ما كنت أجيزهم [ونســـيت الثالثة • ح ـ ٥/١٦٢ = قال : = وسكت عن الثالثة ، أو قالها فأنســـــــيتها • م ـ ٧/٩٩ • ح ـ ٥/١٦٢ • [الساكت ابن عباس ، والناسي ابن جبير ، والثالثة جيش

---

(١) لێرەدا دانەر ـ خ ـ تەرجەمەی حەرفی کردوەو ، ئەگەر شـــتێکی تێبیرێ ماناکە رەساتر دەبێت وەك بوترێ : کە ئازارو سەختی گرتی •

أسامة • نووي] • فكان ابن عباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ يقول : ان الرزية كل الرزية ما حال بين رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ وبين أن يكتب ذلك الكتاب من اختلافهم ولغطهم • م ـ ٧/١٠٠ ، ح ـ ١/٢٠٣

وقال يعقوب بن محمد : سألت المغيرة بن عبدالرحمن عـن جـزيـرة العرب فقال : مكة ، والمدينة ، واليمامة ، واليمن • وقال يعقوب : والعرج [قرية] أول تهامة • ح ـ ٥/١٦٤ •

٢٩١١/٢١ ـ عن ابن عباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ قال : لما حضر رسول الله ـ صلى الله تعالى عليـه وسـلم ـ وفي البيت رجال فيهم عمر بن الخطاب [رضي الله تعالى عنه] فقال النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : هلم أكتب لكم كتاباً لا تضلون بعده • فقال عمر : إن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قد غلب عليه الوجع وعندكم القرآن حسبنا كتاب الله • فاختلف أهل البيت ، فاختصـــموا ؛ فمنهم من يقول : قرِّبوا يكتب لكم رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ كتاباً لن تضلوا بعده ، ومنهم من يقول ما قال عمر ، فلما أكثروا اللغو والاختلاف عند رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليـه وسلم ـ : قوموا [عني ، فلا ينبغي عنـدي التنـازع • ح ـ ١/٢٠٣] م ـ ٧/١٠٠ واللفظ لهذا ح ـ ١/٢٠٣ ، ح ـ ٦/٤٥٢ •

خۆلاصەی هەمووی :

سەعیدی کوڕی جوبەیر ـ رحمه الله تعالى ـ ئەفەرموێ : ئیبنوعەباس ـ رضي الله تعـالى عنهما ـ = فەرمووی = : [يـوم الخميس ، ومـا يـوم الخميس] رۆژی پێنج شەمە ، رۆژی پێنج شەمە چ رۆژێکە ؟ چەند خراپە ! وتم : ئەی ئیبنوعەباس رۆژی پێنجشەمە چیە ؟ فەرمووی : لە رۆژی پێنج

شەمەدا پێغەمەر ـ صلی اللە تعالی علیە وسلم ـ ناساغیەکەی شیددەتی سەند ، فەرمووی : قەڵەمو دوێتو کاغەزم بۆ بێنن شتێکتان بۆ بنووسم کە لە دوای من رێ ون نەکەن • ئیمامی عومەر ـ رضي اللە تعالی عنە ـ فەرمووی : پێغەمەر ـ صلي اللە تعالی علیە وسلم ـ ناساغییەکەی غەلەبەی لێکردوە ، قورئانتان لایە ، قورئان بۆ ئێمە کافیە • ئەوانەی حازربوون لەوێدا ئیختیلافیان بوو ، کەوتنە جەدەل ، بەعزێ ئەیانوت : قەڵەمو دوێتی بۆ بێنن ، بەعزێکیان ئەوەی ئەوت کە ئیمامی عومەر ئەیفەرموو • کە ئیختیلافو دەنگەدەنگیان زۆر کرد لە خزمەتیا فەرمووی : لە لام هەڵسن ، لای من لایەق نیە کە نیزاع بکرێ ، ئەو حاڵەی منی تیام بۆ من لەوە چاترە ، وەصیەتتان بە سێ شت پێئەکەم : موشریك لە (جزیرة العرب) بکەنە دەرێ • ئەوانەی کە بە فروستادەیی یێن ئیکرامیان بگرن وەك من گرتوومە • سەعید ئەفەرموێ : سێیەمەکەم لە فکر چوەتەوە ، یا ئیبنوعەباس لێی بێدەنگ بوو •

[ئەگەر چی نەوەوی ئەڵێ : سێیەمیان تەجهیزی جەیشی ئوسامەیە ، ئەمما ئەوە بە جوێ لە حەدیثێکی ترا هەیە] •

لە دوای ئەوە ئیبنوعەباس ـ رضي اللە تعالی عنە ـ ئەیفەرموو : موصیبەتێ کە لە هەموو موصیبەتێ گەورەتر بێ ، ئەو ئیختیلافو دەنگەدەنگەیە کە بوو بە مانیعی ئەوە کە پێغەمەر ـ صلی اللە تعالی علیە وسلم ـ شتێکمان بۆ بنووسێ •

[لە حەقیقەتا ئەوە موصیبەتێکی گەورەیە بوە بە عوقدەو سەبەبی مەعنای خراپو تەفرەقە لە بەینی ئوممەتا • ئەمما موحەققەق ئەوە ئەمرێکی (لازم التبلیغ)و فەرز نەبوە گینا ئەو ئیختیلافە نەئەبوو بە مانیع ؛ چونکی

پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - لە هەموو ئەحواڵێکا تەبلیغی لەسەر لازم بوە ، لە دوای ئەو رۆژە تا رۆژی دوو شەممە ژیا ، تەشریفی چوە مزگەوت ئیمامەتی بۆ کردن ، هۆشی لەسەر خۆی بوو ، ئەگەر دوو کەلیمە بمایە کە تەبلیغی لازم بێ لە موددەی ئەو سێ چوار رۆژەدا تەبلیغی ئەکرد . کە وابێ ئیمامی عومەر - رضي الله تعالى عنه - لە ئیجتیهادەکەیا زۆر زۆر موصیب بوە . زۆر دوورە لە ئیجتیهادا بە خەطا بچێ . والله أعلم] .

یەعقووبی کوڕی محمد - رحمه الله تعالى - ئەفەرموێ : لە موغیرەی کوڕی عەبدوڕەحمانم پرسی : (جزيرة العرب) کوێیەو تا کوێیە ؟ فەرمووی : مەککەو ، مەدینەو ، یەمامەو ، یەمەنە . یەعقووب ئەفەرموێ : عەرج کە دێیەکە لە ئەووەلی تەهامەیە .

٢٢/٢٩١٢ - عبيدالله بن كعب بن مالك الأنصاري ، وكان كعب [رضي الله تعالى عنه] أحد الثلاثة الذين تيب عليهم ، أن عبدالله بن عباس [رضي الله تعالى عنهما] أخبر أن علي بن أبي طالب [رضي الله تعالى عنه] خرج من عند رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - في وجعه الذي توفي فيه . فقال الناس : يا أبا الحسن كيف أصبح رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - ؟ فقال : أصبح بحمد الله بارئاً . فأخذ بيده عباس بن عبدالمطلب [رضي الله تعالى عنه] فقال له : أنت والله بعد ثلاث عبدالعصا ، واني والله لأرى رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - سوف يتوفى من وجعه هذا ، إني لأَعْرِف وجوه بني عبدالمطلب عند الموت ، اذهب بنا الى رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - فلنسأله فيمن هذا الأمر ، ان كان فينا علمنا ذلك ، وان كان في غيرنا علمناه فأوصى بنا . فقال علي [رضي الله تعالى عنه] : انا والله لئن سألناها رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم -

فَـمَـنَـعَـنـاها لا يعطيناها الناس بعده ، واني والله لا أســـألها رســـول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ح ـ ٦/٤٥٧ ٠

تەرجەمە :

عوبەيدوڵلای کوڕی کەعبی کوڕی مالیکی ئەنصـــــاریی ، کەعب ـ رضي الله تعالى عنه ـ لـەو سیانە بوو کـە خوا تەوبەی لێ قەبووڵ کردن [لەبەر ئەوە کە تەخەللوفیان کـرد لـە غەزای تەبووکا] ئەفەرموێ : کـە عەبدوڵلای کوڕی عەباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ فەرمووی : عەلی ـ رضي الله تعالى عنه ـ تەشریفی لە خزمەت رەسولەڵلا هاتەدەرێ لەو نەخۆشـیەدا کە وەفاتی تیاکرد خەڵق لێیان پرسی : ئەی (أبو الحسن) پێغەمەر ـ صلی الله تعالى عليه وسلم ـ چۆنە ؟ فەرمووی : (الحمد لله) خەلەصیت ٠ عەباسی کوڕی عەبدولمەطەلیب ـ رضي الله تعالى عنـه ـ دەستی گرت فەرمـووی : وەڵلاهی لە دوای سێ رۆژ ئەبی بە عەبدی عەصا ، یەعنی بـە مەجبووریی ئەبی بە تابیع ٠ وەڵلاهی وا ئەبینم کە پێغەمەر ـ صلی الله تعالى عليه وسلم ـ بەم نەخۆشیەی وەفات ئەکا ٠ من لە وەختی مردنا ئەزانم کە رووی ئەولادی عەبدونوطەلیب چۆن ئەبێ با بچینە خزمەت پێغەمەر ـ صلی الله تعالى علیـه وسلم ـ لێی بپرسین ئەم ئەمری خەلافەتە دوای ئەو بۆ کێ ئەبێ ، ئەگـەر لە ناو ئێمەدا بێ وا لێمان مەعلووم ئەبێ ٠ ئەگەر لە ناو غەیری ئێمەدا بێ وا ئەزانینو وەصیەتمان دەرحەق ئەکـا ٠ عـەلی ـ رضـي الله تعـالى عنـــه ـ فەرمووی : وەڵلاهی ئەگەر لێی پرسینو نەیدا بە ئێمە لە دوای ئەو خەڵق قەت نامانەدەنێ ، وەڵلاهی من لێی ناپرسم ٠

٢٩١٣/٢٣ ـ عن عائشة ـ رضي الله تعالى عنها ـ دخل عبدالرحمن بن أبي بكر [رضي الله تعالى عنهما] على النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ وأنا مسندته إلى صدري [أي بعد ما كان رأسه الشريف على فخذها] ومع

عبدالرحمن سواك رطب يستن به ، فأبَدَّهُ [فأمده • نسخة] رسول الله
- صلى الله تعالى عليه وسلم - بصره فأخذت السواك فقصمته ونفضته
وطيبته ، ثم دفعته الى النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - فاستنّ به ، فما
رأيت رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - استنّ استناناً = قط =
أحسن منه ، فما عدا أن فرغ رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - رفع
يده وأصبعه ثم قال : في الرفيق الأعلى ثلاثاً = قضى = وكانت تقول :
مات ورأسه بين حاقنتي وذاقنتي ح - ٤٥٦/٦ • وفي أخرى : فلا أكره شدة
الموت لأحد أبدا بعد النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - ح - ٤٥٧/٦ •

٢٩١٤/٢٤ - وعنها كانت تقول : إن من نعم الله تعالى عليّ أن رسول
الله توفّي في بيتي وفي يومي بين سحْري [الرئة] ونَحْري [موضع
القلادة من الصدر] وان الله جمع بين ريقي وريقه عند موته • دخل عليّ
عبدالرحمن وبيده السواك ، وأنا مسندة رسول الله - صلى الله تعالى عليه
وسلم - فرأيته ينظر إليه وعرفت أنه يحب السواك ، فقلت : آخذه لك ؟
فأشار برأسه ان نعم ، فتناولته فاشتد عليه [الوجع] وقلت : ألَيِّنُهُ لك ؟
فأشار برأسه : ان نعم ، فلينته [فضعف النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم -
فأخذته فمضغته ثم سننته به • ح-١٩١/٥] وبين يديه ركوة ، أو علبة ، يشك
عمر فيها ، ماء ، فجعل يدخل يديه في الماء فيمسح بهما وجهه يقول : لا إله
إلا الله ، ان للموت سكرات ، ثم نصب يده فجعل يقول : في الرفيق الأعلى،
حتى قبض ومالت يده • ح - ٤٥٨/٦ •

٢٩١٥/٢٥ - عائشة [رضي الله تعالى عنها] سمعت النبي - صلى الله
تعالى عليه وسلم - وأصغت إليه قبل أن يموت وهو مسند إليّ ظهره
يقول : أللهم اغفر لي وارحمني وألحقني بالرفيق [الأعلى] ح - ٤٥٥/٦ •

٢٩١٦/٢٦ ـ قالت عائشة ـ رضي الله تعالى عنها ـ : كان النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يقول : في مرضه الذي مات فيه : يا عائشــة ما أزال أجد ألم الطعام الذي أكلت بخيبر ، أَوانُ وجـدت انقطاع أبْهَرِي من ذلك السم • ح ـ ٦/٤٥٠ [الأبْهَرَ عِرق مستبطن بالصلب متصل بالقلب ثم تتشعب منه سائر الشرايين إذا انقطع مات صاحبه • قسطلاني] •

به تەرتیب مەعنای ئەم حەدیثانە ، دوو حەدیثیان مەئالیان یەکێــکە ، بەعزێ فەرقیان هەیە :

عایشە ـ رضي الله تعالى عنها ـ ئەیفــەرموو : لەو نیعمەتانەی خوایــە ـ عز وجل ـ کە پێی عەطا فەرمووم پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لە ماڵی منا لە رۆژی منا لە بەینی جگەرماو سنگما • لە ریوایەتەکەی تریا : لە بەینی چۆڵەمەی ســــنگماو چەناکەما وەفـاتی کـــرد • = لـە کـاتی سەرەمەرگیا = خوای تەعالا تفی منو ئەوی بـە یەکەوە جەمع کـردەوە : عەبدوڕەحمانی برام هاتە لام ، سیواکێـکی تەڕی بەدەستەوە بوو سیواکی پێ ئەکرد ، پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـم پاڵدابوو بە سنگمەوە ، چاوی بڕییە سیواکەکە ، زانیم کـە حەزی لێ ئەکا ، عەرزم کـرد : بـۆت وەربگرم ؟ بە چاو ئیشارەتیکرد : بەڵێ • وەرمگرت • نەخۆشـــــیەکەی شیددەتی سەند ، عەرزمکرد : بۆت نەرم بکەم ؟ بە چاو فەرمووی : بەڵێ • بۆم نەرمو باشکرد ئەمجا دامە دەستی ، سیواکێکی زۆر جوانی کرد قەت نەمدیبوو سیواکی وا بکا ، کە لە سیواکەکەی بۆوە سێ دەفعە فەرمووی : (في الرفيق الأعلى) لە ریوایەتەکەی ترا : زەرفێ ئاو لە بەردەمیا بوو دەستی ئەخستە ناوو مەســـــحی دەمو چـاوی پێ ئەکردو ئەیفەرموو : مردن ســـــــەکەراتێکی زۆری هەیە • لـە پاشا دەستی هەڵبڕیو فەرمووی (في الرفيق الأعلى) تـا رۆحی شەریفی قەبضکراو دەستی بەلادا هـات •

لە ریوایەتێکا بۆ ســـیواککردن لە قووەت کەوت ، چووم و بۆم نەرمکردو سیواکم کرد [ئەبێ ئەم زەعیفبوونەی دوای سیواککردنی خۆی بووبێ ، یەعنی لە پێشا خۆی سیواکێکی جوانی کرد ، تەمای بوو تکراری بکاتەوە نەیتوانی . دووبارە بۆم نەرمکردەوەو سیواکم کرد . واللە أعلم] .

عایشە ـ رضي اللە تعالی عنها ـ ئەفەرموێ : پاڵی دابوو بە سنگمەوە گوێم دابێ ئەیفەرمو : خوایا لێم خۆش بە ، رەحمم پێ بکە ، بم بـە بـۆ رەفیقی ئەعلا .

عایشە ـ رضي اللە تعالی عنها ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلی اللە تعالی علیە وسلم ـ لە مەرەضی مەوتیا فەرمووی : ئەی عایشە بە دەوام ئێشی ئەو طەعامە حیس ئەکەم کە لە خەیبەر خواردم[1] ، ئێستە بە تەحقیق حیسی ئەوە ئەکەم کە رەگی رۆحم بـەو زەهرە بچڕا . ئـەو رەگە رەگێکە لـە باطینی پشتایە موتتەصیلە بە دڵەوە ، لەوێوە شوعبە شوعبە ئەبێ بـۆ ئەعزاکـانی تری . لە پشتا ئەبهەری پێ ئەڵێن . لە قۆڵا ئەکحەلی پێ ئەڵێن ، لە پێـدا نەسای پێ ئەڵێن . کە بچڕا ئینسان ئەمرێ .

٢٩١٧/٣٧ ـ عن عبیداللە بن عبداللە بن عتبة [بن مسعود . أحــد الفقهاء السبعة] قال : دخلت علی عائشــة ـ رضي اللە تعـالی عنها ـ فقلت : ألا تحدثیني عن مرض رسول اللە ـ صلی اللە تعالی علیە وسلم ـ ؟ قالت : بلی ثقل النبي ـ صلی اللە تعالی علیە وسلم ـ فقال : أصلی الناس ؟ قلنا لا هم ینتظرونك . قال : ضعوا لي ماء في المخضب . قالت : ففعلنا فاغتسل ، فذهب لینوء فأغمي علیە ثم أفاق . فقال ـ صلی اللە تعـالی علیە وسلم ـ : أصلی الناس ؟ قلنا : لا هم ینتظرونك یا رسول اللە . قال : ضعوا لي ماء في

---

(١) لێرەدا تەرجەمەکە تۆزێك ئاڵۆزبوو کەمێك دەسکاریم کرد . مەبەستی لەو طەعامە ئەوەیە کە ژنە جوویەك ویســـتی دەرمانخواردی بکا . بڕوانە ل : (٣١٦)ی بەرگی چوارەمی ئەم کتێبە .

المخضب • قالت : فقعد فاغتسل ، ثم ذهب لينوء فأغمي عليه ، ثم أفـاق ، فقال : أصلى الناس ؟ قلنا : لا هم ينتظرونك يا رسول الله • فقال : ضعوا لي ماء في المخضب ، فقعد فاغتسل ثم ذهب لينوء فأغمي عليه ، ثم أفاق ، فقال : أصلى الناس ؟ فقلنا لا هم ينتظرونك يا رسول الله ، والناس عكوف في المسجد ينتظرون النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لصلاة العشـــاء الآخرة • فأرسل النبي ـ صلى الله عليه وسلم ـ إلى أبي بكر [رضي الله عنه] بأن يصلي بالناس ، فأتاه الرسول ، فقال : ان رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يأمرك أن تصلي بالناس ، فقال أبو بكر ـ وكان رجلاً رقيقاً ـ : يا عمر صل بالناس ، فقال له عمر : أنت أحق بذلك • فصلى أبو بكر تلك الأيـام •

ثم أن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ وجد من نفسه خفة فخرج بين رجلين أحدهما العباس لصلاة الظهر ، وأبو بكر يصـلي بالناس ، فلما رآه أبو بكر ذهب ليتأخر فأومأ إليه النبي ـ صلى الله تعالى عليـه وسلم ـ بأن لا يتأخر • قال : أجلساني إلى جنبه • فأجلســـاه إلى جنب أبي بكر • قال : فجعل أبو بكر [رضي الله تعالى عنه] يصلي وهو قائم بصلاة النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ والناس بصلاة أبي بكر والنبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قاعد •

قال عبيدالله : فدخلت على عبدالله بن عباس [رضي الله تعالى عنهما] فقلت له : ألا أعرض عليك ما حدثتني عائشة [رضي الله تعالى عنها] عن مرض النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ؟ قال : هات • فعرضت عليـــه حديثها ، فما أنكر منه شيئاً غير أنه قال : أسَمَّت لك الرجل الذي كان مع العباس ؟ قلت : لا • قـال : هو علي [بن أبي طالب ـ رضـي الله تعــالى عنه ـ] ح ـ ٢/٤٥ • م ـ ٣/٥٨ • ن •

٢٩١٨/٢٨ - عن أبي موسى [رضي الله تعالى عنه] قال : مرض النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - فاشتد مرضه ، فقال : مروا أبا بكر فليصل بالناس ، قالت عائشة [رضي الله تعالى عنها] : إنه رجل رقيق إذا قام مقامك لم يستطع أن يصلي بالناس ، قال : مروا أبا بكر فليصل بالناس . فعادت فقال : مري أبا بكر فليصل بالناس ، فإنكن صواحب يوسف ، فأتاه الرسول فصلى بالناس في حياة النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - . ح - ٢/٤٠ . ح - ٣/ في أحاديث الأنبياء . م - ٣/ في الصلاة .

٢٩١٩/٢٩ - عن عائشة أم المؤمنين [رضي الله تعالى عنها] أنها قالت : ان رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - قال في مرضه : مروا أبا بكر يصلي بالناس . قالت عائشة : قلت : ان أبا بكر اذا قام في مقامك لم يسمع الناس من البكاء ، فمر عمر فليصل بالناس . فقالت عائشة : فقلت لحفصة : قولي له ان أبا بكر اذا قام في مقامك لم يسمع الناس من البكاء ، فمر عمر فليصل بالناس . ففعلت حفصة ، فقال رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - : مه ! إنكن لأنتن صواحب يوسف . مروا أبا بكر فليصل بالناس . فقالت حفصة لعائشة : ما كنت لأصيب منك خيرا . ح - ٢/٤١ . م - ٣/٦٣ .

٢٩٢٠/٣٠ - عائشة - رضي الله تعالى عنها - زوج النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - قالت : لقد راجعت رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - في ذلك ، وما حملني على كثرة مراجعته إلا أنه لم يقع في قلبي أن يحب الناس بعده رجلاً قام مقامه أبدا ، وإلا أنى كنت أرى أنه لن يقوم مقامه أحد إلا تشاءم الناس به فأردت أن يعدل = ذلك = رسول الله - صلى

الله تعالى عليه وسلم ـ عن أبي بكر [رضي الله تعـالى عنـه] م ـ ٦٢/٣ ،
ح ـ ٤٥٧/٦ •

تەرجەمە :

مەئالیان بە جارێ ، چونكی یەك واقیعەیە لە لەفظا بەعزێ فـەرقیـان هـەیـە •

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ كە نەخۆشـیەكەی گران ئەبێ نوێژی خەوتنان ئەپرسێ : خەڵق نوێژی كردوە ؟ عەرزی ئەكەن : خەیـر موتەظیری تۆن • ئەفەرموێ : ئاوم بۆ داتێن • لە سوێنەیێكا بۆیان دانا ، غوسڵی كرد ، تەمای بوو هەڵسێ بێهۆش بوو ، كە ئیفاقەی بوو دووبارە پرسی : خەڵق نوێژیان كردوە ؟ عەرزیان‌كرد : خەیر (یـا رســـــول الله) موتەظیری تۆن • فەرمووی : ئاوم بۆ كەنە سوێنەیێكەوە ، غوسڵی كرد ، تەمای بوو هەڵسێ بێهۆش كـەوت • تـا سێ جار بـەم نەوعە لـە جاری چوارەما فەرمووی : بە ئەبوبەكر بڵێن : نوێژ بە خەڵق بكا • عایشە ـ رضي الله تعالى عنها ـ ئەفەرموێ : عەرزم‌كرد : (يا رسول الله) ئەبوبەكر پیاوێكە دڵ‌نەرم ئەگەر لە جێی تۆ رابوەســـتێ ئەگری ، لـەبـەر گریـان دەنگی قیرائەتەكەی ناگەیێنێ بـە خەڵق ، ئەمر بكە بـە عومەر نوێژیان بۆ بكا • فەرمووی : ئـەمـر بكەن بـە ئەبوبـەكر نوێژیان بۆ بكـا ، دووبارە ئەوەم عەرزكردەوە • فەرمووی : ئەمـر بكە بـە ئەبوبەكر نوێژیان بۆ بكا • بـە حەفصەم وت : تۆ پێی بڵێ • ئەویش عەرزی‌كرد • فەرمووی : واز بێنن ، ئێوە لەو ژنانەن كە حیلەیان كرد لە یوسف [عليه السلام ـ كە زلێخا كۆی كردنەوە بەو مەقصەدە كە یوسفیان پێ‌نیشان بدا بە مەعذووری بزانن كـە بۆچی عاشقی یوسف بوە • بە ظاهیری ضـــیافەتی بۆ كردوون (ظاهرا) زلێخـا دەعوەتی بۆ كردوون بۆیێكیـان بانگ ئەكـا ، لە (نفس الأمر)!

بۆیێکی بانگ‌کردوون کە یوسف ببینن ، لە عەشقا بە مەعذووری بگرن ، یەعنی چۆن قسەی دڵو زمانی زلێخا یەك نەبوە قسەی عایشەو دڵی یـەك نەبوە • مەقصوودی وایە کە خەڵق تەشائوم بە ئەبوبەکر نەکەن] •

لە دوای ئەوە کە پێغەمەر ـ صلی اللە تعالی علیە وسلم ـ ئەوەی فەرموو حەفصە بە عایشەی وت : لە تۆوە قەت تووشی خێر نەبووم • ئەمجا چوون خەبەریان دا بە حەزرەتی ئەبووبەکر ـ رضي اللە تعالی عنە ـ • بـە عومـەر ـ رضي اللە تعالی عنە ـ ی فەرموو : تۆ نوێژیان بۆ بکە • عەرزی‌کرد : تۆ لە من بە ئیمامەتی لایەقتری • ئەبوبەکر لەو رۆژانەدا نوێژی بۆ کـردن • لە پاشا پێغەمەر ـ صلی اللە تعالی علیە وسـلم ـ رۆژێ وەختی نیوەڕۆ لـە وجوودیا خیففەتی[1] بینی ، لە بەینی دوو پیاوا یەکێکیان حەزرەتی عەباس بوو ـ رضي اللە تعـالی عنـە ـ تەشـــریفی چوو بۆ مزگەوت ، حەزرەتی ئەبوبەکر ـ رضي اللە تعالی عنە ـ نوێژی بۆ ئەکردن ، کە حیسی ئەوەی کرد کە پێغەمەر ـ صلی اللە تعـالی علیە وسلم ـ تەشریفی هاتوە تەمای بوبچێتە دواوە ، میحرابەکە بۆ پێغەمەر ـ صلی اللە تعـالی علیە وسلم ـ بەجێ‌بێڵێ • پێغەمەر ـ صلی اللە تعالی علیە وسلم ـ ئیشارەتی فەرموو کە لە جێی خۆی بوەستێ • ئەمری فەرموو بەو دوو پیاوە کە لە تەنیشت ئیمامی ئەبوبەکرەوە داینێن • ئەبوبەکر ـ رضي اللە تعالی عنە ـ بە پێوە بە نوێژی پێغەمەر ـ صلی اللە تعالی علیە وسلم ـ کە پێغەمەر ـ صلی اللە تعالی علیە وسلم ـ دانیشتبوو خەڵقیش بە نوێژی ئەبوبەکر ـ رضـي اللە تعـالی عنـە ـ نوێژیـان ئەکـرد [بە پێوە] •

عوبەیدوڵڵای کوڕی عەبدوڵڵای کوڕی عوتبەی کوڕی مەســعوود کە یەکێکە لە فوقەهای سەبعەی مەدینە ئەفەرموێ : ئەم حەدیثەم لە عایشە

(١) واتە : لەشی سووك بوو ، ئازارەکەی کەمێ بەری دا .

- رضي الله تعالى عنها - بیست چووم عەرزی ئیینوعەباسم کرد - رضي الله تعالى عنهما - ئیبنکاری هیچیی نەکرد ، ئەوەندەی فەرموو : ناوی ئەو پیاوەی نەبرد کە لەگەڵ عەباسا بوو ؟ عەرزم‌کرد : خەیر • فەرمووی : حەزرەتی عەلی بوو - رضي الله تعالى عنهم - •

عایشە - رضي الله تعالى عنها - ئەفەرمویّ : لەو خوصووصەوە کە ئەوەندەم موراجەعەتی پێغەمەر - صلی الله تعالى عليه وسلم - کرد مەقصوودم هەر ئەوە بوو قەت بە دڵما نەئەهات کە خەڵق ئەو کەسەیان خۆش بویّ کە لە دوای پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - کە لە جێی راوەستا بیّو ئیمامەتی کردبیّ • هەر لام وابوو هەر کەسیّ لە مەرەضی مەوتی پێغەمەرا - صلی الله تعالى عليه وسلم - لە جێی ئەو بوەستیّو نوێژ بە خەڵق بکا خەڵق تەشائومی پیّ ئەکەن ، مەقصوودم وابوو ئەم تەشائومە لە باوکم لادەم ، پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - ئەم ئیمامەتی‌یە حەواڵەی یەکێکی تر بکا •

ئەمەو قسە لەگەڵ ئیمامی عەلیدا نەکردنی لەبەر حادیثەی (إفك) ، موقتەضای طەبیعەتی بەشەرە • ئیختیاریی نیە ، نابیّ بە عەیب بۆ عایشە - رضي الله تعالى عنها - •

٢٩٢١/٣١ - عن أنس [رضي الله تعالى عنه] أن أبا بكر [رضي الله تعالى عنه] كان يصلي بهم في وجع النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - الذي توفي فيه [فلم يخرج ثلاثاً • أخرى] حتى كان يوم الاثنين وهم صفوف في الصلاة ، فكشف النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - ستر الحجرة ينظر إلينا وهو قائم [فلما وضح وجه النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - ما رأينا منظراً كان أعجب إلينا من وجه النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - حين وضح لنا ، فأومأ النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - إلى

أبي بكر أن يتقدم ، وأرخى النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ الحجاب فلم يقدر عليه حتى مات • أخرى] كأن وجهه ورقة مصحف ، ثم تبسم يضحك ، فهممنا أن نفتتن من الفرح برؤية النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فنكص أبو بكر ـ رضي الله تعالى عنه ـ على عقبيه ليصل الصف ، وظن أن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ خارج الى الصلاة ، فأشار إلينا النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ أن أتموا صلاتكم ، وأرخى الستر فتوفي من يومه • ح ـ ٢/٤١ ، م ـ ٣/٦٤ •

تەرجەمە :

لە مەرەضی مەوتی پێغەمەرا ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ [سێ رۆژ پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ تەشریفی نەچوەدەرێ بۆ مزگەوت] ئەبوبەکر ـ رضي الله تعالى عنه ـ نوێژی پێ ئەکردن تا رۆژی دوو شەمە هات ، خەڵق نوێژیان دابەستبو ، پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ پەردەی حوجرەی سەعادەتی لادا بە پێوە تێمان ئەفکری رووی موبارەکی وەك پەڕەی موصحەف وا سپیو جوان بوو ، لە پاشا بە تەبەسسومەوە پێکەنی [کە رووی موبارەکمان بۆ دەرکەوت مەنظەرەیێکی ئەوەندە جوانو عەجیبمان نەدیبو • أخرى] لە خۆشیا کە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـمان دی وەخبو شێت بین • ئەبوبەکر ـ رضي الله تعالى عنه ـ پاشەوپاش هاتەدواوە کە بچێتە ناو صەف ، = وای زانی کە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ تەشریفی یێتە دەرەوە بۆ نوێژ = پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ئیشارەتی کردینێ کە نوێژەکەتان تەواو بکەنو ، پەردەکەی دادایەوە ، هەر ئەو رۆژە وەفاتی کرد ـ عليه الصلاة والسلام ـ •

٣٢/٢٩٢٣ ـ عن عائشة ـ رضي الله تعالى عنها ـ أن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ كان يسأل في مرضه الذي مات فيه يقول : [أين أنا

اليوم] أين أنا غداً = أين أنا غداً = ؟ يريد يوم عائشة ، فأذِنَّ له أزواجه يكون حيث شاء ، فكان في بيت عائشة حتى مات عندها • قالت عائشة : فمات في اليوم الذي كان يدور علي فيه في بيتي ، فقبضه الله وأن رأســه لبين نحري وسَحْري ، وخالط ريقه ريقي • ثم قالت : دخل عبدالرحمن بن أبي بكر ومعه سواك يستن به ، فنظر اليه رسول الله ـ صلى الله تعـالى عليه وسلم ـ فقلت له : أعطني هذا الســـواك يا عبدالرحمن ، فأعطانيه فقضمته ثم مضغته ، فأعطيته رســـول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فاستنَّ به وهو مستند إلى صـــدري • ح ـ ٦/ ٤٥٩ فجمع الله بين ريقي وريقه في آخر يوم من الدنيـا وأول يـوم من الآخـــرة • ح ـ ٦/ ٤٦٠ • [وزاد أحمد فلما خرجت نفسه لم أجد ريحاً قط أطيب منها] •

وأما ما روي أنه ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ توفي وهو مستند الى صدر علي بن أبي طالب ـ رضي الله تعالى عنه ـ فضعيف لا يحتج به ، وفي كل طريق من طرقه شيعي • قسطلاني] •

تەرجەمە :

عایشە ـ رضي الله تعالى عنها ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليەوسلم ـ لە مەرەضی مەوتیا ئەیپرسی : [ئیمڕۆ من لە کوێم] سبەینێ = من = لە کوێم = سبەینێ من لە کوێم = ؟ مەقصوودی ڕۆژی عایشــە بوو • ئەزواجی طاهیرات ـ رضي الله تعالى عنهن ـ = ئیذنیان دا = لە هەر کوێیێ خۆی هەوەسی پێێ لەوێ بێ ، لـە ماڵی عایشەدا بوو تـا لای ئەو وەفاتی فەرموو • عایشە ـ رضي الله تعالى عنها ـ فەرمووی : لـەو ڕۆژەدا وەفاتی فەرموو کـە لە دەورەی منـا بوو ، لە ماڵی منا خوا ـ عز وجـل ـ قەبضی ڕۆحی شەریفی کرد لە بەینی سنگو جگەرما [کە ڕۆحی شەریفی

لە جەسەدی موبارەکی چوە دەرێ بۆنێکی ئەوەندە خۆشی لێ هات قەت بۆنی وام نەبیستبو • أحمد] تفی لە ئاخر رۆژی دنیادای و ئەووەڵ رۆژی ئاخیرەتیا تێکەڵ بە تفی من بوو • [إلى آخر ما في] سیواکی عەبدورەحمانی[1] برای ـ رضي الله تعالى عنه ـ •

[ئەوەی کە شیعە ریوایەتی ئەکەن کە لە وەختی وەفاتیا پاڵی دابو بە سنگی ئیمامی عەلیەوە ـ رضي الله تعالى عنه ـ زەعیفە ئیستیدلالی پێ ناکرێ • لە کوللی طەریقێکیا شیعەیێ هەیە] •

كفنه ـ عليه الصلاة والسلام ـ[2] :

٢٩٢٣/٣٣ ـ عن عائشة ـ رضي الله تعالى عنها ـ قالت : ان رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ كُفن في ثلاثة أثواب يمانية بيض سحولية [مقصورة] من كُرسف [قطن] ليس فيهن قميص ولا عمامة • ح ـ ٢/٣٧٢ • م ـ ٤/٢٧٨ • د ، ن ، جه •

٢٩٢٤/٣٤ ـ وعنها قالت : كفن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ في ثلاثة أثواب بيض سحولية من كرسف ليس فيها قميص ولا عمامة [بعد ما نزع عنه ـ عليه الصلاة والسلام ـ الحلة التي كانت لعبدالله بن أبي بكر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ كما في أخرى] أما الحُلّة فإنها شبّه على الناس فيها أنها اشتريت له ليكفن فيها ، فتركت الحلة وكفن في ثلاثة أثواب بيض سحولية فأخذها عبدالله بن أبي بكر [رضي الله تعالى عنهما] فقال : لأحبسنها حتى أكفن فيها نفسي ، ثم قال : لو رضيها الله ـ عز وجل ـ لنبيه لكفنه فيها ، فباعها وتصدق بثمنها • م ـ ٤/٢٧٨ •

---

(١) مەبەستی حەدیثی (٢٩١٣/٢٢)ە کە لەم بەرگەدا رابورد .
(٢) کفنکردنی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ .

تەرجەمە :

عایشە ـ رضي الله تعالی عنها ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ لە حوللەیێکی[1] عەبدوللای کوڕی ئەبوبەکرا ـ رضـي الله تعالی عنهما ـ کفن کرا ، لە پاشا لە بەری داکەنرا ، لـە سێ ئەوبی ســپیی گازرکراوی لۆکەدا کفن کرا کراسو مێزەری تیا نەبوو •

[شافیعی ئەفەرموێ : هەر سیان بوو ، کراسو مێزەر هەر نەبوو • مالیك ئەفەرموێ : غەیری کراسو مێزەر سیانو بـە کراسو مێزەرەکەوە پێنج بوو] •

لە حوللەکەدا خەڵق ئیشتیباهیان لێی بوو کە بۆی کڕرابێ کە تیا کفن بکرێ ، تێیانا کفن نەکرد • عەبدوللا ـ رضي الله تعـالی عنــه ـ هەڵی گرت = وتی = : کە ئەیکەم بە کفن بۆ خۆم • لە پاشا وتی : پێغەمەری ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ تیا کفن نەکراوە ئێستە منی تیا کفن ئەکرێم ! ئەگەر خوا بۆ پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ رازی بوایە ئەوی تیا کفـن ئەکرا ، فرۆتی پارەکەی کرد بە صەدەقەی •

النهي عن اتخاذ روضته مسجدا[2] :

۳۵/۲۹۲۵ ـ عائشة وعبدالله بن عباس [رضي الله تعالی عنهم] قالا : لما نزل برسول الله ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ طفِق یطرح خمیصة له علی وجهه فإذا اغتم بها [تسخن] کشفها عن وجهه ، فقال وهو کذلك : لعنة الله علی الیهود والنصاری اتخذوا قبور أنبیائهم مســاجد • یُحَذِّر [مثل]

---

(۱) پۆشـــاکێکی •

(۲) نەهی‌کردن لەوەی کە قەبری پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ بکرێ بە مزگەوت •

ما صنعوا • ح - ١/٤٢٥ • م - ٣/١٨٥ ، ن • وفي أخرى قالت : ولولا ذلك لأبرزوا قبره ، غير أني أخشى أن يتخذ مسجدا • ح - ٢/٤١٦ ، م - ٣/١٨٥ •

تەرجەمە :

پێغەمەر - صلی الله تعالی علیه وسلم - کە ناساغ کەوت لە مەرەضی مەوتیا لیباسێکی درابوو بەسەرا کە وجوودی گەرم دابهێنایە لەسەر خۆی لائەدا ، ئەیفەرموو : لەعنەت لە گاورو جوو بێ قەبری پێغەمەرەکانیان کردوە بە مەسجید • بەم فەرموودە خەڵقی لەوە مەنع ئەکرد کە قەبری شەریفی بکەن بە مزگەوت وەکوو ئەوان کردوویانە •

عایشە - رضي الله تعالی عنها - فەرمووی : ئەگەر وا نەبوایە قەبری شەریفیان دەرەخست ، ئەوەندەی هەیە ئێشتا ئەترسم بیکەن بە مەسجید [بۆیە حوجرەی شەریفیان (مثلث) کرد کە خەڵق بۆی نەگونجێ لە نوێژا روو بکاتە رەوضەی شەریفی • قسطلاني] •

وفاة ابي بكر - رضي الله تعالى عنه -(١) :

٣٦/٢٩٢٦ - عن عائشة - رضي الله تعالى عنها - قالت : دخلت على أبي بكر - رضي الله تعالى عنه - فقال : في كم كفنتم النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - ؟ قالت في ثلاثة أثواب بيض سحولية ليس فيها قميص ولا عمامة • وقال لها : في أي يوم توفي النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - ؟ قالت [في] يوم الاثنين • قال : فأي يوم هذا ؟ قالت : يوم الاثنين • قال : أرجو فيما بيني وبين الليل • فنظر الى ثوب عليه كان يمرَّض فيه به رَدْع [لطخ] من زعفران ، فقال : اغسلوا ثوبي هذا وزيدوا عليه ثوبين ،

(١) کۆچی دوایی ئەبوبەکر - خ - •

فكفّنوني فيها ، قلت : إن هذا خَلَق • قال : ان الحيّ أحق بالجديد من الميت ، إنما هو للمُهلة [القيح] فلم يتوف حتى أمسى من ليـلة الثلاثـاء = ودفن = قبل أن يصبح • ح - ٢/٤٦٦ •

تەرجەمە :

ئەبوبەكر ـ رضي الله تعالى عنه ـ رۆژی جومعــەی حەوتی (جمادی الآخر) رۆژێكی سارد ئەبێ غوسڵ ئەكا نەخۆش ئەكەوێ ، لە دوای ئەمە كە پانزە رۆژ ئەكەوێ لە بیســـتو دووی (جمادي الآخر) ا شـــەوی سێشەمە لە پێش سبەینێدا لە ساڵی سێنزەی هیجرەتا وەفاتی كرد • ئومێدی بوو بە قەصدی تەبەڕروك دوو شەمە وەفات بكا • قسطلاني •

عایشە ـ رضي الله تعالى عنها ـ ئەفەرموێ : لەو نەخۆشیەدا چوومـە لای ، فەرمووی : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ تان لە چەند كفنا كفن كرد ؟ عەرزیكرد : لە سێ كفنی سپی گازركراوا كراسو مێزەری تیـا نەبوو • فەرمووی : ئیمڕۆ چ رۆژێكە ؟ عەرزیكرد : دووشـــــەمەیە • فەرمووی : ئومێدم وایـە لـە بەینی ئێســـتەو ئێوارێدا وەفات بكـەم • تەماشای ئەو جلەی كرد كە لەبەریا بوو ، لە نەخۆشییا ئەوەی لەبەر ئەكرد ، لەكەیێكی زەردی عەتری پێوە بوو ، فەرمووی : ئەمـە بشۆن دوانی تری لێ زیادبكەن • لەمەدا كفنم بكەن • عەرزیانكرد : ئەمە كۆنە • فەرمووی : زیندوو موستەحەقترە بە تازە ، ئەمە بۆ كێمو جەراحەتە • ئەو رۆژە وەفاتی نەكرد تا كەوتە شەوی سێشەمە ، لە پێش سبەینێدا = بـە خاك سپێررا = رضي الله تعالى عنه[1] •

---

(١) دانـەر ـ خ ـ لـە حەدیثەكەدا كەلیمەی (ودفن)ی لەبیرچوو بوو ، بەو بۆنەوە لە تەرجەمەكەدا هەڵەی كردبوو ، ئێمە چاكمان كرد •

ترمذی لە عەبدوڵلای کوڕی عومەرەوە ـ رضي الله تعالى عنهما ـ بە مەرفووعیی حەدیثێ ریوایەت ئەکا گوایا پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرموویەتی : هیچ موسوڵمانێ نیە کە رۆژی یا شەوی جومعە بمرێ خوا ـ عز وجل ـ لە فیتنەی قەبر موحافەظەی نەکا • ئەمما ئیسنادەکەی زەعیفە بۆیە بوخاری لەوە عودوولی کردە سەر ئەم حەدیثە صەحیحە •

وفاة عمر ـ رضي الله تعالى عنه ـ(١) :

٢٩٢٧/٣٧ ـ عن عروة [رحمه الله تعالى] أن عمر [رضي الله تعالى عنه] أرسل الى عائشة [رضي الله تعالى عنها :] ائذن لي أن أدفن مع صاحبيّ ، فقالت : أي والله • قال : وكان الرجل اذا أرسل إليها من الصحابة قالت : = لا = والله لا أوثرهم بأحد أبدا • ح ـ ١٠/٣٢٠ •

تەرجەمە :

حەزرەتی عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ کە مەئیووس بوو لە حەیاتی ناردیە خزمەت حەزرەتی عایشە ـ رضي الله تعالى عنها ـ کە ئیذنی بدا لە خزمەت پێغەمەرو ئەبوبەکرا ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ، ورضي عنه ـ دفن بکرێ • حەزرەتی عایشە ـ رضي الله تعالى عنها ـ فەرمووی : بەڵێ وەڵلا ئیذنی ئەدەم • لە پێش ئەوەدا کە خەڵق بیانناردایە خزمەتی کە ئیذنی بدا لەوێدا دفن بکرێن ئەیفەرموو : وەڵلاهی قەت هیچ کەس تەرجیح نادەم بەسەر خۆما کە لە خزمەتیانا دفن بکرێ • [فەقەط تەرجیحی عومەری ـ رضي الله تعالى عنه ـ دا] •

(١) کۆچی دوایی عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ .

٣٨/٢٩٢٨ ـ عن عمرو بن ميمون قال : رأيت عمر بن الخطاب ـ رضي الله تعالى عنه ـ قبل أن يصاب بأيام [أربعة] بالمدينـة وقف على حذيفة بن اليمان وعثمان بن الحنيف [الأنصـــاري ـ رضي الله تعالى عنهما ـ وقد بعثهما يضربان على أرض الســواد الخراج ، وعلى أهلها الجزية] قــال : كيف فعلتما ؟ أتخافان أن تكونـا قد حمّلتما الأرض ما لا تطيق ؟ قـالا : حملناها أمرا هي لها مطيقة ، ما فيهـا كبير فضل • قـال : انظرا ان تكونا حملتما الأرض ما لا تطيق • قال : قالا : لا • فقال عمر [رضي الله تعالى عنه] : لئن سلمّني الله تعالى لأدعنّ أرامل أهل العراق لا يحتجن الى رجل بعدي أبدا • قال : فما أتت عليه إلا رابعة حتى أصيب •

قال : إني لقائم ما بيني وبينه إلا عبدالله بن عباس [رضي الله تعـالى عنهما] غداة أصيب ، وكان اذا مرّ بين الصفين قال : اســـتووا ، حتى = إذا = لم ير فيهن خللا تقدم فكبّر ، وربما قرأ ســورة يوسـف ، أو النحل ، أو نحو ذلك في الركعة الأولى حتى يجتمع الناس • فما هو إلا أن كبّر ، فســمعته يقول : قتلني ، أو أكلني الكلب حين طعنه • فطار العلج [أبو لؤلؤة] بسكين ذات طرفين ؛ لا يمرّ على أحـد يميناً ولا شمالاً إلا طعنه ، حتى طعن ثلاثة عشر رجلاً ، مات منهم سبعة • فلما رأى ذلك رجل من المسلمين [حطان التميمي ـ رضي الله تعالى عنه ـ] طرح عليه برْنساً [قلنسوة طويلة] فلما ظن العلج أنه مأخوذ نحر نفسه ، وتناول عمر يـد عبدالرحمن بن عوف [رضي الله تعالى عنه] فقدّمه ، فمن يلي عمر [رضي الله تعالى عنه] فقد رأى الذي أرى ، وأما نواحي المسجد فإنهم لا يدرون ، غير أنهم قـد فقدوا صـوت عمر [رضي الله تعـالى عنـه] وهم يقولون : سبحان الله سبحان الله • فصلى بهم عبدالرحمن [بن عوف ـ رضي الله تعالى عنه ـ] صلاة خفيفة •

فلما انصرفوا قال : يا ابن عباس انظر من قتلني ؟ فجال ساعة ثم جاء ، فقال : غلام المغيرة • فقال : الصَّنَع ؟ قال : نعم • قال : قاتله الله لقد أمرت به معروفاً • الحمد لله الذي لم يجعل ميتتي [منيتي • نسخة] بيد رجل يدعي الإسلام • قد كنت أنت وأبوك تحبان أن تكثر العلوج بالمدينة • وكان العباس [رضي الله تعالى عنه] أكثرهم رقيقاً • فقال ابن عباس ـ رضي الله تعالى عنه ـ : إن شئتَ فعلتُ • أي إن شئت قتلنا • قال : كذبت ، بعد ما تكلموا بلسانكم ، وصلوا قبلتكم ، وحجوا حجكم •

فاحتمل إلى بيته ، فانطلقنا معه ، وكأن الناس لم تصبهم مصيبة قبل يومئذٍ ، فقائل يقول : لا بأس • وقائل يقول : أخاف عليه • فأتي بنبيذ فشربه فخرج من جوفه [جرحه • نسخة] ثم أتي بلبن فشربه فخرج من جرحه • فعلموا أنه ميت • فدخلنا عليه ، وجاء الناس يثنون عليه • وجاء رجل شاب [من الأنصار] فقال : أبشر يا أمير المؤمنين ببشرى = الله =: لك من صحبة رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ وقَدَم في الاسلام ما قد علمت ، ثم وليت فعدلت ، ثم شهادة • قال : وددت أن ذلك كفاف : لا عليَّ ، ولا لي ! فلما أدبر إذا إزاره يمس الأرض • قال : ردّوا عليَّ الغلام • قال : ابن أخي ارفع ثوبك ، فإنه أبقى لثوبك ، وأتقى لربك• يا عبدالله بن عمر أنظر ما عليّ من الدَّين ، فحسبوه فوجدوه ستة وثمانين ألفاً أو نحوه • قال : إن وفّى له مال آل عمر فأدّه من أموالهم ، وإلا فسل في بني عدي بن كعب ، فإن لم تف أموالهم فسل في قريش ولا تَعْدُهُم الى غيرهم ، فأدّ عني هذا المال •

إنطلق الى عائشة أم المؤمنين [رضي الله تعالى عنها] فقل : يقرأ عليك عمر السلام ، ولا تقل أمير المؤمنين ، فإني لست اليوم للمؤمنين أميرا • وقل يستأذن عمر بن الخطاب أن يدفن مع صاحبيه • فسلم واستأذن ،

ثم دخل عليها فوجدها قاعدة تبكي . فقال : يقرأ عليك عمر بن الخطاب السلام ، ويستأذن أن يدفن مع صاحبيه . فقالت : كنت أريده لنفسي ، ولأوثرن به اليوم على نفسي. فلما أقبل قيل : هذا عبدالله بن عمر قد جاء . قال : ارفعوني ، فأسنده رجل [ابن عباس - رضي الله تعالى عنهما -] إليه . فقال : ما لديك ؟ قال : الذي تحب يا أمير المؤمنين ، أذِنَتْ . قال : الحمد لله ما كان من شيء أهمّ إلي من ذلك ، فإذا أنا قضيت فاحملوني ، ثم سلم فقل : يستأذن عمر بن الخطاب ، فإن أذنت لي فأدخلوني ، وان ردّتني ردّوني الى مقابر المسلمين .

وجاءت أم المؤمنين حفصة والنساء تسير معها ، فلما رأيناها قمنا فولجت عليه ، فبكت عنده ساعة ، واستأذن الرجال فولجت داخلا لهم ، فسمعنا بكاءها من الداخل . فقالوا : أوص يا أمير المؤمنين استخلف . قال : ما أجد أحق بهذا الأمر من هؤلاء النفر أو الرهط الذين توفى رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ وهو عنهم راض . فسمى علياً وعثمان ، والزبير ، وطلحة ، وسعداً ، وعبدالرحمن . وقال : يشهدكم عبدالله بن عمر وليس له من الأمر شيء كهيئة التعزية له . فإن أصابت الإمرةُ سعداً فهو ذاك ، وإلا فليستعن به أيكم ما أمّر فإنّي لم أعزله عن عجز ولا خيانة . وقال : أوصي الخليفة من بعدي بالمهاجرين الأولين أن يعرف لهم حقهم ، ويحفظ لهم حرمتهم . وأوصيه بالأنصار خيراً ، الذين تبوأوا الدار والإيمان من قبلهم أن يقبل من محسنهم ، وأن يعفى عن مسيئهم . وأوصيه بأهل الأمصار خيراً فإنهم ردء الاسلام [عونه] وجباة المال [يجمعون المال] وغيظ العدوّ ، وأن لا يؤخذ منهم إلا فضلهم عن رضاهم . وأوصيه بالأعراب خيراً ، فإنهم أصل العرب ومادة الإسلام أن يؤخذ من حواشي أموالهم [أي من غير خيارهم] وترد على فقرائهم . وأوصيه بذمة الله وذمة

رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ أن يوفي لهم بعهدهم ، وأن يقاتل من ورائهم ، ولا يكلفوا إلا طاقتهم •

فلما قبض [رضي الله تعالى عنه ، بعد ثلاث] خرجنا به فانطلقنا نمشي ، فسلم عبدالله بن عمر [رضي الله تعالى عنه] قال : يستأذن عمر بن الخطاب ، قالت : أدخلوه ، فأُدخل فوضع هنالك مع صاحبيه • فلما فرغ من دفنه اجتمع هؤلاء الرهط ، فقال عبدالرحمن [رضي الله تعالى عنه] : اجعلوا أمركم إلى ثلاثة منكم • فقال الزبير : قد جعلت أمري الى علي ، فقال طلحة : قد جعلت أمري الى عثمان ، وقال سعد : قد جعلت أمري الى عبدالرحمن بن عوف • فقال عبدالرحمن : أيكما تبرأ من هذا الأمر فنجعله إليه والله [رقيب] عليه والإسلام لينظرنّ أفضلهم في نفسه ؟ فأُسْكِت الشيخان • فقال عبدالرحمن : أفتجعلونه إليّ والله علي أن لا آلو عن أفضلكم ؟ قالا : نعم • فأخذ بيد أحدهما فقال : لك قرابة من رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ والقدم في الاسلام ما قد علمت ، فالله عليك لئن أمرتك لتعدلن ولئن أمّرت عثمان = لتسمعن = ولتطيعن ثم خلا بالآخر فقال له مثل ذلك • فلما أخذ الميثاق قال : ارفع يدك يا عثمان فبايَعَه ، وبايَع له علي ، وولج أهل الدار فبايعوه • ح ـ ٦/١٠٦ •

وزاد الطبري من طريق المدائني بأسانيد أن سعداً أشار إليه بعثمان وأنه دار تلك الليالي كلها على الصحابة ومن وافى المدينة في أشراف الناس لا يخلو برجل منهم إلا أمره بعثمان ـ رضي الله تعالى عن الكل ـ • قسطلاني ٦ ـ ١١٠ •

تەرجەمە :

عەمری کوڕی مەیموون ـ رحمه الله تعالى ـ ئەفەرموێ : لە مەدینەدا چەند رۆژێ لە پێش ئەمەدا کە عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ لە طەرەف

ئەبولوئلوئەی مەجووسیەوە شەهید بکرێ چاوم پێی کەوت تەشـــریفی بەســـەر حوذەیفەو عوثمانی کوڕی حونەیفەوە ـ رضي الله تعالى عنهما ـ وەستابوو فەرمووی: چیتان کرد ؟ ئەترسن لەوەی کە ئەوەندەتان خەرج لەسەر ئەرزی عیراق دانابێ کـە ئەرزەکە هەڵی نەگرێ ؟ عـەرزیانکـرد : خـەیـر ئەوەندەمان خەرج لەسەر دانا کە هەڵی بگرێ ، زۆر زیادمان دانـەنـاوە ، دووبارە فەرمووی : تێفکرن زیادتان لەسەر نەنووسیبێ • عەرزیانکردەوە : خەیر • ئیمامی عومەر ـ رضي الله تعـالى عنـه ـ فەرمووی : ئەگـەر خـوا سەلامەتم بکا ئەرامیلی[1] ئەهلی عیراق ئەوەندە ئەخەمە روفاهییەتەوە وایان بەجێ بێلم کە دوای من موحتاج نەبن بە هیچ کەس بە ئەبەد • هـەر چوار رۆژی بەسەرا رابورد کە تووشی ئەو موصیبەتە بوو • [لە حەقیقەتـا ئـەو تووشی موصیبەت نەبوو ، تائیلی فەضیلەتی شەهادەت بوو ، ئیســـلام گرفتاری فیتنەو فەسادی ••• دوای ئـەو شـێری غەڕایەو عادیلە کەوتنـە ذیللەتو ئەسارەتەوەو خێریان نەبینی] •

عەمری کوڕی مەیموون ئەڵێ : [لە مزگەوتا بۆ نوێژ] راوەســـتا بووم ، لە بەینی منو عومەرا تەنها ئیبنوعەباس بوو ـ رضي الله تعالى عنهم ـ لە نوێژی سبەینێی ئەو رۆژەدا بوو ، عادەتی عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ وابوو کـە بـە بەینی صـــەفەکانا رائەبورد تـا صـــەفەکان راستەبۆوە خـەلـەل لـە بـەینیـانـا نـەئـەمـا ئـەیفـەرموو : راســـتبنەوە ، ئـەو وەختـە تـەشـــریفی پێشـــەکەوتو (الله أكبر)ی ئەکـرد ، زۆر جـار لـە رکاتی ئەووەڵا ســـوورەتی (یوســـف) یـا (نحـل) یـا سوورەتێکی وەك ئەوانەی ئەخوێند ، بۆ خاتری ئەمە کە خەڵق کۆبنەوەو بە رکاتی ئەووەڵا بگەن ، هەر ئەوەندە بوو کە (الله أكبر)ی کـرد گوێم

---

(١) بێوەژنانی عیراق .

لێبوو ئەیفەرموو : سەگ کوشتمی ، یا فەرمووی : سەگ خواردمی ، پیاوە بە قووەتە مەجووسییەکە بە کێردێکی دووسەرەوە وەك طەیر رفیو بە لای هەرکەسێکا ئەڕۆیی بە راستەو چەپەدا ئەو کێردەی لێ ئەدا تا سێنزە کەسی بریندار کرد ، حەوت یا نۆیان وەفاتی کرد • [کولەیبی کوڕی کەبیری لەیثی صەحابی ـ رضي الله تعالى عنه ـ یەکێ بوو لەوانە کە وەفاتی کرد] پیاوێ لە موسوڵمانان [کە حەططانی تەیمی موهاجیر بوو ـ رضي الله تعالى عنه ـ] کە چاوی بەوە کەوت قەلەنسوەیێکی درێژی بەسەرەوە بوو دای بەسەر ئەو پیاوە مەجووسییەدا ، کە مەجووسییەکە تێیگەیی کە گیرراوەو خەلاصی نیە بەو کێردە خۆیی کوشت •

ئیمامی عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ دەستی عەبدوڕەحمانی کوڕی عەوفی گرت ـ رضي الله تعالى عنه ـ پێشی خست ، ئەوانەی کە لە دەورو پشتی ئیمامی عومەرا بوون ـ رضي الله تعالى عنه ـ چاویان بەوە کەوت کە من دیم فەقەط ئەوانەی کە دوور بوون لێیو لە ئەطرافی مەسجیدا بوون نەیانئەزانی ، هەر ئەوەندە بوو دەنگی ئیمامی عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ یان نەبیست دەستیانکرد بە (سبحان الله ، سبحان الله) عەبدوڕەحمان ـ رضي الله تعالى عنه ـ نوێژێکی خەفیفو کورتی پێکردن ، کە لە نوێژ بوونەوە ئیمامی عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ بە ئیبنوعەباس ـ رضي الله تعالى عنه ـی فەرموو : بچۆ تێفکرە بزانە کێ منی کوشتوە ؟ تەشریفی چوو قەدەری گەڕاو هاتەوە عەرزیکرد : ئەبولوئلوئەی غولامی موغیرە بوو • فەرمووی : ئەو صەنعەتکارە حاذیقەکە[1] ؟ فەرمووی : بەڵێ • ئیمامی عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ فەرمووی : خوا بیکوژێ من هەر بە چاکی ئەمرم پێکرد • یەعنی هیچ ظوڵمو تەعەددیم لێ نەکرد (الحمد لله) خوا منی

(١) وریاو دەسترەنگینو زرنگ •

به دەستی یەکێ لە موسوڵمانان نەکوشت [به دەستی مەجووسییەك کوشتمی] ئیمامی عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ به ئیبنوعەباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـی فەرموو : تۆو باوکت حەزتان ئەکرد کە مەجووسی لە مەدینەدا زۆر بن • عەبباس لە هەموو ئەهلی مەدینە عەبدی زۆرتر بوو • ئیبنوعەباس ـ رضي الله تعالى عنه ـ عەرزی ئیمامی عومەری کرد ـ رضي الله تعالى عنه ـ : ئەگەر ئیرادە ئەفەرمووی : هەر عەجەمییێ لە مەدینەدا هەن ئەیانکوژین • فەرمووی : درۆتکرد ، لە دوای ئەمە کە بە زمانی ئێوە قسەیانکردو ، بەرەورووی قیبلەی ئێوە نوێژیانکردو ، حەجی ئێوەیان کرد موسوڵمانن ، موسوڵمان چۆن ئەکوژرێ •

[سەبەبی ئەوە ئەمەیە ئیمامی عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئیذنی نەئەدا کە ئەسیر ، پیاوەکانیان ، بێنرێنە مەدینەوە ، هەر ژنەکانیان ئەهاتن • حەتتا عەبباس ـ رضي الله تعالى عنه ـ عەرزیکرد : ئیشی مەدینە گرانە ، هەر بە مەجووسیی پێك یێ چونکی صنعەتکارن • عەمری کوڕی شوعبە (عن ابن سیرین)] •

[موغیرەی کوڕی شوعبەیش ـ رضي الله تعالى عنه ـ لەو وەختەدا ئەمیری کووفە بوو بۆی نووسی : غولامێکی صنعەتکارم لایە ، گەلێ ئیش ئەزانێ کە فائیدەی بێ بۆ موسوڵمانان ، ئاسنگەرە ، نەققاشە ، دارتاشە ••• ئیذنی بدە بۆ مەدینە • ئیذنی دا مانگی صەد دینار خەرجی لەسەر دانا ، شکایەتی لە خزمەت ئیمامی عومەرا کرد کە خەرجەکەم گرانە • فەرمووی : خەرجەکەت بە نیسبەت دەستکەوتنتەوە زۆر نیە • بە رقەوە گەڕایەوە ، چەند شەوێکی بەسەرا رابورد لە پاشا ئەو عەبدەی بەلادا رۆیی فەرمووی : بیستوومە کە ئەڵێی هەوەسم بێ ئاشێ دروست ئەکەم کە بە با بگەڕێو شت بهاڕێ ؟ بە روویەکی گرژەوە رووی تێکردو

عەرزی‌کرد : ئاشێکی وات بۆ دروست ئەکەم کـە هەموو خەڵق لـە بەینی خۆیانا قسەی لێ بکەن ، بە ناوبانگ بگێڕرێتەوە • ئیمامی عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ رووی‌کردە ئەوانەی کە لە خزمەتیا بوون فەرمووی : ئـەم عەبدە هەڕەشەم لێ ئەکا • لە پاشا ئەبولوئلوئە خەنجەرێکی دوو سـەری هەڵگرت ، مستووەکەی لە ناوەڕاستەوە بوو ، لە گۆشەیێکی مزگەوتەکەدا لە تاریکی شەوا خۆی پەنادا تا ئیمامی عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ بـۆ خەڵقی خەبەردارکردنەوە تەشریفی چوە دەرێ ؛ چونکی عادەتی وابـوو • کە گەیی‌یە لای ئەبولوئلوئەو لێی نزیك بۆوە سێ خەنجەری بەو خەنجەرە لێدا • یەکێکی لـە خوار ناوکیەوە بوو پێستو گۆشتی زکی کونـاودەر کـردبـوو چووبوو بـە نـاو زگیا ، بەو برینە وەفاتی کــرد • لـە مەتنی حەدیثەکەدا ئەڵێ : دوای (الله أكبر)کردن لێی‌دا • مونافاتیان نیە ، یەعنی لێی‌نزیك بۆوە ئەمجا چوە میحرابـەکـەوە (الله أكبـر)ی کــرد ئەمجـا خەنجەرەکەی لێدا • لە ریوایەتی ئیبنوسەعدا لـە ئیبنوعومەرەوە ـ رضي الله تعالى عنه ـ بەحث لە تەکبیری تەرك کردوە] •

عومەریان ـ رضي الله تعالى عنه ـ هەڵگرت بردیانە ماڵێ ، ئێمەیش لە خزمەتیا چووین • خـەڵـق قەت موصـــیبەتێکی وا گەورەیـــان تووش نەبووبوو • [لەو وەختەوە هەر موصیبەتێ بەسەر ئیسلاما هاتبێ لە ئاثاری ئەو موصیبەتەیە ؛ چونکی بوو بە مانیعی فوتووحاتو سەبەبی ئیختیلافو نەشری ئیسلام] بەعزێ لە خەڵق ئەیانوت : برینەکانی زەرەری نیە ، بەعزێ ئەیـانـوت : لێی ئەترسم • لـە بەر ئـەوە نەبیذیان[1] داێ ، خواردیەوە نەبیذەکە [بە خوێنەوە] لە برینەکەی هاتەدەرێ [نەیانزانی کە خوێنـە یـا

---

(1) نەبیذ : دۆشاو ، خۆشاو .

نەبیذەکەیە] هاتن شیریان دایێ شـــیرەکە [بـە سپێتی] لـە برینەکەوە هاتەدەرێ ، ئەو وەختە زانییان کە وەفات ئەکا ٠

ئێمەیش چووینە ژوورەوە خزمەتی ٠ خەڵق هاتن ثەنایان لەسەر ئەکرد کوڕێکی جوانکە لە ئەنصار هاتە خزمەتی عەرزیکرد : (یا أمیر المؤمنین) موژدەبێ بە موژدەیێکی گەورە : صوحبەتی پێغەمەرت هـەیـە ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ ، لە ئیسلامەتیدا شەرەفو فەضلت هەیە ، ئەو شەرەفو فەضلەی کـە ئەیزانی ، لـە دواییا بووی بـە خەلیفە عەدالەتت بەجێهێنا ، نائیلی مەرتەبەی شەهادەت بووی ٠ فەرمووی : حەزەکەم ئـەوە کیفایەتم ئەوەندە بۆ بکا نە لە (لە)م بێو نە لـە زمرەرم بێ ! کـە ئەو جوانکەیـە پشتیهەڵکرد داوێنی ئیزارەکەی لە ئەرز ئەخشـا ٠ ئیمامی عومەر ـ رضي الله تعالی عنه ـ فەرمووی : ئەو غولامەم بۆ بگێڕنەوە ، پێی فەرموو : ئەی کوڕی برای خۆم داوێنی جلەکەت لە ئەرز هەڵگرە ٠ بۆ جلەکەیشـــــت چاکە درەنگ ئەدڕێ ، بۆ تەقوایشت لـە حوضووری خوادا ـ عز وجل ـ باشـــە ٠

لە پاشا فەرمووی : ئەی عەبدوڵلای کوڕی عومەر تێفکرە چەنـدەم قەرز لەسەرە ؟ حیسابیانکرد هەشتاو شەش هەزار یا نزیك لـەوە [ظاهیر وایە دینار بێ] = ی لەسەر بوو = فەرمووی : ئەگەر ماڵی ئـالی عومـەر کیفایەتی کرد باشە لە ماڵی ئەوان بیدەرەوە ٠ ئەگەر کیفایەتی نەکـرد لـە ماڵی بەنی عەدیی کوڕی کەعب [کە عەشیرەتی ئـەو بوون] بیـدەرەوە ، ئەگەر ماڵی ئەوانیش کیفایەتی نەکرد لە قورەیش داوا بکە ، لەوان تەجاوز مـەکـە بۆ غەیری ئەوان ، ئـەو ماڵـەم لـە بـاتی بدەرەوەو بیخەرە نـاو (بیت المال)ی موسوڵمانانەوە [عەبدوڕەحمانی بنی عەوف ـ رضـــي الله تعالی عنه ـ لێیپرسی : ئەوەندە پارەیەت چی لێکردوە ؟ فەرمووی : لـەو

حەجانەدا کە کردوومەو ، لەو حادیثانەدا کە رووی‌داوە صەرفم‌کردوە •
جابر عند أبي عمر] •

لە پاشا ئەمری فەرموو بە عەبدوڵڵای کوڕی ـ رضي الله تعالی عنه ـ :
بچۆرە خزمەت حەزرەتی عایشە ـ رضي الله تعالی عنها ـ عەرزی‌بکە کە
عومەر سەلامت لێ ئەکا ، مەڵێ (أمير المؤمنين) چونکی ئیمڕۆ من ئەمیری
موئمینان نیم • بڵێ : عومەری کوڕی خەطاب ئیذنت لێ طەلەب ئەکا کە لە
خزمەت رەفیقەکانیدا [کە پێغەمەرە ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـو ئەبوبەکر
ـ رضي الله تعالی عنه ـ] دفن بکرێ • عەبدوڵڵا ـ رضي الله تعالی عنه ـ
تەشریفی چوە خزمەتی حەزرەتی عایشە ـ رضي الله تعالی عنها ـ سەلامی
لێ کردو ئیذنی لێ خواست کە بچێتە خزمەتی [ئیذن‌دراو] چوە ژووری
لای ، تێفکری تەشریفی دانیشتبو ئەگریا • عەرزی‌کرد : کە عومەری
کوڕی خەطاب سەلامت لێ ئەکاو ئیذنت لێ‌ئەخوازێ کە لە خزمەت
رەفیقەکانیا دفن بکرێ ، فەرمووی : ئەو جێیەم بۆ خۆم دانابوو ، ئیمڕۆ
ئەو تەرجیح ئەدەم بەسەر خۆما • کە عەبدوڵڵا ـ رضي الله تعالی عنه ـ
تەشریفی گەڕایەوە عەرزی ئیمامی عومەر ـ رضي الله تعالی عنه ـکرا کە
ئەوە عەبدوڵڵایە هاتەوە ، فەرمووی : هەڵم‌گرن ، پیاوێ [ئیبنوعەباس بو
ـ رضي الله تعالی عنه ـ] پاڵی دا بە خۆیەوە ، فەرمووی : چیت‌لایە ؟
عەرزی‌کرد : ئەوەی کە ئەیحوبێتی (يا أمير المؤمنين) ئیذنی دا •
فەرمووی : (الحمد لله) هیچ شتێ لە لام لەوە موهیمتر نەبوو [ئەی
عەبدوڵڵا] کە موددەم تەواو بوو هەڵم‌بگرن بۆ لای حوجرەی سەعادەت ،
لە پاشا سەلامی لێ بکە ، عەرزی‌بکە : کە عومەری کوڕی خەطاب
ئیستیذان ئەکا ، ئەگەر ئیذنی‌دام بمبەنە ژوورێ ، ئەگەر رەدی کردمەوە

بمگێڕنەوە بۆ مەقبەرەی موسوڵمانان [مەبادا ئیذنی پێشـــووی چونکی ئێشتا لە حەیاتا بووم لە ڕوو دامابێ‌و لە پاشا پەشیمان بوو بێتەوە] .

ئوممولموئمنین حەفصە ـ رضي الله تعالى عنها ـ ژنانی لە خزمەتا بوو ، تەشریفی هات کە چاومان پێی‌کەوت هەڵساین ، ئەو تەشریفی هاتەژووری خزمەتی تا ساعەتێ لە خزمەتیا بوو گریا ، پیاوانی تر هاتن ئیستیذانیان کرد حەزرەتی حەفصە ـ رضي الله تعـالى عنهـا ـ تەشریفی چوە ژوورێکی تر ، گوێمان لە ژوورەوە لە گریانی بوو .

ئەو پیاوانەی کە هاتنە خزمەتی عەرزیان‌کرد : کە (یا أمیر المؤمنین) وەصیەت بکە یەکێ بکە بە خەلیفە . فەرمووی : بۆ خەلافەت لەو شـەش کەسە زیاتر بە موستەحقتر نازانم کە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ وەفاتی‌کردو لێیـان رازی بـوو . ناوی : عـەلی‌و ، عوثمان‌و ، زوبەیرو ، طەلحەو ، سەعدو ، عەبدوڕەحمانی برد ـ رضي الله تعالى عنهم ـ عەبدوڵڵای کوڕی عومەریش لاتان حازر بێ ، فەقەط ئەو لـە ئەمری خەلافەتـا هیـچ حیصصەی نەبێ . بەم فەرموودە (کأنە) تەعزیەی لە عەبدوڵڵا کرد کە بـە تەمای هیچ نەبێ . فەرمووی : ئەگەر لە ئینتیخابا سەعد کرا بە خەلیفە ئەوە ئەهلە بـە خەلافـەت ، ئەگەر نەکرا بـە خەلیفـە ئـەوی ئەبێ بـە خەلیفـە ئیستیعانەی پێ بکا ، من بۆیێکم عەزل نەکرد کە عاجز بێ لـە سیاسەتا یـا خیانەتێکی کردبێ . هەم فەرمووی : وەصیەت ئەکەم بەوەی کە لە دوای من ئەبێ بە خەلیفە دەرحەق موهاجیرینی ئەووەلین کـە حەقیان بناسرێ ، حورمەتیان حیفظ بکرێ ، وەصیەتیان پێ‌ئەکەم دەرحەق ئەنصار بە خەیـر ئەو ئەنصارانەی کە لازمی مەدینەو ئیمان بوون لە پێش هیجرەتی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ و ئەصحابی کیراما بۆ مەدینە کە ئیحســـانی ئەوانەیان کە ئەیکەن قەبووڵ بکەن‌و ، خەطای ئەوانە کـە خەطا ئـەکـەن

عەفوبکەن • هەم وەصیەتی پێ ئەکەم دەرحەق ئەهلی شـاران بـە خێر ؛ چونکی ئەوان موعاوینی ئیسلامن‌و جەمعی ماڵیان بۆ ئەکەن‌و بە قووەت‌و شەوکەتیان شەق بە کافران ئەبەن ، لـە ئەموالیان ئەوی لـە خۆیان زیـاد نەبێ‌و ، بە رەزای خۆیان نەبێ لێیان نەستێنرێ • هەم وەصیەتی پێ ئەکەم دەرحەق عەرەبی صەحرانشین بە خەیر ؛ چونکی ئەوان ئەصـڵی عەرەبن‌و ئەساسی ئیسلامن کە هەر لە ئەموالی خراپیان ماڵیان لێ‌بستێنن ، خیـاری ماڵیان لێ نەستێنن ، ئەویشی لێیان ئەستێنن بیدەنەوە بـە فەقیرەکانیـان • هەم وەصیەتیشی پێ ئەکەم دەرحەق ئەهلی ذیممەت بە ذیممەت‌و عەهـدی خواو رەسوولی خوا ئەو عەهدەی کە لەگەڵیانا کراوە هەڵی‌نەوەشـێنن ، بە تەواوەتی بەجێی‌بێنن ، ئەگەر دوشمنیان تەعەڕوزیان بکا مودافەعەیـان بکرێ‌و شەڕیان لەسەر بکرێ ، تەکلیفی ئەوەیان لێ نەکرێ کە لە تاقەتیانا نەبێ [لە دوای سێ رۆژ وەفاتی کرد]•

کـە وەفـاتی‌کردو تەجهیزو تەکفین کـرا بـردمانـە دەرێ‌و رۆیین ، عەبدوڵڵای کوڕی ـ رضي الله تعالى عنهما ـ سەلامی لە حەزرەتی عایشـــە ـ رضي الله تعـالى عنهـا ـ کردو عەرزی‌کرد : عومـــەری کوڕی خەطـاب ئیستیذان ئەکا ، فەرمووی : بیهێننە ژوورێ ، بردیانە ژوورێ‌و لەوێ لـە خزمەت رەفیقە عەزیزەکانیدا دفنیان‌کرد • کە لە دفنی بوونەوە ئەو شەش ذاتـە کۆبوونەوە ، عەبدوڕەحمان فەرمووی : ئەمری خۆتـان تەودیع بـە ســـیان بکەن • زوبەیر فەرمووی : ئەمری خۆم تەودیع بـە عەلی کـرد • طەلحە فەرمووی : ئەمری خۆم تەودیع بـە عوثمان کـرد • ســـــــەعد فەرمووی : ئەمری خۆم تەودیع بە عەبدوڕەحمان کرد [یەعنی ســــیان تەبەڕڕییان کرد ، مانەوە سیان] عەبدوڕەحمان فەرمووی : خوا وەکیـل‌و رەقیب بێ کێ لە ئێوە لەم ئیشە تەبەڕڕی بکا من ئـەم ئەمرەی تـەودیع

ئەکەم ، تێفکرێ لە ئیعتیقادیا کامیان لە لای ئەفضەلە بۆ ئەم ئیشە تەودیعی بەو بکاو خۆی وازی لێ بێنێ • یەعنی ئەگەر ئیمامی عەلی ئەزانێ کە عوثمان لەو ئەفضەلترە بۆی تەرك بکا ، عەلی وا بزانێ کە عوثمان لەو ئەفضەلە بۆی تەرك بکا[1] [هەردوکیان لە (نفس الأمر)ا فاضـیلن ، موبەششەرن بـە بەهەشت • کامیـان ئەفضەلە لـە (نفس الأمـر)ا ؟ هەر خـوا ئەیزانێ • ئەفضەلی ظاهیری لـە عیلماو شـــەجاعەتا دیارە کـە کامیانە فەقەط ••] هەردوکیان بێدەنگ بوون ، لە پاشا عەبدوڕەحمان فەرمووی : ئیشـــی خۆتان تەودیع بە من ئەکەن ، خوا ڕەقیب بێ لەسەر من کە قوصوور نەکەم لەوەدا کە ئەفضەلتان ئینتیخاب بکەم ؟ فەرموویان : بەڵێ تەودیع بە تۆ بێ • دەستی ئیمامی عەلی گرت فەرمووی : تۆ خزمایەتیت لـە خزمەت پێغەمەرا ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ و فەضلو سەبقەتت لە ئیسـلاما هەیە ، وەك خۆت ئەیزانی ، خـوا ڕەقیبی تۆ بێ ئـەگـەر بتکەم بـە خەلیفە عەدالـەت ئەکەی ، ئەگەر عوثمان بکەم بـە خەلیفە ئیطاعـەت ئەکـەی ؟ فەرمووی : بەڵێ • بە ئیمامی عوثمانیشـــــی وا فەرموو ئەویش وای جواب دایەوە [سەعدی بنی وەقاص ئیشارەتی کردێ کە عوثمان بکا] کە ئەم عەهدەی لە هەردوکیان وەرگرت بە ئیمامی عوثمانی فەرموو : دەســـت هەڵبڕە ، بەیعەتی پێکرد ، عەلیش بەیعەتی پێکرد ، خەڵقیش هاتنە ژوورێ بەیعەتیان پێکرد • تەمامی (إن شاء الله) لە ئیمامەتا بێت •

٢٩٢٩/٣٩ ـ عن المسور بن مَخْرَمة [رضي الله تعالى عنهما] قال : لما طعن عمر [رضي الله تعالى عنه] جعل يألم ، فقال له ابن عباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ فكأنه يُجَزِّعه [يزيل جزعه] : يا أمير المؤمنين ولئن كان

---

(١) ڕەنگە ئەمە هەڵە بێو ڕاستیەکەی ئاوایە : « عوثمان وابزانێ کە عەلی لەو ئەفضەلترە بۆی تەرك بکا » •

ذاك لقد صحبت رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فأحسنت صحبته ، ثم فارقته وهو عنك راض ، ثم صحبت أبا بكر فأحسنت صحبته ، ثم فارقته وهو عنك راض ، ثم صحبت صحبتهم فأحسنت صحبتهم ، ولئن فارقتهم لتفارقنهم وهم عنك راضون • قال : أما ما ذكرت من صحبةُ رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ورضاه فإنما ذاك مَنٌّ من الله تعالى [جل ذكره • نسخة] منّ به علي • وأما ما ذكرت من صحبة أبي بكر ورضاه فإنما ذلك من منّ الله ـ جل ذكره ـ منّ به علي • وأما ما ترى من جزعي فهو من أجلك وأجل أصحابك [أصيحابك • نسخة] والله لو أن لي طلاع الأرض [ملأها] ذهباً لافتديت به من عذاب الله ـ عز وجل ـ قبل أن أراه • ح ـ ٦/١٠٠ [وعند أبي حاتم من حديث ابن عباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ أنه دخل على عمر حين طعن ، فقال : أبشر يا أمير المؤمنين أسلمتَ مع رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ حين كفر الناس ، وقاتلت معه حين خذله الناس ، ولم يختلف في خلافتك رجلان، وقتلت شهيدا ، فقال : أعد ، فأعاد فقال : المغرور من غررتموه ، لو أن لي ما على ظهرها من بيضاء وصفراء لافتديت به من هول المطلع • قسطلاني ٦/١٠١] •

تەرجەمە :

میسوەری کوڕی مەخرومە ـ رضي الله تعالى عنهما ـ ئەفەرموێ : کە عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ خەنجەرەکەیان لێدا تەئەللومی ئەکرد ئیبنوعەباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ بۆ دەفعی جەزەعەکەی عەرزی‌کرد : ئەی ئەمیرەلموئمینین ئەگەر ئەوە [یەعنی وەفاتت] واقیع بێ صوحبەتی پێغەمەرت کردوە ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ صوحبەتەکەیت زۆر باش بەجێ‌هێناوە ، لە پاشا لێی جوێ‌بوویتەوە کە لێت رازی بوە • لە دوای ئەو

صوحبەتی ئەبوبەکرت کردوە ـ رضي الله تعالى عنه ـ صوحبەتەکەیت جوانی بەجێهێناوە ، لە پاشا لێی جوێبوویتەوە کە لێت رازی بوە ، لـە پاشـــا صوحبەتی ئەصحابی ئەوانت کردوە ئەگەر لێیان جوێببیتەوە لە حاڵەتێکا لێیان جوێ ئەبیتەوە کە هەموو لیت رازی ئەبن • فەرمووی : ئەمما ئەوەی کە ئەڵێی صوحبەتی پێغەمەرم کردوەو لێم رازی بوە ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ئەوە منەتێکە خوا ـ عز وجل ـ ناویـەتی بەسەرما • ئەوەی کـە ئەڵێی صوحبەتی ئەبوبەکر ـ رضي الله تعالى عنه ـ م کردوەو لێم رازی بوە ئەویش لەو منەتانەیە کە خوا ـ عز وجل ـ پێی ئینعام فەرمووم • ئەمما ئەو جەزەعەی کە ئەیبینی لە بەر تۆو ئەصحابی تۆیە [یەعنی ئەترسم فیتنەتـان بەسەرا بێ لە دوای من] وەڵلاهی ئەگەر پڕ بە ئەرز ئاڵتوونم بێ ئەیـدەم بە فیدیەی نەجات لە عەذابی خوا ـ عز وجل ـ لە پێش ئەمەدا کە بیبینم •

[ئیبنوعەباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ کە عومەر ـ رضي الله تعـالى عنه ـ خەنجەرەکەی لێدرا چوە خزمەتی عەرزی‌کرد : موژدەبێ (یا أمیـر المؤمنین) لـە خزمەت پێغەمەرا ـ صلى الله تعالى عليـه وسـلم ـ قەبووڵی ئیسلامەتیت کرد لە وەختێکا کە خەڵق کافر بوون ، لە خزمەتیا موحارەبەت کـرد لـە وەختێکا کـە خـەڵق لێی تەکینەوە ، لـە خـەلافەتتا دوو کـەس ئیختیلافیان نەبوو ، شەهیدیش کرای • فەرمووی : ئیعـادەی بکەرەوە • ئیعادەی کردەوە • فەرمووی : مەغروور ئەو کەسەیە کە ئێوە مەغرووری بکەن • ئەگەر هەرچی زەردو سپیێ کە لەسەر ئەرزە بمبێ ئەیدەم بە فیدیەی رۆژی هەولی قیامەت • أبو حاتم • قسطلاني] •

شهادة عبدالله بن ملحان والد جابر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ(١) :

٤٠/٢٩٣٠ ـ عن جابر ـ رضي الله تعالى عنه ـ قـال : لما حضر أحـد دعاني أبي من الليل فقال : ما أراني إلا مقتولا في أول من يقتل من أصحاب النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ وإني لا أترك بعدي أعز عليّ منك غير نفس رســـول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فإن علي ديناً فاقض ، واستوص بأخواتك [التسع] خيراً . فأصبحنا فكان أول قتيل ، ودفن معه آخر في قبر ، ثم لم تطب نفسي أن أتركه مع الآخر ، فاستخرجته بعد ستة أشهر ، فإذا هو كيوم وضعته هنية غير أذنه [غير هنية في أذنـه . روايـة ابن السكن] ح ـ ٢/٤٣٢ د ، ابن سعد ، طبراني ، حاكم .

تەرجەمە :

جابیر ـ رضي الله تعالى عنـه ـ ئەفەرموێ : کـە غەزای ئوحود بوو شەو باوکم بانگی‌کردم ، فەرمووی: وا ئەزانم کە من لە ناو ئەصحابی‌پێغەمەرا ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ئەووەڵ کەسێکم کـە ئەکوژرێم ، لـە دوای نەفسی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لە تۆ عەزیزتر لە دوای خـۆم بەجێ نایێڵم ، قەرزم لەسەرە بۆم بدەرەوە [تۆ خوشکت هەیە] دەرحەق ئەو خوشکانەت وەصیەتی بەخەیرم قەبووڵ بکە . کە سبەینێ بۆوە ئەوەڵ کەسێ بوو کە شەهید کرا [دفن‌کراو] لەگەڵ ئـەوا یەکێکی تریش لـــە قەبرێکا دفن کـرا . دڵم پێی خۆش نـەبوو کـە لەگەڵ یەکێـکی تـرا بـە دفن‌کراوی تەرکی بکەم . لە دوای شەش مانگ دەرمهێنا ، غەیری نەختێ لە گوێی نەبێ وەك ئەو رۆژە بوو کە دامنابوو !

(١) شەهیدبوونی عەبدوللای کوڕی مەلحان کە باوکی جابیرە ـ خ ـ .

له ریوایەتی ئەبوداودا : چەند موویێ نەبێ لە ریشی لەو جێیەی کـە کەوتبوە سەر ئەرز هیچ جێیێکی زەرەری نەهێنابوو •

زينب بنت رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ، ورضي عنها ـ :

٢٩٣١/٤١ ـ عن محمد بن سيرين عن أم عطية ـ رضـــي الله تعـالى عنها ـ قالت : دخل علينا رســــول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ حين توفيت ابنته [زوج أبي العاص ـ رضي الله تعالى عنهما ـ] فقال : اغسلنها ثلاثاً ، أو خمساً ، أو أكثر من ذلك ، إن رأيتن ذلك بماء وسدر ، واجعلن في الآخرة كافورا أو شيئاً من كافور ، فـإذا فرغتنَّ فآذِنـّني ، فلما فرغنا آذناه ، فأعطانا حقوه فقال أشْعِرْنها إياه ، تعني إزاره [أي ثوبها الذي يلي جسدها] ح ـ ٣٦٨/٢ ، م ـ ٣٧٢/٤ •

وعن حفصة بنت سيرين بمثل حديث [أخيه] محمد وكان في حديث حفصة اغسلنها وترا ، وكان فيه ثلاثاً أو خمساً أو سبعاً ، وكان فيــه أنـه [عليه الصلاة والســـلام] قال : ابدأوا بميامينها وبمواضع الوضـــوء • وكان فيه أن أم عطية [رضي الله تعالى عنها] قالت : ومشطناها ثلاثة قرون ح ـ ٣٦٩/٢ •

وعن أم عطية ـ رضي الله تعالى عنها ـ قالت : ضفرنا شعر بنت النبي [رسول الله] ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ تعني ثلاثة قرون • قال سفيان : ناصيتها وقرنيها • وفي أخرى : وألقيناها خلفها • ح ـ ٣٧٢/٢ •

وعنها أنهن جعلن رأس بنت رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ثلاثة قرون ، نقضنه ثم غســلنه ، ثم جعلنه ثلاثة قرون • ح ـ ٣٧١/٢ • وقال الحسن : الخرقة الخامسة يشَـدّ [الغاسل] بها الفخذين والوركين تحت الدرع • ح ـ ٣٧١/٢ •

ابن سيرين [وكان أعلم التابعين بعلم الموتى] يأمر بالمرأة أن تُشْعَر ولا تؤزر [أي لا يجعل الشعار عليها مثل الإزار بأن لا يعم البـدن] •
ح - ٢/٣٧٢ • م - ٤/٢٧٥ •

تەرجەمە :

ئیبنوسیرین [رضي الله تعـالى عن أبيـه ويرحم إيـاه] عن أم عطيـة ـ رضي الله تعالى عنها ـ ریوایەت ئەکا کە زەینەبی کچی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ، ورضي عنها ـ وەفاتی کرد پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ تەشریفی هات فەرمووی : سێ دەفعە ، یـا پێنج دەفعە یـا زیاتـر لەوە ، ئەگەر لاتان وابوو کە زیاتری پێ ئەوێ ، بیشۆن بـە ئاوی مۆردو کافوور ، یا نەختێ کافوور بکەنە ئاوی ئاخریەوە ، کە لێبوونەوە خەبەرم بدەنێ • ئەفەرموێ : کــە لێبووینەوە خەبەرمان دایێ ئیزارەکەی خۆیی دایێ فەرمووی : بیکەن بـە شیعاری ، یەعنی لەســەر گۆشـتەوە پێی بپۆشن • لە ریوایەتی حەفصەی خوشکی ئیبنوسیرین لە عەطییەوە ـ رضي الله تعالى عنهما ورحمهما الله تعالى ـ بە میثلی ئەم ریوایەتە ریوایەت ئەکا •

لە ریوایەتی حەفصەدا ئەوەی لێزیادکردوە کە پێغەمەر ـ صـــلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : بە تاق بیشۆن سێ ، یا پێنج ، یـا حەوت ، دەست بکەن بە لای راستیو بە ئەعضای دەزنوێژی • عەطییە فەرمووی : پرچمان داهێناو کردمان بە سێ پرچ • سوفیانی ئیبنی عوەیەینە ئەفەرموێ : ناوچاوانی پرچێ ، ئەملاو ئەولای سەری دوو پرچ • عەطییە ـ رضـــي الله تعالى عنها ـ ئەفەرموێ : پرچمان کردەوە ، شتمان ، هۆنیمانەوە ، کردمـان بە سێ پرچ خستمانە پشت سەری • حەسەنی بەصری ـ رحمه الله تعـالى ـ ئەفەرموێ : لیباسی پێنجەم هەردوو رانیو هەردوو سمتی پێ ئەبەسترێ • ئیبنوسیرین ـ رحمه الله تعالى ورضي عن أبيه ـ ئەمری ئەکرد کە ژن هەموو

لیباســــــەکانی ئاوادامان تێوەپێچرێ نەکرێن بـە ئیزار کە هەموو بەدەنی دانەگرێ •

وفاة ابنها ابن أبي العاص ـ رضي الله تعالى عنهما ـ والبكاء على الميت :

٢٩٣٢/٤٢ ـ عن أبي عثمان = عن = أسامة بن زيد ـ رضي الله تعالى عنهما ـ قال : أرســلت ابنة النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ [زينب ـ رضي الله تعالى عنها ـ] إليه أن ابناً لي قبض [أن صبياً لها ، أو ابناً لها في الموات • أخرى] فأتنا ، فأرسل يقرىء السلام ويقول : إن لله ما أخذ ، وله ما أعطى، وكلٌ عنده بأجل مسمى، فلتصبر ولتحتسب•فأرسلت إليه تقسم عليه ليأتينَّها ، فقام ومعه سعد بن عبادة ، ومعاذ بن جبل ، وأبي بن كعب ، وزيد بن ثابت ، ورجال [رضي الله تعالى عنهم] فرفع إلى رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ الصبي ونَفَســه تَتَقَعْقَعُ [تضطرب] قـال : حسبته أنه قال كأنها شنٌ ، ففاضت عيناه • فقال سعد : يا رســـول الله ما هـذا ؟ [تبكي وتنهى عن البكاء ؟ أخرى] فقال : هـذه رحمة جعلها الله في قلـوب عبـاده ، وإنما يرحم الله من عبـاده الرحماء • ح ـ ٣٨٤/٢ ، م ـ ٢٥٦/٤ ، د ، ن ، جه •

تەرجەمە :

زەینەبی کچی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ، ورضي الله تعالى عنها ـ ناردی بە شوێن پێغەمەرا ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ کە منالێکم ، یا فەرمووی : کوڕێکم لە حالی نەزعایە ، [تەشریفی بێ] پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ خەبەری بۆ ناردەوە کـە خوا ـ عز وجـل ـ ئەوەی

---

(١) مردنی کوڕی زەینەبی کچی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ و ، گریان بۆ مردوو •

وەری ئەگرێو ئەوەی عەطای ئەفەرموێ هی ئەوە ، هەمووی ئەجەلێــکی موعەییەنی هەیە لای خوا ـ عز وجل ـ صەبر بکاو موتتەظیری ثەواب بێ • ناردیەوە خزمەتی سوێنی دا کە هەر ئەبێ تەشریفی بێت • تەشریفی هەڵسا ، سەعدی کوڕی عوبیادەو ، موعاذی کوڕی جەبـەلو ، ئوبەیی‌ی کـوڕی کەعبو ، زەیدی کوڕی ثابیتو چەند پیاوێکی تری لە خزمەتا چوو ـ رضي الله تعالى عنهم ـ کە تەشریفی چوە ئەوێ منالەکەیان نایـە باوەشی ، نەفەسی وەك مەشکالە تەقەتەقی بوو ، ئەهاتو ئەچوو ، چاوی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فرمێسکی دارِشـــت • سـەعد ـ رضي الله تعالى عنه ـ عەرزی‌کرد : (یا رسول الله) ئەمە چیە ؟ تۆ نەهی ئێمە ئەکەی لـە گریانو کەچی خۆت ئەگریت ! فەرمووی : ئەم گریانە رحمەتێکە خوا خستویەتیە دڵی عیبادیەوە • خوا ـ عز وجل ـ ئەمجا هەر بە صاحێب مەرحەمەتان رەحم ئـەکـا •

گریان بەو شەرتە بە دەنگی بەرزەوە نەبێ دروستە •

وەفاتی ئوممو‌کولثووم ـ رضي الله تعالى عنها ـ زوجة عثمان ـ رضي الله تعالى عنه ـ :

٢٩٣٣/٤٣ ـ عن أنس بن مالك ـ رضي الله تعالى عنه ـ قال : شهدنا بنتاً لرسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : ورسول الله ـ صلى الله تعـالى عليــه وسلم ـ جالس على القبر قال : فرأيت عينيه تدمعان • قال : فقال : هل منكم رجل لم يقارف الليلة ؟ فقال أبو طلحة ـ رضي الله تعـالى عنه ـ : أنا • قال : فانزل • قال : فنزل في قبرها [وللبخاري في التـأريـخ الأوسط عن أنس ـ رضي الله تعالى عنه : لا يدخل القبر أحد قارف الليلة • فتنحى عثمان ـ رضي الله تعالى عنه ـ] • ح ـ ٣٨٤/٢ •

تەرجەمە :

ئەنەس ـ رضـي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : حـازری جـەنـازەی ئومسوكولثوومی كچی پێغەمەر بووین ـ صلى الله تعـالى عليـه وسـلم ـ پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ تەشریفی لەسەر كەناری قەبرەكەی دانیشتبو . چاوی موبارەكی فرمێسكی لێ ئەهات ، فەرمووی : كەسێكتان نییە كە ئیشەو لەگەڵ ژنـا موجامەعەی نەكردبێ ؟ ئەبوطەلحە ـ رضي الله تعالى عنه ـ عەرزی كرد : من • فەرمووی : بچۆرە خوارەوە ناو قەبرەكە • چوە خوارەوە ناوی [ئیمامی عوثمان ـ رضي الله تعالى عنه ـ چونكی لـەو وەختەدا كە كچی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لە لای گیانی ئەدا خەریكی كەیف بوو لەگەڵ ژنانا كەوتە لاوە] •

إبراهيم ابنه ـ عليهما الصلاة والسلام ـ(١) :

٢٩٣٤/٤٤ ـ عن أنس [بن مالك ـ رضي الله تعالى عنه ـ] قال : قال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : ولد لي الليلة غلام فسميته باسم أبي إبراهيم ـ عليه السلام ـ ثم دفعه الى أم سيف : امرأة قين يقـال لـه : أبو سيف ، فانطلق يأتيه ، واتبعته فانتهينا الى أبي سيف وهو ينفخ بكيره ، قد امتلأ البيت دخاناً ، فأسرعت المشي بين يدي رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فقلت : يا أبا سيف أمسك جاء رسول الله ـ صلى الله تعـالى عليه وسلم ـ فأمسك ، فدعا النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بالصـبي فضمه إليه ، وقال ما شاء الله أن يقول • فقال أنس : لقد رأيته وهو يكيـد بنفسه [أي يجود] بين يدي رســـول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فدمعت عينا رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فقال : تدمع العين ،

---

(١) ئیبراهیمی كوڕی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ •

ويحزن القلب ، ولا نقول إلا ما يرضي ربنا والله يا إبراهيم إنا [بفراقك • بخاري] بك لمحزونون • م – ٩/١٨١ ، ح – ٢/٣٩٨ وفيه : عينا رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ تذرفان ، فقال له عبدالرحمن بن عوف ـ رضي الله تعالى عنه ـ : وأنت يا رسـول الله ؟ فقال : يـا ابن عوف إنهـا رحمة ••• إلخ ح – ٢/٣٩٨ •

تەرجەمە :

ئەنەس ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعـالى عليه وسلم ـ فەرمووی : ئیمشەو کوڕێکم بوە بە ناوی ئیبراهیمی باوکمەوە ـ عليـه السـلام ـ ناوم ناوە • ئەسـلیمی ئومموسەیفی ژنی ئەبوسـەیفی ئاسنگەری کرد • پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ تەشریفی چوو بۆ لای منیش لە خزمەتیا چووم ، کە گەیینە لای ماڵی ئەبوسەیف ـ ئەبوسەیف بە مووشەدەمە کوورەی جۆش ئەدا ، ماڵەکـەی پڕ بووبوو لە دووکـەڵ ، هەی‌پێم لێ کرد لە پێش پێغەمەرەوە ـ صلى الله تعالى عليـه وسلم ـ چووم پێم‌وت : ئەی ئەبوسەیف بوەستە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسـلم ـ تەشریفی هات ، وەستا پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ منالـەکـەی طەڵەب‌کرد ، بەخۆیەوە گوشی ، ئەوی خوا حەزەکا فەرمووی ، لـە دوای ئەوە چووینەوە لای ، ئیبراهیم گیانی ئەدا ، چاوی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فرمێسکی ئەڕژان ، عەبدوڕەحمانی کوڕی عەوف ـ رضي الله تعالى عنـه ـ عەرزی‌کـرد : تۆیش (یـا رسـول الله) ؟ فەرمووی : ئەی ئیبنوعەوف ئەمە ڕەحمەتە • لە پاشا فەرمووی : چـاو فرمێسـك ئەکا ، دڵ مەحزوون ئەبێ ، غەیری ئەوەی کـە خـوا ڕەزای لێ‌بێ هیچی تر ناڵێین • وەڵڵاهی یا ئیبراهیم ئێمە بە لێ‌جوێ‌بوونەوەی تۆ لێمان مەحزوونین •

٢٩٣٥/٤٥ ـ بـراء ـ رضي الله تعـالى عنـه ـ قال : لما توفي إبراهيم ـ عليه السلام ـ قال رسول الله ـ صلى الله تعـالى عليـه وسلم ـ : إن لـه مرضعاً في الجنة • ح ـ ٢/٤٦٠ وفي مسلم : إنه مات في الثدي ، وإن لـه لظئرين يكملان رضاعه في الجنة • م ـ ٩/١٨١

تەرجەمە :

كە ئیبراهیم ـ علیه السلام ـ وەفاتیكرد پێغەمەر ـ صـلى الله تعـالى علیه وسلم ـ فەرمووی : دایەتێكی لە بەهەشتا هەیە ، لە ریوایەتی موسلیما دوو دایەنی هەیە موددەی شیری بۆ تەواو ئەكەن لە بەهەشتا •

[لە موسنەدی فەریابیدایە : پێغەمەر ـ صلى الله تعـالى علیه وسلم ـ تەشریفی چوە لای حەزرەتی خەدیجە ـ رضي الله تعالى عنها ـ دوای وەفاتی قاسمی كوڕی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـ عەرزی پێغەمەریكرد ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـ و ئەگریا : (یا رسول الله) شـــیری قاسـم ئەبزویو زۆر بوە ، ئەگەر بژیایە تا لە شیرم ئەبڕیەوە لەسەرم ئاســـــان ئەبوو • پێغەمەر ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـ فەرمووی : لـە بەهشـــتا دایەنی هەیە موددەی شیردانی تەواو ئەكا • فەرمووی : ئەگەر بزانم وایـە حوزنم ئەهوەن ئەبێ • پێغەمەر ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـ فەرمووی : ئەگەر هەوەست یێنی دەنگی قاسمت بخەمە گوێوە • عەرزیكرد : خەیـر بڕوام بە خواو پێغەمەری هەیە ، قەسطەلانی] •

كاشكی بیویستایە ! فەقەط ئیمانو عەقڵی ئەوەند كامڵ بـوە حـەزی نەكردوە كـە لـە زومرەی (مؤمنین بالغیب) بچێتـە دەرێو لـەو ئەجـرە مەحرووم بێ •

گریانو لاواندنەوە :

٢٩٣٦/٤٦ ـ عمرة بنت عبدالرحمن بن زرارة ـ رحمها الله ـ قالت : سمعت عائشة ـ رضي الله تعالى عنها ـ قالت : لما جاء النبيَّ ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قتلُ ابن حارثة ، وجعفر ، وابن رواحة جلس يعرف فيه الحزن وأنا أنظر من صائر الباب ، شق الباب ، فأتاه رجل فقال : ان نساء جعفر . وذكر بكاءهن ، فأمره أن ينهاهن ، فذهب ثم أتاه الثانية لم يطعنه . فقال : انهض . فأتاه الثالثة . قال : والله غلبننا يا رسول الله . فزعمت أنه قال فاحثُ في أفواههن التراب . فقلت : أرغم الله أنفك ! لم تفعل ما أمرك رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ولم تترك رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ من العناء ! ح ـ ٣٩٣/٢ ، ٤٠٠ ، م ـ ٢٦٨/٤ ، د ، ن وأخرجه في المغازي في غزوة مؤتة .

تەرجەمە :

عايشە ـ رضي الله تعالى عنها ـ ئەفەرموێ : کە خەبەری شەهادەتی جەعفەرو ، زەیدی بنی حاریثەو ، ئیبنورەواحە ـ رضي الله تعالى عنهم ـ هات بۆ پێغەمبەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ پێغەمبەر ـ صلى الله تعالى وسلم ـ تەشریفی بە مەحزوونی دانیشتبوو ، منیش لە درزی دەرگاکەوە تەماشام ئەکرد ، پیاوێ هاتە خزمەتی عەرزیکرد : ژنانی جەعفەر [ئەسمای ژنیو ئەو ژنانەی کە لە لای بوون] بەحتی لە گریانیان ئەکرد ، ئەمری پێ فەرموو بچێ نەهیان لێ بکا نەگرین ، چوو هاتەوە عەرزیکرد : ئیطاعەم ناکەن ، فەرمووی : دووبارەو تا سێ دفعە هیچ گوێیان نەدایێ . دەفعەی سێیەم کە هاتەوە پێیفەرموو : خۆڵ بکەرە دەمیانەوە . عایشە ـ رضي الله تعالى عنها ـ ئەفەرموێ :

پێم‌وت : خوا لووتت له ئه‌رز نێ ! ئه‌وی پێغه‌مه‌ر ـ صـلى الله تعـالى عليـه وسلم ـ ئه‌مری پێ‌فه‌رمووی نه‌تكردو پێغه‌مه‌ریشت ـ صلى الله تعالى عليـه وسلم ـ نارِه‌حه‌ت‌كرد ! [يه‌عنی كه پێت نه‌ئه‌كرا بتوتایه : پێم‌ناكرێ یـه‌كێ بنێره كه ده‌ره‌قه‌تیان بێ‌و به گوێی بكه‌ن • نه‌وه‌وی] •

٢٩٣٧/٤٧ ـ عن أم عطية [رضي الله تعالى عنها] قالت : لما نزلت هذه الآية (يبايعنك = على = أن لا يشركن بالله شيئاً ولا يسرقن ، ولا يزنين ، ولا يقتلن أولادهن ، ولا يأتين ببهتـان يفترينه بين أيديهن وارجلهن ، ولا يعصـــــينك في معــــروف)[1] قـالت : كـان منـه النيـاحـــة • قـالت : فقلت : يـا رســـــــول الله إلا آل فـلان فـإنهم كـانـوا أســـــعدوني في الجاهليـة فـلا بـد لي = من = أن أســـــعدهم • فقال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : إلا آل فلان • م ـ ٣٧١/٤، ح ـ ٣٠٦/٧ بالمعنى • ونقل القسطلاني هنا أحاديث تدل على أن الرخصة لا خصوصية لها بأم عطية ـ رضي الله تعالى عنها ـ فراجع •

ته‌رجه‌مه :

ئوممو‌عه‌طییه ـ رضـي الله تعـالى عنهـــا ـ ئه‌فه‌رموێ : كـه ئایـه‌تی (يبايعنك = على = أن لا يشـــركن بالله •••) الآية = هاته‌خواره‌وه = یه‌عنی ژنان كه هاتنه لات موبایه‌عه‌ت له‌گه‌ڵ بكه‌ن موبایه‌عه‌یان له‌گه‌ڵ بكه له‌سه‌ر ئه‌مه كه شه‌ریك بۆ خوا نه‌گرن ، له مه‌عرووفا موخاله‌فه‌ی تۆ نه‌كه‌ن• ئه‌فه‌رموێ : نه‌هی له لاوانه‌وه له‌و مه‌عرووفه‌یه كه نه‌هی لـه موخاله‌فـه‌ی كراوه • ئه‌فه‌رموێ : عه‌رزم‌كرد : كه ئالی فلاّن نه‌بێ ؛ چونكی لـه زه‌مانی جاهیلییه‌تا ئه‌وان موعاوه‌نه‌تی منیان‌كرد له لاوانه‌وه‌دا لازمه له‌ســه‌رم كـه

(١) الممتحنة / ١٢ •

منیش موساعەدەیان بکەم لەگەڵیانا بلاوێنمەوە • پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : ئیللا ئالی فلان نەبێ •

لاوانـەوە بـە دەنگی بـەرزو باوکەڕۆو براڕۆ حەرامە ، تەنهـا بـۆ ئوممومعەطییەو ئەویش هەر بۆ ئالی فلان روخصەت دراوە[1] ، بۆ غەیـری ئەوو ئەویش بۆ غەیری ئالی فلان دروست نیە • نەوەوی •

٢٩٣٨/٤٨ ـ وعنها قالت : أخذ علينا النبي ـ صـــلى الله تعالى عليه وسلم ـ عند البيعة أن لا ننوح ، فما وفت منا امرأة غير خمس نســـوة : أم سليم ، وأم العلاء ، وابنة أبي سبرة امرأة معاذ ، وامرأتين ، أو ابنة أبي سبرة وامرأة معاذ ، وامرأة أخرى • ح ـ ٢/٤٠٠ ، م ـ ٤/٢٧٠ ، ن •

تەرجەمە :

ئوممومعەطییە ـ رضي الله تعالى عنها ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لـە وەختی موبایەعـەدا عەهدی لێ وەرگرتین کـە نەلاوێنینەوە • لەو ژنانەی کە موبایەعەیان لە خزمەتا کرد غەیری پێنج ژن : ئوممومســـولەیمو ، ئوممولعەلاو ، کچی ئەبوسەبرەی ژنی مەعاذو ، دوو ژنی تر ، یا فەرمووی : کچی ئەبوســـەبرەو ژنی مەعاذو دوو ژنی تر •• غەیری ئەمانە هیچیان وەفایان بە عەهدەکەیان نەکرد •

٢٩٣٩/٤٩ ـ عن أنس بن مالك ـ رضي الله تعـالى عنـه ـ قال : مرَّ النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بامرأة تبكي عند قبر ، فقال : اتقي الله واصبري • قالت : إليك عني [وما تبالي بمصيبتي م] فإنك لم تصـــب

(١) دانەر ـ خ ـ لە پاڵ حەدیثەکەدا نووسیویە کە قەسطەلانی لەو شوێنەدا چەند حەدیثی نەقڵ کردوە کە دەلالەت لەســـــەر ئەوە ئەکەن کـە روخصەتەکە تەنها بۆ ئوممومعەطییە نیە •

بمصيبتي ، ولم تعرفه • فقيل لها : إنه النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ [القائل هو الفضل بن عباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ طبراني] ، [فأخذها مثل الموت • م] فأتت باب النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فلم تجد عنده بوابين ، فقالت : لم أعرفك ، فقال : إنما الصبر عند الصدمة الأولى • ح ـ ٢/٣٨٢ ، م ـ ٤/٢٥٩ ، أخرجه في الأحكام أيضاً ، د ، ت ، ن

تەرجەمە :

ئەنەس ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ تەشريفى بە لاى ژنێكا رابورد لەسەر قەبرێ ئەگريا • پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووى : تەقوات لە خوا بىێ‌و صەبر بكە ، وتى : لێم دوورموەكەوە ، تۆ بە موصيبەتى من گرفتار نەبووى موبالاتى پێ ناكەى • ئەو ژنە نەيزانى كە ئەوە پێغەمەرە ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەضلى كوڕى عەباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ پێى‌وت : ئەوە پێغەمەرە ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ [ژنەكە زۆرى پێ‌ناخۆش بو لە مردنەوە نزيك بوو] لێى‌دا چوە بەردەرگاى ماڵى پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لە بەردەرگاكەيا دەركەوانى نەدى • عەرزى‌كرد : نەمناسيت ، يەعنى قوصوورم عەفو بكە كە بە ناشيرينى جوابم دايەوە • پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووى : صەبر ئەمجا لە = ئەووەڵ = وەختى تووشبوونى موصيبەتا فائيدە بەخشەو ثەوابى كاميلى هەيە ، يەعنى چونكى لە ئەووەڵەوە صەبرت نەكرد ئێستە لە ئەجرى كاميلى مەحرووم بووى •

٥٠/٢٩٤٠ ـ عن عبدالله بن عبيدالله بن أبي مليكة قال : توفيت ابنة لعثمان [أم أبان •] ـ رضي الله تعالى عنه ـ بمكة وجئنا لنشهدها ، وحضرها ابن عمر وابن عباس ـ رضي الله تعالى عنهم ـ وإني لجالس بينهما

أو قال : جلست الى أحدهما • ثم جاء الآخر فجلس إلى جنبي فقال عبدالله بن عمر – رضي الله تعالى عنهما ـ لعمرو بن عثمان : ألا تنهى عن البكاء ؟ فإن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : إن الميت ليعذب ببكاء أهله عليه • فقال ابن عباس – رضي الله تعالى عنهما ـ : قد كان عمر ـ رضي الله تعالى عنه ـ يقول بعض ذلك •

ثم حدّث فقال : صدرت مع عمر ـ رضي الله تعالى عنه ـ من مكة حتى إذا كنا بالبيداء اذا هو بركب تحت ظل ثمرة ، فقال : اذهب فانظر من هؤلاء الركب ؟ قال : فنظرت فإذا صهيب ، فأخبرته فقال : ادعه لي [فليلحق بنا ، فقلت : إن معه أهله • قال : وان كان معه أهله • م] فرجعت الى صهيب فقلت : ارتحل فالحق بأمير المؤمنين ، فلما أصيب عمر [رضي الله تعالى عنه] دخل صهيب يبكي يقول : وا أخاه ! وا صاحباه ! فقال عمر ـ رضي الله تعالى عنه ـ : يا صهيب أتبكي عليّ وقد قال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ان الميت يعذب ببعض بكاء أهله عليه ؟ قال ابن عباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ : فلما مات عمر [رضي الله تعالى عنه] ذكرت ذلك لعائشة ـ رضي الله تعالى عنها ـ فقالت : يرحم الله عمر ، والله ما حدث رسول الله إن الله ليعذّب المؤمن ببكاء أهله عليه ، لكن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : إن الله ليزيد الكافر عذاباً ببكاء أهله عليه • وقالت: حسبكم القرآن : (ألاّ تزر وازرة أخرى)[1] قال ابن عباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ عند ذلك والله = هو = أضحك وأبكى • قال ابن أبي مليكة : والله ما قال ابن عمر [رضي الله تعالى عنهما] ـ شيئا • خ ـ ٣٨٦/٢ ، م ـ ٢٦٤/٤ •

---

(١) النجم / ٣٨ •

الحديثان صحيحان ولا منافاة بينهما بحمل التعذيب على الوصية بالبكاء وعدمه على عدمها • من قسطلاني •

تەرجەمە :

عەبدوڵڵای کوڕی عوبەیدوڵڵای کوڕی ئەبو موولەیکە ـ رحمه الله ـ ئەفەرموێ : ئومموئەبانی کچی ئیمامی عوثمان رضي الله عنه ـ لە مەککەدا وەفاتی کرد ، چووین کە حازری جەنازەکەی بین • ئیبنوعومەرو ئیبنوعەباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـیش حازری بوون ، من لە بەینیانا دانیشتبووم ، یا فەرمووی من لە تەنیشت ئیبنوعومەرەوە ـ رضي الله تعالى عنهما ـ دانیشتبووم ، یەکێکیش دەستی ئیبنوعەباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـی رائەکێشا هێنای و لە تەنیشت منەوە دانیشت [من کەوتمە بەینیان دەنگی گریان لەماڵەوە هات • م] ئیبنوعومەر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ بە عەمری کوڕی عوثمان ـ رضي الله تعالى عنه ـ ی فەرموو : بۆ مەنعیان لە گریان ناکەی ؟ پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : مردوو بە گریانی کەس‌وکاری لە سەری موعەذذەب ئەبێ • ئیبنوعەباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ فەرمووی : عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ بەعزێ لەوەی ئەفەرموو •

لە پاشا فەرمووی : لە خزمەتیا لە مەککەوە ئەگەڕامەوە تا گەیینە بەیداء تێفکرین چەند سوارێ لە ژێر سێبەری دار سەمورەیێکا بوون ، ئەمری پێ‌فەرمووم : بچۆ بزانە ئەوانە کێن • چووم تێفکریم صوهەیب بوو ـ رضي الله تعالى عنه ـ خەبەرم دایێ ، فەرمووی : بۆم بانگ بکە [عەرزم‌کرد : ماڵو منالی لەگەڵە ، فەرمووی : با ماڵو منالیشی لەگەڵ بێ • م] گەڕامەوە بۆ لای صوهەیب پێم‌وت : هەڵسە بکەرە ئەمیرولموئمینین [هاتە خزمەتی تا گەیینە مەدینە] کە ئیمامی عومەر ـ رضي

الله تعـالى عنــه ـ خەنجەرەکەی لێـدرا صوهەیب هاتـە عەیادەتی ئەگریاو ئەیوت : ئای بۆ براکەم ! ئای بۆ رەفیقەکەم ! عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ فەرمووی : ئەی صوهەیب بۆ تۆ لەسەر من ئەگریت ؟ [فەرمووی : بەڵێ وەڵڵاهی لەســەر تۆ ئەگریم • م عن أبي موسى ـ رضـي الله تعـالى عنــه ـ ٤ ـ ٢٦٤][1] فەرمووی : پێغـەمـەر ـ صلى الله تعـالى عليـه وســلم ـ فەرموویەتی : مردوو بـە بەعزێ گریانی کەس‌وکاری لەسەری موعەذەب ئەبێ • ئیبنوعەباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ فەرمووی : کە عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ وەفاتی‌کرد ئەوەم عەرزی عایشە ـ رضي الله تعالى‌عنها ـکرد ، فەرمووی : عومەر رەحمەتی خوای لێبێ ، وەڵڵاهی پێغەمەر ـ صـلى الله تعالى عليه وسلم ـ نەیفەرموە کە مەیتی موسوڵمان بە گریانی کەس‌و کاری لە سەری عەذاب ئەدرێ ، ئەمما ئەوەی فەرموو کـە خوا ـ عـز وجـل ـ عەذابی کافر زیاد ئەکا بە گریانی کەس‌و کاری لەســـــەری • فەرمووی : قورئان کافیە بۆ ئێوە کە ئەفەرموێ : هیچ نەفسـێکی گوناهبار گونـاهی کەسێکی تر هەڵناگرێ ، یەعنی بە گوناهی ئەو گوناهبار نابێ • ئیبنوعەباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ ئەم ئایەتەی خوێندەوە کـە مەئـالی وایە : خـوا ئینسـان یێنێتە پێکەنین‌و ئەیگرینێ ، یەعنی گریـان‌و پێکەنین‌و حـوزن‌و سورور لە خواوەیە ، تەئثیر ناکەن لە عەذابی‌کەسێکی ترا ئیبنوئەبی‌مولەیکە فەرمووی : وەڵڵاهی ئیبنوعومەر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ هیچی نەفەرموو [ئەمما لازم ناکا لەبەر عەجزی بێ لە جواب ، بەڵکو حەزی لە موجادەلـە نەکردوە] •

٢٩٤١/٥١ ـ عن أنس ـ رضي الله تعالى عنــه ـ أن عمر بن الخطاب لما طعن عولت عليه حفصة [رضي الله تعالى عنها] • فقال : يا حفصة أمـا

---

(١) دانەر ـ خ ـ لێرەدا تەرجەمەی چەند قســــەیێکی کردوە ، کـــە عەرەبییەکەیانی نەنووسیوە •

سمعتِ رســــول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يقول : المعوَّل عليه يعذَّب ؟ وعول عليه صهيب فقال عمر : يا صهيب أما علمت أن المعول عليه يعذب ؟ م ـ ٤/٢٦٣ ٠

تەرجەمە :

ئەنەس ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : كە ئیمامی عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ خەنجەری لێدرا حەفصە ـ رضي الله تعالى عنها ـ بە هاوارەوە بۆی گریا ٠ = عومەر = فەرمووی : ئەی حەفصە بۆ نەتبیســــتوە لـە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى علیـه وسـلم ـ فەرموویەتی ئەوەی واوەیلای بۆ بکرێ عەذاب ئەدرێ ؟ صوهەیبیش ـ رضي الله تعالى عنه ـ بـە واوەیلاوە بۆی گریا ، پێیفەرموو : ئەی صـوهەیب بۆ نازانی ئەوی کـە واوەیلای لەسەر بکرێ عەذاب ئەدرێ ؟

٢٩٤٢/٥٢ ـ عن عروة قال : ذكر عند عائشة أن ابن عمر [رضي الله تعالى عنهم] يرفع الى النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ أن الميت يعـذب في قبره ببكاء أهله ، فقالت : وَهِلَ [غلط] إنما قال رسـول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : إنه يعذب بخطيئته أو بذنبه وإن أهله ليبكون عليه الآن ٠ وذلك مثل قوله : إن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قـام على القليب يوم بدر وفيه قتلى بدر من المشـــركين فقال لهم ما قال : إنهم ليسمعون ما أقول ، وقد وهل ، إنما قال : إنهم ليعلمون أن ما كنت أقـول لهم حق ٠ ثم قرأتْ (إنك لا تسمع الموتى)[1] (وما أنت بمسـمع من في القبور)[2] يقول حين تبوؤا مقاعدهم من النار م ـ ٤/٢٦٤ ٠

---

(١) النحـل / ٨٠ ٠

(٢) فاطـر / ٢٢ ٠

٢٩٤٣/٥٣ ـ وعن عروة قال ذكر عند عائشة [رضي الله تعالى عنها] قول ابن عمر [رضي الله تعالى عنهما] الميت يعذب ببكاء أهله عليه فقالت : يرحم الله أبا عبدالرحمن سمع شيئاً فلم يحفظ ، إنما مرت على رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ جنازة يهودي وهم يبكون عليه ، فقال : أنتم تبكون وإنه ليعذب ٠ م ـ ٤/٢٦٦ (بەسە) ٠

تەرجەمە :

که بە حەزرەتی عایشە گەیی کە ئیبنوعومەر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ بە مەرفووعی ئەفەرموێ : کـە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليـه وسلم ـ فەرموویەتی : کـە مردوو بـە گریـانی کەس و کاری لەسەری موعەذذەب ئەبێ ٠٠ فەرمووی : بە غەلەطا چوە ٠ پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : مردوو بە گوناهی خۆی لە قەبرا عەذاب ئەدرێ کەچی کەس و کاری ئێستەکە لەسەری ئەگرین ٠ وەك پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليـه وسلم ـ لەســـــەر چاڵەقوتەی بـەدر تەشریفی وەستاو ئەوی فەرمووی ، فەرمووی ٠ لە پاشا لـە جوابی عومـەرا ـ رضـي الله تعـالى عنـه ـ کـە فەرمووی : تۆ چۆن قسە لەگەڵ ئەو لاشە بێ رۆحانە ئەکەی ؟ فەرمووی : ئەوان گوێیان لەوەیە کە من ئەیڵێم ٠ لەوەیشا عومەر ـ رضي الله تعالى عنه ـ بەغەلەط چوو ؛ پێغەمەر ـ صلى الله تعـالى عليه وسلم ـ فەرمووی : ئێستە کە جێگیر بوون لە ئاگرا ئەزانن کە ئەوی من پێم وتوون حەقە ، ئێســـتە تێگەییون ٠ لە پاشا عایشە ـ رضي الله تعالى عنها ـ ئەم ئایەتەی خوێندەوە کە مەئالی وایە : ئەی محمد تۆ قسە بە مردوو نابیەی ٠ ئەوی لە قەبریشایە قسەی پێ نابیەی ٠

لە ریواتەکەی ترا خوا رەحم بە ئەبوعەبدورەحمان بکا ، شــــتێکی بیســـتوەو تێی نەگەییوە ؛ بەلای پێغەمەردا ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ

جەنازەیەکی جوولەکە رابورد ، لەســــەری ئەگریـان ، فەرمووی : ئێوە لەسەری ئەگرینو ئەو عەذاب ئەدرێ •

ئـەم حەدیثانە هەموو صـــــەحیحن ، کـە ئەمر بەگریان بکا بۆی موعەذذەب ئەبێ ، (وإلا) موعەذذەب نابێ •

الميت لا ينجس(١) :

ئیبنوعومەر ـ رضي الله تعالى عنـه ـ حەنووطی کـــرد بـە کوڕێکی سەعیدی کوڕی زەیدەوە ـ رضي الله تعـالى عنــه ـ و هەڵی‌گرتو نوێژی لەسەر کرد ، دەستنوێژی نەشتەوە •

ئیبنوعەباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ ئەفەرموێ : موسوڵمان نە بـە زیندوویی نە بە مردوویی پیس نابێ • سەعدی کوڕی وەقاص ـ رضي الله تعالى عنهما ـ ئەفەرموێ : ئەگەر مردوو پیس ببوایە دەســــتم لێ نەئەدا • پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : موسوڵمان پیس نابێ • عەطاو زوهـریو عەمـری کوڕی دینارو قەتـادە ئەفەرموون : کفـن لــە (رأس المال) ئەدرێ • ح ـ ٢/٣٦٨ •

عەمری کوڕی دینار ئەفەرموێ : حەنووط لە هەمووماڵەکە دەرەکرێ • ئیبراهیمی نەخەعی ئەڵێ : لە پێشا کفن ، لە پاش ئەو قەرز ، لە پاش ئـەو وەصیەت • سوفیان ئەفەرموێ : ئوجرەی قەبرو ئوجرەی شـــتن داخڵی کفنە • ح ـ ٢/٣٧٧ •

٢٩٤٤/٥٤ ـ عن إبراهيم أن أبـاه عبدالرحمن بن عوف ـ رضـي الله تعالى عنه ـ أتي بطعام وكان صائماً ، فقال : قتل مصعب بن عمير وهو خير

---

(١) مردوو پیس نابێ •

مني كفن في بردة إن غطي رأسه بدت رجلاه ، وإن غطي رجلاه بدا رأسه • وأراه قال : وقتل حمزة وهو خير مني ، ثم بسط لنا من الدنيا ما بسط • أو قال : أعطينا من الدنيا ما أعطينا ، وقد خشينا أن تكون حسناتنا عجلت لنا ، ثم جعل يبكي حتى ترك الطعام • ح - ٣٧٨/٢ ، ٣٧٧ • ح - ٢٨٦/٦

تەرجەمە :

ئیبراهیمی کوڕی عەبدوڕەحمانی کوڕی عەوف ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : باوکی بەڕۆژو بوو لە ئیفطارا طەعامیان بۆ هێنا ، فەرمووی : موصعەبی کوڕی عومەیر لە ئوحودا شەهید بوو ، ئەو لە من چاتر بوو لە بوردەیێکا کفن کرا سەری پێی داپۆشرایە پێی دەرەکەوت ، پێی داپۆشرایە سەری دەرەکەوت • وا بزانم فەرموویشی : حەزرەتی حەمزە شەهید کرا ئەو لە من چاتر بوو ، یەعنی ئەویش وا کفن کرا ، لە پاشا دنیا بۆ ئێمە واسیع کرا ، یا فەرمووی : لە دنیا ئەوی پێمان عەطا کرا ـ کرا • ئەترسین ئەم دنیایە کە دراومانەتێ ثەوابی عەمەلمان بێ بۆمان هێنراییتە دنیاوە • لە پاشا گریاو طەعامەکەی نەخوارد •

٢٩٤٥/٥٥ ـ أبو مالك الأشعري [رضي الله تعالى عنه] حدث أن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : أربع في أمتي من أمر الجاهلية لا يتركونهن : الفخر في الأحساب ، والطعن في الأنساب ، والاستسقاء بالنجوم ، والنياحة ، وقال : النائحة اذا لم تتب قبل موتها تقام يوم القيامة وعليها سربال من قطِران ودرع من جرَب • م - ٢٦٨/٤ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : چوارشت = لە ئوممەتی مندا = لە کردەوەی جاهیلییەتە تەرکی ناکەن : فەخرکردن

به حه‌سه‌ب ، طه‌عندان له نه‌سه‌ب ، طه‌ڵه‌بی باران به واسیطه‌ی ئه‌ستێره‌وه • لاوانه‌وه • فه‌رمووی : ئه‌و ژنه‌ی ئه‌لاوێنێته‌وه ئه‌گـه‌ر لـه پێش مردنیـا ته‌وبه‌ی لیٚ نه‌کا له قیامه‌تا که له قه‌بر هه‌ڵســـــا ، وا هه‌ڵه‌سیٚ ده‌رپێیێ لـه قه‌تران‌و کراسیٚ له گه‌ڕۆڵی له‌به‌را ئه‌بیٚ •

[وا بیٚ به خه‌یاڵما که ئه‌م حه‌دیثه‌م نووسیبیٚ]

وقال عمر ـ رضي الله تعالى عنه ـ دعهنّ يبكين على أبي ســـليمان ، ما لـم يكن نقع ، أو لقلقـة • والنقـع : التـراب على الرأس • واللقلقة : الصوت • ح ـ ٢/٣٨٨ •

ته‌رجه‌مه :

[که خالیدی کوڕی وه‌لید ـ رضي الله تعـالى عنه ـ وه‌فـات ئه‌کـا له ته‌ئریخی بیسـت‌و سێدا ژنانی موغیره له سه‌ری ئه‌گرین ، عه‌رزی ئیمامی عومه‌ر کـرا ـ رضي الله تعالى عنـه ـ کـه : بنێره نه‌هیان بکه لـه گریان] فه‌رمووی : وازیان لیٚ بێنه با = بۆ = ئه‌بوسوله‌یمان بگرین به‌و شه‌رته که خۆڵ به‌سه‌راکردن‌و ده‌نگی به‌رز نه‌بیٚ •

٢٩٤٦/٥٦ ـ عن المغيرة ـ رضي الله تعالى عنه ـ قال : ســمعت النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يقول : إن كذبا عليّ ليس كـكذب على أحد ، من كذب عليّ متعمداً فليتبوأ مقعده من النار ، سمعت النبي ـ صـلى الله تعالى عليه وسلم ـ يقول : من نيح عليه يعذب بما نيح عليه • ح ـ ٢/٣٨٨ ، م ـ ١/٢٩٥ ، م ـ ٤/٢٦٧ ، ت •

ته‌رجه‌مه :

موغیره ـ رضي الله تعـالى عنه ـ ئه‌فه‌رمویٚ : لـه پێغه‌مه‌ر ـ صلى الله تعـالى عليـه وسـلم ـم بیسـت ئه‌یفه‌رموو : درۆکردن بـه ده‌م منه‌وه وه‌ك

درۆکردن نیه بە دەم خەڵقەوە • هەرکەسێ بە عەمدەن درۆم بە دەمەوە بکا ئەو کەسە با جێی خۆی لە ئاگرا حازر بکا • لە پێغەمەرم بیست ـ صلی الله تعالی عیه وسلم ـ ئەیفەرموو : هەرکەسێ لە سەری بلاوێنرێتەوە ئەو کەسە بە لاوانەوە لە سەری عەذاب ئەدرێ • یەعنی ئەگەر وەصیەتی پێ‌کردبێ • یا ئەگەر عادەتیان بووبێ وەصیەتی بە تەرکی نەکردبێ •

٢٩٤٧/٥٧ ـ نعمان بن بشير ـ رضي الله تعالى عنهما ـ قال : أغمي على عبدالله بن رواحة ـ رضي الله تعالى عنه ـ فجعلت أخته عمرة [وهي أم نعمان ـ رضي الله تعالى عنه ـ] تبكي وا جبلاه ، وا كذا ، وا كذا ، تعدد عليه فقال حين أفاق : ما قلتِ شيئاً إلا قيل لي : آنت كذلك ؟ وفي أخرى خصري : فلما مات لم تبكِ عليه ح ـ ٦/٣٧١ •

تەرجەمە :

نوعمانی کوڕی بەشیر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ ئەفەرموێ : عەبدوڵڵای کوڕی رەواحەی خاڵم لە نەخۆشییێکا بێخود بوو ، عەمرەی خوشکی ، کە دایکمە ، ئەگریاو ئەیوت : وای بۆ کێوەکەم ، وای بۆ ئەوەم ، بۆ ئەوەم ، شەمائیلی هەڵئژمارد • کە هاتەوە هۆشی خۆی فەرمووی : هەرچییێکت وت لێیان ئەپرسیم : بۆ تۆ وایتە ؟ کە عەبدوڵڵا وەفاتی کرد بە شەهیدیی بۆی نەگریا •

البكاء عند المريض(١) :

٢٩٤٨/٥٨ ـ عن عبدالله بن عمر [رضي الله تعالى عنهما] قال : اشتكى سعد بن عبادة [رضي الله تعالى عنه] شكوى له ، فأتاه النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يعوده مع عبدالرحمن بن عوف ، وسعد بن أبي وقاص ،

(١) گریان لای نەخۆشدا .

وعبدالله بن مسعود ـ رضي الله تعـالى عنهم ـ فلما دخل عليـه فوجده في غاشية أهله فقال : قد قضى ؟ قالوا : لا يا رسول الله ، فبكى النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ، فلما رأى القوم بكاء النبي ـ صلى الله تعالى عليـه وسلم ـ بكوا • فقال : ألا تسمعون ؟ إن الله لا يعـذب بدمـع العين ، ولا بحزن القلب ، ولكن يعذب بهذا ـ وأشار إلى لسانه ـ أو يرحم ، وان الميت يعذب ببكاء أهله عليه • وكان عمر ـ رضي الله تعالى عنه ـ يضـــرب فيه بالعصا ، ويرمي بالحجارة ، ويحثي بالتراب • ح ـ ٢ ٣٩٩ ، م ـ ٤/٢٥٧ •

٢٩٤٩/٥٩ ـ وعنه قال : كنا جلوساً مع رسول الله ـ صلى الله تعـالى عليه وسلم ـ إذ جاء رجل من الأنصار فسلم عليه ثم أدبر الأنصاري ، فقال رســـول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يا أخا الأنصــــار كيف أخي سعد بن عبادة ؟ فقال : صالح • فقال رســول الله ـ صـلى الله تعـالى عليـه وسلم ـ : من يعوده منكم ؟ فقام وقمنا معه ونحن بضعة عشر ما علينا نعال ، ولا خفاف ، ولا قلانس ، ولا قمص ، نمشي في تلك السباخ حتى جئناه ، فاستأخر قومه من حولـه حتى دنا رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ وأصحابه الذين معه • م ـ ٤/٢٥٨ •

تەرجەمە :

عەبدوللآی کوڕی عومەر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ ئەفەرموێ : لـە خزمەت پێغەمەرا ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ دانیشـــتبووین پیاوێ لـە ئەنصار هاتە خزمەتی سەلامی کرد • سەعدی کوڕی عوبادە ـ رضـــي الله تعالى عنه ـ نەخۆش بوو ، پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لەو پیاوەی پرسی : ئەی برای ئەنصاریی سەعدی برام چۆنە ؟ عەرزی‌کرد : چاکـە • پێغەمەر ـ صلى الله تعـالى عليـه وسلم ـ فـەرمووی : لـە ئێوە کێ یێتـە

عەیادەتی ؟ تەشریفی هەڵساو ئێمەیش لە خزمەتیا چووین هەڵساین ، ئێمەیش ئەوەندەو دە کەس بووین ، هیچمان نەبوو نە نەعلمان بوو ، نە کەوشمان بوو ، نە قەلەنسوەمان بوو ، نە کراسمان بوو ، بە ناو ئەو ئەرزە ریکەلانیەدا ئەڕۆیین تا چووینە لای ، عەبدوڕەحمانی کوڕی عەوفو ، سەعدی کوڕی ئەبووەقاصو ، عەبدوڵلای کوڕی مەسعوودیشی لە خزمەتا بوو ، کە تەشریفی چوە ئەوێ سەعد ـ رضي الله تعالی عنه ـ قەومەکەی لە دەورو پشتیا بوون ، پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ فەرمووی : تەواو بوە ؟ عەرزیانکرد : خەیر (یا رسول الله) پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ گریا کە خەڵقەکە چاویان پێکەوت کە پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ ئەگری ئەوانیش گریان ، پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ فەرمووی : گوێ بگرن ، خوا ـ عز وجل ـ بەمە ئینسان عەذاب نادا کە ئینسان فرمێسکی بێت ، بە حوزنی قەلبیش عەذابی نادا ، ئیشارەتی زمانی کردو فەرمووی : ئەمما بەمە عەذاب ئەدا یا خوا رەحمی پێ ئەکا • یەعنی ئینسان بە واسیطەی زمانی ئەکەوێتە عەذابەوە یا رەحمەتەوە • بە تەحقیق مردوو [ئەگەر دەخلی بێ لەوەدا کە بە وەجهی غەیرە مەشرووع بۆی بگرین] بە گریانی کەسوکاری عەذاب ئەدرێ •

ئیمامی عومەر ـ رضي الله تعالی عنه ـ بە دار ، بە بەردهاویتن ، بە خۆڵ بەسەراکردن لە سەر گریان لە خەڵقی ئەدا •

زیارەتی قەبرو ژن لەگەڵ جەنازەدا چوون :

٢٩٥٠/٦٠ ـ عن أم عطية ـ رضي الله تعالی عنها ـ قالت : نهينا عن اتباع الجنائز ولم يعزم علينا • ح ـ ٢/٣٨٠ ، م ـ ٤/٢٧٢ •

تەرجەمە :

ئوممو عەطییە ـ رضي الله تعالی عنها ـ ئەفەرموێ : نەهی‌کـراویـن = لەوە = کە لەگەڵ جەنازەدا بچینە سەر قەبران ، ئەمما لەســـــەرمان حەرامنەکراوە •

٢٩٥١/٦١ ـ عن عائشة ـ رضي الله تعالی عنها ـ قالت : كان رسـول الله ـ صلى الله تعالی عليه وسلم ـ كلما كانت ليلتها من رسول الله ـ صلى الله تعالی عليه وسلم ـ يخرج من آخر الليل الى البقيع فيقول : السلام عليكم دارَقَوْمٍ مؤمنين وأتاكم ما توعدون ، غداً مؤجلون ، وإنا إن شاء الله بكم لاحقون ، أللهم اغفر لأهـل بقيـع الغَرقدِ • ولم يقـل قتيبة = قوله = وأتاكم • م ـ ٣١٨/٤ •

تەرجەمە :

عایشە ـ رضي الله تعالی عنها ـ ئەفەرموێ : كوللی شەوێ لە نەوبەتی ئەوا پێغەمەر ـ صلى الله تعالی عليه وسلم ـ لە ئاخری شەوا تەشریفی ئەچوو بۆ بەقیع ئەیفەرموو : ئەی دیاری قەومی موسوڵمانان سەلامتان لەســـــەر بێ ، ئەوی کە سبەینێ وەعدەتان پێ‌ئەدرێ بە موئەججەلی وا بۆتان هات ، ئێمەیش (إن شـــــاء الله) ئیلتیحاق ئەكەین بـە ئێوە ، خوایا لە ئەهلی (بقيع الغرقد) خۆش ببە •

[ئەمما خوا غەضەب بگرێ لە هەموو ئەصـــنافی غەششاش دوێنێ سەری ئەم شیشە مەرەکەبەم هەڵبچڕیوە !][1] •

٢٩٥٢/٦٢ ـ بريدة [رضي الله تعالی عنه] قال : كان رســـول الله ـ صلى الله تعالی عليه وسلم ـ يعلمهم إذا خرجوا الى المقابـر فكـان قائلهم

---

(١) دانەر ـ خ ـ گەلێ جار هاواری بەرز ئەبێتەوە لە دەست بێ‌کاغەزیو مەرەکەب خراپی ، ئەم جارە هاواری لە دەس غەشو فرو فێڵە .

يقول في رواية أبي بكر : السلام على أهل الديار • وفي رواية زهير : السلام عليكم أهل الديار من المؤمنين والمسلمين = والمسلمات = وإنا إن شاء الله للاحقون • أسأل الله لنا ولكم العافية = م ـ ٤/٣١٢ = •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ تەعلیمی ئەوانەی کرد کە ئەچوونە سەر قەبران ئەم دۆعایە بکەن ـ دوو ریوایەت لە دۆعاکەدا هەیە ـ :

ئەبوبەکر ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ وایفەرموە کە بڵێین : سەلام لەسەر ئەهلی دیار بێ لە موئمینانو موسوڵمانان ، ئێمە (إن شاء الله) ئیلتیحاق ئەکەین بە ئێوە ، عافیەت لە خوا طەلەب ئەکەین بۆ ئێمەو ئێوە • لە ریوایەتی زوهەیرا سەلام لە سەر ئێوە بێ ئەی ئەهلی دیار ، سەلام لە سەر ئێوە بێ ئەی ئەهلی دیار •

٦٣/٢٩٥٣ ـ عن أبي هريرة [رضي الله تعالى عنه] قال : زار النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قبر أمه فبكى وأبكى من حوله ، فقال ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : استأذنت ربي في أن أستغفر لها فلم يأذن لي ، واستأذنته في أن أزور قبرها فأذن لي ، فزوروا القبور فإنها تذكركم الموت • م ـ ٤/٣٢٥ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ زیارەتی قەبری دایکی کرد ، گریاو ئەوانەیش کە لە دەورو پشتی بوون گریان ، لە پاشا فەرمووی : ئیذنم لە خوا خواست کە ئیستیغفاری بۆ بکەم ئیذنی نەدام ، ئیذنم خواست

کە زیارەتی بکەم ئیـذنی دام ، ئێوەیش زیارەتی قەبر بکەن ؛ چونکی مردنتان ئەخاتەوە فکر .

٦٤/٢٩٥٤ - بريدة - رضي الله تعالى عنه - قال : قال رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - : كنت نهيتكم عن زيارة القبور فزوروها[١] . م - ٤/٣٢٥ .

پێغەمەر - صلی الله تعالی علیه وسلم - فەرمووی : نەهیم لێکردن کە زیارەتی قەبر بکەن ، زیارەتی بکەن .

عەیادەتی ئەهلی کیتابو تەلقینی :

٦٥/٢٩٥٥ - عن أنس - رضي الله تعالى عنه - قال : كان غلام يهودي يخدم النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - فمرض فأتاه النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - يعوده فقعد عند رأسه ، فقال له : أسلم ، فنظر الى أبيه وهو عنده فقال له : أطع أبا القاسم - صلى الله تعالى عليه وسلم - فأسلم فخرج النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - وهو يقول : الحمد لله الذي أنقذه من النار ح - ٢/٤٣٧ .

تەرجەمە :

کوڕە جوولەکەیێ خزمەتی پێغەمەری ئەکرد - صلی الله تعالی علیه وسلم - نەخۆش کەوت ، پێغەمەر - صلی الله تعالی علیه وسلم - تەشریفی

---

(١) دانەر - خ - ئەم حەدیثەی بە تەواویی نەنووسیوەو ئەمە تەواوی‌یەکەیەتی : « ... ونهيتكم عن لحوم الاضاحي فوق ثلاث فأمسكوا ما بدا لكم ، ونهيتكم عن النبيذ إلا في سقاء فاشربوا في الاسقية كلها ، ولا تشربوا مسكرا » ئەمەیش لەبەر ئەوەیە کە ئەم حەدیثە رابورد .

چوه عەیادەتی ، تەشریفی لای سەریەوە دانیشت پێیفەرموو : موسوڵمان ببـە ، باوکیشی لـە لای بوو ، تەماشـــای بـاوکی کرد ، باوکی پێیوت : ئیطاعەی ئەبولقاسم بکە ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ موســوڵمان بوو ، پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسـلم ـ تەشریفی هاتەدەرێو ئەیفەرموو : حەمد بۆ خوایێ کە لە ئاگر نەجاتی دا •

ئیمانی سەرەمەرگ عەقڵی لەسەر خۆی بێ دروستە •

عەیادەتی ئەهلی کیتاب دروستە •

تەڵقینی دینکردنیان سوننەتە •

تەعزیـە بـۆ مردوو :

٢٩٥٦/٦٦ ـ عن محمد بن سيرين [رحمه الله تعالى ، ورضي عن أبيه] قال : توفي ابن لأم عطية ـ رضي الله تعالى عنها ـ فلما كان اليوم الثالث دعت بصفرة فتمسحت به ، وقالت : نهينا أن نُحِدَّ أكثر من ثلاث إلا بزوج •

ح ـ ٢/٣٨٠ •

تەرجەمە :

کوڕێکی ئوموعەطییە ـ رضي الله تعـالى عنها ـ وەفاتیکرد ، رۆژی سێیەم زەعفەرانی هێنا سووی لە خۆی ، فەرمووی : نەهیمان لێکراوە کە بۆ مێرد نەبێ زیاد لە سێ رۆژ تەعزیە بگرین •

٢٩٥٧/٦٧ ـ عن حميد بن نافع [رحمه الله تعالى] عن زينب بنت أبي سـلمة ـ رضـي الله تعـالى عنهما ـ أنهـا أخبرته هذه الأحاديث الثلاثـة = قال = قالت = زينب = : دخلت على أم حبيبة [رضي الله تعالى عنها] زوج النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ حين توفي أبوها أبو ســفيان ،

فدعت أم حبيبة بطيب فيه صفرة خلوق أو غيره ، فدهنت منه جارية ، ثم مست بعارضيها ، ثم قالت : والله ما لي بالطيب من حاجة ، غير أني سمعت رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يقول على المنبر : لا يحل لامرأة تؤمن بالله واليوم الآخر تحد على ميت فوق ثلاث ، إلا على زوج أربعة أشهر وعشرا •

= قالت زينب = : ثم دخلت على زينب بنت جحش [رضي الله تعالى عنها] حين توفي أخوها ، فدعت بطيب فمست منه ، ثم قالت : والله ما لي بالطيب من حاجة غير أني سمعت رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يقول على المنبر : لا يحل لامرأة تؤمن بالله واليوم الآخر تحد على ميت فوق ثلاث إلا على زوج أربعة أشهر وعشرا •

قالت زينب : سمعت أمي أم سلمة [رضي الله تعالى عنهما] تقول : جاءت امرأة إلى رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فقالت : يا رسول الله إن ابنتي توفي عنها زوجها ، وقد اشتكت عينها ، أفنكحلها ؟ فقال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : لا ، مرتين أو ثلاثاً كل ذلك يقول لا • ثم قال : إنما هي أربعة أشهر وعشر • وقد كانت إحداكن في الجاهلية ترمي بالبعرة على رأس الحول • قال حميد : فقلت لزينب [رضي الله تعالى عنها] : وما ترمي بالبعرة على رأس الحول ؟ فقالت زينب : كانت المرأة اذا توفي عنها زوجها دخلت حِفشا ولبست شر ثيابها ، ولم تمس طيباً ولا شيئاً حتى تمر بها سنة • ثم تؤتى بدابة : حمار ، أو شاة ، أو طير ••• فتَفْتَضُّ به ، فقلّما تفتض بشيء إلا مات ، ثم تخرج فتعطى بعرة فترمي بها ، ثم تراجع بعدُ ما شاءت من طيب أو غيره • ح – ٢/٣٨١ ، ح – ٨/١٨١ ، م – ٦/٣٢٣ •

مەعنـای (تفتضّ) هەریەکە بـە نەوعێکی ئەڵێ (والحاصـــل) نەیانزانیوە (اللفظ لمسلم) •

تەرجەمە :

حە میدی کوڕی نافیع - رحمه الله - لە زەینەبی کچی ئوموسـەلەمە سێ حەدیث ریوایەت ئەکا :

(١) زەینەب - رضي الله تعالى عنهـا - ئەفەرموێ : ئوموحەبیبەی حەرەمی پێغەمەر - صـلى الله تعـالى علیـه وسـلم ، ورضـي عنهـا - کە ئەبوسوفیانی باوکی لە شام وەفاتی کردو خەبەری بۆ هات ، لە دوای سێ رۆژ عەطری طەڵەب کرد جاری‌یەیێکی لە خۆی سوو ، خۆیشی لە هەردوو گۆنای سوو ، فەرمووی : وەڵڵاهی من ئیحتیاجم بە عەطر نیە ، ئەوەندەی هەیە لەسەر مینبەر لە پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم -م بیسـت ئەیفەرموو : حەڵاڵ نیە بۆ ژنێ کە ئیمانی بـە خواو رۆژی قیامەت بێ بۆ غەیری مێرد لە سێ رۆژ زیاتر تەعزیـە بگرێ ، بۆ مێـرد چوار مانگ‌و دە شەو تەعزیە بگرێ •

(٢) زەینەب - رضي الله تعالى عنها - ئەفەرموێ : لـە دوای ئـەوە چوومە خزمەت زەینەبی کچی جەحش - رضي الله تعالى عنها - کـە براکەی وەفاتی‌کرد عەطری ویست ، سووی لە خۆی لە پاشا فەرمووی : وەڵڵاهی من ئیحتیاجم بە عەطر نیە ، ئەوەندەی هەیە لە پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم -م بیست لەسەر مینبەر ئەیفەرموو : ژنێ کە ئیمانی بە خواو رۆژی قیامەت بێ ، بۆ غەیری مێرد ، بۆی حەڵاڵ نیە لە سێ رۆژ زیاتـر تەعزیـە بگرێ ، بۆ مێرد چوار مانگ‌و دە رۆژ تەعزیەی لەسەرە •

(٣) زەینەب - رضي الله تعالى عنها - ئەفەرموێ : لە ئوموسەلەمەی دایکمم بیسـت - رضي الله تعالى عنها - ئەیفەرموو : ژنێ هاتە خزمەت

پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ عەرزیکرد : (یا رسول الله) مێردی کچەکەم مردوە ئێستە چاوی ئێشێ چاوی برێژین ؟ پێغەمەر ـ صلی الله علیه وسلم ـ فەرمووی : خەیر • دوو جار یا سێ جار عەرزیکرد ، لـە هەموو جارێکا ئەیفەرموو خەیر • لە پاشا فەرمووی : عیددەی ژنی مێـرد مردوو چوار مانگو دە شەوە ، لە زەمانی جاهیلیەتا یەکێ لە ئێوە مێردی بمردایە لە سەری سالی دوایی پشقلی ئەهاویت بۆ [سەگ] •

حەمید ئەفەرموێ : عەرزی زەینەبم کرد : مەعنای ئەوە چیە کـە لـە سەری سالا پشقلی ئەهاویت ؟ فەرمووی : ژن کـە مێردی بمردایـە ئەچوە ناو ژوورێکی بچکۆلەوە ، کام جلی خراپ بوایە ئەیپۆشی ، بۆنی خۆشو هیچی لە خۆی نەئەدا تا سالێکی بەسەرا رائەبورد ، لە دواییدا حەیوانێکیان بۆ ئەهێنا ، کەر بوایە ، مەڕو بزن بوایە ، یا طەیر بوایە ••• بەو حەیوانـە (ئیفتیضاضی) ئەکرد ، [یەعنی تەعزیەکەی پێ ئەشـــکان] کەم وا ئەبوو ئەو حەیوانەی کە تەعزیەی پێ بشـــــکانایە نەمردایـە • لـە پاش ئەوە پشقلێکیان ئەدایێ سەگێکی بە لادا رابیوردایە ئەیهاویتێ ، لـە دوای ئەوە ئەچۆوە سەر عادەتی خۆی بۆنی ، ئەسبابی زینەتی لـە عـەمـەل ئەهێنا • [یەعنی ئێوە لە زەمانی جاهیلیەتا سالێ صەبرتانکردوە بۆچی ئێستە چوار مانگو دە رۆژ صەبر ناکەن ؟] •

ئەو ئیفتیضاضە لە ئیسلامەتیدا نیـە فەقەط بـۆ تێگەیینی حەدیثەکـە بەعزێ لـە نەوەوی نەقـل ئەکـەم : ئیبنوقوتەیبە ئەفەرموێ : مەعنـــای ئیفتیضاضم لە ئەهلی حیجاز پرسی وتیان : ژنی مێردمردوو لە عیددەدا تـا سالێ غوسلی نەئەکرد ، خۆی نەئەشت ، دەستی لـە ئـاو نەئەدا ، نینۆکی نەئەکرد ، لە دوای سالێ بە مەنظەرەیێکی پیسو کەریهەوە ئەچوە دەرێ ،

طەیرێ [یا حەیوانێ]کیان ئەداێ ، ئەیسوو لە فەرجیو فڕێی ئەدا ، کەم وا ئەبوو ئەو حەیوانە بژی •

ئیمامی مالیك ئەفەرموێ : ئەو حەیوانەی لە پێستی خۆی هەڵەسوو •

وەهەب ئەڵێ : دەستی بەسەرا ئەهێنا •

بەعزێ ئەڵێن : لە خۆیی ئەسوو ، غوسڵی ئەکردو خۆی ئەشت تا وەك زیوی لێ ئەهات •

ئەخفەش ئەڵێ : خۆی پاك ئەکردەوە وەك (فضة) زیو •

ئەزهەریی ئەڵێ : ئیمامی شافیعی لە باتی (تفتض) (تقبض)ی ریوایەتکردوە • یەعنی بەسەری پەنجەی حەیوانەکەی ئەگرت ، یەعنی نوقوڕچی لێ ئەگرت •

بەم ریوایەتانە دەرئەکەوێ کە کەس مەعناکەی نەزانیوە ، یا هەر نەزانرێ •

لەبەر جەنازە هەڵسان :

٢٩٥٨/٦٨ ـ عن أبي سعيد الخدري [رضي الله تعالى عنه] أن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : إذا رأيتم الجنازة فقوموا ، فمن تبعها فلا يجلس حتى توضع • م ـ ٣٠٣/٤ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ فەرمووی : کە جەنازەتان دی هەڵسن ، ئەوی لەگەڵی بێ تا دانەنرێ دانەنیشێ •

٢٩٥٩/٦٩ ـ جابر [رضي الله تعالى عنه] يقول : قام رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لجنازة مرت به حتى توارت • م ـ ٣٠٣/٤ •

٢٩٦٠/٧٠ ـ عن علي [رضي الله تعالى عنه] أنه قال : قام رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ثم قعد • م ـ ٤/٣٠٤ •

تەرجەمە :

جابير ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : جەنازەیێ بە لای پێغەمەرا ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ رابورد تەشریفى هەڵسا تا لە چاو ون بوو ، ئیمامى عەلى ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : لەبەر جەنازەیێ تەشریفى هەڵسا لە پاشا تەشریفى دانیشت •

٢٩٦١/٧١ ـ وعنه قال : رأينا رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قام فقمنا ، وقعد فقعدنا ، يعني في الجنازة • م ـ ٤/٣٠٥ •

تەرجەمە :

= حەزرەتى عەلى ـ رضي الله تعالى عنه = : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ مان دى لە جەنازەدا تەشریفى هەڵسا ئێمەیش هەڵساین ، ئەو دانیشت ئێمەیش دانیشتین •

٢٩٦٢/٧٢ ـ قاسمى كوڕى محەمەد ـ رحمهما الله تعالى ـ لە بەردەمى جەنازەوە ئەڕۆیى ، بۆ جەنازە هەڵئەستا ئەیوت : حەزرەتى عایشە ـ رضي الله تعالى عنها ـ ئەیفەرموو : ئەهلى جاهیلیەت بۆ جەنازە هەڵەستان ، كە چاویان بە جەنازە ئەكەوت دوو جار ئەیانوت : تۆ لە ناو كەس و كارتا ئەوە بووى كە بووى • ح ـ ٦/١٧٠

٢٩٦٣/٧٣ ـ عن عامر بن ربيعة [رضي الله تعالى عنه] عن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : اذا رأيتم الجنازة فقوموا حتى تخلفكم أو توضع • ح ـ ٢/٤٠١ ، م ـ ٤/٣٠٢ ، د ، ت ، ن ، جه •

تەرجەمە :

پێغەمەر - صلی الله تعالی علیه وسلم - فەرمووی : کە چاوتان بە جەنازە کەوت هەڵسن تا بەجێتان پێلێ ، یا دائەنرێ •

٧٤/٢٩٦٤ - عن النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - قال : إذا رأى أحدكم جنازة فإن لم يكن ماشياً معها فليقم حتى يخلفها أو تخلفه ، أو توضع من قبل أن تخلفه • ح - ٢/٤٠٢ •

تەرجەمە :

پێغەمەر - صلی الله تعالی علیه وسلم - فەرمووی : کە یەکێکتان جەنازەی دی ئەگەر لەگەڵی نەڕۆیی هەڵبستێ تا ئەیخاتە پشتەوە ، یا ئەکەوێتە پشتیەوە ، یا دائەنرێ ، لە پێش ئەمەدا کە ئەم ئەو یا ئەو ئەم بەجێ پێلێ •

٧٥/٢٩٦٥ - عن [كيسان] قال : كنا في جنازة فأخذ أبو هريرة - رضي الله تعالى عنه - بيد مروان فجلسا قبل أن توضع ، فجاء أبو سعيد - رضي الله تعالى عنه - فأخذ بيد مروان فقال : قم فوالله لقد علم هذا أن النبي صلى الله تعالى عليه وسلم - نهانا عن ذلك ، فقال أبو هريرة : صدق • ح - ٢/٤٠٢ •

تەرجەمە :

کەیسان ئەڵێ : لە جەنازەیێکا بووین ئەبوهورەیرە - رضي الله تعالى عنه - دەستی مەروانی گرت لە پێش ئەمەدا کە دابنرێ دانیشتن • ئەبوسەعیدی خدریی - رضي الله تعالى عنه - تەشریفی دەستی مەروانی گرت فەرمووی : دەی هەڵسە ، وەڵڵاهی ئەمە ئەزانێ کە پێغەمەر - صلی الله تعالی علیه وسلم - نەهی لەمە کردوە کە لە پێش ئەمەدا جەنازە دابنرێ ئینسان دابنیشێ •

٧٦/٢٩٦٦ ـ عن جابر بن عبدالله ـ رضي الله تعالى عنهما ـ قال : مرّ بنا جنازة ، فقام لها النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ وقمنا وقلنا : إنها جنازة يهودي قال : [إن الموت فزع ٠ م] إذا رأيتم الجنازة فقوموا ٠
ح ـ ٤٠٣/٢ ، م ـ ٣٠٢/٤ ، د ، ن ٠

تەرجەمە :

جابیری بنی عەبدوللا ـ رضي الله تعالى عنهما ـ ئەفەرموێ : جەنازەیێ بەلامانا رابورد ، پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لەبەری هەڵسا ، ئێمەیش هەڵساین ، عەرزمانکرد : ئەوە جەنازەی جوولەکەیە ، فەرمووی : مردن فەزەعە ؛ ترسی لێ ئەکرێ ، کە چاوتان بە جەنازە کەوت لەبەری هەڵبستن ٠

٧٧/٢٩٦٧ ـ سهل بن حُنَيْف وقيس بن سعد[1] قالا : إن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ مرت به جنازة فقام ، فقيل له : إنها جنازة يهودي ، فقال : أليست نفساً ؟ ح ـ ٤٠٣/٢ ، م ـ ٣٠٤/٤ ٠

تەرجەمە :

جەنازەیێ بە لای پێغەمەرا ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ رابورد = پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لە بەری هەڵسا = عەرزیانکرد : ئەوە جوولەکەیە ، فەرمووی : بۆچی ئەوە نەفس نیە ؟

---

(١) دانەر ـ خ ـ ئەم ریوایەتەی کورتکردوەتەوە : لە هەردوو شوێنەکەدا ئەم زیادە هەیە « ... كان سهل بن حنيف وقيس بن سعد قاعدين بالقادسية ، فمروا عليهما بجنازة ، فقاما ، فقيل لهما : إنها من أهل الارض ، أي من أهل الذمة فقالا ... » واتە سەهلی کوری حونەیفو قەیسی کوری سەعد لە قادسییە دانیشتبوون ، تەرمێکیان بەلادا بردن ، لە بەری هەڵسان ، پێیانوتن : ئەمە لە مردووی (ذمی)یە بۆ لە بەری هەڵەسن ؟ ئەوانیش وتیان : ... » .

لەبەر مردوو هەڵسان ـ موسوڵمان بێ یا کافر ـ سووننەتە •

٧٨/٢٩٦٨ ـ أبو سعيد الخدري ـ رضي الله تعالى عنه ـ أن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : إذا وضعت الجنازة واحتملها الرجال على أعناقهم ، فإن كانت صالحة قالت : قدموني [قدموني • كش] وإن كانت غير صالحة قالت : يا ويلها أين تذهبون بها ؟ يسمع صوتها كل شيء إلا الإنسان ، ولو سمعه صعِق • ح ـ ٢/٤٠٤ ، ن •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : کە مردوو نرایە ناو تابووتەوەوپیاوان هەڵیان‌گرت ئەگەر صالح بێ ئەڵێ : خێرا بم‌بەن خێرا بم‌بەن ، ئەگەر صالح نەبێ ئەڵێ : ئای هەلاکەت بۆ من ! بۆ کوێم ئەبەن ! غەیری ئینسان هەموو شتێك گوێی لە دەنگی ئەبێ ، ئەگەر ئینسان دەنگی ببیێ ئەمرێ ، بەهیلاك ئەچێ •

قال أنس[1] [رضي الله تعالى عنه] : أنتم مشيعون فامشوا بين يديها • وخلفها ، وعن يمينها ، وعن شمالها ، وقال غيره : قريباً منها • ح ـ ٢/٤٠٤

تەرجەمە :

لە ئەنەس ـ رضي الله تعالى عنه ـ یان پرسی : ئینسان لە کوێوەی جەنازەوە بڕوا ؟ فەرمووی : ئێوە تەشییعی جەنازە ئەکەن ، لە بەردەمیەوە ، لە پشتەوەی ، لای راستەوەو ، لای چەپیەوە بڕۆن • غەیری ئەنەس ئەفەرموێ : لە نزیکیەوە بڕۆن [یەعنی تا موعاوەنەتی ئەوانە بدەن کە هەڵی‌ئەگرن ، لە بەردەمیەوەڕۆیین چاکترە] •

---

(١) دانەر ـ خ ـ ژمارەی بۆ ئەم حەدیثە دانەناوە .

٧٩/٢٩٦٩ ـ عن أبي هريرة ـ رضي الله تعالى عنه ـ عن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : أسرعوا بالجنازة ؛ فإن تك صالحة فخير تقدمونها ، وإن تك سوى ذلك فشر تضعونه عن رقابكم ٠ ح ـ ٢/٤٠٥ ، م ـ ٤/٢٨٤ ، د ، ت ، ن ، جه ٠

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : عەجەلە بكەن بە جەنازە ، يەعنی خێرا بیگەیێننە سەر قەبران ، ئەگەر صالح بێ بۆ خێرێکی ئەبەن ، ئەگەر صالح نەبێ شەڕێکە لە کۆڵ خۆتانی ئەخەن ٠

نوێژ لەسەر مردوو و بە سواریی لەگەڵیا چوون :

٨٠/٢٩٧٠ ـ عن جابر بن سمرة [رضي الله تعالى عنهما] قال : صلى رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ على ابن الدحداح ، ثم أتي بفرس عرى فعقل رجل [أمسكه] فركبه ، فجعل يتوقص به [أي يتوثب] ونحن نتبعه نسعى خلفه = قال = فقال رجل من القوم : ان النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : كم من عِذق معلق أو مدلى في الجنة لابن الدحداح ؟ م ـ ٤/٣٠٩ ٠

(ترجمته مع سببه :)

تەرجەمە :

[لەسەر دارخورمایێ ئەبولوبابەو هەتیوێ مورافەعە ئەبەنە خزمەت پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ مناڵەكە گریا ، پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ بە ئەبولوبابەی فەرموو : ئەم خورمایە بدە بەم هەتیوە لە باتی ئەوە لە بەهەشتا لقێ خورمات بێ ٠ ئەبولوبابە رازی نەبو ، ئەبودەحداح ، یا یینودەحداح ئەوەی بیست چوو ئەو خورمایەی بە باغێ

خورما لە ئەبولوبابە کڕی ، هاتە خزمەت پێغەمەر ـ صلى الله تعالى علیە وسلم ـ عەرزی‌کرد : ئەم دارخورمایە بدەم بەو هەتیوە لە بەهەشتا لقێ خورمام ئەبێ ؟ فەرمووی : بەڵێ • فەرمووی : لە بەهەشتا چەند هێشوو خورما بۆ ئەبودەحداح ، یا بۆ ئیبنودەحداح هەڵاوەسراوە • نەوەوی] •

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى علیە وسلم ـ نوێژی لەسەر ئیبنودەحداح کرد لە پاشا ئەسپێکی رووتیان بۆ هێنا سواری بێ ، پیاوێ بۆی گرت سواری بوو ، ئەسپەکەی بازدی پێ ئەدا ، ئێمەیش لە پشتیەوە هەڕامان‌ئەکرد • پیاوێ لەوانە فەرمووی : کە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى علیە وسلم ـ فەرمووی : چەند هێشوو خورما بۆ ئەبودەحداح یا فەرمووی : بۆ ئیبنودەحداح لە بەهەشتا هەڵاوەسراوە •

ئەو پیاوە ئەگەر چی مەجهوولە ئەمما صەحابە مەعلووم‌و مەجهوولیان عەدلن •

به سوارییی لەگەڵ جەنازەدا چوونەسەرقەبران دروستە •

خێرا رۆیین = لەگەڵ جەنازەدا = سوننەتە •

٢٩٧١/٨١ ـ عبدالرحمن بن أبي ليلى قال : كان زيد [ابن أرقم ـ رضي الله تعالى عنه ـ] يكبر على جنائزنا أربعاً ، وإنه كبر على جنازة خمساً ، فسألته ، فقال : كان رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يكبرها • م ـ ٣٠١/٤ •

تەرجەمە :

عەبدوڕەحمانی کوڕی ئەبو لەیلا ـ رحمە الله تعالى ـ فەرمووی : زەیدی کوڕی ئەرقەم ـ رضي الله تعالى عنە ـ لەسەر مردووی ئێمە کە نوێژی بکردایە چوار (الله أكبر)ی ئەکرد ، جارێ لەسەر جەنازەیێ پێنج (الله أكبر)ی کرد ، لێم‌پرسی ؛ فەرمووی : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى علیە

وسلم ـ پێنج دەفعە (الله أكبر)ى ئەكرد • نەوەویی ئەفەرموێ : دەفعـەی پێنجەم مەنسووخە • دوای زەید ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئیجماع لەســەر چوار تەكبیر هەیە •

٨٢/٢٩٧٢ ـ (عوف بن مالك [رضي الله تعالى عنه] يقول : صـلى رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ على جنازة فحفظت من دعائه وهو يقول أللهم اغفر له)[١] :

خوایا لێی خۆش ببە (وارحمه) : رەحمی پێ بكە (وعافه) : صیحەتی ئاخیـرەتی بدەرێ (واعف عنه) : گونـاهی لێ لابەرە (وأكـرم نزلـه) : ضیافەتەكەی كە بۆی ئەكەی ، ئەو جێیەی كـە ئەیچێتێ ئیكرام بگـرە • (ووسع مدخله) : ئەو جێگەی كە ئەیچێتێ فەرەح بكە • (واغسله بالمـاء والثلج والبرد) : بە ئاوو بەفرو تەرزە بیشۆ (ونقه من الخطايا) : لە گوناە پـاكی بكەرەوە (كما = نقيت = الثوب الأبيض من الدنس) : وەك جلی سپی[٢] لە چڵكو پیسی پاك ئەكرێتەوە (وأبدله دارا خيرا من داره) : لـە باتی خانوەكەی خانوویێـكی چاتری بـدەرێ (وأهـلا خيرا من أهلـه) : كەسو كارێكی چاكتر لە كەسو كاری خۆی بدەرێ (وزوجـا خيـرا من زوجه) : ژنێكی چاتر لە ژنەكەی خۆیی بدەرێ (وأدخله الجنة) : بیخەرە بەهەشتەوە (وأعذه من [فتنـة • أخرى] عذاب القبر) : لـە ، فیتنـەی ، عەذابی قەبر موحافەظەی بكە • (ومن عذاب النار) : لـە عـەذابی ئاگری

---

(١) دانەر ـ خ ـ تەرجەمەی ســـــەرەتای حەدیثەكەی نەكـرد ئـەمـە تەرجەمەكەیەتی : « عەوفی كوری مالیك ـ رضـي الله تعـالى عنـه ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لەسەر جەنازەیەك نوێژی كرد ، ئەمەم لە دۆعاكەی لەبەر كرد كە ئەیفەرموو . . . » .

(٢) ئەگەر بگوترێ : وەك جلی سپیت لـە چڵكو پیسی پاككردوەتەوە . . باشترە .

جەهەننەم موحافەظەی بکە • (قال عوف) : عەوف ـ رضي الله تعالى عنه ـ فەرمووی (حتى تمنيت أن أكون أنا ذلك الميت [لدعاء رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ على ذلك الميت • أخرى]) : حەتتا تەمەننام کرد کە من ئەو مردوە بوومایە ، چونکی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ئەوەندەی دۆعا لەسەر کرد •

٨٣/٢٩٧٣ ـ قال سمرة بن جندب [رضي الله تعالى عنه] لقد كنت على عهد رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ غلاماً فكنت أحفظ عنه ، فما يمنعني من القول إلا أن ههنا رجالاً هم أسن مني ، وقد صليت وراء رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ على امرأة [أم كعب • أخرى] ماتت في نفاسها ، فقام عليها رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ في الصلاة وسطها م ـ ٣٠٨/٤ ، ح ـ ٤١٦/٢ ليس فيه أوله الى وقد •

تەرجەمە :

سەمورەی کوڕی جوندوب ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : لە زەمانی پێغەمەرا ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ منالْ بووم شتم لە پێغەمەرەوە ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ حیفظ ئەکرد ، ئەوە منی لە قسەکردن لە خزمەتیا مەنع ئەکرد کە پیاوی لە من گەورەتری زۆری لە خزمەتا بوو • لە پشتیەوە لە سەر ئوموکەعب کە بەسەر منالەوە چووبوو نوێژم کرد ، لە نوێژا لە ناوەڕاستیەوە تەشریفی وەستا •

٨٤/٢٩٧٤ ـ الشيباني عن الشعبي [رحمه الله تعالى] انتهى رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ الى قبر رطب فصلى عليه ، وصفوا خلفه ، وكبر أربعاً • قلت لعامر : من حدثك ؟ قال : الثقة من شهده ابن عباس [رضي الله تعالى عنهما] م ـ ٢٩٩/٤ ، ح ـ ٤٠٧/٢ •

٨٥/٢٩٧٥ ـ عن ابن عباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ أن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ مر بقبر [رطب • م] دفن ليلاً ، فقال : متى دفن = هذا = ؟ قالوا : البارحة • قال : أفلا آذنتموني ؟ قالوا : دفنّاه في ظلمة الليل ، فكرهنا أن نوقظك ، فقـام فصـــففنا خلفـه ، قال ابن عباس [رضي الله تعالى عنهما] : وأنا فيهم ، فصلى عليه • خ ـ ٢/٤٠٨ •

تەرجەمە :

شەيبانی لە عاميری شيعبیيەوە ـ رحمهما الله ـ لە ئيبنوعەباســـەوە ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ تەشـــــريفی بە لای قەبرێكی تەنهای تەڕو تازەدا رابورد ، فەرمووی : كەی ئەمە دفن كراوە ؟ عەرزيانكرد : شـــەوی رابوردوو ، فەرمووی : بۆ خەبەرتان نەداومێ ؟ عەرزيانكرد : شەو دفنمانكرد ، حەزمان نەكرد خەبەرت بكەينەوە• تەشريفی راوەستاو [ئيبنوعەباس ـ رضي الله عنهما ـ ئەفەرموێ] : لەپشتيەوە صەفمان بەست ، نوێژی لەسەر كرد ، منيش نوێژم لەگەڵ كردن • لە ريوايەتەكەی پێشوودا هەر لە ئيبنوعەباسەوە ـ رضي الله تعالى عنهما ـ ئەفەرموێ : چوار (الله أكبر)ی كرد •

[ترمذي لە ئيبنوعەباسەوە ـ رضي الله تعالى عنهما ـ ريوايـەت ئەكـا كە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليــه وسلم ـ بـە شەو چوە ناو قەبرێكەوە ، چرايێكی بۆ داگيرسێنرا ، رووی كردە قيبلە فەرمووی : خوا رەحمت پێ بكا ، لە خوا پاڕاوە بۆی ، قورئانی خوێن بۆی ، چوار دەفعە (الله أكبر)ی لەسەر كرد •

شەو دفنكردن دروستە •

چرا لەسەر قەبر داگيرسانن دروستە •

چراکە بۆ پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ داگیرسێنرا ؛ یا بە ئەمری = ئەو = بۆ قەبرەکە داگیرسێنرا ؟ چونکە (أسرج)یە یا (أسرَجه)ە ، ئەبێ تەماشای ترمذی بکرێ[1] •

صەلات لەسەر غائیب ، نوێژ لەسەر نەجاشی :

٨٦/٢٩٧٦ ـ جابیر ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ نوێژی لەسەر نەجاشی کرد ، من لە صەفی دوەما بووم ، یا فەرمووی : لە صەفی سێیەما بووم •

[لـە عەلائیمی نوبووەتا رەنگە نووسیبێتم]

٨٧/٢٩٧٧ ـ عن طلحة بن عبدالله بن عوف قال : صليت خلف ابن عباس [رضي الله تعالى عنهما] على جنازة فقرأ بفاتحة الكتاب قال : ليعلموا أنها سنة [أي طريقة للشارع ، وإلا فهي واجبة] ح ـ ٢/٤١٨ •

تەرجەمە :

طەلحەی کوڕی عەبدوڵڵای کوڕی عەوف ئەفەرموێ : لە پشت ئیبنوعەباسەوە ـ رضي الله تعالى عنه ـ نوێژم لەسەر جەنازەیێ کرد ، فاتیحای خوێند ، تاکو خەڵق بزانن کە طەریقی شاریعە •

٨٨/٢٩٧٨ ـ حەمید ئەفەرموێ : ئەنەس ـ رضي الله تعالى عنه ـ نوێژی پێکردین ، سێ (الله أكبر)ی کردو سەلامی دایەوە • عەرزی کراو رووی کردەوە قیبلە (الله أكبر)ی چوارەمی کردو سەلامی دایەوە •

ح ـ ٢/٤١٧ •

نوێژ لەسەر قاتیلی خۆیو بە قەرزداری مردوو :

٨٩/٢٩٧٩ ـ جابر بن سمرة ـ رضي الله تعالى عنهما ـ قال : أُتي النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ برجل قتل نفسه بمشاقص [نصل عريض] فلم يصل عليه • م ـ ٤/٣٦٦ •

---

(١) بە گوێرەی (ترمذی) (أسرج له)ە واتە بۆی داگیرسێنرا •

تەرجەمە :

پیاوێکیان هێنایە خزمەت پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ کە خۆی کوشتبو بە پەیکانی دەمپان .. نوێژی لەسەر نەکرد .

لەبەر زەجری خەڵقی تر لە خۆکوشتن ، گینا بەوە لە موسوڵمانەتی ناچێتەدەرێ .

٢٩٨٠/٩٠ ـ عن أبي هريرة ـ رضي الله تعالى عنه ـ أن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ كان يؤتى بالرجل المتوفى ، عليه الدين ، فيسأل : هل ترك لدينه فضلاً ؟ فإن حدث أنه ترك لدينه وفاء صلى ، وإلا قال للمسلمين : صلوا على صاحبكم ، فلما فتح الله عليه الفتوح قال : أنا أولى بالمؤمنين من أنفسهم ، فمن توفى من المؤمنين فترك ديناً فعلي قضاؤه ، ومن ترك مالاً فلورثته . ح ـ ٤/١٤٨ . م ـ ٦٦/٧ ، ت .

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ کە جەنازەی کەسێکی قەرزداریان بهێنایە خزمەت کە نوێژی لەسەر بکا ئەیپرسی : بۆ قەرزەکەی هیچی بەجێهێشتوە یان نا ؟ ئەگەر عەرزی بکرایە کە بە قەد قەرزەکەی بەجێهێشتوە نوێژی لەسەر ئەکرد (وإلا) ئەمری بە موسوڵمانان ئەفەرموو : نوێژ لەسەر رەفیقەکەتان بکەن . کە فوتوحات کرا فەرمووی : من بۆ موسوڵمانان لە هەموو کەس چاترم ، کەسێ بە قەرزداری مرد دانەوەی قەرزەکەی لەسەر منە ، ئەگەر ماڵی بەجێهێشت بۆ واریثەکانیە .

٢٩٨١/٩١ ـ عن سلمة بن الأكوع ـ رضي الله تعالى عنه ـ قال : كنا جلوساً عند النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ إذ أتي بجنازة ، فقالوا : صل عليها ، قال : هل عليه دين ؟ قالوا : لا . قال : فهل ترك شيئاً ؟

قالوا : لا • فصلى عليه • ثم أتي بجنازة أخرى ، فقالوا : يا رسول الله صل عليها ، قال : هل عليه دين ؟ قيل : نعم • قال : فهل ترك شيئاً ؟ قالوا : ثلاثة دنانير • فصلى عليها • ثم أتي بالثالثة ، فقالوا : صل عليها ، قال : هل ترك شيئاً ؟ قالوا : لا • قال : فهل عليه دين ؟ قالوا : ثلاثة دنانير • قال : صلوا على صاحبكم • قال أبو قتادة [رضي الله تعالى عنه] صل عليه يا رسول الله وعليّ دينه • فصلى عليه • ح ـ ٤/١٤٠ ، ن •

تەرجەمە :

سەلەمەی کوڕی ئەکوەع ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : لە خزمەت پێغەمەرا ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ دانیشتبووین جەنازەیێ هێنرا ، عەرزیانکرد : نوێژی لەسەر بکە • فەرمووی : قەرزی لەسەرە ؟ عەرزیانکرد : خەیر • فەرمووی : هیچی بەجێهێشتوە ؟ عەرزیانکرد : خەیر • نوێژی لەسەر کرد • لە پاشا جەنازەیێکی تریان هێنا عەرزیانکرد : (یا رسول الله) نوێژی لەسەر بکە • فەرمووی : قەرزی لەسەرە ؟ عەرزیانکرد : بەڵێ • فەرمووی : هیچی بەجێهێشتوە ؟ عەرزیانکرد : سێ دیناری بەجێهێشتوە • نوێژی لەسەرکرد • لە پاشا جەنازەیێکی = سێیەم = هێنرا • عەرزیانکرد : نوێژی لەسەر بکە • فەرمووی : هیچی بەجێهێشتوە ؟ عەرزیانکرد : خەیر • فەرمووی : قەرزی لەسەرە ؟ عەرزیانکرد : سێ دێنار • فەرمووی : نوێژ لەسەر رەفیقەکەتان بکەن • ئەبوقەتادە ـ رضي الله تعالى عنه ـ عەرزیکرد : (یا رسول الله) نوێژی لەسەر بکە قەرزەکەی لەسەر من • نوێژی لەسەر کرد •

٩٢/٢٩٨٢ ـ ئیبنوشەهاب ئەفەرموێ : لەسەر هەموو منداڵێ نوێژ ئەکرێ ، با وەلەدی زیناش بێ ، یا وەلەدی کافر بێ ، چونکی ئەو منداڵە

لەسەر میللەتی ئیسلام بە وەلەد ئەبێ (١) زانیو زانیە هەردوو موسوڵمان بن (٢) تەنها باوکی موسوڵمان بێ ، یا دایکیشی کافر بێ زۆڵەکەیان نوێژی لەسەر ئەکرێ • دایكو باوکی یا تەنها باوکی ئیددیعای ئیسلامەتی ئەکا ، یا دایکی ئیسلام نەبێ ، لە وەختی بوونا دەنگی لێ هاتبێ نوێژی لەســەر ئەکرێ ، ئەوی دەنگی لێ نەهاتبێ نوێژی لەســـــــەر ناکرێ ؛ چونکی ئەبوهورەیرە ـ رضي الله عنه ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ فەرموویەتی: هەر منالێ بەوەلەد بێ هەر لەسەر فیطرەتی ئیسلامیەت بەوەلەد ئەبێ دایكو باوکی ئەیکەن بـە جوولەکەو نەصرانیو مەجووسی ، وەك چۆن حەیوانێ بزێ ئەو بێچوولەیەی کـــە ئەیبێ هیچ کلكو گــوێ براویی تیایە ؟ یەعنی ئێوە لەپاشا ئەیبڕن • ئەبوهورەیرە ـ رضي الله تعــالی عنه ـ ئەفەرموێ : ئەگەر هەوەستان پێتێ ئەم ئایەتە بخوێننەوە کە : قەولی حەقو دینی حەق ئـەو فیطرەتەیـە کـە خوا هـەمـوو کەسی لەســــــەر خەلق کردوە[1] •

کفنی ناتەواو :

٢٩٨٣/٩٣ ـ جابر بن عبدالله ـ رضي الله تعالى عنهما ـ يحـــدث أن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ خطب يوماً ، فذكر رجلاً من أصـحابه قبض فكفن في كفن غير طائل وقبر ليلاً ، فزجر النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ أن يقبر الرجل بالليل حتى يصلى عليه ، إلا أن يضطر إنسـان إلى ذلك ، وقال النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ : إذا كفن أحـدكم أخـاه فليحسن كفنه • م ـ ٢٨٢/٤ •

---

(١) مەبەستی ئایەتی ٣٠ سوورەتی (الروم)ە کە ئەفەرموێ : (فطرة الله التي فطر الناس عليها ، لا تبديل لخلق الله ...) •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ رۆژێ خوطبەی خوێند ، لە خوطبەکەدا لە ئەصحابی کیرامی پیاوێکی ذیکر کرد کە لە کفنێکی ناتەواوا کفن‌کرابوو ، بە شەویش نێژرابوو ، پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ نەهی‌کرد لەمە کە بە مەجبووری نەبێ ئینسان تا نوێژی لەسەر نەکرێ بەو شەو بشاررێتەوە • فەرموویشی : کە ئینسان برای دینی خۆی کفن کرد کفنێکی باشی بۆ بکا •

قەبر :

لە کیباری تابیعین سوفیانی تەممار ـ رحمه الله تعالی ـ ئەفەرموێ : چاوم کەوت بە رەوضەی موطەهھەرە بەرز بوو • ح ـ ٢/٤٦٨ •

٩٤/٢٩٨٤ ـ سعد بن أبي وقاص [رضي الله تعالی عنه] قال في مرضه الذي هلك فيه : الحَدوا [فعل أو أفعل] لي لحدا ، وانصبوا عليَّ اللَّبِن نصباً كما صنع برسول الله ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ م ـ ٤/٣٠٩ •

تەرجەمە :

سەعدی کوڕی = ئەبو = وەقاص ـ رضي الله تعالی عنه ـ لە مەرەضی مەوتیا فەرمووی : چۆن قەبری پێغەمەرتان ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ کرد بە لەحد [و یەعنی لە طەرەفی قیبلەوە قەبرەکەتان هەڵدڕیو کە پێغەمەرتان ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ خستە ناوو لە پشتەوە خشتتان بە جەسەدی شەریفی هەڵپەسارد کە تەشریفی مەیل نەکاو گڵ ئیصابەتی جەسەدی شەریفی نەکا] قەبری منیش وا لێ بکەن •

٩٥/٢٩٨٥ ـ عن ابن عباس [رضي الله تعالى عنهما] قال : جعـل في قبر رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قطيفة حمراء م ـ ٤/٣١٠ ٠

تەرجەمە :

شەقرانی ئازادکراوی پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قەدیفەیەکی سووری پێغەمەر بو ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لە حالی حەیاتیا تەشریفی لەســـــەری دائەنیشـــــت لـەبـەری ئەکـرد ، حـــەزی نەکـرد لـە دوای ئەو کەس لە عەمەلی بێنێ ، خستیە ناو رەوضەی موطەهھەرەوە ٠

لای ئیمامی شافیعیو ئەصحابیو غەیری ئەوان لە عولەما شت لە ژێر مەیتا راخستنو سەرین بۆ دانانی مەکرووهە ، تەنها فیعلی شەقران نابێ بە دەلیـل ٠ لە ئەصحابی ئیمامی شـــافیعی بەغەوی تەنهـا خۆی فەرمویەتی زەرەری نیە ٠

٩٦/٢٩٨٦ ـ (ثمامة بن شفيّ) ـ رحمه الله تعالى ـ ئەفەرموێ : لە خزمەت فوضـــــالەی کوڕی عوبەیـدا بووین لـە جەزیرەی رادوس[١] رەفیقێکمان وەفاتی کرد ٠ فوضالە ئەمری‌کرد : کە قەبرەکەی تەســـویە بکەن ، لە پاشا فەرمووی : لە پێغەمەر ـ صلى الله تعـالى عليـه وسـلم ـم بیست ئەمری بە تەسویەی ئەکرد ٠ [یەعنی تەخت بێ ، رێك خەرپشـــتی نەبێ ، بە قەد بستێ لە ئەرز بەرز بێ ٠ ئەمە مەذهەبی ئیمامی شـــافیعیو ئەوانەیە کە موافیقی ئەون ٠ قاضی عەیـاض لـە ئەکثەری عولەماوە نەقلی کردوە کـە ئەفضــــەل ئەمەیە خەرپشـــــت بێ ٠ ئەمە مەذهەبی ئیمامی (دار الهجره)[٢]یە ـ رضي الله تعالى عنهم ـ نووي] م ـ ٤/٣١٢ ٠

---

(١) لە ئەصڵەکەدا (رودوس) نووسراوە ٠

(٢) مەبەستی ئیمامی مالیکە ـ خ ـ ٠

٢٩٨٧/٩٧ ـ (عن أبي الهياج [حيان بن حسين] الأسدي قال : قال لي علي ـ رضي الله تعالى عنه ـ)[1] : خەبەرت بێ پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ منی چۆن ـ چۆن نارد منیش تۆ وا ئەنێرم کە : هیچ هەیکەلێ رەسمێ نەیێلی مەحوی بکەیتەوە ، هیچ قەبرێکی بەرز نەیێلی ، موسەططەحی[2] بکە [ئەمە تەقویەی مەذهەبی شافیعی‌یە ـ رضي الله تعالى عنه] م ـ ٤/٣١٣ ٠

جابیر ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ نەهی‌کردوە لەمە قەبر بە گەچ سواغ بدرێ‌و بینای لەسەر بکرێ ٠

٢٩٨٨/٩٨ ـ ئەبوهورەیرە ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : ئینسان لەسەر ئاگری پشکۆ دابنیشێ جلی بسووتێنێ بگاتە پێستی لەوە چاترە بۆی کە لەسەر قەبر دابنیشێ ٠ م ـ ٤/٣١٤ ٠

٢٩٨٩/٩٩ ـ ئەبومەرثەدی غەنەوی ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : لەسەر قەبر دامەنیشن ، بەرەو قەبر نوێژ مەکەن م ـ ٤/٣١٥ ٠

بینا لەسەر قەبرکردن مەکرووهە ، لە ئەرزی وەقفا حەرامە ، لەسەر دانیشتنی ، پاڵ‌پێوەدانی ، شان‌لەسەردادانی حەرامە ٠ نووي ٠

درەخت لەسەر = قەبر = روانن :

بورەیدەی ئەسلەمی وەصیەتی کرد دوو شووڵی بە قەبرەکەیا بۆ داچەقێنن ٠ ئیبنوعومەر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ خێوەتێکی دی لەسەر

(١) دانەر سەرەتاکەی بە عەرەبی نووسی ئەمە تەرجەمەکەیەتی : « ئەبولهەیاجی ئەسەدی ئەڵێ : حەزرەتی عەلی ـ خ ـ پێی‌وتم ... »

(٢) واتە تەختی بکە ٠

قەبری عەبدوڕەحمانی کوڕی حەزرەتی صەدیقی ئەکبەر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ هەڵدرابوو فەرمووی : ئەی غولام لای‌بەرە ئـەو هـەر عـەمـەلی چاکەی سێبەری بۆ ئەکا ح ـ ٢/٤٤١ .

خاریجەی کوڕی یەزیدی ئەنصاری [کە یەکێکە لە فوقەهای سەبعەی مەدینە] ئەفەرموێ : خۆمم دی ئێمە جەهێڵ بووین لـە زەمانی خەلافـەتی ئیمامی عوثمانا [رضي الله تعالى عنه] ئەوی لـە هەموومان زیاتر بازد بـدا ئەوەمان بوو کە بەسەر قەبری عوثمانی کوڕی مەظعوونا ـ رضي الله تعالى عنه ـ بازدی بدایە تا لە قەبرەکەی تێپەڕ ئەبوو ح ـ ٢/٤٤٠ [یەعنی عوثمان ـ رضي الله تعالى عنه ـ لە زەمانی پێغەمەرا ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لە دوای هیجرەت وەفاتی کردبوو قەبرەکەی ئـەوەنـدە بـەرز بوو زۆر بـە قووەت نەبوایە نەیەتوانی بازدی بەسەرا بدا .. کە وابێ قەبربەرزکردنەوە زەرەری نیە گینا پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ مەنعی ئەکرد] .

عوثمانی کوڕی حەکیمی [ئەنصاری ـ رحمه الله تعالى ـ] ئەفەرموێ : خاریجە دەستی گرتم لەسەر قەبرێ دانیشانم خەبەری دامێ کە لە یەزیدی کوڕی ثابیتی مامی بیستوە کە لەسەر قەبردانیشتن بۆ کەسێ حەرامە کـە قەضای حاجەتو شتی بێ‌مەعنای لەسەر بکا ح ـ ٢/٤٤١ .

نافیع ئەفەرموێ : ئیبنوعومەر ـ رضي الله تعالى عنهما ـ لەسەر قەبـر دائەنیشت ح ـ ٢/٤٤١ .

لە مزگەوتا نوێژ لەسەر مردووکردن :

١٠٠/٢٩٩٠ ـ کە سەعدی کوڕی ئەبووەقاص ـ رضي الله تعالى عنه ـ وەفاتی‌کرد ئەزواجی پێغەمەر ـ صلى الله تعـالى عليه وسلم ورضي عنهن ـ ناردیان کە جەنازەکەی بە مزگەوتا بێنن ، ئەوانیش نوێژی لەسەر بکەن ،

وایان کرد ، لە بەردەمی حوجرەکانیانا رایانگرت • نوێژیان لەسەر کرد لە دەرگای جەنازەوە کە بەرەو مەقاعیدە ، کە طەعنی خەڵقیان پێگەیی ئەوەیان لێ بە عەیبگرتن ، وتووبوویان : نابێ جەنازە ببرێتە مزگەوت ! ئەوە بە حەزرەتی عایشەیش ـ رضي الله تعالى عنها ـ گەیی فەرمووی : چ زوو خەڵق دەستیانکرد بە عەیبگرتن لەسەر شتێك کە عیلمیان پێی نیە ؟! پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لەسەر سەهلی کوڕی بەیضا هەر لە ناو مزگەوتا نوێژی کرد • لە ریوایەتێکی ترا پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لەسەر دوو کوڕەکەی بەیضا هەر لە مزگەوتا نوێژی کرد ؛ لەسەر سەهلو براکەی • م ـ ٣١٦/٤ •

جوێن بە مردوو دان :

١٠١/٢٩٩١ ـ عایشە ـ رضي الله تعالى عنها ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : جوێن بە مردوو مەدەن ؛ چونکی ئەوان بە موکافات یا بە موجازاتی کردەوەیان گەییون • ح ـ ٢/٤٧٢ ، ح ـ ٩/٢٨٥ • [فەقەط ذیکری ئەفعالی قەبیحەی کوففارو فاسق بۆ تەحذیر ، جەرحی راویی حەدیث بە زیندوویی‌و مردوویی دروستە • قسطلاني] •

شەهید ناشۆرێ ، دوانو سیان لە قەبرێکا ناشتن لەبەر ضەروورەت = دروستە = ، نوێژ لەسەر شەهید ناکرێ •

١٠٢/٢٩٩٢ ـ جابیری کوڕی عەبدوڵلا ـ رضي الله تعالى عنهما ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله عليه وسلم ـ لە شەهیدانی ئوحود دوانی لە جلێکا کۆ ئەکردەوە ، لە پاشا ئەیپرسی : کامیان قورئانی زیاتر لەبەرە ؟ ئیشارەتی یەکێکیان بۆ بکردایە لە لەحدا پێشی ئەخست • ئەیفەرموو : من

شاهیدی ئەمانەم لە رۆژی قیامەتا • ئەمری کرد بە خوێنەوە دفنی ئەکردن نەئەشۆران نوێژیان لەسەر نەئەکرا ح ـ ٢/٤٢٦ • ت ، ن ، جە •

١٠٣/٢٩٩٣ ـ جابیر ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لە رۆژی ئوحودا فەرمووی : بـە خوێنەوە دفنیان بکەن مەیانشۆن ح ـ ٢/٤٢٨ ، ن ، ت ، جە •

ئەحمەد لە جابیرەوە ـ رضـي الله تعـالى عنهما ـ ریوایەت ئەکـا کـە پێغەمەر ـ صلى الله تعـالى عليـه وسلم ـ دەرحەق شـــــەهیدانی ئوحود فەرمووی : مەیانشۆن ، هەموو برینێ یا هەموو خوێنێ بۆنی میســـکی لێ بێ لە رۆژی قیامەتا •

ئیبنوحیببانو حاکم لە کیتابی حەدیثی صەحیحیانا ریوایەت ئەکەن کە حەنظەلەی کوڕی راهیب ـ رضي الله تعالى عنه ـ لە غەزای ئوحودا شەهید کرا جونوب بوو ، پێغەمەر ـ صلى الله عليه وسلم ـ نەیشـت فەرمووی : چاوم لێبوو مەلائیکە ئەیانشت] ح ـ ٢/٤٢٩ •

١٠٤/٢٩٩٤ ـ لە فوضەلای صـەحابە عوقبەی کوڕی عامیر ـ رضي الله تعالى عنهم ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ رۆژێ تەشریفی چوە دەرێ نوێژی وەك نوێژی جەنازەی لەسەر شوهەدای ئوحود کرد ، لە پاشا تەشریفی گەڕایەوە بۆ مینبەر فەرمووی : من لە پێشــــەوە ئەڕۆم جێتان بۆ حازر ئەکەم ، من شــــاهیدم لەسەر ئێوە ، وەڵڵاهی من ئێســـتە تەماشـای حەوزەکـەم ئەکـەم ، هەموو کلیلی خەزێنەی ئەرزم پێ عەطاکراوە • من وەڵڵاهی لەوە ناترسم کە شەریك بۆ خوا پەیدا بکەن ، ئەمما لەوە ئەترســم لـە دنیــادا حەســـەد بەیەك ببەن ح ـ ٢/٤٢٧ ، م ـ ٩/١٦٠ ، د ، ن •

لە ریوایەتێکی ترا : لەوە ئەترسم لەگەڵ یەك شەڕ بکەن و بەهیلاکا بچن وەك ئەوانەی لە پێش ئێوەوە بەهیلاکا چوون • عوقبە ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : ئەوە ئاخرجارێ بوو کە پێغەمەرم ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لەسەر مینبەر دی م ـ ٩/١٦٠ •

١٠٥/٢٩٩٥ ـ محەمەدی کوڕی قەیس ـ رحمه الله تعالى ـ ئەفەرموێ : عایشە ـ رضي الله تعالى عنها ـ فەرمووی : خەبەرتان بدەمێ لە خۆم و پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ؟ عەرزمانکرد : بەڵێ • فەرمووی : کە شەوی نەوبەتی من بوو کە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ تەشریفی بێتە لام ، تەشریفی هات وەرگەڕا ، ریداکەیی دانا ، نەعلەکانی داکەن لای پێیەوەی دانا ، لایەکی ئیزارەکەی لەسەر نوێنەکەی راخست ، تەشریفی راکشا ، هەر ئەوەندە وەستا تا وای ظەن برد کە من خەوم لێکەوتوە بە ئاسپایی ریداکەی هەڵگرت ، بە ئەسپایی نەعلەکانی لەپێ‌کرد ، بە ئەسپایی دەرگاکەی کردەوە چوە دەرێ و ، بە ئەسپایی دەرگاکەی پێوەدایەوە [منیش] کراسەکەم دا بەسەرما ، ئیزارەکەم کرد بە لەچەك ، لێمدا رۆییم بە شوێنیا تا تەشریفی چوە بەقیع ، تەشریفی دوورو درێژ راوەستا ، سێ دەفعە دەستی هەڵبڕی ، لە پاشا گەڕایەوە منیش گەڕامەوە ، خێرا رۆیی منیش خێرا رۆییم ، کەوتە لۆقە کەوتمە لۆقە ، هەڕای‌کرد منیش هەڕامکرد ، لێی پێش‌کەوتم چوومە ژوورەوە •

هەر ئەوەندە بوو تا راکشام ئەویش تەشریفی هاتە ژوورەوە فەرمووی: یا عایش چیت لێ قەوماوە وا هەناسەت سواربوە نەفەسەکوتێتە ؟ عەرزمکرد : هیچم نیە • فەرمووی : یا خەبەرم ئەدەیتێ یا لەطیفی خەبیر [یەعنی خوا ـ عز وجل ـ] خەبەرم ئەداتێ • عەرزمکرد : (یا رسول الله)

باوکو دایکم فیدات بێو خەبەرم دابێ • فەرمووی : ئەو رەشاییەی کە چاوم پێکەوت کە لە بەردەممەوە بوو تۆبووی ؟ عەرزمکرد : بەڵێ • کە مستێکی مالی بە سەرسنگما ئەذیەتی پێگەیانم • فەرمووی : تۆ بۆ وا ظەن ئەبەی خواو رەسوولی خوا زوڵمت لێ ئەکەن ؟ فەرمووی : وتم : کە ئینسان شتی لێ بشارێتەوە بۆ خوا تەعلیمی ئەوەی ئەکا ؟ فەرمووی : بەڵێ ئەیکا • پێغەمەر ـ صلی الله علیه وسلم ـ فەرمووی : جیبریل ـ علیه السلام ـ هاتەلام • کە تۆ دیت [یەعنی کە خۆم کردەوە] بانگیکردم لـە تۆی ئیخفا کـرد ، جوابم دایەوە لە تۆم ئیخفا کرد ، تۆ چونکی جلتداکەندبوو بۆی نەبـوو بێتە ژوورێ ، منیش وا تێگەییم کــە خــەوت لێکەوتوە حەزم نەکــرد خەبەرتکەمەوە ترسام کە وەحشەت بتگرێ • جیبریل ـ علیه الســلام ـ فەرمووی : پەروەردگارت ئەمرت پێئەکا کە بچی بۆ لای ئەهـلی بەقیـع ئیستیغفاریان بۆ بکەی • عایشــــە ـ رضـي الله تعـالی عنهـــا ـ عەرزی پێغەمەریکرد : (یا رسول الله) بڵێم چی کە زیارەتیان بکەم ؟ فەرمووی : بڵێ : ئەی ئەهلی دیار لە موئمینو موسوڵمان سەلام لەسەر ئێوە بێ ، خوا رەحم بکا بەوانـە لـە پێشەوە رۆییونو بەوانـەی دواکەوتوون ، ئێمەیش (إن شاء الله) ئیلتیحاق بە ئێوە ئەکەین • م ـ ٤/٣٢٠ •

بۆ ژن زیارەتی قەبر دروستە دۆعاکردن بۆ مردوو ـ با مەعلوومیش بێ کە خوا لێی خۆشبوە ـ سوننەتە •

عەذابی قەبـر :

١٠٦/٢٩٩٦ ـ ئەنەس ـ رضي الله تعالی عنـه ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ فەرمووی : عەبد کـە نرایە قەبرەوەو خەڵق گەڕانەوە گوێیان لە تەقەی کەوشیان ئەبێ • ئەو وەختـە دوو مەلائیکەی

پێنە لا دای ئەنیشێنن پێی ئەڵێن : چیت ئەوت دەرحەق ئەو پیاوە ؟ کە محمدە ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ • ئەڵێ : شەهادەت ئەدەم کە عەبدی خوایەو رەسوولی خوایە • پێی ئەڵێن : تەماشای جێگەکەت = کە = لە جەهەننما خوا ئەوەی تەبدیل کردوە بە جێێ لە بەهەشتا • پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : هەردوولای ئەبینێ • ئەمما کافر ، یا فەرمووی : مونافیق ئەڵێ : نازانم خەڵق شتێکیان ئەوت منیش ئەموت • پێی ئەڵێن : بۆ خۆت بە دەلیل تێی نەگەییوی و لە قورئانا نەتخوێندوە ؟! یا دۆعای لێ ئەکەن ئەڵێن : قەت نەتزانیێ و نەتخوێندێ ! لە پاشا بە گورزی ئاسنین بە بەینی هەردوو گوێیا ئەکێشن ، هاوارێ ئەکا غەیری ئینس و جین ئەیبیێ • ح ـ ٢/٤٢٠ ، م ـ ١٠/٣٩٩ •

قەتادە ئەڵێ : بۆمان ذیکر کراوە کە قەبرەکەی حەفتا گەز بۆ فەرەح ئەکرێ ، بۆی پڕ ئەکرێ لە سەوزایی تا رۆژی قیامەت[1] م ـ ١٠/٣٣٩ •

فەقەط قەتادە زۆر (مدلس) بوە تا تەصریح نەکا کە لە کێی بیستوە پێی باوەڕ ناکرێ • لێرەدا ئەڵێ : بۆمان ذیکرکراوە •

من موجتەهید بوومایە حەدیثی (مدلس)م هیچ قەبووڵ نەئەکرد[2] •

١٠٧/٢٩٩٧ ـ ئەنەس ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : سێ شت شوێن مردووئەکەون ؛ دوانی ئەگەڕێنەوە یەکێکی لەگەڵی ئەمێنێتەوە : کەس و کاری و ، ماڵی و ، عەمەلی شوێنی ئەکەون • کەس و کارو ماڵی ئەگەڕێنەوە ، عەمەلی لە لای ئەمێنێ ح ـ ٩/٢٨٥ ، م ـ ١٠/٣٤٣ ، ت ، ن •

---

(١) دیارە قەبری ئەهلی بەهەشت وا ئەبێ .

(٢) ئەمەیش قسەی خۆیەتی •

۱۰۸/۲۹۹۸ ـ ئەبوقەتادە ـ رضـــي الله تعـــالی عنــه ـ ئەفەرموێ : جەنازەیێ بە لای پێغەمەرا ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ رابورد فەرمووی: (مستریح)و (مستراح منه)ە • عەرزیانکرد : (یا رسول الله) موستەریحو موستەراح مینهو چیە ؟ فەرمووی : عەبدی موسوڵمان لە نارەحــەتی دنیــا رەحەت ئەبێ ، عەبدی فاجیر عیبادو بیلادو درەختو حەیوانات لە دەستی ئەکەونە رەحەتی م ـ ٤/٢٩٥ ، ح ـ ٩/٢٨٤ ، ن •

۱۰۹/۲۹۹۹ ـ عایشەو ئەسما جووتەخوشك ـ رضي الله تعالی عنهما ـ ئەفەرموون : پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ تەشریفی بۆ خوطبــە راوەستا ، ئەو فیتنەی قەبرەی ذیکر کرد کە لە قەبرا خەڵقی ئەکەوێتە ناو ، خەڵق بە دەفعەیێ کەوتنە هاوارو رەعشە[1] ح ـ ٢/٤٥٣ •

۱۱۰/۳۰۰۰ ـ ئەبو ئەییووبی ئەنصـــاریی ـ رضي الله تعالی عنــه ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ تەشـــریفی چوە دەرێ رۆژ ئاوا بووبوو ، دەنگێکی بیست فەرمووی : جوولەکەن لە قەبرا عەذاب ئەدرێن ح ـ ٢/٤٥٦ ، م ـ ١٠/٣٣٨ ، ن •

۱۱۱/۳۰۰۱ ـ فاطیمەی کچی مونذیر لــە ئەســمای کچی ئەبوبەکری صەدیقەوە ریوایەت ئەکا فەرمووی : لە زەمانی پێغەمەرا ـ صلی الله تعــالی علیه وسلم ـ رۆژگیرا ، چوومە لای عایشـــە نوێژی ئەکرد ، وتم : خەڵق بۆچی نوێژ ئەکەن ؟ بە سەر ئیشارەتی ئاسمانیکرد ، وتم : بۆ ئایەتێ هەیە ؟ بەسەر ئیشارەتیکرد : بەڵێ • منیش راوەســتام ، پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ نوێژەکەی زۆر درێژکردەوە ، بەپێوە زۆر راوەستا تا نزیك بوو بێخود ببم ، کوتنەیێ ئاوم هێنایە تەنیشتمەوە ، ئاوم ئەکرد بەسەر ســـەرو

---

(۱) رەعشە : لەرزو ترس •

دەموچاوما ، پێغەمەر ـ صلى الله عليه وسلم ـ کە لێبوەوە رۆژ دەرکەوتبوو، خوطبەی بۆ خەڵق خوێندو حەمدی خوای کرد ، ثەنای لەسەر کرد ، لە پاشا فەرمووی : (أما بعد) هیچ نیە کە نەمدیبێ ئێستە لەم جێی خۆمەدا ، حەتتا بەهەشتو جەهەننەمم دی ، ومحیم کرایە لا کە ئێوە لە قەبرا دووچاری فیتنە ئەکرێن ، فیتنەیێکی نزیك ، یا فەرمووی وەکو فیتنەی دەججال • فاطیمە ئەڵێ : نازانم ئەسما لەم دوانە کامیانی وت • ئەچنە لای یەکێ لە ئێوە لێی ئەپرسن : ئەم پیاوە [یەعنی محمد ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـ] چۆن ئەزانی ؟ موئمین یا مووقین[1] ـ فاطیمە ئەڵێ : نازانم ئەسما لەم دوو لەفظە کامیانی وت ـ ئەو پیاوە ئەڵێ : ئەو محمدە رەسوولوڵلایە ـ صلى الله تعالى علیه وسلم ـ ئایەتو هیدایەتی بۆ ئێمە هێناوە ، ئیجابەتمانکردو ئیطاعەتمان کرد ، سێ دەفعە پێیئەڵێن : بنوو ، ئەمانزانی کە ئیمانت پێی هەیە ، بە رەحەتی بنوو • مونافیق یا مورتاب [یەعنی ئینسانی بەشك] فاطیمە ئەڵێ : نازانم ئەسما کامیانی وت ـ ئەڵێ : لە خەڵقم بیست شتێکیان ئەوت منیش وتم • م ـ ٤/٢٣٩ ، ٢٤٠ ، ٢٤٢ ، ح ـ ١/١٨٠ واللفظ لمسلم ٢٣٩ ، ح ـ ٢/٢٦٢ متفق لفظاً مع م ـ ٤/٢٣٩ •

لە ریوایەتێکا ئەفەرموێ : زۆر دوورو درێژ راوەستام تا تەمام = بوو = دانیشم ، ئینسانی لە خۆم بەساڵترم ئەدی ، لە خۆم نەخۆشترو زەعیفتر ئەدی ، لەبەر ئەوە راوەستام •

١١٢/٣٠٠٣ ـ عن عائشة وأنس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ عن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : ما من ميت تصلي عليه أمة من المسلمين يبلغون مائة كلهم يشفعون له إلا شفعوا فيه م ـ ٤/٢٩٠ •

---

(١) مووقین : خاوەن باوەڕی پتەو .

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووى : هەركەسێ صەد كەس نوێژى لەسەر بكا هەر صەدى شەفاعەتى بكەن شەفاعەتەكەيان دەرحەقى قەبوول ئەكرێ •

١١٣/٣٠٠٣ ـ ابن عباس ـ رضي الله تعالى عنه ـ قال : سمعت رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ يقول : ما من رجل مسلم يموت فيقوم على جنازته أربعون رجلاً لا يشركون بالله شيئا إلا شفعهم الله فيه •

م ـ ٤/٢٩١ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووى : هەركەسێكى موسولمان چلكەسى موسولمان هيچ شت نەكەن بە شەريكى خوا لەسەر جەنازەكەى نوێژ بكەن خوا شەفاعەتيان دەرحەق بەو جەنازەيە قەبوول ئەكا •

ثەنـا لەسـەر جەنازە :

١١٤/٣٠٠٤ ـ ئەنەس ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : بە لاى جەنازەيێكا رابوردن ، يا جەنازەيەكيان بەلادا رابورد ، ثەنايان لەسەر كرد [فەرموويان : خواو پێغەمەرى ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ خۆشەوێو عەمەل بە طاعەتى خوا ئەكاو لە طاعەتى خوادا سەعى ئەكا • حاكم] پێغەمەر فەرمووى : واجب بوو • جەنازەيێكى تريان بەلادا رابورد ، زەميان كرد [وتيان : بوغضى خواو رەسوولى خواى هەيە ، عەمەل بە مەعصيەتى خوا ئەكاو سەعى لە مەعصيەتا ئەكا • حاكم] پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووى : واجب بوو • عومەرى كوڕى خەططاب ـ رضي الله

تعالی عنه ـ عەرزی پێغەمەری کرد ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ : چی واجب بوو ؟ فەرمووی : ئەوە [ئەمە]ی ثەنای خەیرتان لەسەر کرد ، جەنەتی بۆ واجب بوو ، ئەوە [ئەمە]ی ثەنای شەڕتان لەسەر کرد ئاگری بۆ واجب بوو • ئێوە [یەعنی ئوممەت] شاهیدی خوان لە ئەرزا • ح ـ ٢/٤٤٧ ، م ـ ٤/٢٩٢ لە موسلیما واجب بوو لە هەردوو جێگەکەدا دوو جاری ، ئێوە شاهیدی خوان لە ئەرزا سێ جاری فەرموو •

١١٥/٣٠٠٥ ـ ئەبولئەسوەد ـ رحمه الله ـ ئەفەرموێ : هاتمە مەدینە نەخۆشییێکی تێکەوتبوو ، لە خزمەت ئیمامی عومەرا ـ رضي الله تعالی عنه ـ دانیشتبووم یەك لە دوای یەك سێ جەنازە رابورد ، ثەنایان بە خێر لە سەر دوان کرد ، لە سەر سێیەم بە شەڕ ثەنایان کرد • ئیمامی عومەر ـ رضي الله تعالی عنه ـ فەرمووی : واجب بوو • ئەبولئەسوەد ـ رحمه الله ـ ئەفەرموێ : عەرزمکرد : (یا أمیر المؤمنین) چی واجب بوو ؟ فەرمووی : وەك پێغەمەر فەرمووی : منیش وام وت کە فەرموویەتی • هەر موسوڵمانێ چوار کەس بە خێر شەهادەتی لە سەر بدا خوا ئەو کەسە ئەباتە بەهەشتەوە • عەرزمانکرد : ئەی سیان ؟ فەرمووی : سیانیش • عەرزمانکرد : ئەی دوان ؟ فەرمووی : دوانیش • لێمان نەپرسێ بۆ یەکێ • ح ـ ٢/٤٤٨ ، ت ، ن •

پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ بۆیە مەنعی ئەوانەی نەکردوە کە بە شەڕ ئەو جەنازەیان ذیکرکردوە ، لەگەڵ ئەمەدا مەنعی کردوە لە سەببی ئەموات‌و غەیبەتی ئینسان با خوصووص مردوویش ؛ چونکی ئەو نەهیە دەرحەق غەیری مونافیق‌و کافرو ئەوەی کە ئیظهاری فیسق ئەکا یا ئەهلی بیدعەتە • ئەمما ئەو نەوعە ئینسانانە ناوبردنیان بەخراپە حەرام نیە بۆ خاتری ئەمە کە خەڵق پەیڕەویان نەکەن ، ئەخلاقیان نەگرن (نەوەوی) •

ئەگەر ثەنا بەخێر یا بە شەڕ موطابیقی واقیع نەبێ ، یەعنی ئەفعـالی ظاهیرەی ئەو کەسە وا نەبێ ئەویش هەر داخڵی ئەو عومومەیە ؛ چونکی عەمەل ئیعتیباری زۆری پێ ناکرێ ، لە مەشیئەتی خوادایە ؛ ئەوی کە خوا ئیرادەی خێری پێ بکا ئیلهام ئەکاتە دڵی موسوڵمانانەوە کە بە خێر ثەنای لەســـەر بکەن ، ئەوی ئیرادەی شـــەڕی پێی ببێ ئیلهام ئەکاتە دڵی موسوڵمانانەوە کە بە شەڕ ناوی ببەن • ئەم ئیلهامە ئیستیدلالی پێئەکرێ لە سەر (نفس الأمر) بەم حەدیثانە وا دەرەکەوێ کە ثەنا لەسەر موسوڵمانان با بە ظاهیریش موستەحەقی ذەم بێ ، سوننەتە (من قسطلاني) •

١١٦/٣٠٠٦ ـ عن البراء ـ رضي الله تعالى عنه ـ عن النبي ـ صلى الله موسوڵمانانەوە کە بە شەڕ ناوی ببەن • ئەم ئیلهامە ئیستیدلالی پێئەکرێ لە إلا الله وأن محمداً رسول الله ، فذلك قوله : (يثبت الله الذين آمنوا بالقول الثابت)[1] ح ـ ٢/٤٥١ ، ت ، ن ، جه •

١١٧/٣٠٠٧ ـ وعنه عن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وســلم ـ قال : (يثبت الله الذين آمنوا بالقول الثابت) قال : نزلت في عذاب القبر ، فيقال : من ربك ؟ فيقول : ربي الله ، ونبي محمد ـ صلى الله تعـالى عليه وسـلم ـ فذلك قوله ـ عز وجل ـ : (يثبت الله الذين آمنوا بالقول الثابت في الحياة الدنيا وفي الآخرة) م ـ ١٠/٣٣٩ •

تەرجەمە :

بەرای کوڕی عازیب ـ رضي الله تعالى عنهما ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صـلى الله تعـالى عليه وسلم ـ فەرمووی : کە موئمین لە قەبرا دانرا یێنە لای • لە پاشا کەلیمەی شەهادەت یێنێ ، ئەو هێنانی کەلیمەی شـەهادەتە ئەوەیە کە خوا ـ عز وجل ـ لە قورئانا ئەفەرموێ : ئەوانەی کە ئیمانیـان

(١) إبراهيم / ٢٧ •

هێناوە خوا لە حەیاتی دنیاو لە ئاخیرەتا بە قەولێکی ثابیت جێگیر ، کە قەت لانەچێ ، ثابتیان ئەکا . بەراء - رضي الله تعالى عنه - ئەفەرموێ : پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - فەرمووی : ئەم ئایەتە دەرحەق عەذابی قەبر نازڵ بوە . لێی‌ئەپرسن : رەببی تۆ کێیە ؟ ئەڵێ : رەببی من خوایە . پێغەمەرم محمدە - صلى الله تعالى عليه وسلم - .

١١٨/٢٠٠٨ - أمة ابنة خالد بن سعيد بن العاصي أنها سمعت النبي - صلى الله تعالى عليه وسلم - وهو يتعوذ من عذاب القبر ح - ٤٥٧/٢ ، ن

تەرجەمە :

پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - پەنای بە خوا ئەبرد لە عەذابی قەبر .

١١٩/٢٠٠٩ - عن عبدالله بن عمر - رضي الله تعالى عنهما - أن رسول الله - صلى الله تعالى عليه وسلم - قال : إن أحدكم إذا مات عرض عليه مقعده بالغداة والعشي ، ان كان من أهل الجنة فمن أهل الجنة ، وان كان من أهل = النار = [فالنار . م . فمن أهل النار . أبو ذر] فيقال : هذا مقعدك حتى يبعثك الله [إليه . م] يوم القيامة ح - ٤٥٨/٢ ، ن ، م - ٣٣٧/٥ .

تەرجەمە :

پێغەمەر - صلى الله تعالى عليه وسلم - فەرمووی : کە یەکێکتان بمرێ ئێوارێ‌و بەیانی جێی خۆی پێ‌نیشان ئەدرێ ، ئەگەر بەهەشتی بێ بەهەشت ، ئەگەر جەهەنەمی بێ جەهەنەم . لە پاشا پێی ئەڵێن : ئەمە جێی تۆیە [موتەظیری بە] تا خوا زیندووت ئەکاتەوە لە قیامەتا ئەیچێتێ .

ئەم ئینتیظارە بۆ ئەهلی جەهەنەم نیعمەتە ، فەقەط بۆ بەهەشتیی تامە - تامە چەند خۆشە !

١٢٠/٣٠١٠ ـ ئیبنوعەباس ـ رضي الله تعالى عنهما ـ ئەفەرموێ : لە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ یان پرســــی لــە دەرحەق منالی موشریکان فەرمووی : خوا لەو رۆژەدا کە خەلقی کردوون لە هەموو کەس عالمترە بەوە ئەگەر بمانایە لە دنیادا چییان ئەکرد = ح ـ ٢/٤٦٩ = ٠

یا رەبیی ئەووەڵ باپیرو ئەووەڵ نەنکمان کە داخلی دینی ئیسلام بوون تــا یێتە سەر باوکو دایکمان غەریقی رەحمەتی خــۆت بکەی ، ئەووەڵ لــە سایەی تۆوە دوەم لە سایەی ئەوانەوە ئێمە موسوڵمانین ٠

١٢١/٣٠١١ ـ زەیدی کوڕی ثابیت ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ: لــە وەختێکا کــە پێغەمەر ـ صلى الله تعــالى عليــه وسـلم ـ لــە باغێکی بەنی نەججارا بوو سواری ئێسترێ بووبوو ئێمەیشی لە خزمەتــا بووین ، ئەوەندەمان زانی ئێسترەکەی سلەمیەوەو لە رێ لای‌دا نزیك بوو فڕێی‌داتە خوارێ ؛ تێفکرین شەش ، یا پێنج ، یا چوار قەبری لێ‌بوو (ابن علية)ی راویی ئەفەرموێ : سەعیدی جەریریی راویی بەم نەوعەی ریوایەت کــرد [یەعنی شەش یا پێنج یا چوار] پێغەمەر ـ صــلى الله تعــالى عليــه وسلم ـ فەرمووی : کێ صاحێبی ئەم قەبرانە ئەناسێ ؟ پیـاوێ عەرزی‌کرد : من ٠ فەرمووی : کەی مردوون ؟ عەرزی‌کرد : لە موشــــریکیدا مردوون ٠ فەرمووی : ئەم ئوممەتە لە قەبرەکانیانا موبتەلا ئەبن [بە عەذاب] ئەگــەر لەبەر ئەوە نەبوایە کە سەتری عەیبی یەکتریتان لەسەرە دۆعام ئەکــرد ئــەم عەذابی قەبرەی کە من ئەیبیێم خوا پێتان بیبێ ٠

لە پاشا رووی‌کردە ئێمە ٠ فەرمووی : لە عەذابی قەبر پەنا بە خـــوا بگرن ٠ فەرموویان : لە عەذابی قەبر پەنا بە خوا ئەگرین ٠ فەرمووی : لــە فیتنە پەنا بە خوا بگرن ؛ لە ظاهیری‌و لە باطینی ، فەرموویان : پەنا ئەگرین

بە خوا لە فیتنە لە ظاهیریو لە باطینی • فەرمووی : پەنا بگرن بە خوا لـە فیتنەی دەججال • فەرموویان : پەنا ئەگرین بە خوا لە فیتنـەی دەججـال م - ١٠/٣٣٨ •

[لە حەدیثەکەدا ئەفەرموێ (فلولا أن تدافنو) : نەوەوی هیچ بە لایا رانەبوردوە • دەفن بە سەتر ئەڵین • (أختري) ئەڵێ : (تدافن ، تساتر)ە ، کتێبی ترم لا نیە ، ئێوە مەعنایێکی باشی لێ بدەنەوە][١] •

١٢٢/٣٠١٢ - ئەبوهورەیرە - رضـي الله تعـالی عنـه ـ ئەفەرموێ : [یەعنی لە پێغەمەرەوە ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ بە قەرینەی ئاخـــری حەدیثەکە • کە وابێ مەوقووف نیە] : کە رۆحی موسوڵمان دەرچوو دوو مەلائیکە بەرەوپیری ئەچن سەری ئەخەن • حەمماد وتی : راویی ذیکری بۆن خۆشیو ذیکری میسکی کرد [حەمماد بـە شك کەوتوە کـە راویی چۆنی ریوایـەت کردوە • بۆیە ئەڵێ : بەحثی لـە بۆنی = خۆش =و لـە میسك کرد] • [پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ] فەرمووی : ئەهلی ســـەما ئەڵێن : رۆحێکی بۆنخۆش لـە طەرەف ئەرزەوە هـات ، خـوا صەڵەوات لە تۆو ئەو جەسەدەی کە تۆ ئاوات کردۆتەوە ، بدا • ئەیبـەنـە حوضووری خوا ، لە پاشا خـوا ئەفەرموێ : بیبەن تا ئاخری ئەجـەل • [پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ] فەرمووی : کافـر کــە رۆحی دەرچوو ، حەمماد ئەڵێ : راویی بەحثی لـە بۆگەنیو لەعن کرد ، ئەهـلی ســـەما ئەڵێن : رۆحێکی پیس لـە طەرەف ئەرزەوە هاتوە • فەرمووی : ئەمر ئەکرێ بیبەن تا ئاخری ئەجەل •

---

(١) ئەو شوێنەی کە دانەر گومانی لە ماناکەی هەیە ، دەکرێ بە جورێکی تریش مانای لێبدرێتەوە ، دەکرێ بگوترێ : ئەگەر لەبەر ئەوە نەبوایە کە دەترســـم ـ ئەگەر ئەمەتان بزانیایە ـ زیندوەکانتان مردوەکانتان نەشارنەوە سزای ئەمانەم پێئەبیستن •

ئەبوهورەیرە ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسـلم ـ جلێکی تەنکی لەبەرا بوو وا گرتی بـە لووتیەوە م ـ ١٠/٣٤٠ [قـاضی عەیاض مەعنای ئاخـری ئەجـەلی بـە دوو نـەوع لێداوەتەوە بۆ موسولمان بە (سدرة المنتهى) بۆ کافر بە (ســـــجين) ئەفەرموێ : ئیحتیمالی هەیە بە مەعنا ئینتیهای عومری دنیا بێ] •

٣٠١٣/١٢٣ ـ جابیر ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەفەرموێ : لە پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـم بیست سێ رۆژ لە پێش وەفاتیا ئەیفەرموو : هیچ کەسێ لە ئێوە تا لە حالەتێکا نەبێ کە حوسنی ظەننی بە خوا بێ کـە رەحمی پێ ئەکا زینهار نەمرێ ! یەعنی کە ظەنی مردنی بە خۆی بوو حوسنی ظەن بە خوا بەرێ کە عەفوی ئەکا م ـ ١٠/٣٤٣ •

٣٠١٤/١٢٤ ـ عایشـــە ـ رضي الله تعالى عنهـا ـ لە وەختی وەفاتیـا وەصیەت ئەکا لای (ابن الزبير)ی خوشکەزای ـ رضـي الله تعالى عنهم ـ ئەفەرموێ : لەگەڵ پێغەمەر ـ صلى الله تعـالى عليه وسـلم ـ و ئەبوبەکرو عومەرا ـ رضي الله تعالى عنهما ـ دفنم مەکە ، لەگەڵ رەفیقەکانما دفنم کە لە بەقیـعا ، حەز ناکـەم تەزکیەی خـۆم بکـەم ح ـ ٢/٤٦٩ ، م ـ ١٠/٣٢٠ (بفرق في بعض الألفاظ لا في المعنى) •

٣٠١٥/١٢٥ ـ عوروە ـ رحمـه الله تعـالى ـ ئەفەرمـوێ : دیـواری حوجرەی عایشــە ـ رضـي الله تعـالى عنهـا ـ لـە زەمانی وەلیدی کوڕی عەبدولمەلیکا کەوت • عومەری کوڕی عەبدولعەزیز ـ رضي الله تعالى عنه ـ ئەمری کرد بە بینای [و بەرزکردنەوەی رەوضە مەبادا خەڵق بەرەو رەوضە نوێژ بکەن] کە دەستیان کرد بـە بینای پێیێ تـا ئەژنۆ دەرکەوت ، لـەوە خەڵق و [عومەری کوڕی عەبدولعەزیز] خەوفیان لێ نیشت ، وایان زانی

کە قەدەمی شەریفە[1] • هیچ کەسیان دەست نەکەوت کە بزانێ پێی کێیە • عوروە فەرمووی : خەیر وەڵلاهی ئەمە پێی پێغەمەر نیە ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ ئەمە پێ‌و ئەژنۆی عومەرە ـ رضي الله تعالی عنه ـ [بەوە عومەری کوڕی عەبدولعەزیز ـ رضي الله تعالی عنه ـ عەقڵی هاتەوە سەر خۆی (أخری)] ح ـ ٢/٤٦٩ •

١٢٦/٣٠١٦ ـ ئەبوهورەیرە ـ رضي الله تعالی عنه ـ ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ فەرمووی : هیچ کەس نیە سێ ئەولادی بمرێ‌و بچێتە ناو ئاگرەوە ، مەگەر بۆ ئاهی سوێند [کە لە کهیعص دا ئەفەرموێ : (وإن منکم إلا واردها)[2]] ح ـ ٢/٣٦٧ ، م ـ ١٠/٦٤ ، ن ، جه •

١٢٧/٣٠١٧ ـ ئەبوحەسسان ـ رحمه الله ـ ئەفەرموێ : لە ئەبوهورەیرە ـ رضي الله تعالی عنه ـم پرسی : وتم دوو کوڕم مردوە ، چ حەدیثێکم لە پێغەمەرەوە بۆ ریوایەت ئەکەی دەرحەق مردوومان کە تەسکینیم پێی بێ ؟ فەرمووی : بەڵێ بچکۆلەکانیان ئاوەڕوونکەرەوەی بەهەشتن [لێی جوێ نابنەوە] یەکێکیان بەرەوپیری باوکی یا فەرمووی : دایك‌و باوکی ئەچێ جلەکەی ، یا فەرمووی : دەستی ئەگرێ وەك چۆن من ئەم داوێنی تۆ ئەگرم ، بەری نادا تا خوا ئەوو باوکی [یەعنی دایکیشی] ئەخاتە بەهەشتەوە • م ـ ١٠/٦٦ •

١٢٨/٣٠١٨ ـ ئەبوهورەیرە ـ رضي الله تعالی عنه ـ ئەفەرموێ : ژنێ هاتە خزمەت پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ کوڕێکی پێ بوو ،

---

(١) واتە پێی پیرۆزی پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ •
(٢) سوورەتی مەریەم ، ئایەتی (٧٠) واتە : هیچ کەسێ لە ئێوە نیە کە نەچێتە جەهەننەمەوە •

عەرزیکرد : (یا رسول الله) ئەم منالە ئازاری هەیە لێی ئەترسم دۆعای بۆ بکە ، تا ئێستە سیانم دفن کردوە • فەرمووی : بەڵێ ســیانت دفن کردوە قەڵایێکی مەحکەمت گرتوەو چوویتە ناوی لـە ئاگر موحافەظەت ئـەکـا م ـ ٦٧/١٠ •

تطبینــه :

١٢٩/٣٠١٩ ـ عایشەی حەرەمی پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ، ورضي عنها ـ کـە یەکێ لـە کـەس‌و کاری بمردایـە تەلبینەی بۆ ئەکردن [پەلوولەی ئاردی بە شیرەوە بۆ ئەکـردن] ئەفەرمویّ : ئـەمـە بەغیضی نافیعە [نەخۆش ئەیبوغضێنێ ئەمما نەفعی بۆی هەیە] تریتی ئەکردو ئـەو پەلوولەی ئەکرد بەسەریا ، بە کەس‌و کاری مردوەکەی ئەفەرموو : بخۆن ؛ لە پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ م بیســت ئەیفەرموو : تەلبینە (مجمّە)[1]یە بۆ دڵی نەخۆش پێی رەحەت ئەبێ بەعزێ حوزنی لائـەبـا • ح ـ ٢١٨/٨ ، ٣٥١ ، م ـ ٤٩/٩ ، ت ، ن •

شـــــوهداء :

١٣٠/٣٠٢٠ ـ عن أنس ـ رضي الله تعالی عنه ـ عن النبي ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ قال : الطاعون شهادة لکل مسلم خ ـ ٥٧/٥ [ورجـز علی الکافر • أحمد] أخرجه المؤلف أیضاً في الطب ، ومسلم في الجهـاد م ـ ١٢٨/٨ •

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ فەرمووی : طاعوون بۆ هەموو موسوڵمانێ شەهادەتە ، بۆ کافران عەذابە •

---

(١) رەحەتی‌و ئاسایشی بەخش •

١٣١/٣٠٢١ ـ عن أبي هريرة ـ رضي الله تعالى عنه ـ أن رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ قال : الشهداء خمسة : المطعون ، والمبطون ، والغَرِق ، وصاحب الهدم ، والشهيد في سبيل الله ح ـ ٥/٥٧ ، ت ، ن .

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ فەرمووی : شوهەداء پێنجن : ئەوی طاعوونی لێدابێ ، ئەوی بە دەردی زك بمرێ [وەك ئیسهال ، ئیسقا ، سیل ، دیق] ئەوی بە ئاو بخنکێ ، ئەوی شتی بەسەرا بڕووخێ ، ئەوی لە غەزادا لە رێی خوادا وەفاتی کردبێ .

١٣٢/٣٠٢٢ ـ عن أبي هريرة [رضي الله تعالى عنه ـ عن النبي ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ] قال : قال رسول الله ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ ما تعدون الشهيد فيكم ؟ قالوا يا رسول الله من قتل في سبيل الله فهو شهيد . قال : إن شهداء أمتي إذاً لقليل . قالوا : فمن هم يا رسول الله ؟ قال : من قتل في سبيل الله فهو شهيد ، ومن مات في سبيل الله فهو شهيد ، ومن مات في الطاعون فهو شهيد ، ومن مات في البطن فهو شهيد . قال ابن مقسم أشهد على أبيك [أبو سهيل] إنه قال : والغريق شهيد . م ـ ٨/١٢٦ ، ح ـ ٢/٢٧ بأتمّ مر في الأذان ، ح ـ ٥/٥٧ .

تەرجەمە :

پێغەمەر ـ صلى الله تعالى عليه وسلم ـ لە ئەصحابی کیرامی پرسی : ئێوە لە ناو خۆتانا شەهید بە کێ ئەڵێن ؟ عەرزیانکرد : (یا رسول الله) ئەوی لە رێی خوادا بکوژرێ ئەوە شەهیدە . فەرمووی : کە وابێ شەهیدی ئوممەتی من کەمن . عەرزیانکرد : ئەی کێن ؟ فەرمووی : ئەوی لە رێی خوادا بکوژرێ شەهیدە ، ئەوی لە رێی خوادا بمرێ ئەوە شەهیدە ،

ئەوی لە طاعوونا بمرێ [یەعنی با بە طاعوونیش نەمرێ] ئەوە شەهیدە • ئەوی بە دەردی زگ بمرێ ئەوە شەهیدە • ئیبنوموقسەم بە ســـوهەیلی راویی لە باوکیەوە ئەڵێ : من شەهادەت لەسەر باوکت ئەدەم کــە لــە حەدیثەکەدا ئەوەیشی وت : لە ئاواخنکاویش شەهیدە •

[لە (موطأ)ا لە جابیری کوڕی عەتیك ریوایەت ئەکا غەیری قەتلی (في سبیل الله) شــەهید حەوتە : طاعوونو ، دەردی زگو ، غەریقو ، حەریقو ، شت بەسەرا رووخاوو ، صاحێبی (ذات الجنب)و بەســـــەر مناڵەوە چووی ذیکر کردوە • نەوەوی] •

شوهەدا غەیری ئەوانە :

١ ـ ئەوی لەسەر ماڵی بکوژرێ ، ت •
٢ ـ لەســـەر دین •
٣ ـ لەســـەر منـاڵ •
٤ ـ لەســـەر خوێن •
٥ ـ (مظلمە)
٦ ـ غەریب •
٧ ـ مورابیط •
٨ ـ حامیلە •
٩ ـ مارگەزیدە •
١٠ـ دووپشك = گەزیدە = •
١١ـ درِنـدە = کوشتوو = •
١٢ـ رشانەوە •

١٣ـ سێ دەفعە سبەینان بڵێ (أعوذ بالله السميع العليم من الشيطان الرجيم) لە پاشا (لا يستوي) بخوێنێ ٠

١٤ـ نوێژی ضوحا بکاو ، کوللی مانگێ سێ ڕۆژ بە ڕۆژوو بێو ، تەرکی وەتر نەکا ٠

١٥ـ طالیبی عیلم ٠

١٦ـ عاشقی عەفیف ، بە شەرتی کەتم[1] ٠

قسطلاني ـ ٥٧/٥ ٠

تمت الجنائز ٢٥/٧/١٩٤١ ، ولله الحمد

(١) مەبەست ئەوەیە کە هەریەکێ لەم (١٦) جۆرە لە سەر ئەو حالە بمرێ خودا لە پاشەڕۆژدا وەك شەهیدانی ڕێگەی خودا ـ لە میهرەبانی خۆیەوە ـ پاداشیان بداتەوە .

بابەتو سەرباسەکانی ئەم بەرگە

لاپەڕە	بابـــــەت

لاپەڕە	بـــابـــــــەت

لاپەڕە	بـــابـــــەت

لاپەڕە	بـــابـــــــــەت

الصـــيد والذبـــائح

الاشـــــــــربـــة

لیبـاسو زینـــــەت

لاپەڕە	بـــابــــــەت
١٧٥	کراسی پێغەمەر ـ ص ـ لای عائیشە
١٧٦	فیز بە جل‌و پۆشاکەوە
١٧٦	ئەو لیباسەی خوار قولەپێ بکەوێ لە ئاگرایە
١٧٧	درێژی‌و کورتی پۆشاك
١٧٧	ڕەنگکردنی قژی سپیی
١٧٨	مەلائیکە ناچێتە ماڵێکەوە سەگ‌و وێنەی تیابێ
١٧٩	پێغەمەر ـ ص ـ پۆشاکی حیبەرەی پێ خۆش بوە
١٧٩	خوا تەماشای کەسێ ناکا بەفیزەوە جلی ڕاکێشێ
١٨٠	حەریر بۆ پیاو حەرامە
١٨١	خوودانە ڕابواردن (تەنەعموم) حەرامە
١٨٢	پۆشینی ئاوریشم
١٨٣	پۆشاکی دێبـا
١٨٣	ڕەنگی زەعفەران
١٨٤	ئەموستیلەی ئاڵتوون حەرامە
١٨٤	دوو صینف لە ئەهلی جەهەنەمن
١٨٦	پۆشینی حەریر
١٨٦	پۆشاکی حەزرەتی عائیشە لە سەردەمی پێغەمەرا ـ ص ـ
١٨٧	وێنە لـە پەردەدا
١٨٨	خاوەنی صوورەت عەذاب ئەدرێن
١٨٩	وێنــەو پەیکەر
١٩١	نەقش لـە پۆشاکا
١٩٢	دەعوەتکراو کە وێنەی دی لە ماڵی دەعوەتکەردا دەگەڕێتەوە
١٩٣	ڕەنگکردنی سەرو ڕیش

لاپەڕە	بـابـــەت
١٩٣	پۆشاکی ئەبوهورەیرە
١٩٣	ڕێگەدان بۆ پۆشینی حەریر لەبەر ناچاریی
١٩٤	لەسەرکردنی طەیلەسان
١٩٤	پێخەفی ماڵو ئەندازەی
١٩٥	بەشیددەتترینی خەڵق لە عەذابا لە قیامەتا ئەوانەن صـوورەت دروست ئەکەن •
١٩٦	پێغەمەر - ص - لیباسی مووی ڕەشی لەبەر کردوە
١٩٧	وێنەی دارو درەختو گیانلەبەر قەی ناکا
١٩٨	نەرمەزینی ئەرخەوانییو نەقشو نیگار لە لیباسا
١٩٩	قژی خواستەنیی حەرامە
٢٠١	کـەوش
٢٠١	لە پێشا پێی ڕاست لەپێکاو بۆ داکەندن پێیچەپ لە پێشا
٢٠٢	ئینسان تا کەوشی لەپێدا بێ هەر سوارە
٢٠٣	بەیەك تاك پێلاوەوە نەگەڕێ
٢٠٣	الخاتم - ئەنگوستیلە
٢٠٤	ئەموستیلەی ئاڵتوون بۆ پیاو حەرامە
٢٠٥	ئەموستیلەی پێغەمەر - ص - لای ئەبوبەکرو عومەرو عوثمان
٢٢٥	هامە سێ مەعنای هەیە
٢٠٦	ئەموستیلە دەکرێتە پەنجەتووتەی دەستی چەپ
٢٠٦	پێغەمەر - ص - ئەموستیلەی ئاڵتوونی لە دەســـتی پیاوێك دەرهێناو فڕێیدا •
٢٠٧	پیاوی ژنانیو ژنی تێرکورکە
٢٠٨	کـاکـۆڵ

لاپەڕە	بـــابـــــــەت

لاپەڕە	بـــابــــــــــەت

لاپەڕە	بابـــــــەت

لاپەڕە	بـــابـــــەت

لاپەڕە	بابـــــــەت

لاپەڕە	بابەت

لاپەڕە	بـــابـــــــەت

رقم الايداع في دار الكتب والوثائق
٨٩٨ لسـنة ١٩٨٩

دار الحـرية للطباعة ـ بغـداد
١٤١٠ هـ ـ ١٩٨٩ م

بۆدابەزاندنی جۆرەها کتێب:سەردانی: (مُنْتَدى إِقْرَأ الثَقافِي)

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْتَدى إِقْرَأ الثَقافِي)

براي دانلود كتابهاى مختلف مراجعه: (منتدى اقرأ الثقافى)

www. Iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

للكتب (كوردى ، عربي ، فارسي)

تصوير ابو عبدالرحمن الكردي

إقتران النيرين

في

مجمع البحرين

المجلد السابع

تاليف

ملا رشيد بيگ بابان

تحقيق

محمد علي القره‌داغي

نرخی (چوار) دیناره

دار الحرية للطباعة
بغداد